

T.C.
İstanbul Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Gazetecilik Anabilim Dalı

Doktora Tezi

BASININ TÜRK DIŞ POLİTİKASI ÜZERİNDEKİ
YÖNLENDİRİCİ ETKİSİ

Hicabi ARSLAN

2502410587

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Suat GEZGİN

İstanbul 2007

ÖZ

BASININ TÜRK DIŞ POLİTİKASI ÜZERİNDEKİ YÖNLENDİRİCİ ETKİSİ

Hicabi ARSLAN

Basın 4.güç olarak demokratik rejimlerin vazgeçilmez öğelerinden biridir. Yönetenlerle, yönetilenler arasında aracı konumundadır. Türkiye’de tirajları fazla olmamasına rağmen gazeteler, kamuoyu yaratma gücü ve geniş kitlelere ulaşabilmesi sayesinde ülke gündemi üzerinde etkili olurlar.

Türkiye, gündemi çok sık değişen (ve/veya değiştirilen) bir ülkedir. Basının gündeminin sık sık değişmesi, basın kuruluşlarının yayın politikalarıyla doğrudan ilgilidir. Sosyal hareketlilik nedeniyle meydana gelen olay yoğunluğu bir etken olarak görölse de gündem değişikliklerinde temel faktör basın kuruluşlarının yayın politikasıdır.

Tüm bu karmaşık yapı ve eylemler arasında sıkışıp kalan ancak 4.güç diye adlandırılan basının; iç politikada olduğu kadar acaba dış politikada da bir yönlendirici etkisi söz konusu mudur?

Buradan hareketle özellikle dış politika üzerinde yönlendiren unsur olarak görölen ve ulusal çapta yayın yapan 7 adet gazetenin (Hürriyet, Milliyet, Sabah, Cumhuriyet, Radikal, Zaman, Türkiye) 2000/2005 yılları arasında dış politika konulu haber ve köşe yazılarından seçilenler istatistiki değerlendirmeğe tabi tutulmuş ve tezde vurgulanmak istenen etkinin ve yönlendirmenin varlığı doğrulanmaya çalışılmıştır.

ABSTRACT

A DIRECTING EFFECT ON FOREIGN TURKISH POLICIES ISSUES IN PRESS

Hicabi ARSLAN

The press is one of the essential elements of democratic regime as the 4th power. It functions as the mediator between the director and the one being directed. In Turkey, although the newspapers do not have enough circulation, they are effective on country's current issues due to their creating power of public and reaching great masses.

Turkey is country with its very often changing (or/and changed) current issues. The very often issue change in press is directly related to the publication policies of the press foundations. Although the events occurring because of the social dynamism has been regarded as the main factor, the basic factor in current issue changes is the publication policies of the press foundations.

Does the press, which is oppressed amongst these complicated structures and activities but named as the 4th power, have a directing effect on foreign policies as well as the one it has on internal affairs?

From this point of view, of the 7 internationally publishing newspapers, (namely the Hürriyet, the Milliyet, the Sabah, the Cumhuriyet, the Radikal, the Zaman, the Türkiye) regarded as having the directing element especially on foreign policies, the chosen news and articles about foreign policies of the years between 2000/2005 have been statistically evaluated and in the effect tried to be emphasized and the existence of directing tried to be proved.

Ö N S Ö Z

Dış politika alanında çalışma yapan pek çok araştırmacı bazı ülkelerin elindeki sınırlı olanaklara rağmen dünya politikasını gücünün çok ötesinde etkilediğini öne sürmektedir. Bu tezin en önemli dayanağını ise coğrafi konum oluşturmaktadır. Coğrafi konumunu koz olarak kullanan ülkeler kendi kaderlerini kendileri belirleyebilmektedirler.

Özellikle iç politika – dış politika dengesini kuramamış az gelişmiş devletler ise uluslararası arenada bocalamakta, acımasız ve yoğun rekabetin yaşandığı bir ortamda politikasızlığın kurbanı olmakta ve hatta silinip gitmektedir.

Dış politika, toplumlararası her türlü ilişkinin devletlerarası ilişki kalıpları içinde yürütülmesi demektir. Ama toplumlar bu kalıba girdiğinde, insanlar arasındaki ilişkiler, acısı – tatlısı ile insani ilişkilerin içerdiği sıcaklığı yitirir, nesnelleşir ve “güç ilişkileri” haline dönüşüp onun mantığına tabi olurlar.

Ancak, devletin kutsallığını koruduğu Türkiye gibi ülkelerde, dış politika konusu uzun yıllar adeta bir tabu gibi görülmüş, bu konuları incelemek kimi zaman “vatana ihanet” olarak nitelendirilmiştir. Günümüzde artık böyle bir düşünce terkedilmiş, yerini çok uluslu ilişkilerin var olduğu Dünya Devleti olma yolunda ilerleyen siyasal eylemler almıştır.

Tüm bu karmaşık yapı ve eylemler arasında sıkışıp kalan ancak 4. Güç diye adlandırılan basının; “**Türk Dış Politikası Üzerindeki Yönlendirici Etkisi**” konulu çalışmaya beni yönlendiren en önemli neden hükümetlerin izledikleri dış politikalarıdır.

Özellikle 54. Hükümet ile başlayan ve halen 59. Hükümet’le devam eden 10 yıllık bir süreçte yönetimde yaşanan iki başlıklar ve yetki karmaşaları ile alışkanlık haline gelen ve iç politikanın bir devamı gibi algılanan dayatmacı dış politikaların sonucunda yapılan eleştirel haberler ve bu haberlerin iktidar politikaları üzerindeki rolü irdelenmiştir.

4.Güç olan basının siyasi irade üzerindeki etkisi nedir? İç politikada etkili olduğu söylenen Basının acaba dış politika üzerinde de benzer bir etkisi söz konusu mudur?

Bunu anlayabilmek için kaynağına inmek yani Basının kendisini incelemek gerekmektedir. Bu amaçla özellikle benzer politikaların daha yoğun olarak izlendiği bir dönem olan Ocak 2000-Aralık 2005 ayları arasında ulusal çapta yayın yapan Hürriyet, Milliyet, Sabah, Cumhuriyet, Radikal, Zaman ve Türkiye gazetelerinin dış politika başlığı altında vermiş olduğu haber, makale, yorum, köşe yazısı ve araştırmalar incelemeye tabi tutulmuştur.

Bu çalışma yapılırken benzer olayları anlatan başlıkları taşıyan haberler ve yorumlar ayrıştırılmış, ayrıca önemli olayların olduğu günlerde yayınlanan haberler arasından seçim yapılarak ve daha sonra kendi haber grupları içerisinde toplanarak irdelenmiştir.

Gazetelerden alınan bu başlıklar daha sonra yeniden ele alınmış ve iktidarlarca izlenen dış politikalarla uyumluluğu veya uyumsuzluğu gözetilerek ayrıştırılmış OLUMLU-OLUMSUZ şeklinde sınıflandırılarak basın; **“Türk Dış Politikası Üzerindeki Yönlendirici Etkisi”** konulu çalışmaya ışık tutacak istatistikî veriler elde edilmiştir.

Çalışmalarında bana yön veren ve desteğini esirgemeyen değerli hocalarım Prof. Dr. Suat GEZGİN ve Prof. Dr. Murat ÖZGEN’e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Hicabi ARSLAN
İstanbul, 2007

1.2.1.2.3.1. Siyasi Nitelikte.....	21
1.2.1.2.3.2. İktisadi Nitelikte.....	21
1.2.2. İç Etkenler	22
1.2.2.1. Milli Güç.....	22
1.2.2.2. Sosyal Etkenler (Toplum Yapısı)	23
1.2.2.3. İktisadi Etkenler.....	25
1.2.2.4. Siyasi Etkenler	26
1.2.2.4.1. Yönetim Felsefesi (Kurumlaşmış Dış Politika Doğrultusu)	26
1.2.2.4.2. Resmi Kurumlar.....	27
1.2.2.4.2.1. Genel Olarak (Anayasa – Yetki Dağılımı).....	28
1.2.2.4.2.2. Siyasi Partiler.....	28
1.2.2.4.2.3. Ordunun Rolü (Milli Güvenlik Kurulu).....	29
1.2.2.4.2.4. Dışışleri Teşkilatı.....	31
1.2.2.4.3. Resmi Olmayan Kurumlar	33
1.2.2.4.3.1. Kamuoyu (Tarihi – Psikolojik Etkenler).....	33
1.2.2.4.3.2. Baskı Grupları	36

2. CUMHURİYETİN KURULUŞUNDAN GÜNÜMÜZE UYGULANAN DIŞ POLİTİKALAR.....	39
2.1. Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası (1923 – 1938).....	39
2.2. İnönü Dönemi Türk Dış Politikası (1938-1950)	41
2.3. Demokrat Parti Dönemi Türk Dış Politikası (1950 – 1960)	42
2.4. 1960 – Sonrası Türk Dış Politikası	44
2.5. Dış Politika ile İlgili Olarak Hükümetler Nasıl Bir politika İzliyorlar?	47
2.5.1. İç Politika – Dış Politika İlişkisi.....	47
2.5.2. Dış Politikanın Basit ve Karmaşık Oluşum Modelleri.....	49

3. MEDYA POLİTİKA İLİŞKİSİ	51
3.1. Dış Politika Kararları Basına Nasıl Yansıyor? Bu Yansıma Hükümetlerde (Yürütme Organlarında – Karar Mekanizmalarında) Ne Gibi Bir Etki Yapıyor?	68
3.2. Dış Politika Kararlarının Alınmasında ve Alınan Bu Kararların Uygulanmasında En Önemli Örgütlenme Olan Dışişleri Bakanlığı (Genel Olarak Yapısı, Temel Fonksiyonları ve Basınla Olan İlişkileri).....	88
4. 2000-2005 BASIN TARAMASI	96
4.1. Dış Politika Konulu Haber Ve Köşe Yazılarının Tekrarlanma Sıklığı	96
4.2. Dış Politika Konulu Haber ve Köşe Yazılarının Değerlendirilmesi (İçerik Açısından Olumlu-Olumsuz).....	105
4.3. Dış Politika Konulu Araştırma ve Diğer Yazılarının Değerlendirilmesi (İçerik Açısından Mevcut Dış Politika Gündemi ile Uyum ve Gündeme Etkisi).....	114
5. SONUÇ.....	123
KAYNAKÇA	134
EKLER.....	141
EK 1. Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı'nın Türk Dış Politikasını Özetleyen Ana Başlıkları	141
EK 2. Dışişleri Bakanlığı Teşkilat Şeması	173
EK 3. Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Büyükelçilikler	174
EK 4. Daimi Temsilcilikler.....	176
EK 5. Başkonsolosluklar	177
EK. 6. Dışişleri Bakanlığının Kuruluş Ve Görevleri Hakkında Kanun.....	179
EK 7. T.C. Hükümetleri.....	204
EK 8. Mevcut Siyasi Partilerin Dış Politika Başlıklı Parti Programları	206

ŞEKİLLER VE GRAFİKLER DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
Şekil 1. Dış Politika Oluşumunun Basit Modeli	49
Şekil 2. Dış Politika Oluşumunun Karmaşık Modeli	50
Grafik 1. Aynı Konu Başlığını Taşıyan Haber ve Köşe Yazısı (Genel).....	97
Grafik 2. Aynı Konu Başlığını Taşıyan Haber ve Köşe Yazısı (Hürriyet).....	98
Grafik 3. Aynı Konu Başlığını Taşıyan Haber ve Köşe Yazısı (Milliyet)	99
Grafik 4. Aynı Konu Başlığını Taşıyan Haber ve Köşe Yazısı (Sabah)	100
Grafik 5. Aynı Konu Başlığını Taşıyan Haber ve Köşe Yazısı (Radikal).....	101
Grafik 6. Aynı Konu Başlığını Taşıyan Haber ve Köşe Yazısı (Cumhuriyet).....	102
Grafik 7. Aynı Konu Başlığını Taşıyan Haber ve Köşe Yazısı (Zaman).....	103
Grafik 8. Aynı Konu Başlığını Taşıyan Haber ve Köşe Yazısı (Türkiye)	104
Grafik 9. Aynı Konu Başlığını Taşıyan Haber ve Köşe Yazısı Genel Sonuç Değerlendirme Tablosu (Genel).....	106
Grafik 10. Aynı Konu Başlığını Taşıyan Haber ve Köşe Yazısı Genel Sonuç Değerlendirme Tablosu (Hürriyet).....	107
Grafik 11. Aynı Konu Başlığını Taşıyan Haber ve Köşe Yazısı Genel Sonuç Değerlendirme Tablosu (Milliyet)	108
Grafik 12. Aynı Konu Başlığını Taşıyan Haber ve Köşe Yazısı Genel Sonuç Değerlendirme Tablosu (Sabah)	109
Grafik 13. Aynı Konu Başlığını Taşıyan Haber ve Köşe Yazısı Genel Sonuç Değerlendirme Tablosu (Radikal).....	110
Grafik 14. Aynı Konu Başlığını Taşıyan Haber ve Köşe Yazısı Genel Sonuç Değerlendirme Tablosu (Cumhuriyet)	111
Grafik 15. Aynı Konu Başlığını Taşıyan Haber ve Köşe Yazısı Genel Sonuç Değerlendirme Tablosu (Zaman)	112
Grafik 16. Aynı Konu Başlığını Taşıyan Haber ve Köşe Yazısı Genel Sonuç Değerlendirme Tablosu (Türkiye).....	113
Grafik 17. Aynı Konu Başlığını Taşıyan Araştırma ve Diğer Yazıların Dış Politika Gündemi ile Uyumunu ve Mevcut Gündeme Etkisi (Genel)	115

- Grafik 18.** Aynı Konu Başlığını Taşıyan Araştırma ve Diğer Yazıların Dış
Politika Gündemi ile Uyumu ve Mevcut Gündeme Etkisi (Hürriyet) .. 116
- Grafik 19.** Aynı Konu Başlığını Taşıyan Araştırma ve Diğer Yazıların Dış
Politika Gündemi ile Uyumu ve Mevcut Gündeme Etkisi (Milliyet)... 117
- Grafik 20.** Aynı Konu Başlığını Taşıyan Araştırma ve Diğer Yazıların Dış
Politika Gündemi ile Uyumu ve Mevcut Gündeme Etkisi (Sabah) 118
- Grafik 21.** Aynı Konu Başlığını Taşıyan Araştırma ve Diğer Yazıların Dış
Politika Gündemi ile Uyumu ve Mevcut Gündeme Etkisi (Radikal) ... 119
- Grafik 22.** Aynı Konu Başlığını Taşıyan Araştırma ve Diğer Yazıların Dış
Politika Gündemi ile Uyumu ve Mevcut Gündeme Etkisi
(Cumhuriyet)..... 120
- Grafik 23.** Aynı Konu Başlığını Taşıyan Araştırma ve Diğer Yazıların Dış
Politika Gündemi ile Uyumu ve Mevcut Gündeme Etkisi (Zaman)..... 121
- Grafik 24.** Aynı Konu Başlığını Taşıyan Araştırma ve Diğer Yazıların Dış
Politika Gündemi ile Uyumu ve Mevcut Gündeme Etkisi (Türkiye) ... 122

TABLolar DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 1. Aynı Konu Başlığını Taşıyan Haber ve Köşe Yazısı (Genel)	97
Tablo 2. Aynı Konu Başlığını Taşıyan Haber ve Köşe Yazısı (Hürriyet)	98
Tablo 3. Aynı Konu Başlığını Taşıyan Haber ve Köşe Yazısı (Milliyet)	99
Tablo 4. Aynı Konu Başlığını Taşıyan Haber ve Köşe Yazısı (Sabah)	100
Tablo 5. Aynı Konu Başlığını Taşıyan Haber ve Köşe Yazısı (Radikal).....	101
Tablo 6. Aynı Konu Başlığını Taşıyan Haber ve Köşe Yazısı (Cumhuriyet).....	102
Tablo 7. Aynı Konu Başlığını Taşıyan Haber ve Köşe Yazısı (Zaman)	103
Tablo 8. Aynı Konu Başlığını Taşıyan Haber ve Köşe Yazısı (Türkiye)	104
Tablo 9. Aynı Konu Başlığını Taşıyan Haber ve Köşe Yazısı Genel Sonuç Değerlendirme Tablosu (Genel).....	106
Tablo 10. Aynı Konu Başlığını Taşıyan Haber ve Köşe Yazısı Genel Sonuç Değerlendirme Tablosu (Hürriyet).....	107
Tablo 11. Aynı Konu Başlığını Taşıyan Haber ve Köşe Yazısı Genel Sonuç Değerlendirme Tablosu (Hürriyet).....	108
Tablo 12. Aynı Konu Başlığını Taşıyan Haber ve Köşe Yazısı Genel Sonuç Değerlendirme Tablosu (Sabah)	109
Tablo 13. Aynı Konu Başlığını Taşıyan Haber ve Köşe Yazısı Genel Sonuç Değerlendirme Tablosu (Radikal).....	110
Tablo 14. Aynı Konu Başlığını Taşıyan Haber ve Köşe Yazısı Genel Sonuç Değerlendirme Tablosu (Cumhuriyet).....	111
Tablo 15. Aynı Konu Başlığını Taşıyan Haber ve Köşe Yazısı Genel Sonuç Değerlendirme Tablosu (Zaman)	112
Tablo 16. Aynı Konu Başlığını Taşıyan Haber ve Köşe Yazısı Genel Sonuç Değerlendirme Tablosu (Türkiye)	113
Tablo 17. Aynı Konu Başlığını Taşıyan Araştırma ve Diğer Yazıların Dış Politika Gündemi ile Uyumu ve Mevcut Gündeme Etkisi (Genel)	115
Tablo 18. Aynı Konu Başlığını Taşıyan Araştırma ve Diğer Yazıların Dış Politika Gündemi ile Uyumu ve Mevcut Gündeme Etkisi (Hürriyet) ...	116

Tablo 19. Aynı Konu Başlığını Taşıyan Araştırma ve Diğer Yazıların Dış Politika Gündemi ile Uyumu ve Mevcut Gündeme Etkisi (Milliyet)....	117
Tablo 20. Aynı Konu Başlığını Taşıyan Araştırma ve Diğer Yazıların Dış Politika Gündemi ile Uyumu ve Mevcut Gündeme Etkisi (Sabah).....	118
Tablo 21. Aynı Konu Başlığını Taşıyan Araştırma ve Diğer Yazıların Dış Politika Gündemi ile Uyumu ve Mevcut Gündeme Etkisi (Radikal)	119
Tablo 22. Aynı Konu Başlığını Taşıyan Araştırma ve Diğer Yazıların Dış Politika Gündemi ile Uyumu ve Mevcut Gündeme Etkisi (Cumhuriyet).....	120
Tablo 23. Aynı Konu Başlığını Taşıyan Araştırma ve Diğer Yazıların Dış Politika Gündemi ile Uyumu ve Mevcut Gündeme Etkisi (Zaman).....	121
Tablo 24. Aynı Konu Başlığını Taşıyan Araştırma ve Diğer Yazıların Dış Politika Gündemi ile Uyumu ve Mevcut Gündeme Etkisi (Türkiye)	122

GİRİŞ

Basın ve politika arasındaki karmaşık ilişki birçok insanda olduğu gibi bende de ilgi ve merak uyandırmıştır. Ancak basının özellikle dış politika ile olan ilişkisinin daha dar kapsamlı ve daha karmaşık olması, son zamanlarda hızla gelişen olayların da etkisiyle ilginin bu yöne kaymasına yol açmıştır.

Dünya hızlı bir değişimin içindedir ve yeni dengeler aramaktadır. İletişim teknolojisinin bilgi kaynaklarına ulaşmayı ve farklı kültürler arasındaki teması kolaylaştırması bu sürecin bir sonucudur.

Olaylar ve gelişmeler her zaman politikacıların arzuladığı gibi seyretmez. Yine de bu beklenmedik gelişmeleri kendi lehlerine çevirme olanağına sahip olabilirler. Burada da medya devreye girmektedir. Politikacı; yönlendirme, bilgi kontrolü, ilişkileri verimli kullanabilme, düzenli yapılacak toplantı ve akıllıca açıklamalar sayesinde başarıya ulaşabilecektir.

Çalışmalarına öncelikle belli bir dönemi içine alan yazılı basın taramasıyla başladım. Bu amaçla 2000-2005 yılları arasında ulusal çapta yayın yapan (yaygın basın) Hürriyet, Milliyet, Cumhuriyet, Sabah, Zaman, Radikal ve Türkiye gazetelerinde yazılan dış politika haberleri, köşe yazıları ve diğer değerlendirmeleri içeren (araştırma-röportaj vb.) başlıklar arasında farklı 3 şekilde çalışma yapılarak sonuca ulaşılmıştır.

a. 2000/2005 yılları arasında 7 gazetede yer alan dış politika başlıklı-konulu köşe yazılarının içerik açısından irdelenmesi ve bunların mevcut politikalarla arasındaki uyum yani uyumlu-uyumsuz, genel değerlendirmeler açısından da olumlu-olumsuz şekilde değerlendirmeye tabi tutulması.

b. 2000/2005 yılları arasında 7 gazetede yer alan dış politika konulu haberlerin içerik açısından irdelenmesi, ana başlıklar altında toplanması ve sonuç itibarıyla mevcut politikalar ile arasındaki uyumun belirlenmesi.

c. 2000/2005 yılları arasında 7 gazetede yer alan dış politika konulu-içerikli çalışma, araştırma ve röportajların irdelenmesi, ana başlıklar altında toplanması ve

sonuç itibariyle mevcut politikalar arasındaki uyumun veya uyumsuzluğun belirlenmesi.

Elbette böyle bir çalışmaya başlarken “politika, dış politika” kavramlarını ayrıntılarıyla vermek yerinde olacaktır. Ayrıca Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze kadar takip edilen dış politikanın nasıl bir süreçten geçtiği ve hangi faktörlerden etkilendiği konusu da ayrı bir inceleme gerektirmektedir.

Basın ve dış politika arasındaki ilişkinin boyutları, dış politika kararlarının hükümet kararlarından nasıl etkilendiği konusu ile dış politikanın yürütme merkezi olan Dışişleri Bakanlığı'nın yapısı ve çalışma yöntemi de ayrıca incelenecek olan konular arasında yer almaktadır.

Basının Türk Dış Politikası üzerindeki etkisi nedir? Diğer bir ifadeyle Türk Dış Politikasını etkileyen faktörlerden birisi olan Basın acaba nasıl bir etkiye sahiptir?

İşte bu sorulara yanıt aranmakta ve bu amaçla kapsamlı bir çalışma amaçlanmaktadır.

Devletlerin kutsallığını koruduğu Türkiye gibi ülkelerde dış politika konusu uzun yıllar adeta bir tabu gibi görülmüştür. Ancak bugün bu düşüncenin yerini dünya devleti olma yolunda ilerleyen siyasal eylemler almıştır.

Yeni dünya düzeni içerisinde yer alan Türkiye'nin nasıl bir sosyopolitik yapıya sahip olduğu, nasıl bir hükümet ile yönetildiği, iç politika-dış politika kararlarının nasıl alındığı, dış politika kararlarının hangi süreçlerden geçtiği kimlerin söz sahibi olduğu, son olarak da basının gerçekten 4.Güç olup-olmadığı sorularına yanıt aranacaktır.

Bu sorulara bulunacak yanıtlar ve varılacak sonuçlar; Türk Dış Politikasının basından nasıl etkilendiği konusunda bize ışık tutacaktır. Ancak bunun yanında Türk Dış Politikası üzerinde etkisi olan sadece basın mıdır? Bunun da yanıtı aranacaktır. Türk Dış Politikası mimarlarının doğrulan-yanlışları ile Dışişleri Bakanlığı'nın tutumu incelenecektir. Ayrıca son 5 yıllık süreçte var olan siyasi partilerin parti programları irdelenerek dış politikayı ayıran bölümlerin karşılaştırılması yapılarak sonuca ulaşılmaya çalışılacaktır.

Devletlerin iç ve dış politikaları birbirinden oldukça farklıdır. Dünyadaki yeni siyasal oluşumlar ve ekonomik yapılanmalar ile sosyal ve kültürel olaylardaki

yansımaları, gerçekte birbirini tamamlayan parçaları olan bu alanların, devletin genel politikası içindeki çok yönlü etkileşimlerini dikkatle incelemeyi gerektirmektedir.

Diplomasi kavramı insanoğlunun ilk çağlardan beri tanıdığı ve kullandığı bir kavram; Milattan önce 1000 yıllarında Hindistan'daki Manu Yasalarına göre diplomasi: "Savaştan sakınma ve barışı pekiştirme sanatıdır. Barış ve karşıtı (savaş), elçilere bağılıdır, çünkü hükümdarlar arasında barışa ya da savaşa yol açan sorunlar sadece elçilerin yetki alanına girer."

Bir devletin politikası vardır ve bu ülkesinin gerçeklerine dayanır; o halde diplomasi ile politika arasında bir ilişki kurmak gerekir. Diplomasi, politikanın ifade biçimidir.

Bir ülkenin, büyük ölçüde devleti tarafından yürütölen dış politikası, o ülkenin dünya ve bölgesel planda nasıl yer almak özellikle hangi yön ve unsurları ile işlev görmek istediğini gösterir. Bu anlamda sağlam ve gerçekçi bir dış politika o ülkenin siyasal, ekonomik sosyal vb. güç ve kurumlarının büyük çoğunluğunca onaylanmış bir perspektif demektir.

Ülkemiz dış ilişkilerinde daima karşılıklı anlayış ve menfaat eşitliğini benimsemiş, başka ulusların egemenlik ve bağımsızlıklarına saygı göstermiş, bunu yaparken aynı anlayışı diğör ülkelerden de beklemiştir. Yüzyıllardır üzerinde yaşadığı bu topraklarda bağımsız yaşamış Türk Ulusu, kendi egemenliğine kastedilmediğı sürece hep barıştan ve dostluktan yana olmuştur.

Örneğın yıllardan beri Ege Denizi ve Kıbrıs Adası üzerinde egemenlik hakları ileri süren Yunanistan'ın tehditlerine ve sözlü saldırılarına karşı daima Türkiye Cumhuriyeti'ne yakışır tarzda cevap verilmiş asla karşı tarafın bağımsızlığına zarar verecek bir davranışta bulunulmamıştır.

Aynı şekilde Ülkemizin Güneyinde ve Doğusunda boy gösteren terör örgütlerini destekleyen komşularımıza diplomatik dille cevap vermeye azami özen gösteren Devletimiz, uluslararası kurallar çerçevesinde ancak gerekli görölen yerlerde kendini korumasını bilmiştir.

Türkiye bölgesel çatışmaların yaşandığı bir ortamda temel prensiplerden taviz vermeden alternatifli - değışken stratejilere ayak uydurmak zorundadır. Bir de dış politika üzerinde çok değışik sözler edile geliyor. Türkiye'de atak dış politika, onurlu

dış politika, pısrık dış politika, pasif dış politika gibi deyimler dış politika üzerinde bir takım değerlendirmeler yapıldığı zaman genel olarak kullanılabilen söylemlerdir.

Bugüne kadar bölgede güçlü bir Türkiye istemeyenler sürekli ülke üzerinde çeşitli oyunlar oynamaktadırlar. Özellikle son yıllarda dünyadaki gelişmeler, sınırların yeniden belirlenmesi, bağımsızlığına yeni kavuşan ülkelerin kendi bünyesindeki yaşadıkları değişimler, ülkemize kendi bölgesiyle birlikte dünyada oldukça önemli avantajlar sağlamıştır. Diğer sahalarda olduğu gibi dış politikada da ileri adımlar atılabilmesi için istikrar, iç barış ve güçlü bir ekonomi gerekmektedir.

Günümüzde insanların düşüncelerini değiştirmek ve bu yolla dış politikalar üzerinde kendi ulusal çıkarları doğrultusunda doğrudan etki uyandırmayı amaçlayan propaganda; hükümetler tarafından yoğun olarak kullanılmaktadır. Bu amaçla faaliyet gösteren profesyonel kadroları vardır.

Devletler diğer ülkelerin halklarını, o ülkede yaşayan etnik veya dini grupları etkileyerek o ülke üzerinde baskı kurmaya uğraşmakta ve bunları gerektiğinde dış politikada bir pazarlık konusu haline getirerek bazı çıkarlar elde etmeye çalışmaktadır.

Kitle iletişim araçlarının gelişmesi, gerek propaganda araçlarını, gerekse propaganda yöntemlerini daha çok karmaşık hale getirmiş bulunmaktadır. “Kitle iletişim araçlarında neyin haber olduğunu tanımlayarak haberleri biçimlendiren ve bu araçları belli bir düzen içerisinde tutmak üzere olumlu girişimlerde bulunan önemli aktörler vardır.”¹

Kitle iletişim araçları dünyayı insanlar için inşa etme yeteneğine sahiptir ve bu yönde çalışır. Bunu yaparken de belirli tür fikrin alacağı yönü belirlemeksizin kamuoyu için gündem hazırlar. Bu düşünce doğrultusunda; kitle iletişim araçları farkında olmayı yaratır. Halkın nüfuz alanında bulunan konuları idrakinin gelişmesinde rol oynar. Kitle iletişim araçları kamuyu ilgilendiren konularda önde gelen enformasyon kaynağıdır. Bütün gerçekleri sadakatle yansıtmaz; günün haberini vermede seçme yapmaları olağandır. Böylece kitle iletişim araçlarında ön plana çıkarılan ve sık sık üzerinde durulan konuların izleyiciler tarafından önemli olarak

---

¹ Edward F.Hemian, Medya Halka Nasıl Evet Dedirtir?, Çevirenler: Berfu Akyoldaş, Tamara Han, Metin Çetin, İsmail Kaplan, Minevra Yayınları, İstanbul, 1998, s.12.

kabul edildiği düşünülür. Kitle iletişim araçlarının öncelikleri halkın öncelikleri olur.²

Medyanın ekonomik ve siyasal alanlardaki rolünün ve öneminin giderek belirginleştiğini ortaya koyan Keane'e göre, medyanın siyasal gücü, siyasal propaganda ve reklamın yanısıra medya demokrasisi gibi kavramlarla da güncellemiştir. Özellikle görsel ve işitsel iletişim araçları ile çok kısa bir sürede tüm dünyaya iletebileceğini söyleyerek olumlu bir yaklaşım sergileyen Keane, büyük güçlerin tekelleşme nedeniyle uygulama alanında durumun oldukça farklı olduğunu vurgulamaktadır.³

Devletler birçok ülkeye aynı anda birçok dilden yayın yapan radyo ve televizyonlar aracılığıyla diğer ülkelerde yaşayan insanlara daha doğrudan ulaşabilme ve onları etkileme olanağını elde etmiş bulunuyorlar.

Devletlerin mutlak egemenliğinden söz etmenin artık zor olduğuna dikkati çeken yazar Joseph FRANKEL'e göre: .... ekonomik ve psikolojik gelişmelerin yanında endüstriyel gelişmeler de bir devleti diğer devletlerin ekonomik müdahalesine açık bir duruma getirir ve bununla beraber telekomünikasyon alanında meydana gelen gelişmeler uluslararası propagandanın boyutlarını artırır.

Hükümeti temsil etmeyen ulusal nitelikli aktörler çeşitli şekillerde ortaya çıkabilir. Bunlar siyasi partiler, medya ve hükümet mekanizması dışında yer alan diğer sivil toplum örgütleri veya örgütlü çıkar gruplarıdır. Bunlara alt ulusal gruplar da denilmektedir. Bunlar ya doğrudan lobi yaparak ya da dolaylı yoldan kamuoyunu harekete geçirerek dış politikayı etkilemeye çalışırlar.

Ancak bu süreçte kitle iletişim araçlarının özel bir yeri vardır. Baskı gruplarının bu araçtan yoğun olarak yararlandıklarını söylemek gerekir. Hatta bazı baskı grupları basın ve yayın alanında da etkili olmanın kendi etkilerini arttıracığını bildikleri için bunlara doğrudan sahip olmaya çalışmaktadır. Yine baskı grupları iktidara istekli olan kadroların, güçlenmek ve iktidara geçebilmek için başvurdukları bir yol olarak da kullanılmıştır. Bu grupların siyasetle ilişkisi çok yönlü bir gelişme göstermiştir.

---

² İrfan Erdoğan, İletişim ve Toplum, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1990, s. 146

³ John Keane, Medya ve Demokrasi, Çeviren Haluk Şahin, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 1992, s. 124

İster baskı grupları densin isterse örgütlü çıkar grupları densin bunların siyasal aktivitenin içinde ve etkili olabilmeleri için kuruluşuna ve faaliyet göstermesine izin veren yasal düzenlemelerin yapılmış olması gerekir. Bunların bir ülkede var olması etkili oldukları anlamına gelmemektedir. Bunun için siyasal iktidarı kullananların söz konusu yapıların gerekliliğine inanmaları ve keyfi sınırlamalar getirmekten kaçınmaları gerekir.

Zira basın ülkelerin dış politikalarında, özellikle demokratik toplumlarda oldukça etkili olmakta, siyasal iktidarın rasyonel kararlar almasına katkıda bulunmakta ve halkı ilgilendiren konularda onu bilgilendirerek halkın genel çıkarım, dolayısıyla ulusun çıkarını ilgilendiren konularda iktidarın yanlış bir karar almasının önlenmesini sağlamaktadır. Ancak demokrasinin yerleşmemiş olduğu toplumlarda bunu söylemek oldukça zordur.

Dış politika bilgi, titizlik, özveri, ilgi ve uzmanlık gerektiren oldukça önemli bir yapıdır. Basınımızın dış politika konularında fazla abartıya kaçmaması veya yeterince önemli değilmiş gibi hareket etmesi yapılmaması gereken bir davranıştır. Özellikle yazılı basında son yıllarda dış politikaya gösterilen ilgi sevindirici bir gelişme, yalnız basının her konuda olduğu gibi dış politika konusunda da fazla aşırıya kaçmaması yani olaylarda belirleyen değil aktaran konumunda olması arzulanmaktadır.

Tez çalışmada esas olan konular 4 ana başlık altında toplanmıştır.

Birinci bölümde; dış politika konusundaki temel kavram ve tanımlara yer verilmiş, Uluslararası İlişkiler-Uluslararası Politika ile karşılıklı incelenmiş ayrıca Türk Dış Politikasını Etkileyen Etkenler başlığı altında; Dış ve İç Etkenlerin tümü tek tek ele alınmıştır.

İkinci bölümde; Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze uygulanan dış politikalar, Atatürk Dönemi Türk Dış Politikasından başlayarak bugüne kadar olan tüm aşamalarıyla ele alınmıştır. Bu bölümde ayrıca dış politika ile ilgili olarak hükümetlerin nasıl bir politika izledikleri, iç politika-dış politika ilişkisi ve dış politikanın basit ve karmaşık oluşum modelleri incelenmiştir.

Üçüncü bölümde; medya-politika ilişkisinin nasıl geliştiği ve sonuçları ile bu alanda en önemli kurum olan Dışişleri Bakanlığı'nın yapısı genel olarak ele alınmış ayrıca son 5 yıllık süreçte var olan iktidar ortağı partiler ile halen görevde olan

iktidar partisinin dış politikaya ilişkin parti programlarının karşılaştırılması yapılmıştır.

Dördüncü bölümde ise; 2000-2005 yılları arasında 7 gazetede basın taraması yöntemi ile dış politika konulu haber, köşe yazısı ve diğer çalışmaların değerlendirmesi yapılarak sonuç için destekleyici bilgilere yer verilmiştir.

1. DIŞ POLİTİKA

Hızla değişen ve her geçen bir yenilikle karşılaşan Dünyamızdaki bu hareketlilik uluslararası ilişkilere de yansımakta ve ülkeler bu hızlı değişim karşısında ulusal çıkarlarını koruyabilmek için dışışleri teşkilatlarında yeniden yapılanmalara gitmekte ve yeni dış politikalar üretme çabası gtmekteler.

Dış politikada nesnel bir “doğru karar” dan çok, çıkarlara göre şekillenen farklı doğru kararlar var. Gittikçe i içe girdiğimiz ve bir parçası okluğumuz dünya gerçekliği karşısında, kitlelerin kendi konularını daha rasyonel bir şekilde değerlendirebilmeleri dış politika dilinin őeffaőlaőmasından geçiyor.

Ülkelerin dış politika eğilim, ilke ve uygulamaları hükümetlerin harekete geçirebilecekleri siyasi rejime özgü sınırlamalarla kayıtlıdır. Hükümetlerin dış politika kararlarını uygulamaya geçirebilmek için kullanabilecekleri özellikte ve doğrudan kendi denetimleri altında bulunan kaynakların kapsamı, siyasi çevresi, anayasal düzen, siyasi kurumsallaşma düzeyi ve ülkedeki siyasi aktörlerin etki düzeyi gibi değerşkenlerle sınırlıdır.

1.1. Temel Kavramlar

Az gelişmiş ülkeler ve gelişmekte olan ülkeler gerek ideolojik, gerek ekonomik, sosyal ve gerekse siyasi bakımdan gelişmiş ülkelerin başlıca politika hedeflerini oluőturmuőlardır. Çünkü gelişmiş ülkeler bu devletlerin iç yapılarını ve dolayısıyla dış politikalarını etkileyebilecek güçtedirler. “Gelişme sürecindeki ülkelerde hakim olan kültürler, yönelimler, siyasi/ekonomik süreçler ve baskılar bürokrasilerin yapısı ile onların başlıca siyasi ve sosyal amaçları gerçekleştirme ve halka sürekli hizmet sunabilme yetenekleri üzerinde etkide bulunmaktadır.”¹

Devletlerin uluslararası işbirliğine girme hakkı ve her devletin uluslararası sorunların üzümünde uluslararası işbirliğine katkı yükümlülüğü uyarınca; “Tüm devletler diğer uluslar ve devletlerle ilişkiler kurma ve işbirliği yapma hakkına sahip

---

¹ Eisenstadt G.N. “Gelişmekte Olan ülkelerde ve Yeni Devletlerde Beliren Bürokrasi Sorunları”, A..S.B.F. Dergisi, Ankara, 1978. Cilt XX. No.3, s.240.

olduğu gibi uluslararası hukukun uygulanabilmesi konusunda yardımcı olma ve işbirliğine girme gibi temel yükümlülük az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin ekonomik ve sosyal gelişimine yardımcı olma yükümlülüğünü de kapsamaktadır.”²

Dış politika, dışişleri, dış ilişkiler, diplomasi ile uluslararası politika ve uluslararası ilişkiler gibi deyimler, çoğu zaman aralarında büyük bir fark gözetilmeden, gerçekte karıştırılarak birbirleri yerine kullanılmaktadır. Özellikle İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra devletler arasındaki ilişkilerin gelişmesi, birbirine yakın konularda uğraşan bilim adamları ciddi bir terminoloji arayışına girişmişlerdir. Kavramlar konusunda henüz tam bir açıklık sağlanmış değildir. Fakat en azından, örneğin “uluslararası ilişkiler” kavramının, “uluslararası Politika” kavramından daha geniş olduğu, “dış politika” incelemelerinin “uluslararası ilişkiler” konusundaki incelemeler içinde ayrı bir disiplin olarak ele alınması gerektiği artık kabul edilmektedir.

Zaman zaman uluslararası politika kavramının yerine kullanılan uluslararası ilişkiler kavramı, devletler, hükümetler ve halklar arasındaki siyasal, ekonomik, ticari, mali, askeri, kültürel, toplumsal vb tüm ilişkileri içine almasından dolayı daha geniş bir anlamı vardır ve bu şekliyle uluslararası siyasal ilişkileri inceleyen uluslararası politikadan daha kapsamlıdır.

Günlük kullanımı itibariyle çok farklı anlamlara gelebilen politikanın bilim alanında da farklı tanımları yapılmaktadır. Bazılarına göre; güç, politika iktidar mücadelesi, bazılarına göre değerlerin bölüşüm süreci, diğer bazılarına göre ise değerlerin bir otoriteye dayanılarak dağıtım sürecidir. Yine bazılarına göre güç ve çıkar mücadelesi, bazılarına göre politika, bir işbirliği ve uzlaşma süreci, bazılarına göre ise çatışma sürecidir.³

Bu bağlamda genellikle aynı anlamda kullanılan “uluslararası politika”, “uluslararası ilişkiler” ve “dış politika” kavramlarına bir arada değinmekte yarar var. Bununla beraber, bu kavramlar arasında küçük de olsa bir farklılık bulunmaktadır, fakat bu daha çok kapsamlarıyla ilgilidir. Bu çerçevede uluslararası politika ve dış politika kavramları birincinin diğerini de içeren daha geniş bir anlamda

---

² Lauri Hannikainen, “International Law as a Regulator of International Relations”, Ed. Kaarle Nordenstreng. The Mass Media Declaration of UNESCO, Ablex Publishing Corp. Norewood, New Jersey, 1984, p.148.

³ Münici Kapani, Politika Bilimine Giriş, İstanbul, 1992, Bilgi Dağıtım, s.17.

kullanılmasıyla farklılık gösterir. uluslararası ilişkiler ise her ikisini de içiren daha geniş kapsamlı bir terimdir.

Tek tek ele almak gerekirse, bunlardan dış politika, uluslararası siyasal sorunlara bir devletin veya genel olarak devletlerin amaçları, hedefleri ve davranışları açısından bakar, bir devletin uluslararası sisteme veya diğer devletlere karşı tutumunu inceler, uluslararası politika ise uluslararası siyasal etkileşim sürecine, ulusal birimlere oranla daha geniş bir açıdan bakar ve uluslararası yapının tümü içinde ele alır.

Dolayısıyla uluslararası politika, devletlerin dış politikalarının basit bir toplamından ibaret olmayıp bu sürece etki eden devlet dışındaki diğer uluslararası organizasyonları ve bunların etkilerini de göz önünde bulundurur. Bu nedenle dış politika çalışmaları uluslararası politikanın ancak girdilerini oluşturur, onun incelemesine ve analizine yardımcı verileri sağlar. Fakat sadece dış politikaların incelenmesi ile uluslararası politika hakkında sağlıklı sonuçlara ulaşılamaz.⁴

Buradan hareketle bazı kavramaları açıklamak gerekmektedir.

1.1.1. Dış Politika

Herhangi bir devletin, ya da bir devlette hükümetin, başka bir devlete, devletlere ya da geniş anlamıyla uluslararası alana karşı izlediği ya da izlemeyi kararlaştırdığı politikaya dış politika denir.

Politika deyimini, belli amaçlara varmak için izlenen hareket ve yönetim tarzları ve uygulanan usuller olarak da kabul edebiliriz. Bu genel tanımı dış politikaya uygularsak, bir devletin kendi sınırları dışında ulusal çıkarlarını gerçekleştirmek için izlediği amaç, hareket tarzı ve kullandığı usulleri dış politika olarak tanımlayabiliriz. Dış politika, sorunlarına belli bir devletin ya da genel olarak devletlerin amaçları, hedefleri, davranışları açısından bakar.

---

⁴ Mehmet Gönlübol, Uluslararası Politika, 3. Baskı, Ankara, 1985, S.B.F. Yayınları, s.29-30.

1.1.2. Diplomasi

Devletin politikacılar aracılığıyla saptanan dış politikaları, dışişleri örgütü dış temsilcilikler ve diğer örgütlenmelerle yürütülmektedir. Bu yürütme süreci ve mekanizmasına diplomasi denir. Diplomasi, diğer bir açıdan dış ilişkilerin dış politikanın yürütülme biçimine ilişkin teamül ve kuralların tümü olarak da kabul edilebilir.

1.1.3. Uluslararası İlişkiler

Devletin ve/veya uluslararası kuruluşların birbiriyle çeşitli düzeylerde ve konularda ilişkileri ve karşılıklı etkilenmeleri olarak tanımlanabilir.

-Dış ilişkiler ile bağlantılı olarak- dış politika ile uluslararası ilişkiler arasındaki ayırım şöyle saptanabilir: Bir ülkenin kendi sınırlarının ötesine karşı izlediği politika, o ülke açısından Dış Politikadır; daha geniş bir açıdan, sistem açısından bakıldığında ise; bir uluslararası ilişkidir. “Uluslararası ilişkilerin ele alındığı çalışmaları ortak noktası; devlet politikalarının uluslararası ilişkiler teorisinin özü olmaktan çıkarılması gerektiği şeklinde özetlenmektedir.”⁵

Bir bilim dalı olarak ortaya çıkışından itibaren uluslararası ilişkiler siyaset biliminin etkisi altında gelişmiştir. Zaman içinde bu alandaki ilişkilerin sadece devlet politikalarını içermediği iddia edilerek uluslararası politika/uluslararası diğer ilişkiler (uluslararası ekonomi, uluslararası örgütler, uluslararası hukuk...) ayırımı getirilmişse de çalışmalarda ve incelemelerde bu alanların politik eylemlerle olan bağı sıkıca korunmuştur.

---

⁵ Quincy Wright, The Meaning of International Relations, Appleton, Century Crofts Inc., New York, 1955, p.115.

1.1.4. Uluslararası Politika

Bu kavram, uluslararası ilişkiler disiplininin asıl gelişmesini gösterdiği İkinci Dünya Savaşı, 1945 sonrası döneminin bir ürünüdür. uluslararası politika terimi kısaca şöyle tanımlanabilir:

Ayrı ayrı devletlerin dış politikalarının birbiriyle ilişkiye girdiği uluslararası siyasal ilişkiler alanının, ayrı dış politikalardan hem etkilenen hem de onlara etkiye bulunabilen genel olguları uluslararası politikayı oluşturmaktadır. “Uluslararası politika büyük ölçüde bir devletin dışında oluşur.”⁶ (Elbette ki, platform olarak, yoksa devleti dışlamak söz konusu değildir.)

Soğuk savaşın sona ermesi uluslararası politikada büyük değişiklikler meydana gelmesine yol açmıştır.

Bu değişikliklerin bir sonucu da, eski Doğu bloğunun kapsadığı coğrafi alan üzerinde benzeri görülmemiş derecede bir istikrarsızlıkla beraber derin bir siyasi – ekonomik şekil değiştirmenin başlamasıdır. Bu değişim sonucunda da, Türkiye kendini dünya üzerindeki kaynayan bölgelerden birinin tam ortasında bulmuştur. Bu durum, Türkiye’nin dış politika davranışlarını olduğu kadar uluslararası politikadaki yerini de etkilemiştir.

Bu durumun oluşması son yıllarda Türkiye’nin yüklendiği değişik rolle ortaya konmuştur.

“Soğuk savaşın sona ermesinden sonra belirli bir dönemde Türkiye’nin stratejik mevkisi, yerini Türkiye’nin güvenliği konusunu da içeren bir bilinmezliğe bırakmıştır. Bu dönemde pek çok Türk karar vericisine göre Türkiye kendi kendine yetmek zorundaydı. Fakat Irak’ın Kuveyt’i işgali ve Sovyetler Birliği’nin dağılışı, uluslararası politikada Türkiye’nin üstlendiği rolün tekrar gözden geçirilmesi gereğini doğurmuştur. İstikrarlı bir düzen için yapılan araştırmalar ve çalışmalarda, Türkiye’nin hayati önemi Batılılar tarafından kabul edilmiştir. Yabancı devlet adamlarının Türkiye’ye yaptığı ziyaretler de bunu ortaya koymaktadır. Ankara artan diplomatik faaliyet ile bu devlet adamları için bir diplomasi cenneti olmuştur.”⁷

⁶ Gökhan Koçer, Türk Dış Politikasının Belirlenmesi (-1960-1980- İç Siyasal, Resmi Etkenler Açısından Bir Çözümleyici Çalışma Denemesi), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İst. Ün. Sos. Bil. Ens., İstanbul, 1989, s.32.

⁷ Kemal Kirişçi, “Uluslararası Sistemdeki Değişmeler ve Türk Dış Politikasının Yeni Yönetimleri”, Türk Dış Politikasının Analizi, Der.Yay., İstanbul, 1994, s.393.

1.2. Türk Dış Politikasını Etkileyen Etkenler

Türk dış politikasını geriye dönük değerlendiren pek çok araştırmacı Türkiye'nin elindeki sınırlı olanaklarıyla dünya politikasını gücünün çok ötesinde etkilediğini öne sürmektedir. "Gerçekten de gerek imparatorluk döneminde gerekse Cumhuriyet döneminde, Türkiye çıkarlarını en zor şartlar altında bile çoğunlukla korumayı başarmıştır. Bu başarıda diplomasideki becerinin, dünya güç dengelerinin ve de en çok coğrafi konumunun rolü olduğu bilinmektedir."⁸

Türk dış politikasını etkileyen etkenleri 2 ana başlık altında incelemek gerekmektedir.

Dış Etkenler

Dolaylı (Genel) Etkenler

Uluslararası Sistemin (Yapının) Etkileri

Siyasi Açıdan

İktisadi Açıdan

Uluslararası İdeolojik Etkileri

Dış Kamuoyunun Etkileri

Doğrudan (Özel) Etkenler

Belirli Bir Dış Sorunu Olması

Coğrafi Konum – Bölge (Komşuluk) Sorunları

Uluslararası Bağlantılar

Siyasi Nitelikte

İktisadi Nitelikte

İç Etkenler

Milli Güç

Sosyal Etkenler (Toplum Yapısı)

İktisadi Etkenler

Siyasi Etkenler

Yönetim Felsefesi (Kurumlaşmış Dış Politika Doğrultusu)

---

⁸ Mensur Akgün, "Türk Dış Politikasında Bir Politik Etken Olarak Boğazlar", Türk Dış Politikasının Analizi, Der.Yay., 1994, s.213.

Resmi Kurumlar
Genel Olarak (Anayasa – Yetki Dağılımı)
Siyasi Partiler
Ordunun Rolü (Milli Güvenlik Kurulu)
Dışışleri Teşkilatı
Resmi Olmayan Kurumlar
Kamuoyu (Tarihi – Psikolojik Etkenler)
Baskı Grupları⁹
Şimdi tüm bu etkenleri sırasıyla irdeleyelim:

1.2.1. Dış Etkenler

Dış politikanın bir bilim dalı olarak ortaya çıkışıyla birlikte, uluslararası siyaset de bilimsel veriler ışığında değerlendirilmiş ve kendisini etkileyen faktörlerin neler olduğunu tespitine çalışılmıştır.

1.2.1.1. Dolaylı (Genel) Etkenler

Toplam 5 başlık altında değerlendirilmesi gereken dolaylı (genel) etkenler aslında dış politikanın belirlenmesinde ve yürütülmesinde anahtar rolü oynamaktadır. Çünkü bu etkenleri irdelemeden ve sonuçlarını görmeden iç etkenleri anlayabilmek neredeyse imkansızdır.

1.2.1.1.1. Uluslararası Sistemin (Yapının) Etkileri

Ulusların kendi geleceklerini kendilerinin belirleme hakları vardır. Bu genel bir kuraldır. Ancak yeni dünya düzenindeki baş döndürücü gelişmeler ulusları; uluslararası arenadaki yapılanmalar, örgütlenmeler, ittifaklar nedeniyle bazen zorla da olsa diğerlerinin aldığı kararlara uymak zorunda bırakabilmektedir.

---

⁹ Ömer Kürkcüoğlu, “Dış Politika Nedir? Türkiye’deki Dünü ve Bugünü”, A.Ü. Siyasal Bilgiler Dergisi, SBF Yayınları, Ankara, 1979, C.35, s.335.

1.2.1.1.1. Siyasi Açıdan

Toplumların önemli bir özelliği, onu oluşturan üyelerinin kendi aralarında belirli farklılaşmalar göstermesidir. Toplumsal birlikteliğin sürdürülmesi için toplumdaki ilişkileri düzenleyen ortak davranış kalıplarının belirlenmesi ve toplum üyelerinin bunlara uymasını sağlamak bir zorunluluktur. Siyasal toplumsallaşmada, siyasal kültürün aktarılması ya da siyasal yaşamın yeniden üretilmesi olgu ve süreci olarak tanımlanabilir.¹⁰

Siyasal partilerin etkili bir toplumsallaştırma rolü oynaması, toplumda önemli kültürel farklılaşmalar yoksa ulusal bütünlüğü tehlikeye sokabilir.¹¹

Henüz ulus oluşturamamış çok partili sistemlerde, kabile ve aşiret bölümlerinin, etnik ve bazı durumlarda dinsel farklılıkların, partiler aracılığı ile yansması tehlikesi vardır. Toplumun daha uluslaşmadan bölünmesi ve hatta – bazı durumlarda – daha küçük devletçiklere ayrılması olasılığı ortaya çıkmıştır.¹²

Bir ülkenin yöneldiği dış politika seçenekleri, benimsediği dış politika ilke ve uygulamaları ile ülke içinde egemen siyasal rejim arasında ne türden bir ilişkinin bulunduğu, siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler alanında çalışanların üzerinde durduğu sorunlardan birisidir.

Buradan hareketle, ülkenin içinde bulunduğu siyasal ortamın yani hükümet politikalarının hangi yönde olduğu, bu politikaların dışa yansmasının yani dış politika sürecinin nasıl geliştiği özel bir önem kazanmaktadır.

Ancak bu yaklaşımda uluslararası ilişkilerin her türlü ekonomik, kültürel, sosyal, askeri kurumların yanında belirli normlar, gelenekler çerçevesinde yürütüldüğü devlet ve grupların mevcut değerlerden etkilendiği unutulmaktadır. Kısaca uluslararası toplum ne sadece ortak değerlerden ne de kurumsal ilişkilerden oluşmaktadır. Bu toplumda gerek ortak değerler gerekse devlet etkinliklerini korumaktadırlar.

---

¹⁰ Raşit A. Kaya, Kitle İletişim Sistemleri, Ankara, 1985, Teori Yayınları, s.23.

¹¹ Türker Alkan, Siyasal Bilinç ve Toplumsal Değişim, Ankara, 1989, Gündoğan Yayınları, s. 115.

¹² Ahmet Taner Kışlalı, Siyasal Çatışma ve Uzlaşma, 2. Baskı, Ankara, 1993, İmge Kitapevi, s.258.

Eğer istikrar söz konusu ise uygulanan dış politikada herhangi bir değişiklik olamayacağı gibi uluslararası düzeyde de söz sahibi olunacaktır. Ancak o ülkede istikrar yoksa günlük politik kararlar alınacak ama gerçekçi, akılcı uygulamadan uzak olacaktır. Bunun sonucunda da uluslararası düzeyde karar alamayan ancak diğerlerinin aldığı kararları uygulayan ülke konumunda kalacaktır.

1.2.1.1.1.2. İktisadi Açıdan

Ekonomik yaptırımlar, diğer ülkelerin istenilen yönde bir dış politika izlemesi için uygulanan ve bir avantajdan yoksun bırakarak cezalandırmak ya da istenilen doğrultuda bir davranış sergilemesi için ikna etmeye yönelik politikalardan oluşmaktadır.

“Uluslararası ilişkilerin düzenlenmesinde sırf değerler değil hükümetler de etkindir ve bu ilişkiler çoğu zaman uluslararası düzeyde oluşmamaktadır. Diğer yandan özellikle son zamanlarda sıkça kullanılan sistem çözümlenmesi çerçevesinde uluslararası alan oluşturan parçalarından (devletler, gruplar) ayrı özerk bazı işleyiş mekanizmaları olan bir sistem olarak ele alınmaktadır.”¹³

“Ulusal politikalar, uluslararası politika haline geldikçe ekonomik ve siyasi politikalar netliğini kaybetmektedir. Örnek olarak, yatırımları ve zor durumdaki endüstrileri korumak için konan koruyucu gümrük duvarları, ticaretteki karşılıklı misillemeler ve finans önleyici davranışlar tartışılmaktadır. İdealler, sermaye, iş gücü, teknoloji, mal ve hizmetler bir coğrafik alandan diğerine kaydıkaç sınırları daha çok geçirgen olmaktadır.”¹⁴

Bu nedenle devletler diğerleriyle işbirliği yapmayı çıkarlarına daha uygun bulmaktadırlar. Uluslararası barışı korumayı amaçlayan modern ve önemli uluslararası organizasyonları yaratmaktadırlar.

Ancak bu yolla da barışı ve işbirliğini başaramayan ülkeler arasında yine de iktisadi açıdan bir yaptırım eylemi uygulamaya koymuştur.

Gümrük tarifeleri, kotalar, kambiyo denetimi, boykotlar, ambargo, abluka vb tüm bunlar iktisadi açıdan yaptırımlardır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında devletlerin

¹³ Evan Luard, Types of International Society, The Free Press, New York, 1976, p.315.

¹⁴ David Mitrany, A Working Peace System, Chicago Quadrangle Books, 1966, International Affairs 24, No.3, 1948, p.350

başvurdukları ekonomik yaptırımların oldukça çeşitlilik gösterdiği bunlardan en sık başvurulanın ise dış yardımlar olduğu söylenebilir. Bugün de aynı yaptırımlar daha sert ve daha kapsamlı olarak uygulanmaktadır.

1.2.1.1.2. Uluslararası İdeolojik Etkiler

Soğuk Savaşın sona ermesi uluslararası politikada büyük değişiklikler meydana gelmesine yol açmıştır. 1980'lerin ortalarından başlayarak uluslararası sistemde ortaya çıkan şaşkıncı ve köklü değişiklikler, Avrupa Devletlerinin çoğunun dış politikalarını ve bölgesel rollerini yeniden değerlendirmeye itti.

Yeni uluslararası sistemin yapısı ve soğuk savaş sonrası dönemdeki güç ilişkileri konusunda değişik tanımlamalar veya belirlemeler yapıldığı görülmektedir.

Bazıları bu yeni uluslararası yapıyı, ABD'nin tartışılmaz üstünlüğünün söz konusu olduğu tek kutuplu bir yapı olarak tanımlama yoluna gitmektedir. Bazıları ise günümüz uluslararası sisteminin yapısını bu haliyle büyük ölçüde güç dengesi sistemine benzetmekte ve durumun zaman geçtikçe daha da belirginleştiğini ifade etmektedir.

Diyebiliriz ki; iki kutuplu bir dünya düzeninden bugünkü oluşuma kadar tüm aşamalarda uluslararası sistem ve sistem içindeki ideolojik yapılanmanın büyük rolü olduğu yadsınamaz bir gerçektir.

1.2.1.1.3. Dış Kamuoyunun Etkileri

Devletlerin uluslararası alanda kendilerine seçtikleri rol, uluslararası yapıda meydana gelen değişikliklerle koşulluk ilişkisindedir. Başka bir deyişle; uluslararası yapı küçük devletlerin çok az etkileyebildikleri ve fakat pek fazla etkilendikleri bir yapıdır. Bu nedendir ki, uluslararası yapının oluşturucuları büyük devletlerdir.

Normal olarak, dış siyasi kararlar her şeyden önce sorunların ulusal çıkarlar açısından değerlendirilmesinden sonra alınır. Ancak, bir de göz ardı edilmemesi gereken dış kamuoyu vardır. Çünkü alınan kararın olumlu karşılanması için tanıtma önlemlerinin alınması gerekir. Burada enformasyonun önemi çok büyüktür. Çünkü iyi şekillendirilmiş enformasyon, istediğimiz dış kamuoyunu yaratmada daima en önemli faktördür. uluslararası alanda siyasal nitelikteki iletişim eylemi bir devletin

dünyadaki görüntüsü, saygınlığı ve dolayısıyla güdülen dış siyasetin etkinliği bakımından oldukça önemli bir görev üstlenmiş durumdadır.

1.2.1.2. Doğrudan (Özel) Etkenler

Dış politikanın belirlenmesinde ve yürütülmesinde özel etken olarak nitelendirilen unsurlar aslında, geniş anlamı ile o ülkenin belirli sorununu ve/veya coğrafi konumunu ön plana çıkarabilmekte ve ilişkilerin bu temele oturmasına zemin hazırlamaktadır.

1.2.1.2.1. Belirli Bir Dış Sorunu Olması

Devletlerin dış politikaları, iç politikalarından ayrı düşünülemez. Çünkü hükümetler programlarını hazırlarken daha çok iç politikayı ve iç kamuoyunu dikkate alırlar. Daha sonra ise dış politika ve dış kamuoyu sırayı alır.

Bir ülkenin eğer belirgin bir sorunu varsa doğal olarak tüm iç ve dış politikaları buna endekslenecektir. Örneğin, Türkiye açısından düşündüğümüzde şu anda en önemli sorun ekonomidir. Doğal olarak tüm programlar buna yönelik olmaktadır. Diğer bir sorun ise PKK'dır. Hem iç politikaya ve hem de dış politikaya malzeme olmaktadır. Bir başka sorun ise özellikle dış politika açısından Yunanistan'la olan ilişkiler ve Ege ve Kıbrıs diye tanımlanabilir.

Yukarıda da belirtildiği üzere belirgin bir veya birkaç sorun bir ülkenin dış ve iç politikasını etkileyebilmektedir. Ama önemli olan söz konusu sorunun yapı ve olumlu bir şekilde çözüme kavuşturulmasıdır. Aksi halde bir sorun, sorunlar yumağı olmaya adaydır.

1.2.1.2.2. Coğrafi Konum – Bölge (Komşuluk) Sorunları

Birçok uluslararası ilişkiler kuramcısı coğrafi konumun dış politikanın oluşmasında etkili olan öğeler arasında olduğunu kabul etmektedir. Ancak bu kabul daha çok coğrafyanın dış politikayı etkileyen ulusal bir güç olduğu yönündedir. “Söz konusu gücün koz olarak kullanılması yani etkin olması ancak bunu en iyi şekilde

değerlendirebilen, çerçevesini belirleyebilen rejimlerle mümkün olur. Öte yandan coğrafi özellikler, onları araç olarak kullanacağınız devletin makrostratejisinde anlam ifade ettikleri oranda önemlidirler.”¹⁵

Geniş anlamda bir ülkenin coğrafi konumu denildiğinde yerkürenin neresinde bulunduğu, anakaralara, ülkelere, denizlere ve de ticaret yollarına göre yeri anlaşıldığından, coğrafi konum; ülkenin gelişimini, geleceğini ve tarihi gelişim sürecinde oynadığı rolü belirli oranlarda da olsa kesinlikle etkilemektedir.

Coğrafi konum deyimi beraberinde bazı kavramları da açıklamayı gerektirmektedir. Bunlardan en önemlileri jeopolitik ve jeostrateji kavramlarıdır.

a. Jeopolitik: Jeopolitik sözcüğü farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Bunlar jeopolitik tanımlamanın ulusal coğrafi ve ulusal gücün tüm öğelerini içine alan bakışlardan ileri gelmektedir.

Jeopolitik kavramı için en uygun tanım Random House Dictionary’de yer almaktadır: “Bir devletin ulusal gücü, dış ilişkileri, politikasının ve diğer etkenlerin, ekonomik ve siyasi coğrafya açısından incelenmesi ve uygulanmasıdır.”¹⁶

b. Jeostrateji: Kısaca stratejik açıdan, coğrafi bölgelerin değerlendirilmesi biçiminde tanımlanabilir.

Strateji ise: Silahlı Kuvvetler Sözlüğü’nde: “Zafer olasılığını ve bunlardan dolayı doğacak yararları arttırmak amacıyla politik, ekonomik, psikolojik, askeri güçleri, izlenilen politika ve prensipleri bir bütün içinde geliştirme ve kullanma halidir.”¹⁷

Coğrafya ile politika arasında değişmez bir ilişki vardır. “İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra teknolojinin ilerlemesi ile jeopolitikliğin işlerliği ve alanı genişlemiş, uygulama yönü ağır basmıştır.”¹⁸ Daha sonraları jeopolitik, ulusal politikayı etkileyen tüm öğeleri, işlevine alarak bir bütün halinde değerlendirilmiş ve jeopolitiğin değişken öğelerinin (yani ona devingenlik kazandıran öğelerin/teknoloji,

---

¹⁵ Harold Sproul, Foundations of International Politics, Princeton: D. Van Nostrand Company, 1962, p.77

¹⁶ Random House Dictionary, Random House, New York, 1987, p.799.

¹⁷ Silahlı Kuvvetler, İngilizce/Türkçe Askeri Terimler Sözlüğü, T.C. Genel Kurmay Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1969, s.601.

¹⁸ Stephen B. Jones, “Global Strategic Views”, The Theory and Pratics of International Relations, Prentice Hall, Engewood Cliffs, N.S. Inc., 1966, p.119.

zaman, insan) değer kazanmasına karşın, coğrafya (coğrafi konum-alan-doğal kaynaklar) önemini yitirmemiştir.

“Jeopolitik kuramcılar genelde dış politika ile dünyadaki fiziki ve insani kaynakların eşitsiz dağılımı arasında doğrudan bir ilişki kurmaları nedeniyle bu öğelere önem veren ve çözümlenmelerinde bunları dikkate alan diğer düşünürlerden ayrılmaktadır. Jeopolitik kuramcılar bu çerçevede coğrafi faktörlerle ülkenin dış politikası ve uluslararası alandaki davranışlar arasında doğrudan ilişki kurmaktadır.”¹⁹

Türk dış politikasını geriye dönük değerlendiren pek çok araştırmacı Türkiye'nin elindeki sınırlı olanakları ile dünya politikasını gücünün çok ötesinde etkilediğini öne sürmektedir.

Türkiye'nin coğrafi konumu, bir takım dezavantajları ve avantajları beraberinde getirmektedir. “Türkiye geçit yolları üzerindeki coğrafi konumuyla büyük değer taşımaktadır. Ayrıca Türkiye diğer ülkelerden ayrı olarak ayırt edici birçok özelliğe de sahiptir.”²⁰

Türkiye'nin dış politikasını irdelerken, öncelikle ülkemizin kendine özgü benzersiz ve tarihsel birikimini göz önünde tutmak durumundayız. Balkanlar, Karadeniz, Kafkaslar, Ortadoğu ve Akdeniz'i kucaklayan bu çok duyarlı coğrafyanın ortasında yer almak Türkiye'ye bir çok sorumluluk getirmekte, aynı zamanda geniş bir alanda işbirliği olanakları sağlamaktadır.

“Türkiye gerek jeopolitik konumu, gerek bağlı olduğu evrensel değerler ışığında, uluslararası gelişmeleri yakından izlemek bunları etkilemek durumundadır. Bu bakımdan, dünyamızda son yıllarda yaşanan gelişmeleri iyi değerlendirmekte yarar vardır.”²¹

---

¹⁹ Tayyar Arı, Uluslararası İlişkiler, Alfa Yay., İstanbul, 2. Baskı, 1997, s.221.

²⁰ Saul Bernard Cohen, Geograph and politics in a World Divided. Oxford University Pres, New York, 1975, Second Edition, p.215.

²¹ Hikmet Çetin, “Türkiye'nin Dış Politika Öncelikleri”, Yeni Türkiye Dergisi, Türk Dış Politikası Özel Sayısı, Sayı 3, İstanbul, 1995, s.55.

1.2.1.2.3. Uluslararası Bağlantılar

Eğer bir ülkenin farklı uluslararası yapılanmalar, örgütlenmeler ile ilişkileri var ise dış politikasını da bu yapılanmalara uygun tespit etmesi ve yürütmesi zorunluluğu doğacaktır. Buda hem iç politika ve hem de dış bağlantılar ile paralellik göstermektedir.

1.2.1.2.3.1. Siyasi Nitelikte

Dünyada bir yeniden yapılanma yaşanmaktadır. Ancak bu yeniden yapılanma, gerçekte yeni unsurlar taşımamaktadır. Uluslararası ortamda yaşananlar yalnızca sistem değişikliğidir. Yoksa ortaya konan yeni bir sistem, yeni bir kuram, bir ideoloji söz konusu değildir.

Yeni dünya düzeni, uluslararası kamuoyunun büyük çoğunluğunun tersine yeni gelişmelere, beklenmeyen olaylara sahne olmuştur. Türkiye yeni dünya düzeninde, sistemin istenmeyen ama önemli ittifaklarda oluşumlarda (mecburen kabul gören) aktörlerinden birisi olacaktır.

“Bir ülkenin bir ittifaka üye olmasının o ülkenin dış politikasını nasıl etkilediğini belirlemek, kuramsal düzeyde şu soruyu yanıtlayabilmemizi gerekli kılıyor. Eğer o ülke söz konusu ittifaka üye olmasaydı, nasıl bir dış politika izleyecekti? Böyle bir sorunun yanıtlanması ancak tahminler yürütmek biçiminde olabilir. Gerçekleşmemiş bir olasılığı, göreceli bilgilere başvurarak çözümlenmek olanaksızdır.

Bu durumda denenecek başka bir yol daha akla geliyor. Ülkenin ittifaka girmeden önce dış politikaya bakarak, o çizgiyi geleceğe doğru uzatmak ancak bu yolunda güvenilir olmadığı hemen anlaşılacaktır. Bir ülkenin diğer bazı ülkelerle bir ittifak içinde kaderini birleştirmesi, kendiliğinden ortaya çıkan bir olay değildir. Ülkeler ittifaklara kendi iradeleri ile girdikleri zaman gerçekleştirmek istedikleri dış politika hedeflerine varmak için bu yola başvururlar. Diğer bir ifadeyle, ittifak öncesi izlenen dış politika çizgisi, ülkeyi ittifaka götüren çizgidir.”²²

1.2.1.2.3.2. İktisadi Nitelikte

Ekonomik ve teknolojik gelişmeler ulusal sınırları ve denetimleri son derece zor hale getirmektedir. Üretim teknolojisi ve pazarlama stratejileri dünya pazarını

---

²² İltar Turan, “Batı İttifakına Üye Olmanın Türk Dış Politikası Üzerindeki Etkileri”, Türk Dış Politikasının Analizi, Der. Yay., İstanbul, 1994, s.425.

takip etmeye gücü yetmeyen küçük ölçekli kuruluşların giderek zor koşullara itildiği bir yapıya doğru gittiği görülen dünyada, ulusal devletlerin etkilerini oldukça daraltmak isteyen bir ekonomik çıkar grubunun da oluşması söz konusudur. Diğer taraftan ekonomileri güçlü ve sanayileşmelerini tamamlamış olan ülkeler, bu ortakların felsefe ve işleyişini belirlerken gelişmekte olan diğerleri de bu oluşumlara katılım ve uyumun yarattığı kaçınılmaz sıkıntıları yaşamaktadırlar. Şöyle ki; böyle bir ekonomik ve siyasal ortaklığın dışında kalmak mümkün değildir.

Ekonomik ilişkilerin dış politik amaçlar için kullanılması aslında yeni bir olgu değildir. Tam tersine bunun büyük devletler tarafından küçük veya az gelişmiş devletlere karşı eskiden beri uygulanan bir yöntem olduğu bilinmektedir.

“Ekonomik ve ticari ilişkilerin bir dış politika aracı olarak kullanılması genelde üç amaca yöneliktir:

1. Diğer devletin gereksinimlerini kullanarak ve kendine olan bağımlılığından yararlanarak veya ona bir takım ekonomik vaatlerde bulunarak yada ekonomik yönden tahdit ederek herhangi bir dış politika amacını gerçekleştirmek.

2. Devletin kendi ekonomik kapasitesini arttırmak ve potansiyel bir düşman olan diğer devletin bazı olanaklardan mahrum kalmasını sağlamak,

3. Ekonomik uydular oluşturmak böylece hammadde kaynaklarını ve pazarları garanti altına almak veya uyduların siyasal sadakatinin devam etmesini sağlamak ya da ekonomik bağımlılık ilişkisi yaratarak etki alanları oluşturmaktır.

Ekonomik ve ticari ilişkilerin bir dış politika aracı olarak kullanılması genellikle ilk maddede belirtilen şekilde olmaktadır.”²³

1.2.2. İç Etkenler

Dış etkenlerin yüzeysel olarak çerçevesini belirlediği dış politika, iç etkenlerle de karşılaşacağından bunların neler olduğu ve etkileme boyutlarının tespiti önem kazanmaktadır.

1.2.2.1. Milli Güç

Teknoloji ve iletişimde meydana gelen büyük ilerlemelerin etkileyip yönlendirdiği süreçler küreselleşme kavramıyla açıklanmaya çalışılmaktadır.

---

²³ Tayyer Arı, a.g.e., s.351.

Dünya çok büyük bir değişim geçiriyor. Küresel ekonomi, küresel etik, küresel siyaset, ulus devletin problemleri, küresel güçler, küresel kargaşa son birkaç yılın sıkça kullanılan kavramlarından birkaçıdır.

“Gelişen iletişim imkânları sayesinde dünyanın her yerindeki insanlara benzer bir insan tipi oluşmaktadır; Kültürel olarak taleplerin aynışması sağlanmaktadır. Sermayenin uluslararası olması da tüketim biçimlerini ve dolayısıyla üretilen malları dünya ölçeğinde standart hale getirmeye, bu eğilimler sonucu, hayatın evrensel ihtiyaçları kavramı ortaya çıkmaya başlamıştır.

Güç, çokuluslu şirketler gibi uluslararası bazı aktörlere kaymaya ve milli devletler bu gücün tek ve tartışılmaz sahibi olmaktan uzaklaşmaya başlamıştır.”²⁴

Bir ulusu diğer uluslar karşısında kuvvetli kılan faktörler ve ulusal güç deyince hesaba katılması gereken faktörler iki grupta toplanabilir. Bunlardan birincisi nispeten istikrarlı olanlar ve bu nedenle de elle tutulabilir somut öğeler, diğeri ise sürekli bir değişim içinde bulunan ve daha çok niteliksel denebilecek soyut öğelerdir.

1.2.2.2. Sosyal Etkenler (Toplum Yapısı)

Dünyadaki baş döndürücü gelişmeler uluslararası düzeyde olduğu gibi toplumsal düzeyde de belirgin değişikliklere yol açmıştır.

Bu olgu, varolan durum özellikle yirminci yüzyılın koşulları ortasında değerlendirilirse; belli bir ülkede egemen olan politik rejimi ve bu rejimin kurumsal görünüşünü, o ülkenin uluslararası ilişkileri çerçevesindeki durumundan ayırmaya olanak yoktur.

Bir ülkenin dış politikasını etkileyen iç etkenlerin başında sosyal etkenler yani toplumun yapısı gelmektedir.

Ülkelerin güçleri arasındaki farklar, ilişkileri ve olayları şekillendirerek yönlendirmektedir. Ülke güçlerinde değişme olmadığı veya küçük değişiklikler

---

²⁴ Muhsin Yazıcıoğlu, “Genel İtibari İle Yeni Uluslararası Sistem ve Türkiye Açısından Bir Değerlendirmesi” Yeni Türkiye Dergisi, Türk Dış Politikası Özel Sayısı, İstanbul, 1995, Sayı:3 s.71.

olduğu zaman, bu durum uluslararası ilişkilere de yansiyarak uzun süren istikrar ortamları oluşur.

Buna karşılık, güçlerde görülen nispi değişiklikler, bazı ülkelerin diğerlerine nazaran gücünde görülen azalma veya çoğalma, yeni ilişkilerin ve yeni olayların sebebi olabilmektedir.

Sanayileşmeyle oluşan bir kültürel özellik de yabancılaşma duygusunun yaygınlaşmasıdır. Bunun yanında bir başka olgu daha ortaya çıkmıştır ki, o da ulus – devlet anlayışının tüm dünyaya zamanla yayılması dünyanın Batılılaşmasının önemli bir göstergesidir. Ancak milliyetçiliğin 3. Dünya Ülkeleri’nde aldığı şekil Batı’dan kaynaklanandan bir farklı yanı vardır. “Bu ülkelerde milliyetçilik modern Batı’ya karşı politik ve ekonomik özerkliğin kazanılmasında bir araç olarak kullanılmış ve böylece bu ülkeler kendi değerlerine sarılarak Avrupa etkisini ortadan kaldırmaya yönelecekken politik bir tezatlıkla Batı’nın felsefesini ve sosyal biçimlerini kabullenmişlerdir.”²⁵

Bir devletin dış politikasını etkileyen iç etkenlerden sosyal etken dendiği zaman aklımıza sosyo-kültürel yapı ve içinde bulunulan çevre koşulları gelmektedir.

Aynı zamanda bir ülkenin dış politikası tartışılırken üzerinde durulması gereken bir başka toplumsal nokta da “duygusallık”tır.

Duygusallık yalnız dış politika konularında değil, sosyal bilimlerin birçok konularında kişiyi yan tutmaya ve değerlendirme hataları işlemeye iter.

Bir başka konu ise yalnızlık duygusudur.

“Dış politika stratejisi olarak yalnızlık politikası, uluslararası ilişkiler ortamında dünya sorunlarıyla pek fazla ilgilenmemeyi, askeri, diplomatik, politik, ticari olarak fazla ilişkiye girmeyerek bir nevi kabuğuna çekilmeyi ifade eder.

Böylece devlet güvenliği ve bağımsızlığının sadece ulusal önlemlerle sağlanacağı varsayımına dayanır. Bir ülkenin bu duruma girebilmesi için ortamın uygun olması gerekir.”²⁶

---

²⁵ Ralph Pettman. State and Class: A Sociology of International . . . . ., London, 1979, p.53.

²⁶ K. J. Hilsti, International Politics. Frame Work of Analysis. Prentice Hall International, London, 1974, p.121.

Türkiye’de de giderek gelişen serbest tartışma ortamından sonra kamuoyu, özellikle de yazılı basın dış politikaya her zamankinden daha fazla önem vermeye başlamıştır. Kamuoyu dış politika konusunda oldukça duygusal davranabilmektedir.

1.2.2.3. İktisadi Etkenler

Son yıllarda dünyadaki dengeler hızla değişmekte, 1990 yılına kadar ideolojik ve siyasi ağırlıklı oluşan dengeler, yerini hızlı ekonomik, teknolojik, bölgesel ve kültürel ağırlıklı dengelere terk etmektedir.

Politika ile ekonominin iç içe geçtiği bir dünyada yaşadığımız artık herkes tarafından kabul edilmektedir. İki Dünya savaşı, büyük ekonomik depresyonlar, soğuk savaşlar bu iki kavramın birbirini ne kadar etkilediğini göstermiştir.

“Uluslararası ekonomik ilişkilerde meydana gelen gelişmeler günümüzde çeşitli boyutlarıyla kendini göstermektedir. Artan uluslararası ticari ilişkilerin yanı sıra, karşılıklı mali ilişkiler ve yine karşılıklı yatırıma dönük ilişkiler her geçen gün artan bir ivmeyle ilişkilerin çeşitlenmesi, yoğunlaşması ve ülkeler arasında karşılıklı bağımlılığın artması, ülkelere siyasal ilişkileri kullanarak ekonomik sonuç alma veya ekonomik ilişkileri kullanarak siyasal sonuçlar doğurma ve diğer ülkelerin dış, hatta iç politikalarını yönlendirme fırsatını vermektedir.”²⁷

Ülkeler arasında mali ilişkilerin her geçen gün daha da artmakta oluşu devletler arasındaki karşılıklı bağımlılığı sürekli arttıran bir diğer önemli gelişmedir. Tüm bu gelişmeler ekonominin, devletlerin de politikalarında diğer devletlerin davranışlarını etkileme ve yönlendirme aracı olarak kullanılmasında olanağı vermektedir.

Dengelerin yeterli bir güvenilirlikte oluşturulmadığı ortamlarda, birbirleriyle çelişen olasılıklar her zaman beklenmelidir. Devlet maliyesi bozulduğu anda hem içte ve hem de dışta istikrarsızlık baş gösterir. Örneğin Türkiye, özellikle son yıllarda sürekli olarak yüksek enflasyonla mücadele etmektedir. Ülke ekonomisinin doğru yönden yönlendirilmesi ve kamu maliyesinin yönetiminde kalıcı, yapısal iyileştirmeler gerçekleştirilmedikçe bu durum daha da artarak devam edecektir.

---

²⁷ Tayyer Arı, a.g.e., s.344.

1.2.2.4. Siyasi Etkenler

Siyasal sistemlerin işleyişindeki süreç farklı olsa da, her ülkede işlev yönünden büyük oranda benzerlikler gösteren siyasal kurumlar mevcuttur. Bu kurumların temel işlevi, ulusal ve –devlet adına- uluslararası düzeyde karar almaktır. Genellikle bu kurumlardan her biri yalnızca bir alanda karar alıcı olmadıkları gibi, bir alandaki karar alıcı sayısı da birden fazla olabilmektedir. Dış politika karar alıcı sayısının birden fazla olduğu bir alandır.

“Türkiye’de Parlatentonun ilk kurulduğu zamanlardan başlamak üzere varolan yasama – yürütme ilişkisindeki ağırlığın yasamadan yürütmeye kayması süreci, son yıllarda daha da hız kazanmıştır. Bu hız dış politika alanında çok daha yüksektir. Bu durumun nedenleri, toplumsal / siyasal dinamiklerin anayasal çerçeveyi zorlaması olduğu kadar aynı zamanda da uluslararası ortamın gerçekleridir.”²⁸

Siyasal etkenleri 2 başlık altında inceleyeceğiz:

1.2.2.4.1. Yönetim Felsefesi (Kurumlaşmış Dış Politika Doğrultusu)

Uluslararası ortamda yaşanan olaylar ve uluslararası sistemin girdiği değişim süreci, hemen tüm siyasal kurumları etkilemektedir.

Uluslararası konjonktürün bu kurumlara etkisi, hem hep aynı yönde olmaktadır. Genellikle yürütmenin yani hükümetin anayasal olmasa bile, fiili işlevi ve rolü artmaktadır. Hemen hemen bütün ülkelerde, dış politika alanında, yürütmenin, yasamanın görevlerini üstlenmiş durumdadır. Burada, yasamanın gönüllülüğü söz konusu olduğu gibi kimi zaman yürütmenin iktidarını kullanarak bu el değiştirmeyi gerçekleştirdiği de görülmektedir.

Dış politika, ulusal düzeyde ve bir devlet politikası olarak belirlenmelidir. Bu belirleyicilik orta ve uzun dönem için, en azından ana çizgilerini çizmek göreviyle

---

²⁸ George Harris S., *Troubled Aillance Turkish-American Problem in Historical Perspective 1945-1971*, Washington D.C. American Enterprice Institute for Public Policy Research, 1972, p.55.

dışışleri yetkililerinde olabilir. Kısa dönemli politikalar zaten hükümet uygulaması olarak ortaya çıkmaktadır. Ancak politikalar da orta ve uzun dönemli politikaların genel çerçevesi ve doğrultusu dışında yer alınmalıdır.

Devlet üst düzey yöneticilerinin dış politikada, dolayısıyla uluslararası ilişkilerde/politikada aldıkları yer artık yadsınamaz biçimde belirgin ve önemlidir. Özellikle de teknolojik gelişmeler doğrultusunda kullanılan telekomünikasyon araçları, doğrudan iletişimi son derece kolaylaştırmıştır. Bunun, uluslararası alanda birçok sorunun çözülmesindeki payı, bir gerçektir.

Otorite kurma kaynaklarının saklanması, bu bağlamda enformasyonun korunması ve denetlenmesini şart koşturmaktadır. Bu doğrultuda, sosyal bilimler açısından gözetimin genel bir tanımını yaparken, birbiriyle ilişkili olan iki olguya dikkat etmek gerekir. Bunlardan ilki, bir kurum veya topluluk tarafından saklanacak sembolik materyaller olarak enformasyon birikimine işaret ederken; ikincisi de çeşitli toplulukların içinde alt kademelerde yer alanlarca denetlenmesi işlemidir. Bunların ayrıştırılmasını yapmak, aralarındaki mevcut ilişkileri vurgulamak kadar önemlidir. Enformasyonun toplanması ve saklanması toplumsal ilişkilerde gücün oluşumunun ana kaynağıdır. Toplumların veya belli bir sınıfın temel mekanizmalarından olan bu güç olgusu da üst kademelerde bulunanların denetleyici etkinlikleri sonrası ortaya çıkar.²⁹

1.2.2.4.2. Resmi Kurumlar

Basın ve günümüzde büyük bir hızla yaygınlaşan diğer kitle iletişim araçlarının işlev görebileceği en elverişli ortam demokratik sistemlerde mevcuttur. Bir ülkedeki siyasi iktidar – basın ilişkilerinin niteliği ve düzeyi o ülkenin siyasi rejiminin karakteristiğini yansıtan önemli bir göstergedir.

Bununla beraber politikanın özellikle dış politikanın resmi kurumlarla olan ilişkisi onlara etkisi ve onlardan etkilenmesi göz ardı edilmemesi gereken önemli bir olgudur. Çünkü sonuçta bu etkilenme kendisini özellikle basın yoluyla dışa

---

²⁹ Anthony Giddins, Toplumun Kuruluşu, Çev: H. Özel, Ankara 1999, Bilim ve Sanat Yayınları, s. 57.

vuracaktır. Yukarıda da belirtildiği üzere resmi kurumların tutum ve davranışları sonuçta o ülkenin rejiminin bir göstergesi olarak medyaya yansiyacaktır.

1.2.2.4.2.1. Genel Olarak (Anayasa – Yetki Dağılımı)

Bir devlet içinde politik birlik ve ekonomik gelişme olduğu zamanlar bunların sonucu olarak duyulan güç duygusu ve kendine güven dışışlere ilgiyi arttırır.

Uluslararası platformda rol oynama isteği doğurur ve hatta uluslararası politikanın duruma göre nüfuz kazanma, müdahale etme ve genişleme (yayılma) isteklerinin ön plana çıkmasına neden olur. Buna karşılık, devlet politik bakımdan bölünmüşse dışışlere ilgi azalır ve herhangi bir uluslararası taahhüde girmekten kaçınılır. Hatta kazanılmış hakların korunmasında bile cesur ve önemli hareket edilemez.

“Geçmişte yönetenler ile yönetilenler ayırımına dayanan yasama – yürütme ilişkisi, bugün güçler ayrılığı uygulamalarında bile ortadan kalkmış gibidir. Ancak, ilişki çerçevesinde oluşan denetimin bütünüyle yük olduğu da söylenemez. Bir nitelik değişiminin sonucu olarak, yasama – yürütme ayırımının yerini artık muhalefet – iktidar ayırımı almıştır. Fakat kabul etmek gerekir ki, geçmişte bütünü yasama organı tarafından yerine getirilen denetim görevinin, fiilen bir muhalefet denetimine kayması, denetimin derecesine ve önemine de etki etmiştir.

Anayasalarda, dış politika alanındaki yasama yürütme ilişkileri bakımından kabul edilmiş olan özel yöntemlerin ve kuralların hemen hepsi, ancak her şey olup bittikten, yürütme organının eylemleriyle ortaya çıkan fiili durumlardan sonra kullanılabilen denetim yolları niteliğindedir.”³⁰

1.2.2.4.2.2. Siyasi Partiler

Siyasal partiler, iktidar için vardırırlar. Ulusal politikalar da ülke çapında ancak iktidar (hükümet) tarafından uygulanabilirler. Politika genel olarak iki unsura

---

³⁰ Gökhan Koçer, “Türkiye’de Dış Politika ve Parlamento”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniv. Sos.Bil.Enst., İstanbul, 1993, s.30.

sahiptir. “İlkeler” ve “hareket tarzı” iktidarda bulunmayan bir partinin “dış politikası”ndan söz edince, ikinci unsur yani “hareket tarzı” eksik kalmaktadır. Onun içindir ki, iktidarda bulunmayan siyasal kuruluşlar için dış politika görüşü deyimini kullanmak doğru olacaktır.

Türkiye’de iç politika ile dış politika arasındaki önemli ve ilginç bir özelliği de dış politikanın iç politikada bir malzeme olarak kullanılmasıdır. İç politika ile dış politikanın ilişkisinde, çok partili dönem Türk Parlamentolarının özelliklerinden birisi, dış politika konusundaki yasama – yürütme, daha doğrusu, iktidar muhalefet ilişkilerinin kolaylıkla iç politika alanına kayabilmesi biçiminde görülmektedir. Ancak bunun siyasal sistemin gelişmesinin doğal bir sonucu olduğu gerçektir.

“Türk dış politikası kararlarının, toplumun değişik kesimlerini temsil eden siyasal parti ve kurumların üzerinde tartışarak uzlaştıkları bir süreç sonucunda oluştuğunu söylemek güçtür. Bunun tersine siyasal yoldan oluşmamış ya da atanmış kişilerin yönetimi altında olan, ancak siyasal denetim dışında tutulan askeri yapının etkili olduğu bir süreç sonucunda oluşmaktadır.

Bu duruma kavramsal ve kurumsal iki önemli nedenin yol atığı söylenebilir. Türkiye’de ulusal güvenlik kavramının, başta dış politika olmak üzere neredeyse tüm siyasal etkinlikleri kapsar genişlikte bir alan olarak anlaşılması bu durumun ilk nedenidir. İkinci neden ise 1982 Anayasası tarafından siyasal yetkiler karşısında askeri nitelikli yapıya tanınan ağırlıklı konumla ilintilidir.”³¹

1.2.2.4.2.3. Ordunun Rolü (Milli Güvenlik Kurulu)

Ordu – tarihsel gelişimi ve konumu ne olursa olsun – devletin bir alt kurumu olması dolayısıyla, her ülkede toplumda ve siyasal yaşamla ilgili, en azından belirli bir ilişkidir.

“İki odaklı dünyada (1945-1990) uluslararası ve evrensel askeri ortam en az politik ortam kadar istikrara, dengeye kavuşmuştu. Silah türleri; kuvvetlerin büyüklükleri,

---

³¹ Özcan Gencer, “Türkiye’de Siyasal Rejim ve Dış Politika – 1983-1993”, Türk Dış Politikasının Analizi, Der.Yay., İstanbul, 1994, s.314.

kuruluşları, yönetim ilkeleri, doktrinler, konseptler, stratejiler, taktikler belirlenmiş, bilgi toplama (istihbarat) ağı kurulmuş, her tür tehdit ve olasılığın önlemi alınmıştır.

İstikrarlı ortamlarda askeri güç ihtiyacını ve askeri düşünceyi belirlemek, tehdit belli olduğu için kolay olmaktadır. İstikrarsız durumlarda ise tehditler yer, zaman, kuvvet, niyet ve amaç yönlerinden belirsizdir.”³²

Ordunun, siyasal iktidar üzerinde belli bir potansiyel yarattığı açıktır. Bu durumu yukarıda istikrarlı-istikrarsız ortamlarda olduğu gibi burada da iki bakımından ele almak gerekir. Genel olarak gelişmekte olan (ya da az gelişmiş kabul edilen) ülkelerle, (gelişmiş kabul edilen ülkeler) gelişmiş ülkelerdeki durum gibi.

“Ordunun rolünün pasif olarak nitelendirilebilmesi için, hükümetlerin olağan siyasal bir süreç sonunda kurulması, eylemlerinin ordunun zorlamalarıyla ya da siyasete müdahale tehditleriyle yönlendirilmemesi gerekir. Hükümetler karar alıp uygularken ordunun siyasal eğilimlerini ve isteklerini hesaba katabilirler. Fakat eylemlerin ordu tarafından veto edilmesini beklemezler.”³³

Sosyal ve ekonomik alt yapısı az gelişmiş hemen her ülkede iyi örgütlenmiş sayılı kuruluşlardan biri ordudur. Ordunun rolünün pasif olarak nitelendirilebilmesi için hükümetlerin olağan siyasal bir süreç sonunda kurulması, eylemlerinin ordunun zorlamalarıyla ya da siyasete müdahale tehditleriyle yönlendirilmemesi gerekmektedir.

Türkiye’de ülkenin temel dış sorunları ile ilgili konularda partiler üstü ulusal bir dış politika izlenmesi geleneksel bir nitelik kazanmıştır. Genelde Türkiye’de dış politika sürecine doğrudan katılan kişi ve kurumlar şunlardır; Başbakan, Dışişleri Bakanı, Dışişleri Bürokrasisi, Milli Güvenlik Kurulu ve kendi konularında Askeri Bürokrasi.

Türkiye’de özellikle Milli Güvenlik Kurulu aracılığıyla askerlerin dış politikada karar alma sürecine katılmaları siyasal, ekonomik, hukuki ve sosyal yönleri karşısında, konuların askeri yönden ağır basması sonucunu doğurmaktadır.

³² Suat İlhan, “Bozulan Dengeler”, Yeni Türkiye Dergisi, Türk Dış Politikası Özel Sayısı, İstanbul, 1995, Sayı 3, s.534.

³³ Frank Tachau, “Political Leadership in Turkey: Continuity and Change” State Democracy and the Military, Turkey in 1980, New York, 1976, p.104.

Dış politika sorunlarının öteki yönleri yanında askeri boyutunun özel bir ağırlık kazanması, kararların sağlık derecesinin azalması sonucunu doğurabilir.

Bir devletin Milli Güvenliği yapısal olarak “dış güvenlik”, uluslararası sistem ve uluslararası ilişkilerin yürütülmesi ile yakından ilgilidir. Burada dış güvenlik kavramından anlaşılması gereken, bir devletin diplomatik ve askeri ilişkilerini içine alan bir güvenliktir.

Türkiye’de Milli Güvenlik Kurulu, üyelerinin nitelikleri – ya da kaynakları – açısından iki kesimden; sivil – veya siyasi – ve askeri kesimden gelen kişilerden oluşmaktadır. Bu bakımdan MGK ülkemizde ordunun sivil ve siyasilerle iş ilişkisine girdiği tek yerdir.

Ülkemizin iç ve özellikle dış güvenliğini sağlayan savunma alanında en önemli kurumlarından biri olan ordunun yönetim kademesi, Genelkurmay Başkanlığı çatısı altında toplanmıştır. Başbakanı bağlı olarak görev yapan Genelkurmay Başkanı, Devlet protokolünde tüm bakanların önünde yer almaktadır. Bu nedenle söz konusu kurumun başkanı ve bağlı komutanların tüm hareket ve sözleri iç ve dış kamuoyunca dikkatlice takip edilmektedir. Genelkurmay Başkanlığının siyasi hayattaki yeri de çok önemlidir. Özellikle dış politika alanında izlenen yol askerin tercihi doğrultusunda olmaktadır.

1.2.2.4.2.4. Dışışleri Teşkilatı

Hızla değişen ve her geçen gün bir yenilikle karşılaşan dünyamızdaki bu hareketlilik uluslararası ilişkilere de yansımakta ve ülkeler bu hızlı değişim karşısında ulusal çıkarlarını koruyabilmek için dışışleri teşkilatlarında yeniden yapılanmalara gitmekte ve yeni dış politikalar üretme çabası gütmektedirler.

Dış politika da nesnel bir “doğru karar”dan çok, çıkarlara göre şekillenen farklı doğru kararlar vardır. Gittikçe iç içe girdiğimiz ve bir parçası olduğumuz dünya gerçekliği karşısında, kitlelerin kendi konularını daha rasyonel bir şekilde değerlendirebilmeleri dış politika dilinin ve bilgisinin şeffaflaşmasından geçmektedir.

“Ülkelerin dış politika eğilim, ilke ve uygulamaları hükümetlerin hareket geçirebilecekleri siyasal rejime özgü sınırlamalarla kayıtlıdır. Hükümetlerin dış politika kararlarını uygulamaya geçirebilmek için kullanabilecekleri özellikte ve doğrudan kendi denetimleri altında bulunan kaynakların kapsamı, siyasal çevresi, anayasal düzen, siyasal kurumsallaşma düzeyi ve ülkedeki siyasal aktörlerin etki düzeyi gibi değişkenlerle sınırlıdır. Sözgelimi, anayasal çerçevede yürütme erkinini ne ölçüde sınırlandığı ülkenin dış politika uygulamaları açısından önemli sonuçlar doğurabilecek bir özelliktir. Böylece gelişmiş bir siyasal kurumsallaşmaya, yerleşmiş siyasal kurallara dayanan demokratik nitelikli bir siyasal rejim altında çalışan bir hükümet, dış politika yönetimlerini geniş toplumsal kesimlerden gelen istek ve önerilerin tartışılmasına dayanan bir süreç sonucunda oluşturulacaktır.

Böylesi bir süreç sonucunda oluşan dış politika yönetimleri ise uluslararası çevrede köklü değişimler olmadığı sürece uygulamada kalacaktır.”³⁴

Hükümet başkanı, genellikle kendisine yakın birini dışişleri bakanı olarak seçmektedir. Günümüzde yaygın olan uygulamada hükümet başkanının önemli konularda, gerek oluşturulma, gerekse yürütme aşamasında, dış politika sürecine doğrudan katılmaları dışişleri bakanının alanını sınırlamaktadır. Hükümette ya da kabinede ağırlığı bulunan dışişlerinden sorumlu kişinin günümüzde alanının daralması, yanlış yorumlanmamalıdır.

Eski deyimiyse “Türk Hariciyesi” yani T.C. Dışişleri Bakanlığı, Türkiye’de devletin birçok kurumundan ve diğer bakanlıklarından çok farklı bir yere sahiptir. Ayrıca yapısı gereği, Dışişleri Teşkilatı, Türk siyasal yaşamında meydana gelen türlü değişimden en az etkilenen kurum – ya da kurumlardan biri – olmuştur.

Bu konuyla ilgili diğer bilgiler daha sonraki bölümde tekrar ele alınacaktır.

---

³⁴ Özcan Gencer. a.g.e., s.293.

1.2.2.4.3. Resmi Olmayan Kurumlar

Dış politikada belirleyici öğelerden birisi olan kamuoyu ve baskı grupları; aslında iktidarı hedeflemeyen ancak, iktidara ve iktidarı hedefleyenlere destek olan önemli bir güçtür.

1.2.2.4.3.1. Kamuoyu (Tarihi – Psikolojik Etkenler)

Kamuoyu; bir grup insanın bir sorun karşısında takınmış olduğu fikir ve tutumlar olduğundan, amaç bu grubun görüşlerini başka gruplar üzerinde egemen kılmaktır.

Kamuoyu çoğunluğun kanısını yansıtabileceği gibi; bazen de azınlığın kararlı bir biçimde çoğunluğun ise gevşek olarak benimsediği bir görüşe ağır basabilir. Ama ne olursa olsun, kamuoyu siyasi yaşamda kendisini siyasi bir güç gibi duyurur.³⁵

Kamuoyunun oluşumu bir süreç içerisinde gerçekleşir. Bu süreçte etkili, yüz yüze iletişimden, yazılı, sözlü, görüntülü kitle iletişim araçlarına kadar genişleyen bir yelpazede etkili araçlar ve araçlar aktif rol oynarlar. Çıkar grupları, siyasal partiler ve iktidarlar bu işi kendileri yapabilecekleri gibi uzman kişilere de yaptırabilirler.

“Günümüzde bazı siyasi kuvvetler, kitle iletişim araçlarından yararlanarak kamuoyu üzerinde büyük etkiler yaparak bu dağınmış gücü kendi ideolojileri doğrultusunda çekebilmekte; daha sonra da bunu toplumdan gelen bir istek şeklinde gösterebilmektedirler. Böylece kamuoyundan beklenen olumlu etkilerin ortaya çıkma olanağı sınırlanmaktadır. Yani toplumun sosyal ve kültürel yapısı dolayısıyla her zaman olumlu yönde çalışabilen bir siyasi kuvvet olamamaktadır.³⁶

Kamu gündemi, kamunun ilgi alanına giren ve kanaat oluşturduğu konulardır. Gündem kelimesi ülkemizde yanlış kullanılmaktadır.

“...gündem yerine kullanılması gereken kamuoyu kelimesidir. Kamuoyu sık sık değişmez ve değiştirilemez. Oysa gündem; ülkemizde olduğu gibi üzerinde rahatlıkla

³⁵ Ahmet Taner Kışlalı, a.g.e., s.169.

³⁶ Nafiz Akçalı, Siyaset Bilimine Giriş, Ege Üniversitesi Basın Yayın Yüksek Okulu Yayınları, No:1, İzmir, 1991, s.73.

oyunana, eğilip bükülebilen bir değere sahiptir. Bu tarifile ülkemiz adeta bir gündem oluşturma, üretme ve katletme alınana dönüşmüştür.”³⁷

Demokrasi ile ilgili görüşler genellikle güçler ayrılığı kuramını benimser. Bu kurama göre başlıca demokratik rejimlerde üç güç vardır ve bunlar birbirlerini sürekli olarak denetleyerek denge ve düzenliliği sağlar. Yasama gücü, toplum adına hukuk kurallarını belirler, yürütme gücü yasamanın çizdiği sınırlarda ülkenin yönetimini gerçekleştirir ve yargı gücü de bağımsız bir biçimde toplum adına suçluları yargılayarak cezalandırır, toplum düzeninin sarsılmasını önler.

Her üç güç de bağımsız olarak çalıştığı için tek başına egemenliği ele geçirmesi zordur. Güçler arasında kendiliğinden kurulan denge vardır. Demokrasilerin gereğince işleyebilmesi için bazı yeni güçlere gereksinim duyulur.

Prof. Dr. Nafiz Akçalı’ya göre günümüzde toplumların siyasi hayatlarında, siyasi partiler kadar etkinlik kazanabilen bir diğer örgütlenmiş siyasi kuvvet türünü de baskı grupları oluşturmaktadır. Baskı grubu; siyasi iktidarı bizzat ele geçirmek yerine, siyasi partiler kamuoyu üzerinde dolaylı veya direk, gizli ya da açık baskı kurabilen resmi veya gayri resmi, örgütlenmiş siyasi kuvvet olarak tanımlanabilir.³⁸

Esnaf ve sanatkâr kuruluşları, sendikalar, tüketici dernekleri, fikir dernekleri ve kulüpler, üniversiteler, basın vb etkili baskı gruplarıdır. Baskı grupları içinde basın dördüncü güç olarak benimsenmiştir. Dördüncü gücün siyasi, ekonomik gerçekliğine bakıldığında bu gücün birbiriyle bütünleşmiş iki alana da aynı anda iş yaptığı gerçeği görülür. Bunlar ekonomik ticaret ve bilinçli ticaret olarak adlandırılır. Dördüncü gücün diğer üç güçle ilişkisinde aradığı bu ticaretlerde serbestliktir. “Kamuoyu oluşumu, bir takım olayların, haberlerin, fikirlerin ve bilgilerin kamuoyuna iletilmesiyle başlar, kamuoyunun varlığından söz edebilmek için ortada bir anlaşmazlığın bulunması gerekmektedir.”³⁹

Dış siyasetin hareket noktası ulusal çıkarlardır. Etkinlik kaynaklarından birisi ise kamuoyudur. “Bu etkinin son yıllarda artan bir önem kazanmasının nedenlerinin başında demokratikleşme paketleri gelmektedir. Yoğun bir şekilde uygulanması dış

³⁷ Edibe Sözen, “Asılsız Gündem ve Medya”, Zaman Gazetesi, 7 Ekim 1998, s.17.

³⁸ Nafiz Akçalı, a.g.e., s.124.

³⁹ Ece Karadoğan, “Medya ve Dış Politika”, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, İstanbul, 1996, s.54.

siyasalın demokratikleşme derecesine bağlıdır. Bir konunun kamuoyuna mal edilmesi, desteğinin sağlanması, dışarıda kabul görme, etkili olma imkânını arttırır.

“Ulusal davalarda devletin halkı arkasına alması dış siyasette kararları uygulamasında kendisine büyük destek olur. Kamuoyu etkeninin bir yönü iç kamuoyu oluşturmak, diğer önemli yönü de dış kamuoyunu hazırlamaktır.

Dış kamuoyu hazırlamak bir tür halkla ilişkiler çalışması olarak görülebilir. Kamuoyu oluşturmada kullanılan bir diğer yöntemin de propaganda olduğu söylenebilir. Bu yöntemin diplomaside sıkça kullanıldığı görülür.”⁴⁰

Bütün aksaklıklarına ve eksikliklerine rağmen, çağdaş yönetimlerin en iyisi demokrasiye dayananlardır. Demokrasi, egemenliğin halktan kaynaklandığı, ülke yönetiminde yurttaşların görüşlerinin dikkate alındığı, kişi ve toplulukların karşılıklı hak ve özgürlüklerinin bulunduğu halkın halk tarafından ve halk için yönetilmesini öngören bir yönetim biçimidir.

“Bu sistemde siyasal partiler ve seçimler vardır. Herkes özlem ve beklentilerini yansıtabilmektedir. Bu özlem ve beklentiler ulusal olduğu kadar uluslararası düzeyde de olabilmektedir.

Özellikle açık rejimlerde kamuoyu dediğimiz halk kitlesi, iç politika kadar, dış politikaları da etkilemektedir. Bütün baskı grupları gibi kamuoyu da dış politikada, diplomatik girişimlerde etkili olabilmektedir. Ancak kamuoyunun rolü ne dış politikada köklü devrimler yapacak kadar çoktur ne de bunu tümünden felce uğratacak kadar güçlüdür.”⁴¹

Her ülkede genel olarak dış politika ve/veya dış politikanın bir bölümü ile ilgilenen özellikle bu konular üzerinde yorum ve görüşlere sahip olan kişiler ve yığınlar vardır. Dış politikada kamuoyu, dış politika konuları ile ilgilenen kişilerin veya bu kişilerin birlikte yaşadığı yığınların düşünceleridir. Dış politikada kamuoyundan söz edilebilmesi için her şeyden önce halkın o konuda fikir sahibi olması gerekir. Dış politika konularında halkın bilgi sahibi olmasında basın önemli rol oynamaktadır.

⁴⁰ Gürsel Öngören, Uluslararası İletişim, Der.Yay. İstanbul, 1995, s.152.

⁴¹ Inis L. Claude. The Impact of Public Opinion Upon Foreign Policy and Diplomacy, Mouton and Co., London, 1965, s.105.

Ancak, dış politika konusunda kamuoyu oluşturulmasında, medyanın daha duyarlı ve dikkatli hareket etmesi, olayları tarafsız bir biçimde sunması yapılması gereken en doğru hareket olacaktır.

1.2.2.4.3.2. Baskı Grupları

Üyelerinin ortak çıkarlara sahip bulduklarını algılayan, iktidara geçmeyi amaçlamadan siyasal sistemi etkilemeye çalışan topluluklara kısaca “Baskı Grupları” denmektedir.

Siyasal partiler gibi baskı grupları da toplumsal farklılaşmanın iktisadi gelişme sonucu yaygınlaşmasına ve geniş kitlelerin siyasal katılma hakkını elde edişine paralel bir gelişme göstermişlerdir.

Ticaret ekonomisinin yaygınlaşması ve sanayileşme, geleneksel sosyal yapıyı çöktürmüştür.

Yeni beliren yapıda, birey geleneksel sosyal güvenlik ve dayanışma gereksinimini karşılayan kurumlardan yoksun kalmış bu suretle yeni toplulukların ve kurumların gelişmesine uygun bir ortam doğmuş, bu yönde eğilimler artmıştır.

“Baskı grupları, iktidara istekli olan kadroların güçlenmek ve iktidara geçebilmek için başvurdukları bir yol olarak da kullanılmıştır. Sözelimi, iktidarda bulunanlar yatırımcıların, işadamlarının çıkarlarını gözetken bir kadro ise iktidara geçmek isteyenlerin yöneldiği topluluk olan kişiler olmuştur. Siyasal yaşantıda baskı gruplarının belirmesi ve etkinlik kazanması, yenilerinin doğması ve örgütlenmesini uyarmıştır.”⁴²

Baskı grupları dileklerini bir düzen halinde siyasal sisteme götürerek işlevsel bir görev kazanırlar.

Siyasal sistem, dinamik bir çevre içinde yer aldığından bu çevreden düzenli ve sürekli olarak haberlerin gelmesi, siyasal sistemin çevre değişikliğine uyabilmesi bakımından büyük önem taşımaktadır.

---

⁴² İlder Turan, Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış, Der. Yay. İstanbul, 3. Basım, 1986, s.131.

“Baskı gruplarının siyasal iktidarı etkilemede kullandığı yöntemlerden dolayı ve doğrudan etkileme yollarının tümünü bu süreç içinde kullanırlar. Baskı gruplarının iktidar ile ilişkisi yalnız yasa hazırlamaya yönelik değildir.⁴³ Amaçlarına uygun düşen bir politikanın güdülmesi için yönetime etki yaparlar. Baskı grupları, demokrasinin işleyişi için siyasal partiler kadar gerekli örgütlerdir.”

Baskı grupları bazen de yasama organı vasıtasıyla yürütmeyi etkiler. Gerçekten de siyasi partiler kendilerini destekleyen grupların isteklerini yasama mercilerine getirerek parlamentoya karşı sorumlu olan kabineyi etkileyebilmektedirler.

Baskı grupları kendilerini tanımak, kamuoyunu kendi amaçlarını destekler kılmak için, kendi ilgilendikleri konularda yetkilileri etkilemek düşüncesiyle propaganda faaliyetlerine girişirler. Bu eylemlerini de çoğunlukla basın-yayın yoluyla gerçekleştirirler. Bu nedenle özellikle duygusallığın yoğun olarak yaşandığı dış politika alanında çok dikkatli olunması gerekmektedir.

Kamuoyu dış politika konularında çok duygusaldır. Bu nedenle, basın bir dış politika sorununu kamuoyuna anlatırken veya malederken çok hassas davranmak zorundadır.

Gelişmekte olan ülkelerde hatta gelişmiş ülkelerde bile basın çeşitli nedenler yüzünden ülkenin dış politika sorunlarını abartarak halka sunma eğilimindedir. Özellikle ulusal konularda kolaylıkla taşkınlığa gidileceği düşünülerek baskı gruplarının bu tür eylemleri engellenmelidir.

Ulusal çıkarların uluslararası ilişkiler bağlamında yeterince gözetilmediği ve gerektiği biçimde savunulmadığı hakkında kamuoyunda bir kanının var olduğu bilinmektedir ve bu hiç de yanlış değildir. Yeni dünya düzeni adı altında ve küreselleşme araçlarını kullanarak, özellikle dünya ekonomisini yönlendirip, yönetmekte olan güçlü merkez ülkeleri tarafından oluşturulmaya çalışılan yeni dönem, dış politika sorununu bütün öğeleriyle ön plana doğru çıkarmıştır. Sözü edilen öğeler ülkeler arasındaki ana konu olan ekonomik sorunlardan başlamak suretiyle siyasal, ekseri, sosyal ve kültürel alanlara yönelik olarak alabildiğine

---

⁴³ Şebnem Çağlar, “Baskı Gruplarının Siyasal İktidar Üzerindeki Etkileri”, İ.Ü. İletişim Fakültesi Dergisi, İ.Ü. Basımevi, İstanbul, 1997, s.6.

genişlemektedir. Ülkelerin dünya içindeki konum ve önemlerinin vurgulanmasında en önemli belirleyicilerden birinin dış politikadaki başarıları olduğuna kuşku yoktur.

Bu başarı ise dünya gündeminin dinamik karakterini aynı değişken bir anlayış ile ancak bilinçli, tutarlı ve istikrarlı bir çizgi ile takip etmekle gelebilir. Öbür ülkelerle çok yönlü, esnek, çok boyutlu sürekli ve karşılıklı çıkarlara dayanan bir ilişkiler sistemi içinde bulunmanın, dış politikaya ilişkin tüm yöntemlerin kaçınılmaz, ortak ve öncelikli bir özelliği olduğu gözükmektedir.

“Dış ilişkilerdeki başarının en önemli dayanağı kuşkusuz, ülkelerin ekonomik, siyasal, askeri, sosyal ve kültürel alanlardaki düzeyleridir. Uluslararası ilişkiler açısından bunların tümü, bir anlamda başarı için gereksinimi duyulan enerjinin durağan hali, bir başka deyişle, potansiyeldir. Dış politikada başarı için bu potansiyelin bilincinde olmak, onu ortam ve koşulların gerektirdiği bir hareketliliğe ulaştırmak ve böylece bir etkinlik kazandırmak gereklidir. Türkiye’de ise bunlar birbirine karışmış bir haldedir.”⁴⁴

---

⁴⁴ İ. Reşat Özkan, Dış Politika – Dış Kapının Dış Mandalı, Çınar Yay., İstanbul, 1996, s.35.

2. CUMHURİYETİN KURULUŞUNDAN GÜNÜMÜZE UYGULANAN DIŞ POLİTİKALAR

Devletler birer canlı organizma gibidirler. Hareket yetenekleri ve olanakları çerçevesinde sadece akıllı olmak zorunlulukları vardır. Devletlerin yüksek insanlık idealleri ve duygularına sahip insanlar tarafından yönetilmeleri istenir. Ancak devletlerin duyguları olmaz.

Her devlet, varlığının gereği ve sonucu olarak bir dış politikaya sahiptir. bu, devletin bir dış politika stratejisinden devletin dış çevreye ya da dış dünyaya karşı genel tutum, bu dünya ile olan bağlantılarını, iç ve dış amaçlarına ulaşmak ve beklentilerini gerçekleştirmek için kabul ettiği ve izlediği genel yönün anlaşılması gerekir.

Devletlerin dış politika çıktıları konusunda, devletin iç siyasal yapısı bu yapının niteliği ile ekonomik ve toplumsal gereksinimleri başlıca belirleyicilerdir. Yine, dış politika stratejisinin saptanması aşamasında ülkenin iç durumu ile dış çevresi ayrılmazlık göstermektedir.

Dış politika sorunu çok kısa vadeli değildir. Orta vadelidir, uzun vadelidir, komplekstir ve hangi şeyin neyi çıkaracağı çok kere bilinmez. Yani aksiyon – reaksiyon zincirinde önceden görülmesi mümkün olmayan birtakım şartlarla karşı karşıya kalınabilir.

2.1. Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası (1923 – 1938)

Cumhuriyetin ilk yıllarında bir bağlantısızlık politikası izlemiş olan Türkiye, 1930'lardan sonra Batı'ya yaklaşıma başlamıştır. Türk Ulusu'nun 1919-1922 yıllarında verdiği Bağımsızlık Savaşı, Batılı devletlere karşı idi. Fakat bu karşı oluş varolan durumdan kaynaklanıyordu. Batılı devletler, o zaman için sahip oldukları yayılcı – emperyalist kimliği taşımaları nedeniyle Anadolu'da başlatılan hareket Batılı devletlere karşı olmakla beraber, Batılı devlet anlayışına karşı bir hareket değildi.

24 Temmuz 1923 tarihinde imzalanan Lozan Barış Antlaşması'ndan hemen sonra Cumhuriyet kurulmuş ve Genç Cumhuriyetin kısa zamanda tüm dünyaca kabul görmesi sağlanmıştı. Bundan sonra toplum hayatında köklü değişiklikler olmuş, devrim hareketlerine girişilmiştir. Bu hareketlerin başarı ile sonuçlanabilmesi için yurt içinde ve yurt dışında barış ortamına ihtiyaç vardı. Bunun içinde de Türkiye'nin bütün devletlerle iyi geçinmesi gerekiyordu.

Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren ilk 20 yıl bağımsızlık ve egemenlik konularında son derece titiz olan Türkiye, dönemin büyük devletlerine karşı yansız bir politika izlemeye çalışmıştır. Bu yeni kurulmuş bulunan devletlerin izledikleri dış politikanın ayırtedici bir özelliği olduğundan, kolay anlaşılır bir tutumdur.

“Osmanlı ve Milli Mücadele diplomalarında en önemli yere sahip iki devlet İngiltere ve Rusya'dır. Milli Mücadelenin ilk yıllarında gerek Heyet-i Temsiliye gerekse TBMM Hükümeti'nin yürüttüğü diplomasi temelinde yine bu iki ülke bulunmakla beraber bu defa roller değişmiş Türkiye, İngiltere ve Müttefiklerine karşı yeni kurulan Sovyetler Birliği'nin desteğini sağlamaya çalışmıştır. Milli Mücadele'nin başlarına göre oldukça mesafeli bir hale sokmakla beraber bu ülke ile iyi geçinmeye azami özen göstererek, bu stratejiyi ana hatları ile II. Dünya Savaşı sonrasına kadar korumuştur.”¹

Türk dış politikasının temel ilkeleri ve amaçları, öncelikle Bağımsızlık (Kurtuluş) Savaşı ve sonucunda bir Cumhuriyet kurma olgusu üzerinde temellenmiştir. Türkiye bir “Cumhuriyet” olurken bedeli çok yüksek özverilerde bulunmuştur. “Sevr” ruhunun ve amacının hedefi ve kurbanı olan bir imparatorluktan bir Cumhuriyete dönüşüm süreci yaşanmıştır. Türk Ulusu, hem işgalci güçlere ve hem de Saltanata karşı savaş vermiştir.

Bu savaş sonucunda Türkiye Cumhuriyeti kurulmuştur. Bu nedenle, Cumhuriyet devletinin dış politikası incelenirken, bu savaş süreci ve tohumları savaş sürecinde atılan birtakım olgular, ilişkiler göz ardı edilemez.

Osmanlı İmparatorluğunun son yıllarında Balkan, Trablusgarp, Birinci dünya ve Bağımsızlık savaşlarını verenler – komuta edenler – ile Cumhuriyeti kuranlar,

---

¹ Faruk Sönmezoğlu, “Kurtuluş Savaşı Diplomasisi”, Türk Dış Politikasının Analizi, Der. Yay., İstanbul, 1994, s.33.

devrimleri yapanlar, ülke yönetiminde söz sahibi olanlar, hemen hep aynı “kişi”ler, aynı “çevre”ler, aynı “kadro”lar olmuştur.

Türkiye’nin bugün de sürdürmekte olduğu dış politikasının temel ilkeleri ve amaçları, yoğunlukla bu kişilerce, kadrolarca o yıllarda saptanmıştır.

“Cumhuriyetin kuruluşundan (1923) Atatürk’ün ölümüne (1938) kadar yaşanan dönem, Atatürk dönemidir. Savaş dönemiyle birlikte 20 yıla yaklaşan bir süreyi kapsayan Atatürk dönemi, Türk dış politikasında, en berrak ve derinden düşünülmüş ilkelerin yer aldığı bir çağdır.

Atatürk dönemi, ülke yönetiminde tek ve son söz sahibi olarak Atatürk’ün bulunduğu dönemdir. Bu dönemde, iç politikada olduğu gibi hatta daha da fazla dış politikada da Atatürk’ün yönlendiriciliği oldukça belirgindir.

Saptanan hedef ve ilkeler Atatürk’ün kişiliğini oluşturan bazı karakter çizgilerinin damgasını taşımaktadır.”²

2.2. İnönü Dönemi Türk Dış Politikası (1938-1950)

İsmet İnönü’nün İkinci Dünya Savaşı’nda izlediği ve yürüttüğü dış politika birçok eleştiriye uğramıştır.

İkinci Dünya Savaşı ile özdeşleşen İnönü dönemi dış politikası için genel olarak belirleyici etkenler öncelikle İnönü’nün savaşın ne olduğunu bilen ve bu yüzden savaştan çekinen kişiliği; Türkiye’nin henüz kendisine gelmiş ve “Yurtta Barış, Dünyada Barış” ilkesini savunması unsurları söz konusudur.

Türkiye, Birinci Dünya Savaşı’dan sonra, galip gelen devletlerin kendisini bir sömürge statüsüne indirmek istedikleri ve birçok haksızlıklara maruz kaldığı halde dış politikasının hedeflerini tayin ederken duygusal olarak hareket etmemiştir. Ülkenin çıkarları ile uluslararası politika gerçeklerini uzlaştıran bir yol seçmiştir.

Türkiye dönem içinde izlediği dış politikada barışçı emeller yanında güvenlik araçlarını ve yollarını desteklemek başka bir deyimle barışın korunmasında yardımcı olmak için çaba harcamıştır. Bağımsızlık Savaşı gibi faturası oldukça ağır ödenmiş

---

² Gökhan Koçer, a.g.e., s.44.

bir savaşa Türkiye artık girmek istemiyordu. Fakat Türkiye gibi stratejik konuma sahip bir ülke sınırları arkasına çekilip edilgen bir tarafsızlıkla yetinemezdi.

İnönü ve kurmayları kendilerine özgü tarafsızlık politikalarını geliştirip uygulamaya koymuşlardır.

İsmet İnönü'nün İkinci Dünya Savaşında izlediği ve yürüttüğü dış politika birçok eleştiriye uğramıştır. Ancak, unutulmaması gereken İnönü'nün olağanüstü deneyimlerinin Türkiye'ye kazandırdığı savaşız yıllardır.

“Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı sırasında izlediği dış politika stratejisinin tam bir tarafsızlık olmadığı söylenebilir. Türkiye bu savaş sırasında temelde savaşın dışında kalma amacına yönelik bir politika izlemiş, bu doğrultuda esas olarak tarafsızlık stratejisinden yararlanmakla beraber gerektiğinde ittifaklar oluşturma stratejisini de kullanmıştır. Bununla beraber sözkonusu dönemdeki fiili Türk dış politikasının, devletler hukuku açısından tarafsızlık kurallarına oldukça uygun düştüğü söylenebilir.”³

Türkiye savaş sonrası ortaya çıkmaya başlayan iki kutuplu dünyada batı bloğu içerisinde yer almıştır. Aslında, Türkiye'nin bu tercihi anlık bir olay olmadığı gibi tek bir faktörle açıklanacak bir olgu da değildir.

2.3. Demokrat Parti Dönemi Türk Dış Politikası (1950 – 1960)

Türkiye'nin Yakın ve Ortadoğu ülkelerine yönelik siyaseti, İkinci Dünya Savaşı'nın hemen sonrasında yeni bir eğilimin ilk işaretlerini vermesine rağmen, asıl aktif değişim 14 Mayıs 1950 serbest seçimlerini kazanan Adnan Menderes'in önderliğindeki Demokrat Parti'nin iktidara gelmesinden sonra gerçekleşmiştir.

Türk dış politikasının köktenci bir şekilde değişime uğradığı dönem olan soğuk savaş yılları – 1940'lı yılların ikinci yarısından itibaren bu kritik bölgede de kendini göstermeye başlamış ve 1950'li yıllarda ise soğuk savaş bu bölgede de etkin bir şekilde yaşanmıştır.

Batı'nın Yakın ve Ortadoğu'daki çıkarları, Menderes hükümeti tarafından Türkiye'nin kendi güvenlik çıkarlarıyla özdeş olarak algılandı. Bu algılama,

---

³ Faruk Sönmezoğlu, a.g.e., s.82.

Menderes Hükümeti'nin 27 Mayıs 1960'ta askeri bir darbe ile iktidardan düşürülmesine kadar geçen süre içerisinde aldığı tüm kararlarda genel olarak geçerli olmuştur.

“Menderes Hükümeti dış politika kararlarında, özellikle bu bölgede bilinçli olarak batı kulübünün bir aktif üyesi rolünü üstlendi. Çünkü, gerçekten de bu dönem içerisinde (1950 – 1960) Türkiye'nin Ortadoğu'nun sismografisi olduğu söylenebilir. Menderes Hükümeti komünist olmayan ülkelerin bulunduğu bölgedeki anahtar rolünü sürekli olarak korumak istedi.”⁴

Türk dış politikası 1950'li yıllarda milli uzlaşmaya ve üç temel prensibe dayanıyordu:

- a. Sovyet yayılcılığını önlemek,
- b. Batı ile askeri ve ekonomik işbirliği,
- c. Kıbrıs'ın taksimi (1955'den itibaren).

Şöyle ki; Demokrat Parti'nin Sosyal ve ekonomik görüşleri bakımından kendisini kapitalist düzene yakın görmesini ve iktidarını bu düzeni uygulayan devletlerle işbirliği yaparak yürütmek istemesi yalnız politik değil, aynı zamanda da ekonomik destek sağlıyordu. Başka bir deyişle, Batı'ya bağlanmak Demokrat Parti için bir siyaset felsefesi olmuştur.

Diğer yandan, dünya barışı bir bütün olarak düşünüldüğünden ve bir ülkenin güvenliğini tek başına sağlaması mümkün olmadığı anlaşıldığından Sovyetlere karşı dış politikada bir strateji değil taktik değişikliğine gidilmiştir.

Kıbrıs konusuna gelince: 1950'li yıllarda Kıbrıs yüzünden Türkiye'de çok büyük bir duyarlılık mevcuttu. Fakat terör örgütü adanın Yunanistan'a bağlanması yolunda en büyük engel olarak gördükleri Kıbrıs Türk Halkını sindirmek için yoğun bir etnik temizlik harekâtına girişmiş, ancak başarılı olamamışlardı. Türkiye Cumhuriyeti tarihinin en önemli başarılarından birini adada bir Cumhuriyet karararak ve 1959-1960 tarihli Londra ve Zürih anlaşmaları ile gerçekleştirilmiş ancak Kıbrıslı Rumlar bu iyi niyet sürecini yok etmek için ellerinden geleni yapmışlardır.

---

⁴ Hüseyin Bağcı, “Demokrat Parti'nin Ortadoğu Politikası”, Türk Dış Politikasının Analizi, Der. Yay., İstanbul 1994, s.89.

2.4. 1960 – Sonrası Türk Dış Politikası

1960 – 1970 dönemi daha pasif, 1970-1980 dönemi ise çok daha karışık, bilinmezlerle dolu olarak geçmiştir. Bu dönem Türkiye açısından oldukça önemli değişmelere sahne olmuştur.

“Türkiye’de 27 Mayıs 1960 sabahı yapılan devrimin nedenlerini, demokrat Parti iktidarının iç politikadaki tutumunda, özellikle ekonomik huzursuzlukta aramak gerekir. Demokrat Partinin dış politika tutumunun bu devrimin yapılmasında önemli bir payı olduğu söylenemez.

İhtilal Hükümetinin dış politikada önemli bir değişiklik yapmak niyetinde olmadığı, zaman geçtikçe çeşitli konulardaki tutumuyla ortaya çıkmıştır. 1961 yılı bütçe konuşmasında, Dışişleri Bakanı Selim Sarper, Türkiye’nin dış politikasını şöyle özetlemektedir: “Hükümetimizin dış politikada takip ettiği hareket hattı 27 Mayıs İnkılabının daha ilk gününde, yurtiçinde ve dışında ilan edilmiş bulunmaktaydı. Bu politikamızın temelini, Büyük Atatürk’ün vecizesiyle izah etmek isabet olur fikrindeyim: Bu temel “Yurtta Sulh, Cihanda Sulh” cümlesi üzerinde ifadesini bulmaktadır.”⁵

“... Sovyetler Birliği, taleplerinden vazgeçtikten sonra, Türkiye ile iyi komşuluk münasebetleri kurmak istediğini 1955 yılında birçok vesilelerle tekrar etmiştir. Sovyetler Birliği’nin bu teşebbüslerine karşı Türkiye verdiği cevaplarda Sovyetler Birliği’nin politikasının fiilen değiştiğine dair ortada inandırıcı deliller bulunmadığını belirtmiştir. Sovyetler Birliği’ne karşı bir blok politikası yürütmeye başlanmıştır.

Türk tarafı cevaplarında ayrıca Türkiye’nin NATO’ya katılmasının bir sonucu olarak yeni bir tutumu da gittikçe daha kesin ifadelerle açıklamıştır. Bu, Türkiye’nin NATO üyeliği dolayısıyla NATO devletlerinin politikasına paralel bir politika izlemesidir. Türkiye bu suretle 1960 yılında Türkiye’nin Sovyetler Birliği ile olan ilişkilerinde belirli yakınlaşmalar olmuştur. Bu ilişkilerin iyi komşuluk ve dostluk veya hiç değilse normal haline gelmesi için hangi esaslarda birleşileceği üzerinde bir mutabakat olmuştur.”⁶

⁵ Haluk Ülman, Olaylarla Türk Dış Politikası, Alkım Kitabevi, İstanbul, 1989, s.323.

⁶ Haluk Ülman, a.g.e., s.399.

Daha sonraki yıllarda, Türk dış politikasının tabu olmaktan çıkarılarak hem karar verici hem de yönetilen gözünde, yeniden değerlendirilmesi gereken, bu gerekten dolayı tartışılan bir konu haline gelmiştir.

Bu süreç içinde, Türk dış politikasının dış koşulların olduğu kadar iç koşulların bir sonucu ve uzantısı olduğu gerçeği de aydınlığa kavuşmaya başlamıştır.

Dış politikaya, ekonomik, duygusal ve ideolojik yaklaşmak mümkündür. Türkiye'nin iç ve dış çeşitli hayati sorunları yepyeni görüşlerle yepyeni değerlendirmelere tabi tutulmuş ve yine yeni yöntemlerle çözüm yolları aranmıştır.

“Siyasal ve ideolojik olarak karşıt iki bloğun varlığı ve bunların liderleri durumunda olan iki süper gücün sahip olduğu nükleer silahların karşılıklı caydırıcılığı, İkinci Dünya savaşından sonra uluslararası istikrarın en önemli unsurunu teşkil etmiştir. Bu dönemde, stratejik araştırmaların ağırlıklı konusu da iki karşıt bloğun nükleer bir savaşa sürüklenmesinin engellenmesi yani nükleer caydırıcılık ve nükleer silahların denetimi olmuştur.

Nükleer savaşa ve nükleer caydırıcılığa oranla ikinci plana atılan konvansiyonel savaş ve caydırıcılık konusundaki araştırmaların çoğunun hareket noktası ise, kimliği belirgin bir düşman karşısında bir takım askeri kuvvet değerlendirmeleridir.”⁷

1970 – 1980 dönemi Türk dış politikasını ve gelişmeleri iyi anlayabilmek için, dönemin uluslararası görünümünü askeri açıdan, siyasi açıdan ve iktisadi açıdan irdelemek gerekir. Askeri açıdan irdelendiğinde şöyle bir tablo karşımıza çıkmaktadır. Yukarıda izah edildiği üzere dönemin iki kutupluluğu Türk dış politikasını en çok frenleyen etkidir.

Siyasi yönden 1970’li yıllarda başlayan ve artan siyasi çeşitlilik, Türk dış politikasına da yansımıştır. Hatta bu çeşitlilik, iki kutuplu askeri etkinin de yarattığı bağımlılığı azaltıyordu.

İktisadi yönden ise, dünyanın karışık yapısı, iktisadi hayata da yansırken içinden çıkılmaz bir durum oluştu. Yaşanan petrol bunalımı, Türkiye'nin petrol üretici firmalardan kredi bulmakta zorlanması dış politikada olumsuz etkiler bıraktı.

---

⁷ Gülden Ayman, “Değişen Uluslararası Koşullarda Strateji, Türkiye ve Komşuları”, Türk Dış Politikasının Analizi, Der. Yay. İstanbul, 1994, s.143.

1974 yılında Kıbrıs Olayı'nın yaşanması Türkiye'nin uluslararası arenada bir anda öne çıkmasına neden oldu. Türk dış politikasının temel belirleyicilerinden biri haline gelen Kıbrıs Olayı, politikanın iç (siyasi ve iktisadi) etkenleri üzerinde bir geri bildirim şeklinde etkilerde bulundu.

“1973 Ortadoğu Savaşı'nı izleyen petrol bunalımı, petrol arama faaliyetlerini hızlandırmıştır. Petrol fiyatlarındaki büyük artış deniz yatağında petrol aramayı maliyeti çok yüksek bir olmaktan çıkarmaktaydı. Denizlerin, doğal kaynaklar yönünden öneminin arttığı bir dönemde, 1974 başlarından itibaren Türkiye ile Yunanistan arasında, Ege Denizi'nde sürtüşmeler ortaya çıktı.

Başta Kıbrıs sorunu olmak üzere, Türk – Yunan ilişkilerini olumsuz yönde etkileyen bütün unsurların yarattığı çerçeve içinde, 1974 başlarında Ege'de Türkiye ve Yunanistan arasında bir gerginlik doğmaktaydı.”⁸

1980'li yıllara kadar özellikle 1973 sonrasında Türk dış politikasının başlıca konuları Kıbrıs konusu, AET'yle ilişkiler, Ege Sorunu, ABD ile ilişkiler, SSCB ile ilişkiler ve Üçüncü Dünya Ülkeleriyle ilişkiler olarak sıralanabilir.

1970'li yılların sonlarına doğru Türkiye'nin siyasal yapısı, gittikçe artan istikrarsızlık nedeniyle iç savaşın eşiğine sürüklenen bir tablo çiziyordu. Bu tablo içinde, onlarca insanın ölümüne yol açan terör havası, demokrasinin artık yürümeyeceğini işaret ediyordu. Sonunda 12 Eylül 1980'de ordunun müdahalesi gerçekleşti.

“Türk dış politikasının 1973-83 dönemi, uluslararası alandaki, gerekse iç yapıdaki değişmelere paralel olarak, bazı farklılıklar göstermekle birlikte, esas itibarıyla 1960'ların ortalarındaki çok yönlülük çizgisine uyan bir nitelik taşımıştır. Batı, Sosyalist ülkeler ve Üçüncü Dünya arasında uygulanan bu çok – yönlü politika, 1980 sonrasında Batı Avrupa ile ve sosyalist ülkelerle ilişkiler açısından sarsıntılar geçirmiş, fakat köklü bir değişikliğe uğramamıştır.”⁹

---

⁸ Mehmet Gönübol, Olaylarla Türk Dış Politikası, Alkım Kitapevi, İstanbul Genişletilmiş 7. Baskı, 1989, Cilt II, s.581.

⁹ Mehmet Gönübol, a.g.e., s.608.

1980’li yıllardan günümüze kadar takip edilen dış politikalarda bir duygusallığın ve 1961 Anayasası’nın kabulünden sonra oluşan enine - boyuna bir rahatlığın varlığı göze çarpmaktadır.

Türkiye’de bazı yasakların ve tabuların yerini giderek artan serbest tartışma ortamı almaya başlamış ve kamuoyu özellikle de yazılı basın dış politika ve uluslararası politikaya her zamankinden daha fazla önem vermeye başlamıştır.

Dış politika sorunu kamuoyuna mal edilirken çok dikkatli olunmalıdır. Gelişmekte olan ülkelerde hatta gelişmiş ülkelerde bile basın çeşitli nedenlerden dolayı ülkenin dış politika sorunlarını abartarak halka sunmak eğilimine girmiştir.

2.5. Dış Politika ile İlgili Olarak Hükümetler Nasıl Bir politika İzliyorlar?

Bir ülkenin yöneldiği dış politika seçenekleri, benimsediği dış politika ilke ve uygulamalarıyla ülke içinde egemen siyasal rejim arasında ne türden bir ilişkinin bulunduğu, siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler alanında çalışanların üzerinde durduğu sorunlardan birisidir.

“Başlangıçta ülkelerin dış politika ile seçenek ve uygulamalarının, sahip oldukları siyasal rejimlerden kaynaklanan ne tür olanak ve sınırlamalarla çevrelendiği sorusu üzerinde durulabilir. Bu soruya ilişkin bir tartışmaya şu varsayım ile başlanabilir. Ülkelerin dış politika eğilim, ilke ve uygulamaları hükümetlerin harekete geçirebilecekleri siyasal rejime özgü sınırlamalarla kayıtlıdır. Hükümetlerin dış politika kararlarını uygulamaya geçirebilmek için kullanabilecekleri özellikte ve doğrudan kendi denetimleri altında bulunan kaynakların kapsamı, siyasal çerçevesi, anayasal düzen, siyasal kurumsallaşma düzeyi ve ülkedeki siyasal aktörlerin etki düzeyi gibi değişkenlerle sınırlıdır.”¹⁰

2.5.1. İç Politika – Dış Politika İlişkisi

Günlük yaşamda siyaset sözcüğüyle ne amaçlanıyorsa, iç politikadan da o anlaşılmaktadır.

---

¹⁰ Özcan Gencer, a.g.e., s.294.

“İç politika ve dış politika tek bir politikanın alt politikaları ya da canlı boyutlarıdır; biri içsel, biri dışsaldır. Gerçekte iç politika ile dış politika arasındaki ilişki, iki taraflı bir bağımlılık ilişkisidir. Dolayısıyla, her birinin ayrı birer politika olması, birbirlerinden kopuk, bağımsız düşünölmelerine, uygulamalarına neden olmaz. Aksine, her bir politika, oturdukları siyasal ideolojik, tek bir tabanın ana temasını, çizgisini, renklerini taşımaktadır. Ancak, iktidarın, dış politikayı renklendirme, biçimlendirme, yetenek ve kapasitesi, iç politikaya göre – daha – sınırlıdır. Çünkü, dış politikanın olanaklar ve seçenekler yelpazesi – yine iç politikaya göre – fazla geniş değildir. Her birinin ayrı birer politika olarak kabul edilse de bir ülkenin dış politika seçeneklerinin iç politika ile doğrudan ilgili olduğu bir gerçektir.”¹¹

Dünyadaki yeni siyasal ve ekonomik yapılanma ile bunların sosyal ve kültürel alanlardaki yansımaları, gerçekte birbirinin tamamlayıcı parçaları olan bu alanların, devletin genel politikası içindeki çok yönlü etkileşimlerini dikkatle incelemeyi gerektirmektedir. “Hızlı ekonomik ve siyasal değişimin, sosyal ve kültürel alışkanlık ve tercihlerin üzerinde nüfuz alanı oluşturmak amacı çok belirgin bir gereksinime dayanmaktadır. Çünkü merkezden yönlendirilen ve yönetilmeye çalışılan dünyadaki yeni ekonomik düzen, benimsenebilmesi için öncelikle, toplumların sosyo-kültürel yapısında bir taban oluşturmak ihtiyacındadır.”¹²

Devletin içyapısında siyasal birlik ve ekonomik olgunlaşma olduğunda, artan özgüven ve hissedilen güç sayesinde dışışlere bir anda yoğun bir yönelme başlar. Uluslararası arenada rol oynama ve nüfuz sahibi olma talepleri ilk plana çıkıverir.

Ancak, tersi bir durumda yani devletin iç siyasal çekişmelere maruz kaldığı bir ortamda, devletler cesur davranamazlar. Hatta iç politikadaki bu istikrarsızlık dış politika ile ilgili alınacak kararları da olumsuz yönde etkiler.

İç politika ile dış politika arasındaki ilişkinin bir başka boyutu ise uyumluluktur. Diğer bir deyişle ahenk olması gerekir. Örneğin alınan bir ekonomik kararın yürütülebilmesi için gerekli olan dış kaynağın temininde takip edilecek dış politika elbette ki iç politika ile uyumlu olacaktır. Aksi halde başarısızlık kaçınılmazdır.

---

¹¹ Gökhan Koçer, a.g.e., s.27.

¹² İ. Reşat Özkan, a.g.e., s.74.

İç politika yöneticileri ile dış politika yöneticileri arasındaki sıkı ve sürekli ilişkiler nedeniyle ve çoğunlukla da politikacıların iç siyaset ortamından gelmeleri sebebiyle dış dünyaya dahi iç siyaset penceresinden bakmak zorunda kalmaktadırlar.

“Türk dış politikası kararlarının, toplumun değişik kesimlerini temsil eden siyasal parti ve kurumların üzerinde tartışarak uzlaştıkları bir süreç sonucunda oluştuğunu söylemek güçtür. Bunun tersine siyasal yoldan oluşmamış ya da atanmış kişilerin yönetimi altında olan, ancak siyasal denetim dışında tutulan askeri yapının etkili olduğu bir süreç sonucunda oluşmaktadır. Bu duruma kavramsal ve kurumsal iki önemli nedenin yol açtığı söylenebilir.

Türkiye’de ulusal güvenlik kavramının, başta dış politika olmak üzere neredeyse tüm siyasal etkinlikleri kapsar genişlikteki bir alan olarak anlaşılması bu durumun ilk nedenidir. İkinci neden ise 1982 Anayasası tarafından siyasal yetkililer karşısında askeri nitelikli yapıya tanınan ağırlıklı konumla ilintilidir. Bu konum dış politikanın siyaset dışı süreçler sonucunda oluşturulmasının yanı sıra uygulamaya konulan kararların siyasal denetim dışında kalmasına da yol açmaktadır.”¹³

2.5.2. Dış Politikanın Basit ve Karmaşık Oluşum Modelleri

Sistem ne olursa olsun her ülkede dış politika görevinin esas itibarıyla bir yürütme görevi olduğu söylenebilir.

Dış politika oluşumunun basit modelini şöyle gösterebiliriz:¹⁴

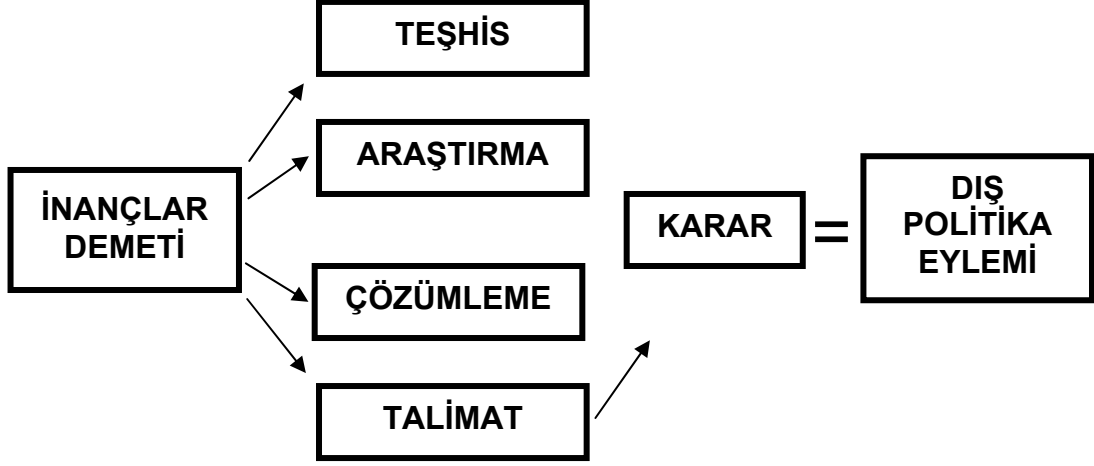

Şekil 1. Dış Politika Oluşumunun Basit Modeli

¹³ Gencer Özkan, a.g.e., s.314.

¹⁴ A. Yaşar Sarıbay, “Türkiye’de Siyasal Rejim ve Dış Politika”, Türk Dış Politikasının Analizi Der., Faruk Sönmezoğlu, İstanbul, Der. Yay., s.385.

Dış politika oluşumunun karmaşık modeli ise şöyledir:¹⁵

Şekil 2. Dış Politika Oluşumunun Karmaşık Modeli

Dış politikada aktif olmak için güçlü bir iç politika ve bütünlük gerekmektedir.

Sağlıklı karar almak ve bunu uygulamak için karar mekanizmalarını çalıştırırken aşamalara dikkat etmek gerekir.

Yukarıda gösterildiği gibi ister basit ister karmaşık olsun hükümetler, belli bir modeli özleyerek, iç politika sürecini işletir ve dış politika ile ilgili kararları alırlar.

“Dünyanın siyasal ve ekonomik şartlarının günümüzdeki karakteri son derece dinamiktir. Türkiye, bugüne kadar çatışan uluslararası menfaatlerin ara kesitinde kendine yer bulmaya çalışmış geleneksel edilgen dış politikayı artık terk etmelidir. Kendisine sunulan ya da kendisine biçilen ile asla yetinemez. Böyle bir kabulleniş, göreceli olarak bugünkü ağırlığımızı bile korumamıza imkan vermez.

Ulusal çıkarları en iyi şekilde gözetecek siyasal, sosyal ve kültürel yapıyı oluşturan ve ekonomik hedef ve stratejileri belirleyen güçlü bir iç politika bütünlüğü dış politikada mutlaka başarıyı getirecektir.”¹⁶

¹⁵ A. Yaşar Sarıbay, a.g.e., s.386.

¹⁶ İ. Reşat Özkan, a.g.e., s.77.

3. MEDYA POLİTİKA İLİŞKİSİ

Medyanın politika ile ilişkisi çok yönlü karmaşık ve tanımını oldukça zor bir ilişkidir. Daha doğrusu ilişkiler yumağıdır. Toplumdaki hiçbir faaliyet alanında örneğin sanat, baskı grupları, sendikalar ve benzeri ile politika arasında ilişki medya-politika arasındaki ilişki kadar karmaşık değildir.

1950 yılında Türkiye’de tek partili sistemden çok partili sisteme geçilmiş ancak daha uzun yıllar süresince dış politika ve ulusal güvenlik konularında eski duyarlılık sürdürülmüştür. Ancak, Türk basınının dış politikayı ve dünya sorunlarını daha bağımsız biçimde değerlendirmesi, demokrasi anlayışının ülkeye yerleşmeye başlaması ile paralel biçimde gerçekleşmiştir. Türk basınının dünyaya açılması ve toplumun bu yöndeki hareketi izlemesi doğaldır. Türk basınının dış politika gündemi, Türkiye’nin son yıllarda artan dış sorunları ve yoğunlaşan dış ilişkileri ile daha çok kabarmıştır.

Medyanın dış politika üzerindeki etkilerinden söz edilince ilk akla gelen onun “dördüncü kuvvet” olarak hükümetlerin politikalarında yönlendirici, sınırlayıcı veya denetleyici rolüdür.

“Demokratik devletlerde üç kuvvetten söz edilir. Bunlar yasama, yürütme ve yargı kuvvetleridir. Bir de resmi olarak kuvvet sayılmayan, fakat fiili olarak gücü tartışılmayan ve sözünü ettiğimiz bu üç kuvvetten bağımsız olan bir kuvvet vardır. MEDYA!”¹

Medya neden demokrasilerde bir güç olarak kabul edilir de diğer sistemlerde bir güç olarak kabul edilmez?

Bu soruya cevap verebilmek için, öncelikle medyanın gücünün kaynağının ne olduğunu araştırmak gerekir.

Medya, gücünü nereden alır?

Medya, gücünü bizzat halktan alır. Bu durumda bir kamuoyu oluşur, oluşan kamuoyu ne kadar çok insan tarafından destek görürse, demokratik devlet tarafından o ölçüde dikkate değer bulunur.

---

¹ Hakan Bayburt, “Demokrasilerde 4. Kuvvet: Medya”, 4. Boyut Dergisi, İ.Ü. Basımevi ve Film Merkezi, İstanbul, 1997, Sayı: 18, s.73.

Bu tür bir güce sahip olan medya, son derece dikkatli davranmalı ve sorumluluk duygusu içerisinde hareket etmelidir.

Medya bireylerin dünyaya açılan penceresidir.

Kitle iletişim araçları bireylerin hayatında değişik etkilere yol açar.

Bunlar sırasıyla; Bilgilendirme, yorumlama ve eğlencedir.

Ancak tüm bunlar, bu araçları elinde tutan otoritenin bakışı ve hedef kitlenin ne beklediğinin tespitiyle bir anlam kazanır.

“Gelişmiş ve demokratik rejimi rayına yerleştirmiş olan ülkelerde de, başta medya mensupları olmak üzere hemen herkes geniş anlamdaki politikaya kafa yoruyor, ama günlük siyaset genellikle bu hizmet dalını meslek edinenlere bırakılıyor.

Ekonomik, politik, sosyal ve kültürel alandaki gelişmişliğin en önemli kriterlerinden birini de uzmanlığa saygı esasına dayalı bir işbölümü oluşturuyor. Sağlıklı toplumlarda, öz kültürümüzün özenle belirttiği gibi her iş ehline bırakılıyor ve herkes kendi kulvarında daha hızlı koşmaya, kendi hizmet dalında daha başarılı olmaya çalışıyor. Öyle düzenli ve dengeli toplumlardaki günlük fiili politikayı da politikacılar yapıyor.”²

Medya 4. kuvvet olmanın yanında, aynı zamanda da bir baskı grubudur.

Şöyle ki; baskı grupları, tanımından da anlaşılacağı üzere, üyelerinin ortak çıkarlara sahip bulduklarını algılayan, iktidara geçmeyi amaçlamadan siyasal sistemi etkilemeye çalışan bir topluluk olarak karşımıza çıkar.

Siyasal partiler ise toplumun çeşitli kesimlerinin ve katlarının çıkarlarını birleştirme ve ifade etme sorumluluğu yüklenirler ve iktidara geçmeye çalışırlar. Günümüzde devlet faaliyetlerinin hemen her vatandaşın yaşayışını çeşitli yönlerden etkilemesi siyasal partilerin her grubun dertleriyle yakından ilgilenmemesi daha dar çıkarları temsil eden ve siyasal süreci etkilemeye çalışan baskı gruplarının oluşmasına yol açmıştır.

Siyasal partiler gibi, baskı grupları da toplumsal farklılaşmanın iktisadi gelişme sonucu yaygınlaşmasına ve geniş kitlelerin siyasal katılma hakkını elde edişine paralel bir gelişme göstermişlerdir. Siyasal yaşantıda baskı gruplarının belirmesi ve etkinlik kazanması, yenilerinin doğması ve örgütlenmesini uyarmıştır.

---

² Vecihi Ünal, “Medya ve Politika”, Türkiye Gazetesi, 20.05.1997, s.6.

Baskı Grupları;

1. Anonim gruplar
2. Dernekleşmemiş (Örgütlenmemiş) Gruplar
3. Kurumsal Gruplar
4. Dernekleşmiş Gruplar (Örgütlenmiş) Gruplar

şeklinde türlere ayrılırlar.

Baskı Grupları siyasal sistemi değişik yollardan etkilerler:

1. Kulisçilik
2. Siyasal partilerle ilişkiler
3. Propaganda
4. Özel ayrıcalıklar
5. Gösteriler
6. Boykot ve Grevler
7. İtaatsizlik ve Zor Kullanma

Baskı Gruplarının etkinliğini belirleyen en önemli noktalar şunlardır:

1. Siyasal ve Sistemsel Özellikler
2. Büyüklük
3. Maddi Güç
4. Toplumsal İtibar
5. Tutarlılık – Dayanışma – Özerklik
6. İlgilenilen Sorunların Türü
7. Liderlik

Baskı grupları "... devletin toplumdaki yerinin ve rolünün giderek artması, örneğin iktisadi planlamanın gelişmesi, iktisadi konjonktürün devletin düzenleyici faaliyetler ile istikrara kavuşturulmasının beklenmesi, sosyal güvenlik göstergelerinin yaygınlaşması, bundan etkilenenlerin, siyasal sürece daha sürekli ve etkin biçimde katılmasına olanak sağlayan kurumsal yapıların ve değer sistemlerinin gelişmesini uyarmıştır.

Buna karşılık, kendisinden yeni hizmetler beklenen yasama ve yürütme örgütlerinin, yerinde kararlar verebilmek, siyaseti izleyebilmek için bilgi ve uzmanlığa olan gereksinimleri artmış, siyasal süreci kendi yönlerinde etkilemeye çalışan gruplar buna cevap verebildikleri ölçüde temsilci ve bürokratların katında vazgeçilmesi zor bir yer elde

etmişlerdir. Bazı durumlarda örgütlenmiş gruplar devlet adına sorumluluklar yüklenerek siyasal uygulamalara da katılmışlardır.”³

Ancak medyanın siyasal otoriteler karşısında bir baskı unsuru olması pek hoş karşılanmamakta ve Türkiye gibi bir çok ülkede basın mensupları gözaltına alınmakta, yargılanmakta ve hapse atılmaktadır.

Gazeteci – yazar Derya Sazak Milliyet Gazetesi’ndeki “Medyada Yeni Stratejiler” başlıklı bir yazısında konuyla ilgili olarak Hollanda Başkanı Wim KOK’un medyanın siyasi iktidar karşısındaki özgür rolünü anlatan şu satırlara yer veriyor: “Demokratik devletin temeli, vatandaşların bilgiye özgürce ulaşmasına dayanır. Basın özgürlüğünü sağlamak da devletin sorumlulukları arasındadır. Ancak hükümetler, basın özgürlüğünü sağlama adı altında sansür yasaları çıkarmamalıdır; bu özgürlüğü tüm yayın organlarına eşit olanaklar sağlayarak gerçekleştirmelidir.”⁴

Medyanın etkisi ile bireysel davranışlar toplumsal alanda bir yer bulabilmek şansını kazanmıştır. Günümüzde medyanın en önemli toplumsallaşma aracı olduğu görülmektedir. Çünkü tek tek bireyler bir etkiye sahip değilken medya sayesinde baskı grupları oluşturarak önemli bir güç haline gelebilmiştir.

Ulusal birliktelik sağlama görevi üstlenen medya, zamanla bu sınırları aşarak uluslarüstü boyuta taşımakla beraber küreselleşme paralelinde, dünyanın evrensel bir köye dönüşmesini hedeflemiştir. Çünkü kültürel bakımdan birbirine benzeyen veya en azından birbirini tanıyan, dolayısıyla iletişim zorluğu çekmeyen topluluklar arasında ekonomik ilişkilerin daha kolay yürüyeceği hesaplanmıştır. Ancak yukarıda da belirtildiği üzere öncelikle toplumsal birliktelik esastır.

“İçinde bulunduğumuz kitle ruhu bize yabancılaşma sinyallerini gönderirken toplumsal planda büyük ve gizli güç halinde yatan eğilimler, medyanın grup dinamiğine etkisiyle ülkedeki her insandan birinin katılacağı büyük bir kitle hareketine dönüşmüştür.”⁵

---

³ İlter Turan, a.g.e., S.133.

⁴ Derya Sazak, “Medyada Yeni Stratejiler”, Milliyet Gazetesi, 04.06.1997.

⁵ Nükhet Çetin, “Medya ve Grup Dinamiği Etkisi”, 4. Boyut Dergisi, İ.Ü. Basımevi ve Film Merkezi, İstanbul, 1997, Sayı:17, s.79.

Herhangi bir sivil toplum örgütünün ya da iktidara karşı herhangi bir siyasi partinin itici – organize gücü olmadan tamamen halkın kendi iradesi ve isteğinin medya güdümlemesi sonucu oluşan bu demokratik ve masum eylem bize halkımızın kitle ruhunun grup dinamiğine etkisiyle haklarını korumada ve devletten hak ettiği toplum düzeyine erişme isteğini, seslenişlerini organize edebildiğini kanıtlamış oluyor.

Ekonomik – sosyal ve siyasal belirleyiciler tarafından getirilen stratejiler, ulusal ya da dünya çapında olduğu gibi yerel düzeyde de bu gerçeği giderek daha çok göz önüne almak zorunda kalmaktadır.

“Medya ile ilgili olarak hemen herkes bir şeyler söylüyor, fikir beyan ediyor; ancak özellikle son yıllarda, bu söylenenler arasında lehte olanlar parmakla sayılabilecek kadar az. Üstelik bu olumsuz eleştirilerin büyük bölümü, medya mensuplarından geliyor. Elbette bu eleştiriler ilk planda, rakip meslektaşlarına ve medya kuruluşlarına yöneliyor ya da genellemeye gidiliyor. Olumsuz eleştiride politikacılar da medya mensuplarını aratmıyor. Politikacıları, diğer meslek grupları izliyor.”⁶

Çünkü medyanın siyasetle ilişkisi çok yönlü, karmaşık ve tanımı zor bir ilişkidir.

Partilerin ortaya çıkmasıyla okur-yazarlığın, kentleşmenin ve nihayet kitle toplumunun ortaya çıkması arasında bir paralellik vardır. Partiler görüşlerini kitlelere ulaştırmak için medyayı her yönüyle kullanmışlardır. Ancak, bazı siyasetçiler, liderler yükselirken medyanın desteğini almaya çalışmışlar, iktidardan düşerken de suçlu olarak medyayı göstermişlerdir. Demek ki; medya önemli bir güç olmakla beraber mutlak bir güç değildir.

“Basın özgürlüğü kavramının geride kaldığı medyanın ileri teknoloji ile her tarafi istila ettiği günümüzde artık iletişim özgürlüğünden söz edilirken, basın ahlakı ve gazetecinin sorumluluğu daha sıkça vurgulanmaya başlanıyor. Dünyanın önde gelen saygın basın kuruluşlarından Le Monde’un Dış Haberler Editörü Daniel Vernet, gazeteciden beklenen objektiflik değil, doğru haberi, adil olarak yansıtmaktadır: Basın Özgürlüğü,

---

⁶ Mehmet Sağnak, “Medya-Politika”, Eti Yayınları, İstanbul, 1996, s.7.

istediğini yazma özgürlüğü değil, yazılması gerekeni tam olarak yazmaktır. Peki şu dördüncü güç konusu nedir? İsviçreli gazeteci Regule Heusser’in dediği gibi, medyaya ifade edilen dördüncü güç, politikacıları titreten bir güç mü? Yoksa halk adına yöneticileri gözetlemeyi ihtiva eden bir güç mü?”⁷

Basınla ilgili güncel yakınmalardan birisi de basının muhalefet partilerinin yerini aldığı iddiasıdır. Haklılık payı elbette vardır. Basının günümüzde kendi görevini siyasete doğru taşıdığı ve taşıdığı doğrudur. Medyayı kullanan aynı zamanda büyük bir gücü de kullanmaktadır.

“Medya sorunlarının temelinde birinci neden, medyanın son 10 yılda çok aşırı biçimde kuvvetlenip toplumların dengesinde milli iradeyi aşacak bir şekilde güç kazanmış olduğu iddiasıdır.

Bu çok ciddi bir tartışmadır. Bunun bir ayağı da medyanın yalnızca toplumsal olarak sistemin üzerinde bir görüntüye sahip olması değil, ama aynı zamanda insanların hayatını çok köklü biçimde ve haksız şekilde etkileyecek bir güce sahip olduğu iddiasıdır.

Sorumlu gazeteciden beklenen şey şüphesiz olayları aktarırken ve gerçeklerin peşine düşerken tarafsız olması yani objektif olmasıdır.”⁸

Medya her zaman basın hürriyeti, halkın haber alma hakkı gibi kavramlarla kendini “kutsallaştırmaya” çalışır. Ancak bu fonksiyonun yanında medya bir ticari kuruluştur, ticari çıkarları vardır. Bu nedenle medya patronları bilgi ve vicdanlarıyla değil bazen hırsla, düşmanlıkla hareket ederler. Böyle olunca da meslek kuruluşları, kişilik haklarına saygı gibi temel değerler bir anda arka planda kalır.

İlkeli ve kaliteli bir medya hayatı bir önem kazanmaktadır. Sorumluluk duygusuna sahip bir gazetecinin başlıca görevi, gerçeğe saygı ve kamuoyunun gerçeği öğrenme hakkını savunmaktır.

Köşe yazarları Selçuk Maruflu objektiflik konusunda şöyle diyor:

“Bazen medya ve basını anlamakta güçlük çekiyorum. Örneğin; 23-24 Mayıs 1997 günleri İstanbul Üniversitesi’nde öğrenciler çatışıyor, bayağı Filistin gibi taş-sopa

⁷ “Medya-Güç-İktidar Üçgeni”, Zaman Gazetesi, 9 Haziran 1997.

⁸ “Medya-Güç-İktidar Üçgeni”, Zaman Gazetesi, 10 Haziran 1997.

çarpışıyorlar. Amme düzeni ve intizamını sağlamakla görevli güvenlik güçleri, polis olaya müdahale ediyor, üniversite kapısındaki polis memurunun başka çaresi kalmadığından, tabancasını çekip havaya ateş ediyor. Şimdi; aynı olayı 2 TV kanalı yorumluyor. Inter Star, polis çok basiretli görev yaptı derken, ATV ve Kanal D polisi suçluyorlar.

Her vesile ile ifade ettiğimiz gibi, Basın / Medya demokratik düzenin ayrılmaz bir unsurudur. Tarafsız, objektif ve olayları kamuoyuna yansıtmak görevi ve bilinci içinde olmalıdır.”⁹

Gerçek dışı bilgi verme (desinformation) kavramı, Batılı ülkelerde son zamanlarda kullanılan bir kavramdır. Kullanımı, dağılan Sovyetler Birliği tarafından Batıya karşı uygulanan enformasyon aldatmacaları ile ilgili yöntemleri göstermek için, 80’li yılların başında artmıştır.

“Gerçek dışı bilgi verme teriminin kullanımı, başlangıçta, enformasyonun uluslararası dolaşımı konusunda Sovyet uygulamalarının tanınması ve bu uygulamalarla ilgili bilgi verilmesine sıkı sıkıya bağlı olmuştur. Bu yüzden Batılı birçok uzman ve gazeteci, şu soruyu sormaktadır:

Gerçek dışı bilgiden kendimizi nasıl korumalıyız? Yani güçsüz kamuoyu ve demokrasileri istikrarsız kılma tehlikesi getiren bur kurnazca tehdide karşı demokrasiler ve kamuoyu nasıl korunur? Bugün gerçek dışı bilgi verme sözcüğü, çok daha geniş bir anlamda kullanılmaktadır.”¹⁰

Sonuç olarak gerçek dışı bilgi verme karşı görüşte olanı, uydurma enformasyona inandırmak ve onu, kendi yenilgisine götürecektir bir davranış ve düşünme biçimine sürüklemek için yeterince inandırıcı aldatmacalar uydurmayı bir hak olarak görmektedir.

Özgür bir basın şüphesiz bir toplumda adaletin gerçekleşmesine büyük katkılar sağlar. Yasalara saygılı olmak koyduğu sınırlamalara uymak medyanın yükümlülüğüdür.

Kamuoyunu yansıtan veya bizzat kendisinin kamuoyu oluşturabildiği medya, bu işlevlerini ancak demokratik sistemlerde yerine getirebilir.

⁹ Selçuk Maruflu, “Bunalım ve Medyanın Görevi”, Günaydın Gazetesi, 8 Haziran 1997.

¹⁰ Jean Marie Charon, “L’etat Des Medias – Medya Dünyası”, Çeviren Oya Tatlıpınar, İletişim Yayınları, İstanbul, 1992, s.27.

Medyanın gücü uluslararası boyutu ile ilgili olarak Prof. Dr. Mesut Önen'in şu sözleri konuyu aydınlatması açısından önemlidir: "... iletişim teknolojisi alanındaki gelişmeler ne ifade ediyor?.. Medya uluslararası olay mıdır?

Nereden bakarsak bakalım; ister iletişim teknolojisinin ulaştığı küresel çapta olanaklar sağlayan düzey açısından bakalım, ister halk ve etkin televizyon yayınlarının sosyal, siyasal, kültürel boyutlarını ele alalım kanımca, uluslararası bir olay karşısındayız.

"Medya ile siyasal iktidarlar arasındaki gerilimler, her ulusal ya da uluslararası olayda mikrofonların, kameraların hazır ve nazır olma gayretleri, uluslararası olaylarda söz sahibi kimselerin basın toplantıları düzenleme gereksinimleri böyle değişmelerin bir bölümüdür kanısındayım. Öyle görüyorum ki bu değişim süreci daha da çabuklaşarak devam edecektir."¹¹

Yayınların uluslararası boyuta ulaşması, kültürel sorunların yanı sıra beraberinde başka sorunları da getiriyor.

Örneğin; gündem belirleniyor. Belirli kişilere olumlu/olumsuz imaj yerleştirebiliyor. Aynı zamanda reklam geliri ile ayakta duranlar açısından da maddi çıkarlar ön plana çıkıyor.

"Medyanın değişen ekonomik yapısıyla beraber, siyasi gücünün arttığını belirleyen politikacılarda bu güçten kendi çıkarları doğrultusunda yararlanma yolunu tercih etmeye başladı. Medyanın gücü ile politikanın gücü, çıkarlarının çatışmadığı bir çok noktada işbirliğine gidilmiştir."¹²

Genel olarak, medyanın karşısına yayın için iki temel finansman yönetimi çıkmaktadır. Bunlardan birincisi ticari işlemlerden kaynaklanmakta, ikincisi ise çeşitli yerlerden gelen sübvansiyonlar ve devlet tarafından verilen teşvikler gibi ticari olmayan finansman yönetimidir.

---

¹¹ Mesut Önen, "Uluslararası Bir Olay: Medya", Finansal Forum Gazetesi, 7 Haziran 1997.

¹² Noam Chomsky, Medya Gerçeği, Tümsamanlar Yay., İstanbul, 1993, s.43.

Medya ürünlerinin oluşturulabilmesi için emek, hammadde ve sermaye gerekmektedir. İleri teknolojilerin entegre edilmesine ağırlık verilmesi nedeniyle giderek sermaye gereksinimi artmaktadır.

Sonuçta medya kuruluşları bir üretimde bulunduğu, ürününe bir alıcı bulması ve kazandığını yeniden üretime döndürmesi gerektiği için kâr amacı gütmesi gereken birer kuruluştur. Tabii ki, kurumsal işlevini geri plana atmadan.

Medya hükümete değil halka karşı sorumludur. Medya halkı bilgilendirmekten direk, hükümete karşı bu anlamda dolaylı yoldan sorumludur.

Kitle iletişim araçları toplumsal yaşamın önemli belirleyicilerinden biridir.

Toplumdaki bilgi akışını düzenlemek, sağlamak, siyasal gelişmeleri aktarmak, siyasal iktidarlar daha doğrusu siyaset adamları ile bir köprü görevini görmek, toplumu eğitmek işlevleri kitle iletişim araçlarının toplum yaşamında önemli olduğunun göstergesidir.

Alman Frankfurter Allgemeine Zeitung Gazetesi'nden yayıncı Dr. Funther Nonnemmacher medya – iktidar arasındaki ilişkiyi şöyle özetliyor:

“Bazı gazeteciler var, belki çok iyi politikacı olduklarını düşünürler. O zaman gidip seçimlere katılmaları gerekir. Aksi halde arka koltukta oturup araba kullanmaya kalkışmış olurlar. Basının ilk ve belki de tek rolü gözetleyici olmaktır; Çünkü idare edilenler ve idare edenler daima olacak ve bu görev sonsuza kadar sürecek. Dünkü gazeteciler ile bugünkü gazetecileri karşılaştırmak atom bombası ile kurşunu karşılaştırmak gibidir. Bugün çoğunlukla fikirler ile gerçekler, hayallerle olaylar birbirine karıştırılıyor. Özgür basın; ancak güvenilirliği ile ayakta kalabilir.”¹³

Medyanın siyasette ilişkileri çok yönlü, karmaşık ve anlaşılması zor bir ilişkidir. Hiçbir ilişki bu kadar karmaşık değildir.

Yukarıda da belirtildiği gibi özellikle ortak gündem için sosyal ve siyasi kriz dönemlerinde aşırı grupların, medyayı propaganda amaçlı kullandığını gözlemlemekteyiz.

Medya partiler üstüdür. Bu nedenle hiçbir siyasal oluşum medyanın aracılık görevini göz ardı edemez.

---

¹³ “Medya-Güç-İktidar Üçgeni”, Zaman Gazetesi, 14.06.1997.

“Elinde tuttuğun bir medya varsa, gücün de var demektir. Üstelik bu güç salt siyasal anlamda değildir.

Medyayı elinde tutan her kimse, hangi çevreyse, her bakımdan bir toplumu yönlendirebilir. Siyasal bakımdan, ekonomik bakımdan, toplumsal bakımdan, hatta askeri bakımdan... Medya senin elindeyse sen varsın. Onun için, elinden geleni yap ve medya sahibi ol. Medya önce devletin elinde medyalaştı. Ama bu yetmedi. Özel çevrelerin de medyası olması gerekiyordu. Varolmak için.”¹⁴

Özgür basın, her şeyin söylenebildiği, ancak aksi bir tutumun sınırlarının dahi çizilmediği bir basın demektir. Basında bazı etik kuralların geçerli olması gerekir. Bunlardan en önemlisi de tarafsızlıktır. Medyanın tarafsızlığı üzerinde fikir yürütmek, haberlerin üreticisi konumunda olan gazetecilerin tarafsızlığını sorgulamaktan ayrı düşünülemez.

Tarafsızlık bir taraftan ahlaki diğer taraftan da eylemsel bir içeriğe sahiptir.

Gazetecilik mesleğinin günlük rutin işleyişi nedeniyle haberle ilgili tüm taraflara ve gerekli verilere tam olarak ulaşılamaması haberi baskıya – yayına yetiştirebilmek kaygısı, haberi ilginçleştirme çabası, diğer gazetecilerle rekabet, okuyucu hedef kitlenin en geniş kesimine hitap etme arzusu ve haberleri mümkün olduğunca ekonomik bir şekilde toplama isteği, tarafsız haberciliğin önündeki başlıca doğal engellerdir.

“... medya görevini siyasete doğru taşımakta, zaman zaman kendini bir muhalefet kurumu yerine koymakta, hatta siyaset yapmaktadır. Ama bu durum bizzat siyasi partilerin ve devletin görevlerini layıkıyla yapmamasından kaynaklanıyor.

Burada suçlanacak olan medyadan çok görevini yapmayan siyaset ve devlet kurumları olmalı diye düşünüyoruz. İktidarların bu yöndeki şikayetleri ise en az üzerinde durulacak olandır.

Zira iktidar basının görev sınırlarıyla falan değil, kendisini destekleyip desteklememesiyle, açıkların ortaya çıkartılıp, çıkartılmamasıyla ilgilidir ki, basın o takibi her zaman titizlikle yapacaktır. Görevi ve sebep-i hikmeti de zaten O’dur.”¹⁵

¹⁴ Ragıp Duran, Apoletli Medya, Yol Yay., İstanbul, 1996, s.9.

¹⁵ Melih Aşık, “Basın Muhalefet Partisi mi?”, Yeni Türkiye Dergisi, 96/11, s.765.

Medyanın gücü, çoğunlukla kamuoyunun üzerindedir. Değerlendirmeleri, eleştirileri, kamuoyunu yönlendirebilir. Dış politika konusundaki uzman kurumlar karşısında etkili olabilir. Ama sonuçta kararı yürütme verir. Yani basın tek başına dış politikayı yönlendiremez, siyasi kararlarda etkili olamaz ancak destekleyici rol oynar.

Gazetecinin verdiği bir haberde; haber kararlarını kimin verdiği, onların nasıl bir yapıda çalıştığı, kendini hemen belli ediyor.

Avrupa ülkelerinin anayasalarında basın özgürlüğü, ifade özgürlüğü ve bilgi edinme özgürlüğüne dayanıyor. Demokrasinin bir temel şartı ve vazgeçilmez unsuru olarak değerlendirilen basın özgürlüğüne, özel kanunlar çıkarılarak müdahale edilmesi genellikle istenmemektedir. Sansür uygulaması bulunmuyor. Gazetelerin toplatılmasına bazı ülkelerde müsaade edilmekte; fakat bu konuda çok önemli gerekçelerin söz konusu olması gerekmektedir.

Bazı ülkelerin hususi basın kanunları mevcutken, diğer ülkelerde basını da ilgilendiren maddeler ceza hukukunda ve sivil hukukta mevcuttur. Gazetecinin kaynağını açıklamama hakkı, bazı istisnai ve kamu yararı açısından zorunlu haller dışında genellikle kabul edilmektedir. Hatta kaynağın isteği dışında bu gizliliğin bozulması suç sayılıyor.

Türkiye Cumhuriyeti'nin 1982 Anayasası'nın 2. Kısmı

-Temel Haklar ve Ödevler – Birinci Bölüm – Genel Hükümler başlığı altında yeralan;

I. Temel Hak ve Hürriyetlerin Niteliği Madde 12,

II. Temel Hak ve Hürriyetlerin Sınırlanması Madde 13,

Yine İkinci Bölümde yeralan – Kişinin Hakları ve Ödevleri

IV. Özel Hayatın Gizliliği ve Korunması

Özel Hayatın Gizliliği Madde 20,

Haberleşme Hürriyeti Madde 22,

VII. Düşünce ve Kanaat Hürriyeti Madde 25,

VIII. Düşünceyi Açıklama ve Yayma Hürriyeti, Madde 26

X. Basın ve yayımla İlgili Hükümler

a. Basın Hürriyeti Madde 28,

b. Sürekli ve Süreksiz Yayın Hakkı, Madde 29,

c. Basın Araçlarının Korunması, Madde 30,

d. Kamu Tüzel Kişilerinin Elindeki Basın Dışı Kitle Haberleşme Araçlarından Yararlanma Hakkı, Madde 31,

e. Düzeltme ve Cevap Hakkı, Madde 32,

Ülkemizde basın-yayın alanındaki yasal düzenlemeleri sağlayan sözkonusu bu Anayasa hükümleri haricinde aşağıda belirtilen diğer bazı yasal düzenlemeler de getirilmiştir.

Medyayı yasalar açısından, temel iki özgürlük yakından ilgilendirmektedir. Bunlardan biri düşünce açıklama veya ifade özgürlüğü, diğeri de bilgi edinme hakkı ya da haber alma özgürlüğü olarak tanımlanmaktadır.

Basın Konseyi'nin 1989 tarihli araştırması, Türkiye'deki yasalardan 152'si içinde yer alan 1000 civarındaki hükmün Basın Özgürlüğü ile ilgili olduğu saptanmaktadır. Bunlardan pek azının düzenleyici, pek çoğunun sınırlayıcı nitelikte olduğu ortaya çıkmaktadır.

Bu yasalar içinde en çok tartışılanlar Muzır Yazası, SS Kararnameleri ve Terörle Mücadele Yasası olmuştur. Bunları sırasıyla özetleyecek olursak;

1. Basın Yasası; 12 Eylül 1980 rejimi tarafından 1982 yılında çıkartılan 5680 Sayılı Basın Kanunu'na Turgut Özal'ın bütün vaatlerine rağmen el sürülmedi. Basın özgürlüğünü kısıtlayan bu hükümlere yasal çerçevede hiçbir iyileştirme getirilmedi.

2. Muzır Yasası: "Toplumda oy olarak hitap edilen muhafazakar kitlelerin etkisiyle" 1927 tarihini taşıyan " Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kanunu" 1986 yılı Mart ayında değiştirilip bir sansür yasına dönüştürülmüştür.

3. SS Kararnameleri: Basına yönelik düzenlemeleri de içeren ve büyük tepki toplayan diğeri bir düzenleme de kamuoyunda "SS Kararnameleri" (Sansür – Sürgün Kararnameleri) olarak bilinen kararnamelerdir.

4. Terörle Mücadele Yasası: Türk Ceza Kanunu'nun yıllardır tartışmalı olan 142, 142 ve 163. Maddelerini kaldıran 3713 nolu ve 12 Nisan 1991 tarihli Terörle Mücadele Yasası'nda sözkonusu maddelerden daha ağırını yürürlüğe koydu. 6, 7 ve 8. Maddeleri Basınla ilgili hükümleri içermektedir.

5. Medeni Kanun: Medyaya yönelik olarak önemli bir düzenleme de Medeni Kanun'da gerçekleştirildi. Medeni Kanun'un 24. Maddesine bir fıkra eklenerek bazı haber ve yazıların yayını önceden durdurmak amaçlandı.

6. Radyo – Televizyon Üst Kurul Yasası: Politikacıları medyaya yönelik olarak yasalaştırdığı bir başka düzenleme de Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkındaki 3984 Sayılı Kanun oldu. (13 Nisan 1994’te kabul edilmiştir)

Basın özgürlüğü konusuna diğer ülkelerin yasal düzenlemeleri açısından bakacak olursak, özetle şöyle bir tablo karşımıza çıkmaktadır:

Özellikle ABD’de basının “aydınlatma ve bilgilendirme” işlevi olduğu ve bunun da hükümet denetimi dışında olması gerektiği düşünülmüştür. Amerikan Anayasası’nda yer alan bu yaklaşıma göre, kitle iletişiminin görevi, yürütme yetkisinin denetiminde olmaksızın tüm ayrıntılarıyla gerçeği aramak ve kamuoyuna yansıtmaktır.

Avrupa’ya gelince; örneğin Fransa’da basın özgürlüğünün temelini atan 1789 tarihli İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi’nin 11. maddesi olmuştur. 1881’de bugün hala yürürlükte olan Basın Kanunu hazırlanmıştır.

İtalya’da ise 1 Ocak 1948’de yürürlüğe giren İtalyan Anayasa’sının 21. maddesi ifade özgürlüğünü garanti altına alırken diğer yandan da bu özgürlüğün sınırlarını da koymuştur. 1948 yılının Basın Yasası gazetecilik mesleği ile ilgili normları belirtiyor. Ayrıca 1981 yılında “Yayıncılık Yasası” adı altında 416 Sayılı bir Kanun da mevcuttur.

İngiltere’de ise basın üzerinde devlet kontrolü yoktur. Ancak yayıncılık birtakım yasalara tabidir. İngiltere’de yayıncılık sektörü hem kamu hizmeti, hem özel sektör tarafından oluşturulan bir karma sistemdir.

“... Medya profesyonelleri, ister gazete sahibi olsunlar ya da radyo – TV yayıncılığı yapsınlar, ister bilgi toplamak, yazmak ve yayınlamak için görevlendirilmiş olsunlar, faaliyetleri konusunda prensipleri dile getirmeli ve ayrıca kendilerini şeffaf ve umumi bir şekilde ahlaki açıdan sorumlu kılmalıdır.”¹⁶

Medya mensupları, etik ve self – control mekanizmalarının nasıl daha iyi hale getirilebileceği konusunda tartışmaya açık olmaları lazım.

---

¹⁶ “Medya-Güç-İktidar Üçgeni”, Zaman Gazetesi, 16.06.1997.

“Günümüz insanının en büyük amacı sınır tanımamak. Üzerinde yaşadığımız yerden tutun da uzaya, hatta yıldızlara bile sahiplenme duygusu her yanımızı sarmış durumda. Bir de düşünce alemine sahiplenme duygusu var ki, sormayın gitsin.

Sınırları nerede başlar, nerede biter hiç bilen yok. Belki de bilmek istemeyen çok.

Örneğin medyada yoğun bir rating ve tiraj kavgası almış başını gidiyor. Değerler hiçe sayılıyor, özel hayatın gizliliği hiçe sayılıyor.”¹⁷

Bu noktada medyanın meslek kuralları ve kişilik haklarına saygı gibi sorumluluklarının yanında kalitesi de hayati bir önem kazanmaktadır. Yani mesleki ehliyet, bilgi düzeyi, sorumluluk duygusu, aşırılıktan sakınma, objektiflik, rasyonellik gibi değerlerin de varlığı aranmaktadır.

“Küreselleşmeyle birlikte, bu küresel dünyayla olan iletişim sağlayan basına da önemli roller, sorumluluklar düşüyor.

Basının sorumlulukları birkaç başlık altında incelenebilir. Öncelikle haber verdiği toplumun resmi organlarına karşı konularla çizilmiş sorumlulukları vardır. Bazı toplumlarda basın sorumluluklarının tamamı devlet tarafından belirlenir ve denetlenir.

Basın basitçe devletin diğer bir koludur. Aslında dünyanın birçok yerinde de durum böyledir. Ancak ideal olan devletin basına kendi özdenetimini sağlama sorumluluğu vermesiyle gerçekleşir. Nedir bu özdenetim? Gerçek dışı ve iftira olmayan, adını lekelemeyen, özel hayatın gizliliğine saygılı olma sorumluluklarını taşımaktır.”¹⁸

Gazeteciler, haber içeriği ve etik uygulamaları konusunda sürekli eğitim veren bazı meslek içi programlara dahil olmak zorundadırlar. Aksi halde objektiflik çizgisinden ayrılmalar başlar.

“Dış haberler gazeteciliği özel sorumluluk gerektiren çok özel uğraşı alanıdır. Bu gazeteciler hem kendi toplumlarının amaçlarını ve değer yargılarını başka ülkelere duyurmak, hem de toplumlar ve ülkeler hakkında, kendi ülkesindeki

---

¹⁷ Hicabi Arslan, “Sınır Ötesi Özgürlük”, İletim Gazetesi, 20 Mayıs 1996.

¹⁸ Suat Gezgin, “Basının Sorumlulukları”, İ.Ü. İletişim Fakültesi Dergisi, İ.Ü. Basımevi ve Film Merkezi, İstanbul, 1997, Sayı:4, s.5-7.

okuyucuların/izleyicilerin ve siyaset adamlarının ihtiyaçları ve ilgi alanları doğrultusunda haber iletmek görevini de üstlenmişlerdir.”¹⁹

Bu yeni habercilik anlayışı uyarınca, kitle iletişim araçlarına ve iletişim meslek mensuplarına; sömürgecilik, savaş kışkırtıcılığı ve ırkçılıkla mücadele, uluslararası barış, işbirliği ve anlayışın güçlendirmesi, insan haklarının savunulması ve geliştirilmesi, kültürel değerlerin korunması, insanlarda çevrenin ve doğal kaynakların korunmasına dair bilincin geliştirilmesi, ulusal kalkınma, sosyal gelişmeye yardımcı olma ve halkı eğitme gibi çok farklı görevler de yüklenmiştir.

Birey olarak gazetecinin kişisel çalışma ve davranış biçiminin önemini tümüyle göz ardı etmesek bile genelde iletişimde ve özelde habercilikte ortaya çıkan uluslararası anlaşmazlık konularının bireysel düzeyde değil daha çok kitle iletişim araçlarının faaliyet biçimi üzerinde yoğunlaştığını söyleyebiliriz. Mevcut iletişim ahlak ve davranış kuralları, uluslararası iletişimde sosyal sorumluluğu tanımlayan ve biçimlendiren bir yaklaşımdır. İhtiyaç duyulan bu yeni sosyal sorumluluk ve ahlak anlayışının kaynağı ise yeni oluşmaya başlayan uluslararası iletişim hukuku ve onun iletişim ahlakına ve davranış kurallarına ilişkin yeni oluşumlarıdır.

“Gerek yazılı gerekse görsel – işitsel basın araçları hakkında tartışılacak olan olgulardan biri de bunların ahlaki açıdan tutumlarının ne şekilde olması gerektiği konusudur. Genel geçer bir kabulde basın hür ve demokratik ülkelerde, dördüncü kuvvet olarak adlandırılır. Bu durumda basının ki burada hem yazılı hem de görsel – işitsel basın kastedilmektedir, toplumsal platformda önemi ortaya çıkmaktadır.”²⁰

Basının etkisi, daha çok kamuoyu üzerindedir. Basın, değerlendirmeleri, eleştirileri ve telkinleri ile kamuoyunu yönlendirebilir veya harekete geçirebilir.

Teknolojik gelişim, ülkeleri/halkları birbirine daha çok yakınlaştırdığında, insanlar sadece kendi ülkelerinin sınırlarıyla bağımlı olmaksızın, tüm dünyada olup bitenlerle ilgili bilgi edinme hakkına kavuştu.

---

¹⁹ John Crothers Pollock, *The Politics of Crisis Reporting: Learning to be a Foreign Correspondent*, New York, 1981, s.506.

²⁰ Murat Özgen, “Basında Otokontrol”, *İletişim Fakültesi Dergisi*, İstanbul, Sayı 6, 1997, s.61.

Gelişen teknoloji etkisini en çok medya üzerinde gösteriyor. İnsanların hayatlarını kolaylaştıran ve adeta “parmak ucu toplumu” haline getiren teknoloji, sihirli sopasını medyaya da dokunduruyor.

Ancak bu kadar hızlı iletişim ve yoğun rekabet beraberinde birtakım sorunları da getirmektedir. Bu nedenle medyanın üzerine düşen görev bu ortamda dürüst ve doğru haber anlayışından ayrılmadan rekabete katılmaktır.

Halkın bilgi edinme hakkı, gerçeği bilmek ögesini de kapsar. Ancak her gerçek halka ulaşmalı mıdır? Devletin sırları, özel hayat dokunulmazlığı vb bazı istisnalar elbette olmalıdır.

Artık günümüzde kitle iletişim araçları sayesinde çok büyük kitlelere ulaşmak mümkün hale gelmiştir. Bugün medya bu araçları kullanarak halkta oluşan bir fikri çok büyük kitlelere iletebilmekte ve güçlü bir kamuoyu oluşturabilmektedir.

Kamuoyunu yansıtan veya bizzat kendisinin kamuoyu oluşturabildiği medya, bu işlevlerini ancak demokratik sistemlerde yerine getirebilir.

Böyle bir güce sahip olan medya son derece dikkatli davranmalı ve sorumluluk duygusu içerisinde hareket etmelidir. Şu unutulmamalıdır ki; demokrasiyi koruyan bir anlayışla çalışan medya aynı zamanda da kendisini koruyacak olan bir politika izliyor demektir.

Tarihi yapan ve toplumsal hareketlerin öznesi insanın en önemli gereksinimlerinden biri, dünyada gelişen olaylar hakkında doğru bilgilere ya da haberlere ulaşabilmek olmuştur. Günümüz insanının dünya olaylarını izlemede gözü ve kulağı her geçen gün önemini daha da arttıran kitle iletişim araçlarıdır. Batı’da kullanıldığı biçimiyle “medya” olarak dilimize yerleşen kitle iletişim araçlarının (gazete, radyo ve televizyon) kamuoyunu doğru bir şekilde bilgilendirmeleri, başka bir deyişle “tarafsız” olmaları hayati bir öneme sahiptir. medya tarafından maksatlı bir şekilde yanlış ya da “yanlı” haberlerin yayınlaması, hem bireylerin özel yaşamlarını hem de toplumsal düzeni tehdit eden en büyük tehlikelerden biridir.

Basının kendine sınır koymasının en gerçekçi yol olduğu söylenebilir. Aksi durumda medyaya sansür uygulamak o kadar da hoş bir şey değil. Medyaya kanuni zorlamaların ve sorumlulukların yüklenilebilmesi yerine oto sünürü benimsetmek kesinlikle daha iyidir.

“İletişim çağı diye adlandırdığımız, medyanın birinci güç olmaya aday olduğu bu yüzyılın bir diğer tartışma konusu da haberde objektifliğin mümkün olup olmayacağıdır. Bilimsel bilginin objektifliğinin tartışıldığı bu ortamda haberin objektifliğinden söz etmek mümkün müdür?

Medyatik söylemde oldukça sık kullanılan objektif haber anlayışının kendisi, bilimsel bilginin objektiflik statüsünün tartışıldığı ve sarsıntıya uğratıldığı bir dünyada yanlısamacı bir klişe olamaz mı? Enformasyona dayalı, objektif ya da nesnel haberi enformasyona dayanmayan subjektif haberden ayırmamızı sağlayan ölçüt nedir?..

Dünyada olduğu gibi ülkemizde de, hem akademik toplumda hem de basın camiasında, bu sorulara olumlu cevaplar veren eğilimin egemen eğilim ve tutum olduğu tartışma götürmez bir şeydir. Fakat bunun doğru olduğunu söylemek mümkün değildir.

Medyatik süreçte, haberin bir kaynaktan veya kaynaklardan çıktığı nokta ile okuyucuya ulaştığı nokta veya zaman arasında çok karmaşık ve uzun bir yol vardır.

Haber bu uzun ve karmaşık süreçte, habere konu olan olayın geçtiği mekandan, olayın aktörlerinden, yerel muhabirlerden ajanslara, gazetelere, radyo ve televizyon kuruluşlarına, haber derleyicilerine ve yorumcularına,, köşe yazarlarına doğru bir yol izler ve bu sosyal süreç içinde üretilerek okuyucuya ulaştırılır.”²¹

Toplumsal ve yönetim sisteminin denetimi açısından böylesine önemli bir görev üstlenen basının hiç şüphesiz uyması gereken bir takım kurallar vardır. Eğer bir kurum ya da kişiye yetki verilirse bunun bir de sorumluluk yönünün olması gerekir. İnsanoğlu toplumsal bir varlıktır ve onun varlığı ancak toplumsal yaşamda anlam ve değer kazanır. Gazeteciliğin de toplumsal iş bölümü bağlamında ortaya konan bir meslek olarak değerlendirildiğinde, her toplumsal faaliyet gibi bir takım kural ve ilkeler çerçevesinde yürütülmesi gerektiği açıkça görülecektir.

“Bunlar gerek hukuk kuralları gerekse genel olarak basın ahlak kuralları ya da ilkeleri olarak kabul edilen ve çeşitli ülkelerde değişik ülkelerde değişik kurum veya kuruluşlar tarafından uygulanan bazı ilkeler olarak karşımıza çıkmaktadırlar.”²²

---

²¹ Kerim Karagöz, “Bilgide ve Haberde Objektiflik Sorunu”, İletişim Fakültesi Dergisi, İstanbul, 1996, s.29.

²² Murat Özgen, a.g.e., 1996, s.75.

Araştırmaya dayanan doğru ve dürüst habercilik/yayıncılık anlayışı, sağlıklı kamuoyu oluşumunda en önemli etkenlerden biridir. Kamu yararı bulunmayan durumlarda özel hayatın gizliliğine müdahale etmek, kişisel özgürlükleri ihlal etmek gibi basının güvenilirliğini yitirmesine neden olacak sonuçlar doğurabilecektir.

3.1. Dış Politika Kararları Basına Nasıl Yansıyor? Bu Yansıma Hükümetlerde (Yürütme Organlarında – Karar Mekanizmalarında) Ne Gibi Bir Etki Yapıyor?

Medya – dış politika ilişkisinde en can alıcı nokta olarak, medyanın dış politikadaki etkinliği düşünülmektedir. Medyanın dış politika üzerindeki etkinliği denince de akla ilk olarak medyanın kamuoyu aracılığıyla iktidarlar ve politikaları üzerindeki dolaylı denetleyici, sınırlayıcı ve hatta değiştirici gücü gelmektedir. Oysa medyanın, tek başına özellikle dış politikada, kamuoyunu etkileyerek hükümet politikalarını değiştirmek, belirli eylem seçeneklerini yaşama geçirmek ya da toplumun tavırlarını aniden ve derinden etkileyerek bunu somut dış politika konularına yönlendirme gücü yok denecek kadar azdır. Aslında medyanın dış politika üzerindeki etkinliğinden söz edilirken kastedilen, kamuoyunun dış politika üzerindeki etkinliğidir ve medyanın da bu etkinlik sahibi gücü yani kamuoyunu harekete geçirme yeteneğidir.

Medya – dış politika ilişkisinde akla ilk gelen “klasik” işlevlerinin dış politika alanına yansımasıdır. Yani genel olarak medya, kamuya politika konusunda haber ve bilgi iletir, bir ölçüde kamuoyu oluşturur ve nihayet sınırlı bir ölçüde, kamuoyunun yönelişlerini karar vericilere aktarır.

Bu geleneksel çerçevede dışında kalan ve dış politikanın kendine özgü niteliklerinden kaynaklanan “basın-dış politika ilişkisi” basına değişik nitelikte başka roller de yükler. Bu rollerin her birinin yerine getirilişi hem basın hem de dış politika açısından çeşitli sorunları da beraberinde getirir.

Çeşitli devletlerin güncel dış politikalarının ve bu dış politikaların karmaşık bir yumağı oluşturan çağdaş uluslararası ilişkilerin çözümlenmesi, basit bir tanımla “çağdaş tarih” kapsamı içinde düşünülebilir. Dış politika ve uluslararası ilişkiler

perspektifinden bakıldığında karşımıza çok akademik bir sorun çıkmaktadır. Bu da, çağdaş tarihin yazılıp – yazılmayacağı konusunda düğümlemektir.

“Genelde dış politikanın yapımı, özelde de dış politikada kimliğin rolü analiz edilecekse konuya ulusal kimlik yerine devlet kimliği açısından bakmak daha isabetli olacaktır. Ulusal kimliğin ne olduğuna verilen cevapların çokluğu ve işin sübjektifliğinin önüne geçmenin neredeyse imkânı yok gibidir. Oysa dış politika yapımının elitist karakteri, devletin ağırlığı tartışılsa da başat aktörlük konumu ve devletin kimliğini tanımda objektif referansların/kuralların/normların varlığı dikkate alındığı zaman devlet kimliği kavramı, popülizmden kendini sıyırma olanağı olmayan ulusal kimlikten, her anlamda daha kullanışlı bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. ... ulus yerine devleti kullanmak, kimlik kavramını daha objektif bir şekilde analize dahil etme imkanı da sunuyor.

Ancak devlet kimliği kavramının dış politika analizinde başka örneklerle de sınanmasının yararlı olabileceğini belirtmek gerek. Özellikle ulus/devlet modeli yerine devlet/ulus modellerinin geçerli olduğu ülkelerin dış politika davranışlarının analizinde en az Türkiye örneği kadar ilginç sonuçların ve bağlantıların ortaya çıkabileceğini düşünüyoruz. Son bir noktayı da not edelim: Devlet kimliği kavramıyla bir konuya yaklaşmış olmak illaki resmi tarihçilik yapmak anlamı taşımaz. Ama resmi tarihi ve mekanizmayı yok sayıp analiz yapmanın da pek inandırıcılığı yok.”²³

Çağdaş dünya tarihinin öğrenilmesinde ve yazılarak geniş kitlelere ulaştırılmasında ortaya çıkan ilk sorun, tarih biliminin ana araçları olan arşiv, belge ve kaynaklarla ilgilidir. Devlet arşivlerinin kapalı olduğu, yeterli kaynak belgelerin, birinci el bilgilerin bulunamadığı bir dönemin tarihini yazmak, ilk bakışta olanaksız gibi görülmektedir. Dış politikanın ulus ve devlet çıkarlarıyla olan yakın bağlantısı, savaş ve barış gibi yaşamsal olgularla içiçeliği bu alana ek olarak bir de “devlet sırrı” kavramını getirmekte, bilgi ve belgelerin elde edilmesi daha da güçleşmektedir.

İşte dış politika-basın ilişkisi ve basının dış politika üzerindeki kalıcı etkinliği, en anlamlı ve en zengin bir biçimde çağdaş tarihin yazılmasında yani dış politikaların kavranmasında, uluslararası ilişkilerin değerlendirilmesinde, kitlelere belirli bir dünya görüşünün, bakış açısının bu yolla aktarılmasında ortaya

---

²³ Şaban H. Çalış, Türkiye'nin Dış Politika Gündemi-Kimlik, Demokrasi, Güvenlik, Ankara, 2001, Liberte Yayınları, s.33.

çıkılmaktadır. Nihayet devletlerin dış politikalarını da biçimlendiren, uluslararası ilişkilerin genel yörüngesini tayin eden dünyayı yorumlayan çalışmalardır.

Basın, dış politika, uluslararası ilişkiler ve çağdaş tarih araştırmalarında gerçek bir bilimsel araç olarak bu konuda çok önemli, doğrudan bir işlev görmekte, etkinlik kazanmaktadır. Kısaca, bir laboratuvar fizikçi için, bir arşiv kütüphanesi bir ortaçağ tarihçisi için, rakamlar ve tablolar bir matematikçi için neyse; basın da dış politika uzmanı ya da çağdaş tarih yazarı için aynı şeydir. Buradan hareketle medyanın, dünyayı anlamak ve yorumlamak zorunda olan karar vericiler ve diplomatlar açısından önemi ve etkinliği de ortaya çıkmaktadır.

Basından elde edilen bilgilerin, çeşitli devletlerin dış politikalarının anlaşılmasında, uluslararası ilişkiler konusunda perspektif elde edilmesinde ve bu konuların yazılarak geniş kesimlere ulaştırılmasındaki rolü yadsınamaz. Sonuçta da doğrudan basından oluşan bilgi temeli, karar vericilerin uygulamaya koyacakları dış politikayı ve kitlelerin, ulusların dış politikayı dolaylı olarak belirlemelerini etkilemektedir.

Dikkatli bir araştırmacı ya da karar verici için basında çıkan çeşitli, çelişik ve çok sayıdaki yazı, yorum, başka ülke görüşleri, tek tek bireylerin elde edemeyeceği bir perspektif verilebilir, bir dış politika olayının çeşitli boyutlarının kavranmasını sağlar, nesnel çözümleme ve dolayısıyla “doğru” yazma ya da karar alma olanağı getirir. Dolayısıyla basın, çağdaş tarihin uluslararası ilişkilerin ve dış politika olaylarının anlaşılmasının, öğrenilmesinin, yazılmasının, öğretilmesinin ve dolayısıyla sağlıklı değerlendirmeler yapılarak kararlar alınabilmesinin öteki (nesnellik ve perspektife ilişkin) çözümünde de araştırmacıya ve karar vericiye büyük ölçüde yardımcı olur. Basın bu işleviyle de hiç kuşkusuz dış politikayı açıkça saptanamayacak bir biçimde ama derinden etkiler.

Bir kurum olarak basının yanı sıra, basın mensupları da dış politika ve uluslararası ilişkiler açısından önemli “akademik” işlevler yerine getirirler ve bu yolla da karar vericileri, geniş toplum kesimlerinin eğitimlerine yardımcı olarak dış politikayı etkilerler. Bilgi, perspektif ve nesnel enformasyon oluşmasında gerekli hammaddeler ise; bunlar kamuya ve karar vericilere doğrudan basın ya da ana kaynağı basın olan araştırmacılar tarafından ancak iletilebiliyorsa; o zaman basının dış

politikadaki etkinliği de çok açık olarak ortadadır. Bu gerçek basın ve devlete çeşitli sorumluluklar yüklemektedir.

Bir kaynak belge işlevine sahip olma bilincine ulaşmış basın için ortaya çıkan sorumluluk çok açıktır. Nesnel ve doğru haber verme, bu sorumluluğun yalnızca bir parçasıdır ve zaten basının genel görevlerindedir. Bunun ötesinde, tarihsel sürecin yaşayan, güncel belgesi durumunda olan basın, “klasik” işlevlerinin yanı sıra, gidereke “haberlerin postacısı” olmanın ötesinde, akademik iş bölümünde bir rol üstlenmektedir. Bu görevin basına yüklediği ağır sorumluluğun basın tarafından yerine getirilebilmesinin en başta gelen koşullarından biri basın özgürlüğüdür. Bu açıdan, basının sorumluluğu ve basın özgürlüğü, yalnızca demokrasi ve insan hakları açısından değil, akılcı dış politika gereği ve bilimsel kaygılar nedeniyle de üzerinde titizlikle durulması, savunulması, talep edilmesi gereken kavramlar olmaktadır.

“Demokratik ülkelerde basın dşuncenin açıklanması ve oluşturulması yönünden önemli bir araçtır. Basın teorisyenlerine göre yönetim-basın ilişkilerini belirleyen  görüş vardır. Bunlar muhafızlık (watchdog), ortaklık, iştirakilik görüşleridir.

Muhafızlık teorisine göre kitle iletişim araçları ile yönetim birbirine hasımdır. Kitle iletişim araçları kamuoyu çıkarları adına hükümetin ve yöneticilerin başında bekleyen birer muhafızdırlar. Görevleri yönetimin kusurlarını sergilemek, kamuoyuna ayrıntılarıyla nakletmektir. Yöneticilerin hatalı davranışlarını engellemek için yanlış kararların acımasız bir şekilde yazılması zorunludur. Aksi takdirde yöneticilerin milletin hizmetkrı değil efendisi olacaklarına inanılır.

Ortaklık görüşünde ise; muhafızlık tezi basının kendi görevini abartmasından kaynaklanmaktadır. Yönetim ile kitle iletişim araçları arasında işbirliği zorunludur. Bu işbirliği karşılıklı bağımlılık getirecektir. Gazeteciler bilgi konusunda öncelikle yetkili makamların verecekleri bilgilere güvenmelidir.

nc görüş iştirakiliktir. Bu görüşte; gazeteciler yönetimin birer parçası olarak görülür. Gazeteciler yönetimden yana olmak koşuluyla kamuya hizmet edebileceklerine inanırlar. Hatta bazı yöneticilerin konuşmaları bile basın dünyasının ileri gelen kişileri tarafından kaleme alınır. Onlara halk adına tavsiyelerde bulunurlar, haberler ise her zaman

yönetimin arzu ettiği yöndedir. Dünya anlayışları farklı ülkelerde her üç görüş de geçerlidir. Türkiye için ise gerçek bu üç teorinin karışımıdır.²⁴

İktidarların her yerde basın üzerinde kurmak istedikleri denetim, yalnızca özgürlükler açısından değil, bilimin gelişmesi ve sağlıklı dış politika kararları açısından da incelenmelidir. Bu anlamda basın, herhangi bir üniversite kitaplığı, devlet arşivi ya da kültür hazinesi kadar özenle korunması gereken bir bilgi kaynağı olarak kabul edilmelidir. Günümüzün araştırmacıları, karar vericileri, kamuoyu ve gelecek kuşaklar için özgür bir basın, dış politika alanında onu geliştiren, etkileyen, düzeltten bir bilimsel araç olarak da önem kazanmaktadır.

Basının dış politikada etkin işlev üstlendiği bir alan da zaman zaman devletlerarası iletişimin aracı olmasıdır. Devletler, dış politika araçlarından birini kullanarak dış dünyaya değişik amaçlı “mesajlar” gönderirler. Bu mesajların tümü, çeşitli nedenlerle, klasik diplomatik yollardan gönderilmez ya da gönderilemez türdendir. Bu tür normal diplomatik yollardan gönderilmeyen veya gönderilemeyen mesajlar basın aracılığıyla hedef devlet ya da devletlere ve halklara iletilir. Böylece basın hem doğrudan bir dış politika eyleminin aracı, hem de dış politika eylemler bütünüünün bir parçası olur.

Burada dış politika ile bir iç içelik ya da doğrudan etki söz konusudur. Uluslararası iletişimin başında propaganda gelir. Propaganda tipik ve sıkça başvurulan bir dış politika eylemi olarak çeşitli biçimler alabilir. Devletin ideolojisini yaymak, belli konularda ülke görüşünü iletmek ve başkalarına benimsetmek, hasım ülkelerin belirli görüntülerini yansıtmak ya da yaratmak, politikalarını eleştirmek, küçük düşürmek, tehditlerde bulunmak veya belirli değerleri benimsetmek, devletlerin başvurdukları propagandanın amaçlarıdır.

Bu tür propagandaların hedefleri iç ya da dış kamuoyu olabilir ve her durumda temel araçların başlıcası basındır. Böyle durumlarda özellikle devletin doğrudan yönetimi altında olmayan basın, yönetimce bir propaganda aracı olarak kullanılmak istenildiğinde, basın ile iktidar arasında karşılıklı bir etkileşim söz konusu olur.

---

²⁴ Nezih Demirkent, Sayfa Sayfa Gazetecilik, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1982, s.192-193.

İktidar gruplarının medya söyleminin çeşitli dağılım biçimleri ve buna bağlı olarak da kamusal metnin ve konuşmanın etki ve biçimlerini de denetleyebildiğini belirtmektedir. Bununla birlikte, gazeteciler, sanatçılar, yönetmenler ve yazarlar gibi kendi iktidar alanları içindeki söylemler hakkında karar verebilme konusunda göreceli bir özgürlükleri ya da bir anlamda iktidarlara olan “simgesel seçkinler”, söylemin başlıklarını ve sunum biçimini belirleyebilmektedirler. Kamusal tartışmanın gündemini belirleyebilen bu “simgesel seçkinler”, bir anlamda kamusal bilgiyi inançları, tutumları, normları, değerleri, ahlakı ve ideolojiyi ürettiklerinden, sahip oldukları simgesel iktidar aynı zamanda ideolojik iktidara dönüşebilmektedir.²⁵

Basının temel amaç olarak kullandığı ikinci tür iletişim ise, öteki devletlere gönderilen sinyallerdir. Örneğin, bir anlaşmazlık durumunda taraflardan biri henüz resmen açıklamak istemediği bilgi ve önerilerini haber ya da yorum biçiminde basın aracılığıyla karşı tarafa iletme isteyebilir. Bu birçok uluslararası anlaşmazlığın çözümünün başlangıç noktasını oluşturan bir iletişim biçimidir.

Doğal olarak, devletler bu iletişim türüne yalnızca anlaşmazlık durumlarında değil, çeşitli alanlarda ve amaçlar için başvurabilirler. Burada da basın, bir diplomatik kurye ya da elçi gibi dış politika işlevleri yüklenmiş olur, dış politikanın doğrudan bir parçası haline gelir. Bu tür bir basın-dış politika bütünleşmesi, aynı zamanda, karşılıklı etkileşimi de beraberinde getirir.

Bazen de basın, üçüncü taraflara iletilen mesajlar için kullanılabilir. Örneğin, 1981 yılında İsveç karasularına giren bir Sovyet denizaltısı, uluslararası basın eşliğinde İsveç karasularını terk etmek zorunda bırakılmış, böylece İsveç Hükümeti, Sovyetler Birliği’ni üçüncü ülkeler gözünde küçük düşürerek, bir anlamda basın aracılığıyla bu ülkeye “yaptırım” uygulamıştır.

Basının dış politika üzerindeki etkinliği, esas olarak kamuoyunun dış politika üzerindeki etkinliği ile sınırlıdır. Dolayısıyla, basının dış politikada etkin bir rolünden söz edebilmek, temelde genel kamuoyunun dış politikayı etkilediğini varsaymak olmaktadır. Bu nedenle öncelikle saptanması gereken, kamuoyunun dış politika üzerinde etkinliğinin olup olmadığıdır.

---

²⁵ Teun A. Van Dijk, “Söylemlerin Yapıları ve İktidarın Yapıları”, Medya İktidar İdeoloji, Derleyen ve Çeviren: Mehmet Küçük, Ankara, 1999, Ark Yayınevi, s.337.

Dış politika kararları toplumun uluslararası ilişkilere genel yönelişleri ve belirli bir andaki eğilimlerinin çizdiği bir belirleyici çerçeve içine almaktadır. Toplum, iktidarlara genel olarak ulusal amaçları ve eylem parametrelerini gösterir ve dış politika bu çok genel sınırlamalar içinde yürütülür. Bununla birlikte, iktidarlara kamuoyu oluşturma olanakları, dış politikayı doğrudan etkileyen çok çeşitli başka güçlü faktörlerin varlığı, dış politika konularında kamuoyunun dağınık ilgi ve bilgisi, dış politikanın karmaşıklığı, kamuoyunun etkinliğini önemli ölçüde sınırlamaktadır.

Bu açıdan bakınca, dış politikada önemli bir genel kamuoyu etkinliğinden söz etmek güç görünmektedir. Bu anlamda, basın da dış politika üzerindeki asıl etkisi kendisini, esas olarak uzun dönemdeki toplumsal düşünce, değerler ve tavırların oluşumuna katkıları çevresinde göstermektedir. Bir başka deyişle basın, esas olarak, bir toplumun uzun vadede dünyaya bakış açısını etkileyerek dış politika üzerinde etkin olabilir, yoksa gündelik politikalarda basın çok etkileyici bir güç olarak kabul edilmemelidir, çünkü aracısı olduğu genel kamuoyunun bu gücü yoktur. Genel seçimlerde bile dış politikanın seçmen eğilimlerini belirlediği söylenemez.

Kamuoyu “halkın kamusal ilgi konularına ilişkin kanılarının toplamı, genel kamunun üyelerinin siyasal konular ya da güncel olaylar hakkındaki tutumlarının anlatımları”²⁶ veya basit bir tanımla; bireysel düşünce ve tavırların genel bir toplamıdır. Basın da bireysel düşüncenin oluşması için gerekli olan bilginin ve başkalarının referans kaynağı tavırlarının ana kaynağı olduğuna göre, kamuoyunun oluşmasında önemli bir etkinliğe sahiptir ve dolayısıyla da oluşumunu etkilediği kamuoyunun etkinliği ölçüsünde dış politika üzerinde bir etki sahibidir.

Basının dış politika üzerindeki asıl etkinliği, kendisinin de bir parçası olduğu dar bir seçkinler grubunun etkinliğinden kaynaklanmaktadır. Dünyanın her yerinde dış politikada etkinlik dar bir “düşünce oluşturucularının” tekelindedir. Bunlar politikacılar, işadamları, uzmanlar, bilim adamları, yazarlar, etkin sanatçılar, sendikacılar vb. olarak sıralanabilir. Bunlara gazete sahipleri, başyazarlar, yorumcular da eklenebilir.

Toplumsal piramidin bu doruk noktasının hemen altında ise dış politikada yine belirli bir etkinliği olan daha genişçe bir grup gelir. Bunlar dış politika olaylarını

---

²⁶ Charles Wrights Mills, “İktidar Seçkinleri”, Aktaran Sezgin KIZILÇELİK, Sosyoloji Teorileri 2, Kuzucular Ofset, Konya, 1992, s.399

izleyen, bu konuda ilgi ve bilgi sahibi, belirli sorunlar etrafında mobilize olabilen ve genel kamuoyuna ulařarak onu da etkileyebilen ya da sűrűkleyebilen gruplardır. İřte dıř politika űzerinde asıl etkinlik bu seękinlerdedir.

“Kitle iletiřim araęlarının bazı konulara ilgi duyarak ve dięerlerini gűz ardı ederek kamuoyu űzerinde etki yapacaęının ileri sűrűldűęű Gűndem Koyma ve Saptama Kuramının savunucuları Malcolm McCombs ve Donald Shaw’a gűre; İzleyiciler bir konuya ne kadar űnem vereceklerini, kitle iletiřim kanalları ile űęrenmekle kalmaz, kitle iletiřim araęlarının bunlara verdięi űnemden űęrenirler. űrneęin, bir kampanya sırasında adayların ne dedięini yansıtarken kitle iletiřim araęları aęıkęa űnemli konuları belirler. Dięer bir deęiřle kitle iletiřim araęları kampanyanın gűndemini belirler.”²⁷

Basın, hem bu seękinler ordusunun bir paręasıdır hem de bunlar arasındaki ve bunlarla hűkűmet arasındaki tartıřma ve diyalogun platformudur. Dıř politikadaki etkinlięi de buradan kaynaklanmaktadır. Genel olarak dıř politika, kamuoyunu oluřturan seękinlerin hem bilgi kaynaęı, hem de dűřűncelerinin, tavırlarının isteklerinin yűnetimlere ulařma aracı olan basın, aynı zamanda kűçük ama kararlı grupları harekete geęirerek ya da bunlar harekete geętiklerinde onların sűzcűsű olarak, dıř politikayı etkileyebilmektedir.

Bununla birlikte kabul etmek gerekir ki; bu tűr kűçük ve tekin kamuoyu oluşumları daha ęok “olumsuzluk” ve “karşıtlık” temelinde ortaya ęıkmaktadır. Bu ağıdan, belirli işlevlerden ęok belirli politikalara muhalefeti ve engelleyiciliği temsil etmektedirler. Etkinlikleri de bu işlevleriyle sınırlı olmaktadır.

Basın ayrıca sűz ve gűç sahibi kamuoyunu yűneticilere yansıtarak ve dolayısıyla bir anlamda hűkűmetlerin dıř politika gűndemini de belirleyerek de dıř politika űzerinde etkin olabilmektedir. Tabii yer verdięi dıř kaynaklı haberlerle de basın, yűneticilere dıř politika aęısından yeni gűndem maddeleri getirmektedir. Basının bu bięimlerde, ię ve dıř kaynaklı olarak karar vericilerin dıř politika gűndemini bir űlęűde olsun belirleyebilmesi, basının dıř politika űzerindeki etkinlięi aęısından fevkalade űnemli bir gűçtűr. Ayrıca basın, bugűn hala iktidarlar ięin,

---

²⁷ Dennis McQuail, Sven Windhal, Kitle İletişim Modelleri, ęeviren: Konca YUMLU, İmge Kitapevi, Ankara, 1977, s.122

parlamentolar ve kamuoyu yoklamalarından da önde gelen kamuoyunu saptama ve ölçme aracıdır. Kamuoyuna duyarlı yönetimler ve dış politik konular söz konusu olduğunda, doğal olarak basının etkinliği de bu işlevi ölçüsünde artmaktadır.

Toplumun çeşitli kesimlerinin istek ve eğilimlerini öğrenmeleri bunları birleştirerek sistemin yetkili kurumlarına aktarmaları, sisteme bilgi ve bazı uzmanlık hizmetleri sağlamaları bakımından, baskı gruplarının sistemin işleyişini kolaylaştırdıklarını söyleyebiliriz.

Sosyal bağın, bireyler ya da toplumsal gruplar arasındaki karşılıklı bağımlılık biçimlerinin değişimi bireyleri gitgide basın, radyo ve özellikle televizyona başvurmaya itmektedir. İşletmeler, her türlü kuruluş ara vermeksizin daha da çok ürettikleri enformasyona doymaz hale gelmiştir.

Öyleyse her şeyden önce iletişim araçlarında enformasyon konusu; istasyonlar, kanallar, şebekeler ve her çeşit yayının azaltılması sorununa yol açmayacaktı; ama günlük olaylar, sosyal yaşam ve dünya ile ilgili olgular, veriler, analizler ve yorumlar arasındaki ilişkilerin inanılmaz gelişimine, yeni enformasyonla ilgili her şeye cevap vermek zorunda kalacaktı.

“Değişik iletişim araçlarının ve enformasyon içeriklerinin çokluğuna rağmen iletişim araçlarında enformasyonun yeri, gerileme eğilimindedir ve bu eğilim, 80’li yıllarda belirgin bir şekilde artmıştır. Koşullar göz önünde bulundurulmadan değerlendirme yapıldığında, enformasyonda azalma olmamıştır. Buna karşılık içerik ve programların patlama gösteren hacmi ile kıyaslandığında enformasyon, daha da yavaş gelişmiş ve özellikle değişik iletişim araçlarında, gitgide farklılaşan ve bölünen bir yapıya (bilgisayarlarla verilerin değerlendirilmesi) kavuşmuştur.”²⁸

Dünyamızda, bir yeniden yapılanma yaşanmakta, fakat bu yeniden yapılanma aslında yeni unsurlar taşımamaktadır. Yaşananlar bir sistem değişikliğinden ibarettir ve ortaya konan yeni bir sistem bir kuram yoktur.

“Düzenli uyumlu ve barışçı bir toplumsal düzeni oluşturmak için; bireyle birey, bireyle devlet ve devletle uluslararası örgütler arasındaki karşılıklı ilişkiler, konular, haklar, sorumluluklar ve zorunluluklar bakımından hukuk kuralları ve standartlar oluşturmakla kendini görevli sayanlar ister birey, ister devlet ve isterse devletlararası bir kuruluş olsunlar, atandıkları veya seçildikleri,

---

²⁸ Jean Marie Charon, a.g.e., s.27.

görevlerinde, öncelikle çifte standartlardan uzak durabilmesi ve bu yanlış alışkanlığın gelişmesine engel olmayı başarmak, hukuki ve sosyal uygulamalarda eşitlik ve yeknesanlığı egemen kılmak zorundadırlar.”²⁹

Devletler, amaçlarına ulaşmak, sahip oldukları değerleri korumak veya hayata geçirmek, çıkarlarını savunmak ve bunları yaparken diğer devletleri belli davranışlara yöneltmek veya olası eylemlerden caydırmak için çeşitli araç ve yöntemlere de başvururlar. Diplomasi ve diplomatik yöntemler ile propaganda hem daha barışçıl olması hem de zor kullanmayı içermemesinden dolayı sorunun tırmanması istenmediğinde öncelikle devreye sokulduğundan en sık kullanılan yöntem olarak gözükmektedir. “İnsan hakları, demokrasi ve Birleşmiş Milletler’in öneminin arttığı bir dünya ortamında artık bir devletin iç politikada uyguladığı yaptırımlar BM veya ona egemen güçlerin eleştirileri ve ciddi tepkisel yaptırımlarıyla bu kez meşru olarak karşılaşmaya başlayabilecektir.”³⁰

Bu nedenle, iç ve dış politika gittikçe zor ayrılabilir hale gelirken her devletin iç politikası diğer devlet ve uluslararası kuruluşun ilgi ve etki alanı olmaya başlamaktadır.

Yeni evrensel haberleşme ve iletişim düzeninde ortaya çıkan sorunlarla ilgili olarak ileri sürülen tüm görüşlerin özünde ülkeler arasındaki ekonomik gelişme düzeylerindeki farklılıklar yer almaktadır.

“Üçüncü Dünya Ülkeleri’nce ortaya atılan ve Batılı ajansların kendilerine aslında istemedikleri ve kendi toplum yapılarına uymayan haberleri ileterek zorla etkilemeye çalıştıkları şeklindeki düşünce ise tamamen dayanaksızdır. Çünkü gelişmekte olan ülkelere ulaşan haberler ve mesajlar önce devlet görevlilerince ve daha sonra da medya yöneticilerince bir elemeye tabi tutulurlar.”³¹

Yukarıda da belirtildiği üzere Üçüncü Dünya Ülkeleri’nde haberlerin yayınlanmak üzere seçiminde tek bir kriter veya değişmez, ortak kriterler

---

²⁹ İ. Reşat Özkan, a.g.e., s.46.

³⁰ Emin Kalaycıoğlu, “Yeni Dünya Düzeni ve Türk Dış Politikası”, Türk Dış Politikasının Analizi, Der. Yay., İstanbul, 1994, s.411.

³¹ Barry Rubin, “International News and the American Media”, Ed. Fascell Dante, International News: Freedom Under Attack, Sage Publications, Washington D.C., 1979, s.147.

bulunmamakla birlikte bu ülkelerde haber değerlendirilmesinin hükümetin kontrolü ve denetimi altında yürütüldüğünü söyleyebiliriz. “Birçok haber, ulusal çıkarlara ve gelişme hedeflerine aykırı olduğu veya devlete ve onun güvenliğine zararlı olduğu gerekçesiyle yayınlanmaz.”³²

Yine aynı düşünceyle hareket edilerek haberler ulusal politikanın gereklilikleri kriteri ileri sürülerek hükümetin durumunu meşrulaştırmak veya güçlendirmek amacıyla kullanılır.

“Üçüncü Dünya diye adlandırdığımız ülkeler, mevcut durumu bir çeşit kültür emperyalizmi olarak adlandırmaktadırlar.”³³ Bir tanıma göre kültür emperyalizmi; gelişmiş ve az gelişmiş toplumlar arasındaki bağımlılığın, yapısal ilişkilerinin kaçınılmaz bir sonucudur.

“Ekonomik düzeydeki kültür emperyalizminin varlığı uluslararası şirketlerin uluslararası ekonomik yapı içerisinde oynadıkları role bağlanmaktadır. Bunun içerisinde uluslararası iletişim şirketlerinin hem ekonomik hem de kültürel/ideolojik düzeydeki etkileri ayrı bir öneme sahiptir. bu görüşe göre en uygun tanım ise Medya Emperyalizmidir.”³⁴

Diğer bir ifadeyle bir ülkedeki kitle iletişim araçlarının mülkiyetinin, yapısının, dağılımının, içeriğinin bir başka ülkedeki çıkar gruplarının önemli derecede etkisi altında olmasıdır.

Cumhuriyet Gazetesi yazarlarından Ergun Balcı, “Dış politikada Çöküş” başlıklı bir yazısında;

---

³² K. Nasser Munir, “News Values Versus Ideology: A Third World Perspective”. Ed. Martin L.John, Chaudhary Anju Grover, Comparative Mass Media Systems, Longman, New York, 1983, s.273.

³³ Herbert Schiller, “Communication and Cultural Domination”, Ed. Ragual Salinas and Leena Pacdan, “Culture in the Process of Dependent Development: Theoretical perspectives”, National Sovereignty, International Arts and Sciences (White Plains), New York, 1976, s.10.

³⁴ O. Body - Bairet, “Media Imperialism: Towards International Framework for the Analysis of Media Systems”, Ed. Ragual Salinas and Leena Pacdan, “Culture in the Process of Dependent Development: Theoretical Perspectives”, National Sovereignty, International Arts and Sciences (White Plains), New York, 1976, s.98.

“Türkiye’nin dış politika sorunları hızla büyürken Ankara’daki evlere şenlik, adı var kendisi yok Refahiyol koalisyonu koltuk pazarlıklarından çevresine bakmaya zaman bulamadığından olayları sadece seyretmekle yetiniyor.

...Gelişmeler Arap cephesi, Balkan cephesi ve Avrupa cephesi olmak üzere üç bölümde incelenebilir. Türkiye iç sorunlarla cebelleşirken dış sorunlar giderek ağırlaşıyor. Atlantik’in öte yanındaki büyük dostumuz (!) ABD’den başlayarak, Ortadoğu’daki komşularımıza kadar ülkemiz etrafındaki çemberi daraltma çabaları yoğunlaşıyor.”³⁵

şeklinde bir yoruma yer veriyor.

Özellikle yazılı basının köşe taşlarını tutan yazarlar; koalisyonlarla yönetilen ülkemizde her geçen gün rotasından biraz daha ayrılan Dış Politika konusunda yukarıdaki satırlardan da anlaşılacağı üzere oldukça karamsar bir tablo çizmektedirler.

“Dış Politika ve Ekonomi” başlıklı yazısında Baran Tuncer şöyle bir değerlendirme yapıyor;

“Türk dış politikası yeniden şekillendirilmeye çalışılıyor. Yapılmak istenen diğer eylemlerin yanında dış politikanın ekonomik bir temele oturtulmasıdır.

Türkiye’nin böylesine aktif bir dış politikada tam anlamıyla başarıya ulaşabilmesi, içeride ekonomisine çekidüzen vermesine bağlı. Örneğin; ekonomide bir ölçüde istikrar sağlanmadıkça, yüksek enflasyon önlenmedikçe kamu kesiminin açıkları azaltılmadıkça, Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne üyeliğe hazır olduğunu kimseye anlatması kolay değil... En azından, başka ülkeler için artık sorun olmaktan çıkmış enflasyon karşısında çaresiz kalmış görünen bir ülkenin söz konusu girişimlerde ne kadar etkili olabileceği tartışmaya değer. Bu yüzden de Türkiye’nin fazla zaman kaybetmeden ekonomik istikrar konusuna eğilmesi zorunlu.”³⁶

Başka bir yazıda ise gazeteci yazar Oğuz Gökmen “Türk Dış politikasındaki iyileştirme”ye şöyle değiniyor:

---

³⁵ Ergun Balcı, “Dış Politikada Çöküş”, Cumhuriyet Gazetesi, 11 Haziran 1997.

³⁶ Baran Tuncer, “Dış Politika ve Ekonomi”, Radikal Gazetesi, 10.08.1997.

“Dış politikamız madem ki bir check-up’dan geçecek, o halde her şeyden önce onun yapısını bünyesini eğer varsa şikayetlerini, sıkıntılarını belirtmekte fayda var.

Millet ve onun vekili ve temsilcisi olan Parlamento, Hükümet, Genelkurmay ve Cumhurbaşkanlığı her konuda gerekli bilgilerle donatılmış olmalı ki bu konudaki görevini gereği gibi yapabilsin. Genelkurmay Başkanlığını zikretmem sadece konjonktürel değildir. Dış politika hedeflerimizin izlenmesinde Dışişleri Bakanlığı ve diğer ilgili bakanlık ve kuruluşlarla koordinasyonlu bir çalışma şarttır. Esasen 1960’dan beri bu politikanın esasları Milli Güvenlik Kurulu’nda hazırlanır ve parlamentonun bilgi ve tasdikine sunulur olmuştur.”³⁷

Bir devletin uluslararası ilişkileri o devletin dış politikası demektir. Dış politikadaki geniş ve geleceği yönelik bir biçimde planlanmış usuller, Milli Güvenliği sağlama amacı güder. Bu nedenle Milli Güvenlikle ilgili kurullar, kuruluşlar dış politikayla yakından ilgileneceklerdir.

“Politik karar organının (merkezinin) uluslararası ilişkilerde karar alırken, ilk planda gelen sorunu uzak, orta ve kısa vadeli amaçlarını gerçekleştirmek için alacağı karar ile karşılaşacağı risklerin ve kararını uygulamakta elinde olan veya kullanabileceği araçların bir değerlendirmesini yapabilme sorunudur.

Uluslararası eylemcinin, söz konusu edilen değerlendirmelerle girişeceği eylemleri belirli bir stratejiye ve bir taktiğe göre saptadığından bahsedilir. Strateji ve taktik terimleri, askerlikte kullanılan terimlerdir...”³⁸

Strateji, politikanın hizmetine konmuş bir araç değil, fakat politikanın görünümünden biridir. Stratejide uluslararası eylemciler tarafından seçilmiş ve izlenmekte olan amaçlar söz konusudur. Amaçların tanımlanması ve saptanması politik eylemin bir ögesini oluşturur.

Devletlerin dış politikalarında ulusal çıkarları esas alarak uluslararası hukuk kurallarını değerlendirmeleri maddi çıkarları olduğu kadar manevi çıkarları da ilgilendirebilmektedir.

---

³⁷ Oğuz GÖKMEN, “Türk Dış Politikasına Check-up” Türkiye Gazetesi, 10.08.1997.

³⁸ Mesut ÖNEN, Uluslararası İlişkiler Dersleri, Beta Yay. İstanbul, 1988, s.91.

Uluslararası hukukun en yeni aktörlerinden biri de Uluslararası Örgütler diye adlandırılan, uluslararası ekonomi ve siyaset sahnesinde yeni ortaya çıkan bir hukuksal varlıktır.

“Bu örgütlerin uluslararası aktörler olarak faaliyet gösterebilmeleri, bunların devletin hükmi şahsından ayrı bir hükmi şahsa sahip olmaları ve uluslararası hukukun diğer aktörleriyle normal devlet faaliyetlerini aşarak uluslararası ilişkiler kurabilme gücüne sahip olmaları ile mümkün olmaktadır.”³⁹

Dolayısıyla, uluslararası politikanın yeni tanımı, uluslararası politikanın diğer aktörlerinin tutum ve davranışlarını değiştirmek amacıyla, bir takım yaptırım gücünün kullanımı veya tehdidi de dahil olmak üzere maddi veya sembolik her türlü kaynakları belirgin bir kullanım gücüne sahip olan tüm siyasal ve ekonomik güç odaklarını hesaba katmak zorundadır. Bu tanımı kullanarak, dünya politikasının önemli nitelikteki kaynakları kontrolü altında tutabilen ve diğer uluslararası aktörlerle sınırlarötesi siyasal ilişkilerde bulunabilen tüm bireysel, otonom veya örgütsel güçleri kapsadığını söyleyebiliriz.

Böyle bir gücün muhakkak devlet olması gerekmez. Bu tanıma, uluslararası şirketler, siyasal partiler, dinsel topluluklar, baskı grupları, meslek örgütleri, bazı siyasal grupların ve benzeri güç odaklarının da girdiğini belirtebiliriz.

Uluslararası ilişkiler ciddiyet, kararlılık yanında geniş bir görgü ve bilgiyi de gerektirir. Bunu ortaya koyabilecek bürokrat ve siyasetçiler uluslararası ilişkilerde ön plana çıkarsa kısa sürede başarılı sonuç alınması olasıdır. Ancak yine de “liderler, dış politikada tercihlerini tam bir serbestlikle kullanamazlar. Karar alırken kamuoyunu da gözetmek zorundadırlar. Devlet adamlarının popülariteleri, kökleşmiş imajlara ters düşmeyen ve kitle gururunu okşayıcı bir politika izlemelerine geniş ölçüde bağlıdır.”⁴⁰

Ülkemizin dış politikaya konu olan olaylarını tarihsel süreç içerisinde değerlendirdiğimizde karşımıza hemen hemen aynı başlıklar çıkmaktadır.

---

³⁹ S. Nye Jr. Joseph, “Transnational Relations and World Politics”, Ed. Robert O. Keohane, Harward Press, London, 1970, s.380.

⁴⁰ Feridun Ergin, “Uluslararası Politika Stratejileri” .İ.Ü. Fak. Yayın No:3207, Guryay Matbaası, İstanbul, 1984, s.66.

- Hatay sorunu
- Boğazlar sorunu ve Mondreux Sözleşmesi
- Kıta Sahanelığı (Adalar ve 12 Mil sorunu)
- Kıbrıs Adası sorunu
- Batı Trakya sorunu
- Kuzey Irak ve Musul-Kerkük sorunu
- Türki Cumhuriyetlerle olan ilişkiler
- NATO-AB ile olan ilişkiler ve Gümrük Birliğı
- Gümrük kapıları sorunu (Habur, Kapıkule, Gürbulak)
- Petrol boru hattı ve doğalgaz taşınması

Medyanın bir muhalefet kurumu gibi iktidarı muhalefet partilerinden daha iyi ve sıkı denetlemesi, iktidarları her zaman rahatsız eder. Ancak bu alanda bir boşluk söz konusu ise basın bu sorumluluğı kendine yükleyebilir.

Dünya Gazetesi'nde yer alan bir yazıda dış politikamız ile ilgili şu görüşlere yer veriliyor:

“ABD, uyguladığı Ortadoğı politikasında, karşısında rakip olarak daima AB'ni buluyor, ancak pek dişli bir rakip olmadığından, şu ana kadar bir sorun teşkil etmiyor. AB belirli bir dış politikası olmadığından ve çok seslilik yüzünden şu ana kadar başarılı olamıyor.

Öte yandan kimlik belirsizliğı yaşadığından istikrarlı ve tutumlu bir dış politika izleyemeyen AB, Türkiye ile aynı sorunları yaşıyor. İsmail Cem, tam olarak ülkemizin dış politikasını belirleyemedi. Bu hükümetten önce yer alan diğer bütün dışişleri bakanları, değişik bir tutumda bulundular. Bazıları Uganda, Nijerya ve Sudan gibi ülkelerle birleşmek istediler. Ondan önce Avrupa'ya sert çıkıp Türki Cumhuriyetlere yönelen hükümetlerimiz, hiçbir şekilde başarılı olamadılar. Çünkü iktidara geçen her hükümet, bir önceki hükümetin uyguladığı politikanın aksini gerçekleştirmeyi marifet olarak kabul ediyordu. Gerek Kıbrıs konusunda, gerekse Türk – Yunan ilişkilerini nereye doğru götürmek istediğimizi kesinlikle belirleyip, o çizgiden sapmamak gerekiyor. AB'ne üye olmak bir hedef mi? Olmaz ise, rahmetli Turgut Özal'ın bir zamanlar değındiğı Avrasya projesi ne derecede gerçekleşebilir?

AB'ne üye ülkeler Uzakdoğı ile çok yakın ilişkideler. Türkiye coğrafi stratejisini layıkıyla kullanamıyor. Eğer değerlendirirse AB'nin vazgeçemeyeceğı bir ülke konumuna

gelebiliriz. Ancak bütün bunları gerçekleştirmek için çizgisi belli, hedefi belli ve istikrarlı bir dış politika uygulamamız gerek.”⁴¹

Türkiye'nin dış politikasında en önemli ve belirleyici olaylardan biri de Boğazlardan geçiş ve Montreux sözleşmesidir.

Bu konuda Prof. Dr. Mesut Önen'in Finansal Forum Gazetesi'nde yer alan yazısı söz konusu olaya ışık tutmaktadır:

“... 3. madde hükmü bizzat Montreux Sözleşmesi'nin serbest geçişe getirdiği bir sınırlamadır.

Boğazlardan geçişte gemiler, uluslararası sağlığa ilişkin hükümler çerçevesindeki Türk yasalarının öngördükleri sağlık denetimleri için durdurulabileceklerdir.

Montreux Sözleşmesinin 6. maddesi Türkiye kendini pek yakın harp tehlikesi tehdidine maruz telakki ettiği takdirde, gemilerin Boğazlar'a gündüz girmeleri ve geçişin, her defasında Türk makamları tarafından gösterilen yoldan vaki olması gerekliliğini hükme bağlamaktadır.

Bu demektir ki Türkiye, kendi takdiri ile kendisini yakın bir savaş tehlikesi içerisinde gördüğünde, boğazlardan serbest geçişe bir sınırlama daha getirebilecektir. 6. madde hükmü bu takdirde gemilerin kılavuz almalarının da mecburi kılınabileceğini belirtmektedir...

Görüldüğü gibi bizzat Montreux Sözleşmesi, gemilerin Boğazlardan geçiş serbestliğine sınırlamalar getirmektedir. Türk Hükümeti, Boğazlardan gemilerin geçişini, sağlık nedeniyle, kendisini yakın bir savaş tehdidi altında görmesi hallerinde ve genel olarak kendi güvenliğini sağlamak üzere denetim altında tutabilir, önlemler alabilir.”⁴²

“Uluslararası ilişkilerde politik karar alınmasında, karar – neden – amaç – risk – araç ilişkilerinin temel bir rol oynadığı göz önünde tutulunca, karar organı için, doğru ve yerinde kararı alma sorunu ortaya çıkar.”⁴³ Uluslararası çatışmalar, bir başka açıdan, hukuki ve siyasi olarak da ayrılabilir. Burada söz konusu olan bunların çözüm yoludur; hukuki uzlaşmazlıklar, hukuksal yollardan, siyasi uzlaşmazlıklar siyasal yollardan çözüme bağlanacaklardır.

⁴¹ Güldener Sonumut, “İstikrar, Kimlik ve Dış Politikalar”, Dünya Gazetesi, 20.09.1997.

⁴² Mesut Önen, “Uluslararası Olaylara Bakış”, Finansal Forum Gazetesi, 20.09.1997.

⁴³ Mesut Önen, a.g.e., s.98

Devletin iç ve dış politikalarının farklı olduğuna ilişkin kanı günümüz şartlarında geçerliliğini artık yitirmiş durumdadır.

Güçlü bir iç politika bütünlüğü beraberinde aktif bir dış politika getirmek zorundadır.

Türkiye ile Yunanistan arasında karşılıklı iyi niyete dayanması gereken ilişkilerin sadece Türkiye değil Yunanistan için de varolması gereken bir unsur olduğu unutulmamalıdır.

Nitekim iki ülke arasında yaşanan Kıt'a Sahanlığı ve 12 mil sorunu, Ege adaları ve Kıbrıs sorunu, Batı Trakya sorunu aynı anlayış çerçevesinde çözüme kavuşmak zorundadır.

Yani ülkemizde istikrarlı ve güçlü bir iç politika beraberinde aktif bir dış politika izlenmesi gerekmektedir.

Hükümetler, göreve geldikten sonra programlarında dış politikaya ağırlıklı olarak yer verirler. Ancak her nedense tıpkı enflasyonu düşürmeyi hedefleyip de daha da yükselmesine neden oldukları gibi, burada da aynı şey söz konusu oluyor.

Çözülmesi gereken sorunlar çıkmaza giriyor. Örneğin Ege sorununun bitirilmesi beklenirken Kardak gibi bir sorun olayı katmerli hale getiriyor.

Hükümet tarafından alınan dış politikaya ilişkin bir kararın basına yansımaları çok yönlü olabiliyor;

Örneğin, Refahiyol döneminin Başbakanı Necmettin Erbakan'ın Libya gezisi. Erbakan, Refah Partisi'nin ideolojisi doğrultusunda hareket etmiş ve Dışişleri Bakanlığı'nın uyarılarına kulak asmayıp onları da ikna etmeye çalışmıştır. Özellikle ekonomik kazanımlar gayretle ön plana çıkartılmıştır. Ancak Dışişleri'nin ısrarı Erbakan'ın inadını kıramamış ve bu gezi basında geniş yankı bulmuştur. Mevcut siyasi görüşlerine paralel olarak gazeteler farklı yorumlarla geziye karşı çıkarken bazıları ise konuya daha ihtiyatlı yaklaşmıştır.

Söz konusu dönemde Hürriyet – Milliyet – Radikal Grubu'nda ziyarete ortak anlam ifade edecek şekilde şu başlıklarla yer veriliyor:

- Siyasilerden büyük tepki
- Dünyaya rezil olduk.
- Skandala adım adım
- Libya Rezaleti

- Ankara’da bildiri skandalı
- Sabah – Yeni Yüzyıl Grubu’nda ise;
- Ülkesi’nin aşağılanmasına seyirci olan Başbakan kalamaz.
- Kaddafi’nin hakaretlerine cevap veremeyen Erbakan’a tepki yağıyor.
- Yılmaz: Erbakan delidir.
- Ecevit: Bir utanç gezisi
- Türkeş: Hemen seçim olsun
- Baykal: Hesap soracağız
- Kalemliler: Gereğini yapacağız
- Çiller: Haddini bilsin
- Ankara: Büyükelçi geri çağrıldı

gibi başlıklara rastlıyoruz.

- Cumhuriyet Gazetesi ise geziyi;
- Skandal
- Büyükelçi geri çağrıldı
- Terbiyesiz Kaddafi
- Utanç tablosu

gibi başlıklarla ve daha sert bir tavırla yorumlarken;

Türkiye ve Zaman Gazeteleri konuya daha ihtiyatla yaklaşıyorlar.

Hatta diğer gazeteler henüz gezi başlamadan önce olumsuzlukları sıralarken bazı basın yayın organları skandalın patlak verdiği günün sonrasında ancak yorum ve eleştiriye geçebiliyorlar.

Özellikle Libya lideri Muammer Kaddafi’nin Türkiye hakkındaki beyanları basınıımızda yankı bulmuştu.

Medya günlerce olayı dışişlerinin bir politika hatası olarak yorumladı. Gidilmemeliydi, yapılmamalıydı, olmamalıydı gibi bir sürü olumsuzluk, ardı ardına sıralandı. Bu olayda da görüldüğü üzere siyasi irade bazen göz göre göre hata yapabiliyor. Varolan genel politika uygulamalarının dışına çıkabiliyor.

Basın dış politikada belirleyici değil ancak destekleyici bir rol oynuyor. Şöyle ki; Ege adaları sorunu yıllardır değişmeden bugüne kadar daha da artarak gelmiştir.

(Türkiye ile Yunanistan’ın Ege adaları çekişmesi nedeniyle) Kardak adındaki küçük adada başlayan kriz bir anda dış politikanın gündemine oturmuştur.

Dış politika ani bir sıçramayla aktif bir hal alıyor. Ama sorun ikili ilişki olmaktan çıkıp çok uluslu bir konuma getirildiğinden yine çözüme kavuşturulmadan geçiştirilmeye çalışılıyor.

Bir başka örnek ise Dışişlerinin kendi değişmeyen politikası. Bu politika değişen hükümetler ve medya tarafından kabullenilmek zorunda kalınıyor. Çünkü dışişlerinde yılların getirdiği kalıplaşmış ilişkiler nedeniyle bunların değişmesi ve farklı yorumlanması çok zordur.

Örneğin Türkiye'nin komşuları ile olan ilişkileri. Hangi iktidar gelirse gelsin geçmişten gelen bir takım olaylar nedeniyle bunları kabullenmesi gerekir. Kuzey Irak'taki sorun, İran sınırı ve İran'la olan ilişkiler, dağılan Sovyetler'den oluşan Türk Devletlerle olan ilişkiler, Bulgaristan, Yunanistan ve Batı Trakya'da yaşayan Türklerin sorunları vb.

Yukarıda sıralanan sorunlar, Dışişlerinin politikaları çerçevesinde değerlendirildiğinden iktidarların çok fazla etkisi olamaz. Basın da doğal olarak olayları genellikle devletçi politikalarla değerlendirir.

Türkiye'de gelecekte neler olacak? Daha doğrusu bizi nasıl bir Türkiye bekliyor? Konuyu üç süreçte irdeleyen Emre Kongar'a göre:

“Birinci süreç dış dünyadan gelen siyasal, ekonomik ve kültürel alanlardaki farklı etkileri olan küreselleşmedir.

İkinci süreç, kaçak yapılaşma ile simgelenen ve tüm siyasal ahlakı da pençesine alan bir yağma kültürünü temsil eden kentleşmedir.

Üçüncü süreç, hem Cumhuriyet'in tarihinden gelen, hem de evrensel oluşumların desteklediği katılım ilişkisinin yaygınlaşmasına ve etkinleşmesine dayalı olan demokratikleşmedir.”⁴⁴

Yine Emre Kongar'a göre iç ve dış dinamik öğelerinin etkileşimi ile gelişmiş olan ve artık 21. yüzyıl'da, Türkiye'yi yönlendirecek düzeye gelmiş olan belirleyici güçler de üç merkezli görünmektedir.

-Birinci güç Amerika Birleşik Devletleri

-İkinci güç büyük sermaye

⁴⁴ Emre Kongar, “21. Yüzyılda Türkiye”, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2. Baskı, 1998, s.683.

-Üçüncü güç PKK terörü ve şeriat devleti tehdidiyle iç politikanın da etkisiyle ön plana çıkan askeri bürokrasidir.

Bağımsız Milletvekili ve Dışişleri Eski Bakanı Emre Gönensay, Türk dış politikasının ana hatlarını değerlendirirken; Türkiye'nin dezavantajının askeri açıdan güçlü olması olarak yorumluyor. Gönensay bu konudaki görüşlerini şöyle dile getiriyor:

“Ankara ile Atina arasındaki anlaşmazlık dış politikanın odak noktasıdır. Öncelik ise Avrupa Birliği (AB) ile entegrasyondur. Türkiye’de yaygın görüş Yunanistan’ın temel stratejisinin Türkiye’yi Batı dünyasından dışlamak olduğudur. Yunanistan’ın davranışları da bu görüşü sık sık teyit eder. Yunanistan’ın bu stratejisi karşısında, o dönemdeki hatalarımız sonucu, Yunanistan’a AB’ye girme avantajını sağladık.

Yunanistan zaten uzlaşmak istemiyor varsayımı ile diplomasi kanallarının tamamen kapanacağını söyleyen Gönensay, Türkiye’yle uzlaşmak mümkündür. Yaklaşımına göre hareket etmek ve Yunanistan’ın uzlaşmak istemediği kanıtlayacak adımlar atmak durumunda. Anayol Hükümeti ve Bakanlığı sırasında Yunanistan’la olan sorunları paket olarak uluslararası hukuka götürme teklifi sonucu elde edilen avantajın Refahyol Hükümeti döneminde kaybedildiğini belirtiyor.

AB, Yunanistan’a baskı yapacak konuma gelmişken, ne yazık ki hükümet düştü. Bugün ise Yunanistan her şeyi Kardak’a endeksledi. Hatta AB’ye sadece Kardak’ı – Uluslararası Adalet Divanı’na götürün yönünde bir deklarasyon yayımlatabildi.”⁴⁵

Sonuç olarak diyebiliriz ki; gerek devlet adamı ve siyasetçi, gerek hariciyeci ve gerekse dış politika alanında yazı yazan, haber derleyen medya mensuplarının ortak görüşü; Türk dış politikasının sıkça değişen iktidarlar nedeniyle bir türlü rayına oturmamış olması. Birinin kurduğu diyalogu diğeri iktidar olduğunda bir kalemde silebiliyor.

Ülkelerin kaderini değiştiren dış politika konusunda Bülent Ecevit’in görüşleri çalışmamızın bundan sonraki bölümlerine ışık tutacaktır:

Dış politika ve ulusal güvenlik sorunlarının serbestçe tartışılması, ulusun varlığını ilgilendiren bu alanlarda yanlış yollara sapılmasını önleyebilmek

---

⁴⁵ Emine Uşaklıgil, “Türkiye’nin Dezavantajı Askeri Açıdan Güçlü Olması”, Yeni Yüzyıl Gazetesi, 5 Ekim 1997.

bakımından zorunlu olduğu gibi, özellikle küçük ülkelerin büyük devletlerle müzakere ve pazarlık gücünü arttırması bakımından da yararlıdır. Kendi kamuoyunun baskısı altında bulunmayan ve böyle bir baskı altında bulunduğu izlenimini dünyaya vermeyen bir hükümet ne kadar iyi niyetli olursa olsun, güçlü ve büyük devletler karşısında ülkesinin çıkarını yeterince koruyamaz.

3.2. Dış Politika Kararlarının Alınmasında ve Alınan Bu Kararların Uygulanmasında En Önemli Örgütlenme Olan Dışışleri Bakanlığı (Genel Olarak Yapısı, Temel Fonksiyonları ve Basınla Olan İlişkileri)

Daha önceki konularda belirtildiği üzere Dışışleri Teşkilatı, en eski devlet kuruluşlarından biridir. Bunun yanında iç mesleki dayanışmasını zamanla geliştirmesi, mesleğin teknik bir karakter taşıması gibi niteliklere de sahiptir. Bunlardan dolayı, Dışışleri Teşkilatı (Bakanlığı), Türk siyasi yaşamında zaman içinde meydana gelen değişimlerden ve her türlü değişikliklerden en az etkilenen kurum – ya da kurumlardan biri – olmuştur.

Böyle bir kurumun teşkilat yapısı, koordinasyonu, hükümetle ve basınla olan ilişkileri de doğal olarak önem taşımaktadır.

Söz konusu konulara yönelik olarak T.C. Dışışleri Bakanlığı Enformasyon Dairesi Başkanlığı'na yazı olarak yönelttiğim sorulara karşılık aldığı yanıtlar kısa da olsa sanırım konuya ışık tutacaktır.

1. Bakanlık – Basın (Yurtiçi – Yurtdışı) ilişkileri nasıl koordine ediliyor?

(Yanıt) – Bakanlık – Basın İlişkilerinin koordinasyonu Müsteşar Yardımcısı – Bakanlık Sözcüsü ve Büyükelçi unvanlı bir kişinin başında bulunduğu Enformasyon Dairesi kanalıyla gerçekleştirilmektedir. Birisi yabancı dille diğeri Türkçe olmak üzere haftada iki kez mutad basın toplantıları düzenlenmekte, ayrıca zaman zaman ek olarak “background” bilgi toplantılar yapılmaktadır. Burada amaç, basın mensuplarını belli bir konu hakkında daha ayrıntılı olarak aydınlatmaktır.

Diğer yandan ülkemize gelen yabancı basın mensuplarının Bakanlığımız ile ilgili talepleri, kendileri ile görüşülmek suretiyle ve/veya ilgili yetkililerden randevu temini yoluyla yerine getirilmektedir.

Genel olarak ülkemizin tanıtımında ve özelde görüşlerimizi yabancı kamuoyuna aktarmak için önem arzeden yabancı basın ile ilişkilerde Bakanlığımız, Başbakanlık Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü ile de yakın bir işbirliği içerisinde bulunmaktadır.

Yurtdışında ise Büyükelçilerimizin önde gelen görevlerinden birisini bulunan ülkedeki basın yayın kuruluşları ile diyalog kurmak, ülkemiz politika ve görüşlerini düzenli olarak iletmek ve Türkiye'nin tezlerini mümkün olduğunca geniş bir kamuoyu kitlesine duyurmaktır. Birçok Dış Temsilciliğimizde bu konuda görevli Basın Müşavirlikleri de mevcuttur.

2. Hükümetin ve T.C. Dışişleri Bakanlığı'nın yürüttüğü faaliyetler/politikalar ile ilgili basında yer alan haberlerin değerlendirilmesi nasıl yapılıyor? Bu değerlendirme sonucunda ne gibi önlemler alınıyor, değişiklikler yapılıyor?

(Yanıt) – Hükümetin ve Bakanlığın yürüttüğü faaliyetler ve politikalarla ilgili basında yer alan haberler gerek Bakanlığımız yetkili makamlarının şahsi temasları, gerek internet vasıtasıyla anında takip edilmekte, basın açıklamaları, basın bilgi notları, haftalık basın toplantıları notları gibi belgelerin de anında gerekli yerlere ulaşması sağlanmaktadır.

Bu bağlamda güncel, önemli bir konuda görüşümüzü yansıtan notların basın yayın kuruluşlarınca kullanılabilmesini teminen kendileriyle devamlı temas halinde bulunmaktadır.

Bir başka ülkede Türkiye ile ilgili yapılan yazılı veya sözlü atıflar hem oradaki Büyükelçilik hem de Bakanlıkça takip edilmekte, yapılacak değerlendirme sonucuna göre gerektiğinde ya Büyükelçilik ya da Bakanlıkça gerekli tepki gösterilmektedir. Ayrıca Bakanlık içinde önemli haber ajanslarından oluşan günlük bültenler hazırlanmaktadır.

3. Yukarıda ifade edilen konular ile ilgili olarak hazırlanan rapor, doküman, istatistiki veri ve benzeri bilgi ve belgeler mevcut mu?

(Yanıt) – Bu konularda veri olarak Enformasyon Dairesi’nde Bakanlığımızca yapılan çeşitli açıklamalara ait belgeler mevcuttur. Ayrıca Bakanlığımız Web sayfasında Basın açıklamaları başlığı altında dokümanlara erişmek mümkündür.

Bakanlığımız çalışma alanında bulunan çeşitli konulara ait bilgiler de doğal olarak görüşlerimizi yansıtmaya ve dolayısıyla kullanıcıya politikalarımız hakkında bilgilendirmeye yöneliktir.

Bu yanıtlardan da anlaşılacağı üzere Dışişleri Bakanlığının çalışmaları hızla gelişen ve değişen dünya koşullarında değerlendirilmekte ve teknolojik yeniliklere uyum sağlanarak teşkilatın ağır görünümü biraz olsun hafifletilmektedir.

Dışişleri teşkilatının üstlendiği bir diğer görev de ülkemizin uluslararası alanda siyasal ve kültürel tanıtımının yapılarak dış politika uygulayıcılarına bu alada destek sağlamaktır.

Uluslararası alanda siyasal, ekinsel tanıtımının amacının güdülen dış siyasa destek ve kolaylık sağlamak, olduğu su götürmez bir gerçektir.

Genel ve uzun süreli tanıtım siyaseti, bir ülkenin dünyadaki genel görünümü düzeltmek ve saygınlığını arttırmak için girişilen planlı eylemler bütünüdür. Bu eylemler hakkında Türkiye’den örnek vermek gerekirse, başından beri Türkiye Cumhuriyeti’nin barışçı bir dış politika güttüğü, laik bir devletin Türk toplumunu gelişme yolu üzerine koyduğu, Türk ulusunun kendine özgü biçimde iletişim bağlarını geliştirmekte olduğu ayrıca bölgesinde siyasal bir denge ögesi sayıldığı vb belirtilebilir.

Tanıtım, bir başka şekilde belirli ve kısa süre içerisinde de yapılabilir. Örneğin; uluslararası sayısal, ekonomik, toplumsal ve ekinsel olayların akışı içinde, bir devletin tutum ve kararlılığını göstermek, kendisine yöneltilen suçlama, propaganda ve eleştirilere karşılık vermek için duruma göre hazırlanmış kısa süreli tanıtım programları uygulanabilmektedir.

Tanıtımın ister genel nitelikli ve uzun süreli olsun, isterse belirli bir konuda kısa süreli olsun, devletin dış siyasasına uyması gerekmektedir. Tanıtma alanında ilerlemiş ülkelerde değişmeyen bir gerçek vardır ki, tanıtma siyasetinin ana çizgilerini Dışişleri Bakanlığı, uygulama ise Dışişleri dahil, birçok kuruluş tarafından yapılır.

Genelde, Dışişleri Bakanlığı ile tanıtma işlerini gören resmi kuruluşlar arasındaki işbirliğini ve uyumu düzenleyen bir yasa yoktur. Tanıtma stratejisinin Dışişlerince oluşturulup ilgili kuruluşlara bildirilmesi gereği, ülke çıkarlarının ön planda tutulmasından dolayı kendiliğinden gelişen bir durumdur. Türkiye’de, bu işbirliği ve uyumun iyi yürütülebildiğinden söz etmek güçtür.

“Türk Dışişleri Bakanlığı’nda, dış siyasete destek sağlayıcı nitelikte tanıtma gereksinmesi ilk kez 1950’lerde kendini hissettirmeye başlamıştır. Daha önceleri, devletten devlete iletişim yalnız diplomasi kanalından, yani resmen olur, gerektiğinde kamuoyunu aydınlatıcı açıklamalar basına yapılırdı. Dış siyasete bir tabu idi.”⁴⁶

Çok partili hayata geçişle birlikte dünyadaki iletişim patlamasının ayın yıllara denk gelmesi dışı açılmayı ve bilgi edinmeyi zorunlu kılmıştır.

“İşte bu koşullar içerisinde, Dışişleri Bakanlığı’nda ilk kez 1955 yılında bir basın sözcülüğü ve 1957’de de Kültür İlişkileri Dairesi kurulmuş, siyasal ve ekinel tanıtma görevini üstlenmişlerdir. Bu son derece önemli bir atılım olmuştur; çünkü Türkiye, hem son derece önemli olan stratejik yeri, hem Batı ve Doğu ekinleri arasındaki özel durumu, hem de ekonomik gelişmesi için gerekli uluslararası işbirliği zorunluluğu nedeniyle, etken bir tanıtım siyasetine büyük gereksinmesi olan bir devlettir. Bu anlamda Dışişleri Bakanlığı’nın merkezdeki çalışmalarının temelini oluşturan siyasi, ticari, protokol, konsolosluk ve idari işler donelerinde gelişmeler ortaya çıkmış ve hatta 1966 yılında Bakanlık görevlilerinin mesleki açısından eğitilmesi ve bazı akademik çalışmalar için Dışişleri Akademisi kurulmuştur.”⁴⁷

06.07.1994 tarih 21982 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 4009 sayılı Dışişleri Bakanlığı’nın kuruluş ve görevleri hakkında kanunun; amaç, görev ve teşkilat başlıklı birinci kısmında Dışişleri Bakanlığı’nın genel yapısı çizilmekte;

Amaç

Madde 1- Bu Kanunun amacı, Dışişleri Bakanlığı’nın kuruluş, görev ve teşkilatına ilişkin esasları düzenlemektir.

⁴⁶ Gürsel Güngören, a.g.e., s.170.

⁴⁷ Gürsel Güngören, a.g.e., s.173.

Dışışleri Bakanlığı'nın Görev ve Yetkileri

Madde 2- Dışışleri Bakanlığı'nın görev ve yetkileri şunlardır:

a)Hükümetçe tayin ve tespit edilecek esaslara göre dış politikayı uygulamak ve Türkiye Cumhuriyeti'nin yabancı devletler ve uluslararası kuruluşlarla ilişkilerini yürütmek.

b)Türkiye Cumhuriyeti'nin dış politikasının tespiti için hazırlık çalışmaları yapmak ve tekliflerde bulunmak, tespit edilecek dış politikayı yürütmek ve koordine etmek.

c)T.C. uyruklu gerçek ve tüzel kişilerin yabancı devletler ve uluslararası kuruluşlar karşısındaki hak ve menfaatlerini korumak, geliştirmek ve bu alanlarda diplomasi ve konsolosluk himayesini sağlamak.

d)Türkiye Cumhuriyeti'nin yabancı devletlerle, bunların temsilcilikleri ve temsilcileri ile, milletlerarası teşkilatlarla, ilgili Bakanlıklarla işbirliği yapmak suretiyle temas ve müzakerelerini yürütmek, bu temas ve müzakereler sonucu gerekiyorsa milletlerarası anlaşmaları yine diğer Bakanlıklarla işbirliği ile yapmak.

e)Diğer Bakanlık ve kuruluşların dış politikayı etkileyen faaliyet ve temaslarının devletin dış politikasına uygunluğunu sağlamak, bu kuruluşların uluslararası kuruluşlar ve yabancı kamu ve özel kuruluşlarıyla kendi görev alanlarına giren temaslarının koordinasyonunu sağlamak ve bunlara katılmak.

f)Mali, iktisadi ve diğer teknik konularda ilgili kurum ve kuruluşlarca yürütülmesi gereken veya statülerinde, üyelerinin ve ortaklarının belli Bakanlık veya merci vasıtasıyla işlem yapacağı belirtilen milletlerarası kuruluşlarla yürütülecek dış temas ve müzakerelerin dış politikaya uygun olarak yürütölmelerini gözetmek, gerekirse bunlara katılmak.

g)Türkiye Cumhuriyeti'ni temsil yetkisine sahip olarak Bakanlar Kurulu Kararnamesi ile belli bir geçici görevle görevlendirilen temsilciler ve temsil heyetlerine Türkiye Cumhuriyeti'ni bağlayacak hususlarda hükümetin emir ve talimatlarını iletme, bu temsilci ve temsil heyetlerinin ihtisasa dair hususlarda ihtiyaç duyacakları talimatları ilgili Bakanlıklar ile istişare suretiyle tespit edip onlara iletme; bu gibi heyetlerin Başbakanları ilgili Bakanlıklarda ise bu Heyetlerde temsilci bulundurmak.

h)Yabancı devletler ve milletlerarası kuruluşlar nezdinde temsil işlerini yetkili makam olarak yürütmek.

i)Yabancı devletler ve milletlerarası kuruluşlardaki gelişmeleri ve bunlar arasındaki ilişkileri takip etmek.

j)Türkiye Cumhuriyeti'nin devlet ve dışişleri protokolünü düzenlemek ve yürütmek.

k)Yetki belgesi, onaylama belgesi ve milletlerarası hukuk ve tatbikatın gerektirdiği her türlü belgeyi hazırlamak, alıp vermek, örneklerini hazırlamak, Türkiye Cumhuriyeti adına yapılan anlaşmaları usulüne uygun olarak tescil ettirmek, bunların sicillerini tutmak.

l)Kanunlarla kendisine verilen diğer görevleri yapmak.

Teşkilat

Madde 3- Dışişleri Bakanlığı, merkez teşkilatı ve yurtdışı teşkilatından meydana gelir.

Yukarıda maddeleri sıralanan Yönetmeliğin özellikleri 2/a-b maddeleri, Dışişleri Bakanlığı'nın görev alanı ve amaçlarını açıkça belirtmektedir.

Diyebiliriz ki; Hükümetlerce tayin ve tespit edilen dış politikalar, Dışişleri Bakanlığı'nın örgütlü yapısı ve tecrübeli elemanları aracılığıyla yürütülmektedir.

Ancak diğer kurum ve kuruluşlarla olan ilişkiler ve koordinasyon çok önemlidir. Eğer alınan kararlar gizlilik içermeyen ve işbirliği gerektiren kararlar şeklinde ise birliktelik şarttır. Aksi bir tutum ve yöntem başarıya ulaşmayı engeller. Nitekim çok yakın zamanda ülkemizde yaşanan ve özellikle de dış ilişkiler ve güvenlik kurumları arasındaki kopukluk en güzel örneği teşkil etmektedir.

Türk siyasi yaşamında önemli bir yeri ve yapılanması olan Dışişleri Bakanlığı'nın tarihçesine kısaca baktığımızda; Türkiye Cumhuriyeti hariciyesi, uzun bir geçmişe dayanan köklü Osmanlı diplomasisi geleneği üstüne kurulmuştur.

Bakanlık resmi internet sitesinde kısaca Bakanlığın tarihi ve misyonu şöyle özetlenmektedir. "Osmanlı İmparatorluğu'nun yüzyıllar boyu geniş bir coğrafyada hüküm sürmesinin önemli sebeplerinden birisi güçlü diplomasi geleneğini etkin bir araç olarak kullanmış olmasında yatmaktadır.

19.yüzyıla kadar Osmanlı İmparatorluğu'nun dış işleri Reis-ül Küttap'ın yönetiminde idare edilmekteydi. Ancak Reis-ül Küttap aynı zamanda devlet

yazışmalarını yapmak ve Devletin ana kayıtlarını tutmak gibi başka görevler de üstlenmişti. 1793'te III. Selim döneminde ilk sürekli Büyükelçilik Londra'da açılmış ve Yusuf Agah Efendi ilk sürekli Osmanlı Büyükelçisi olarak atanmıştır. Böylece Osmanlı Devleti de sürekli temsil ve karşılıklılık esaslarına dayalı diplomasiyi uygulamaya başlamıştır. Avrupa ülkelerinde görev yapan Osmanlı Büyükelçileri, ikili ilişkilerin yürütülmesine ek olarak atandıkları ülkelerle ilgili bilgiler aktarmak suretiyle İmparatorluğun Batılılaşma ve reform sürecini hızlandırıcı rol oynamış, devlette modernleşmenin öncüleri olmuşlardır.

Reis-ül Küttaplık sisteminin günün diplomatik ihtiyaçlarına ve koşullarına uygun olarak yapılandırılması çerçevesinde II. Mahmut döneminde önce Tercüme Odası kurulmuştur. 1835 yılında ise Padişah, harici işlerin çok artmış ve önem kazanmış olması sebebiyle, Reis-ül Küttaplık makamını nezaret seviyesine yükseltmiştir. Son Reis-ül Küttap Yozgatlı Akif Efendi, müşirlik rütbesiyle ilk Umum-u Hariciye Nazırı yapılmıştır.

Cumhuriyet dönemi dış politikamızın temelleri Milli Mücadele yıllarında atılmıştır. 23 Nisan 1920'de Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılışının hemen ardından oluşturulan ilk Milli Hükümetle birlikte "Hariciye Vekaleti"de 2 Mayıs 1920 tarihinde resmen kurulmuş ve başına Bekir Sami Bey getirilmiştir. Son derece kısıtlı imkanlarla kurulan Hariciye Vekaleti, Milli Mücadele döneminde dış temasların artan yoğunluğuyla birlikte, tüm zorluklara rağmen özverili biçimde görev yapmış ve Lozan'a giden süreçte önemli rol oynamıştır.

Cumhuriyetin kurulmasının ardından Hariciye Vekaleti, hem iç hem de dış teşkilatını geliştirmeye başlamıştır. 1927 yılında Hariciye Vekaleti teşkilatına dair ilk kapsamlı hukuki düzenleme yapılmış ve 1154 sayılı Kanun'la Bakanlığımızın günümüzdeki yapısının temelleri atılmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin 1923 yılında kuruluşundan bu yana büyük önder Atatürk'ün görüş ve ilkeleri Türk Dış Politikasının yürütülmesinde rehber olmuş, "Yurtta barış, dünyada barış" özdeyişi Türk Dış Politikasının temel hedefini oluşturmuştur. Bu doğrultuda ülkemiz, 1930'lu yıllardan itibaren aktif ve barışçı bir dış politika izleyegelmiştir. Türkiye'nin II. Dünya Savaşı'nın içine çekilmesi ve bunun ülkemize getireceği yıkım, tüm baskılara rağmen ülkemizin çıkarlarını gözeten etkin bir diplomasi sayesinde engellenmiştir.

II. Dünya Savaşı sonrasında oluşan uluslararası ortam, Türk Dış Politikasını ve dolayısıyla Bakanlığımızın yapısını ve faaliyetlerini de önemli ölçüde şekillendirmiştir. 1945 sonrasında artan dış iktisadi ilişkiler ve uluslararası ekonomik kuruluşların yaygınlaşmasıyla birlikte bu alandaki çıkarlarımızın gözetilmesi de Bakanlığımızın uhdesine alınmıştır.

Aynı şekilde 1945 sonrası giderek yaygınlaşan uluslararası siyasi ve ekonomik işbirliği ve örgütlenme çabalarına uygun olarak, ikili ilişkilerin yürütülmesinin yanı sıra Bakanlığımızın işlevleri arasında çok taraflı siyasi ve ekonomik işler de ağırlıklı bir yer almıştır. Çok taraflı diplomasi faaliyetlerinin ve uluslararası örgütlerin çoğalması çerçevesinde daimi temsilciliklerimizin sayısı da arttırılmıştır.

II. Dünya Savaşı sırasında kapanmak zorunda kalan dış misyonların yeniden açılması ve buna yeni misyonların ve anılan daimi temsilciliklerin de eklenmesiyle birlikte 1950’li yıllardan itibaren dış teşkilatımız önemli ölçüde büyümüştür.

1970’li yıllarla birlikte dış teşkilatımızda görevli memurlarımızı ve aile mensuplarını hedef alan planlı ve organize Ermeni terörizmi yaşanmıştır. Ermeni terör örgütü ASALA’nın gerçekleştirdiği suikastlara, Yunanistan’da faaliyet gösteren 17 Kasım terör örgütüne hedef olan Türk diplomat ve görevlilerimiz de eklendiğinde, Dışişleri şehitlerimizin sayısı beşi Büyükelçi olmak üzere 39’u bulmaktadır.

Soğuk savaşın bitişiyle birlikte Bakanlığımızda önemli gelişmeler yaşanmış ve teşkilat şemasına yapısal değişikliklere gidilmiştir. Bu dönemde ortaya çıkan yeni devletlerle birlikte dış misyonlarımızın sayısı artmıştır. Öte yandan, 1990’larda içinde bulunduğumuz coğrafyada yaşanan değişim, Türk Dış Politikası açısından çeşitli risk ve fırsatları beraberinde getirmiş ve ülkemizin bu hassas coğrafyada barış, istikrar ve refahın sağlanması yönündeki önemini ve görevlerini daha da arttırmıştır.

1924 yılında 39 dış temsilciliğe sahip olan Türkiye Cumhuriyeti, bugün yurtdışında 162 misyonla temsil edilmektedir. Bu dış misyonlarımızın 93’ü Büyükelçilik, 11’i Daimi Temsilcilik ve 58 tanesi Başkonsolosluk’tur.

4. 2000-2005 BASIN TARAMASI

(2000-2005 Yılları arasında Ulusal çapta yayın yapan bazı gazetelerin Dış Politika / Dış Haberler sayfalarında yer alan olayların dökümü ve değerlendirilmesi)

4.1. Dış Politika Konulu Haber Ve Köşe Yazılarının Tekrarlanma Sıklığı

Ocak 2000 / Aralık 2005 tarihleri arasında gazetelerin Dış Politika / Dış Haber sayfalarında yer alan haber ve köşe yazılarının tekrarlanma sıklığı açısından dökümü ve değerlendirilmesi)

Hürriyet (Tablo 2)

Milliyet (Tablo 3)

Sabah (Tablo 4)

Radikal (Tablo 5)

Cumhuriyet (Tablo 6)

Zaman (Tablo 7)

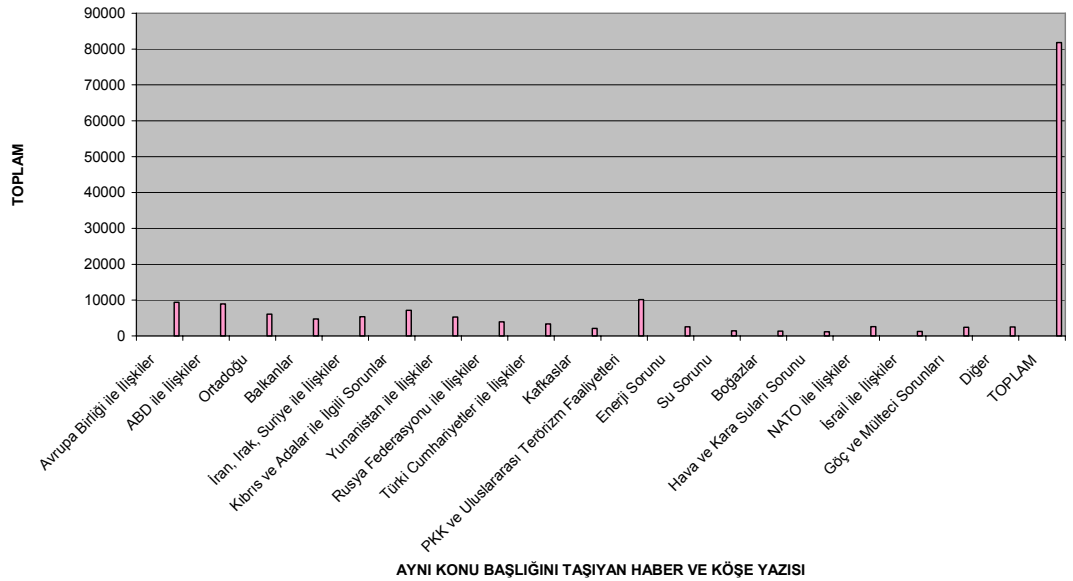
Türkiye (Tablo 8)

Gazetelerinde söz konusu dönemde yer alan dış politika konulu köşe yazılarının ve haberlerin ana konuları itibariyle tekrarlanma sıklığı hesaplanmış ve çıkan sonuç bize; Türk Dış Politikasında en önemli ve yönlendirici gücün; Avrupa Birliği ve en büyük ve en önemli müttefik olan ABD ile ilişkiler, en önemli sorunun ise PKK ve Uluslararası terör olduğunu göstermektedir.

Tablo 1. Aynı Konu Başlığını Taşıyan Haber ve Köşe Yazısı (Genel)

AYNI KONU BAŞLIĞINI TAŞIYAN HABER VE KÖŞE YAZISI	HABER/KÖŞE TEKRAR SIKLIĞI
Avrupa Birliği ile İlişkiler	9380
ABD ile İlişkiler	8915
Ortadoğu	6050
Balkanlar	4720
İran, Irak, Suriye ile İlişkiler	5390
Kıbrıs ve Adalar ile İlgili Sorunlar	7130
Yunanistan ile İlişkiler	5285
Rusya Federasyonu ile İlişkiler	3910
Türki Cumhuriyetler ile İlişkiler	3370
Kafkaslar	2095
PKK ve Uluslararası Terörizm Faaliyetleri	10120
Enerji Sorunu	2585
Su Sorunu	1480
Boğazlar	1380
Hava ve Kara Suları Sorunu	1170
NATO ile İlişkiler	2630
İsrail ile İlişkiler	1275
Göç ve Mülteci Sorunları	2430
Diğer	2485
TOPLAM	81800

GENEL SONUÇ DEĞERLENDİRME TABLOSU 1

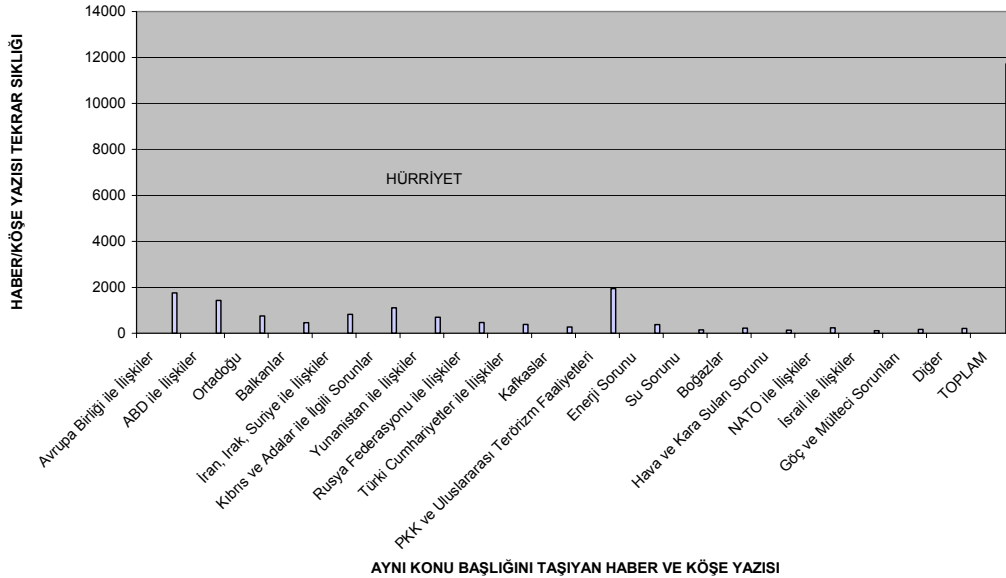

Grafik 1. Aynı Konu Başlığını Taşıyan Haber ve Köşe Yazısı (Genel)

Tablo 2. Aynı Konu Başlığını Taşıyan Haber ve Köşe Yazısı (Hürriyet)

AYNI KONU BAŞLIĞINI TAŞIYAN HABER VE KÖŞE YAZISI	HABER/KÖŞE TEKRAR SIKLIĞI
Avrupa Birliği ile İlişkiler	1750
ABD ile İlişkiler	1430
Ortadoğu	750
Balkanlar	465
İran, Irak, Suriye ile İlişkiler	825
Kıbrıs ve Adalar ile İlgili Sorunlar	1110
Yunanistan ile İlişkiler	695
Rusya Federasyonu ile İlişkiler	470
Türki Cumhuriyetler ile İlişkiler	385
Kafkaslar	275
PKK ve Uluslararası Terörizm Faaliyetleri	1945
Enerji Sorunu	375
Su Sorunu	150
Boğazlar	225
Hava ve Kara Suları Sorunu	130
NATO ile İlişkiler	240
İsrail ile İlişkiler	115
Göç ve Mülteci Sorunları	175
Diğer	210
TOPLAM	11720

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME 1

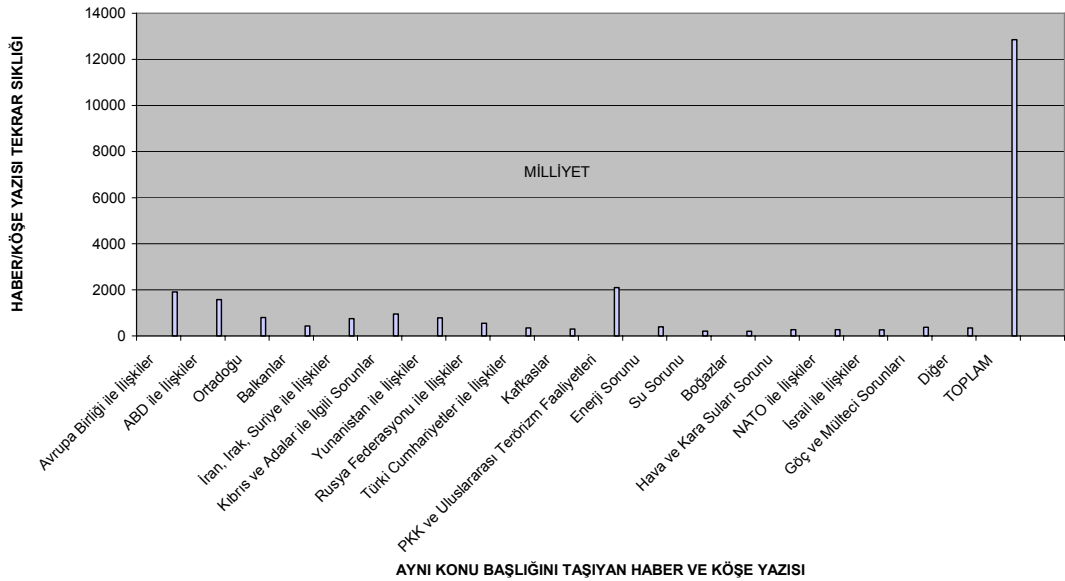

Grafik 2. Aynı Konu Başlığını Taşıyan Haber ve Köşe Yazısı (Hürriyet)

Tablo 3. Aynı Konu Başlığını Taşıyan Haber ve Köşe Yazısı (Milliyet)

AYNI KONU BAŞLIĞINI TAŞIYAN HABER VE KÖŞE YAZISI	HABER/KÖŞE TEKRAR SIKLIĞI
Avrupa Birliği ile İlişkiler	1910
ABD ile İlişkiler	1575
Ortadoğu	800
Balkanlar	430
İran, Irak, Suriye ile İlişkiler	750
Kıbrıs ve Adalar ile İlgili Sorunlar	950
Yunanistan ile İlişkiler	790
Rusya Federasyonu ile İlişkiler	545
Türki Cumhuriyetler ile İlişkiler	350
Kafkaslar	295
PKK ve Uluslararası Terörizm Faaliyetleri	2100
Enerji Sorunu	400
Su Sorunu	210
Boğazlar	200
Hava ve Kara Suları Sorunu	275
NATO ile İlişkiler	275
İsrail ile İlişkiler	265
Göç ve Mülteci Sorunları	375
Diğer	355
TOPLAM	12850

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME 1

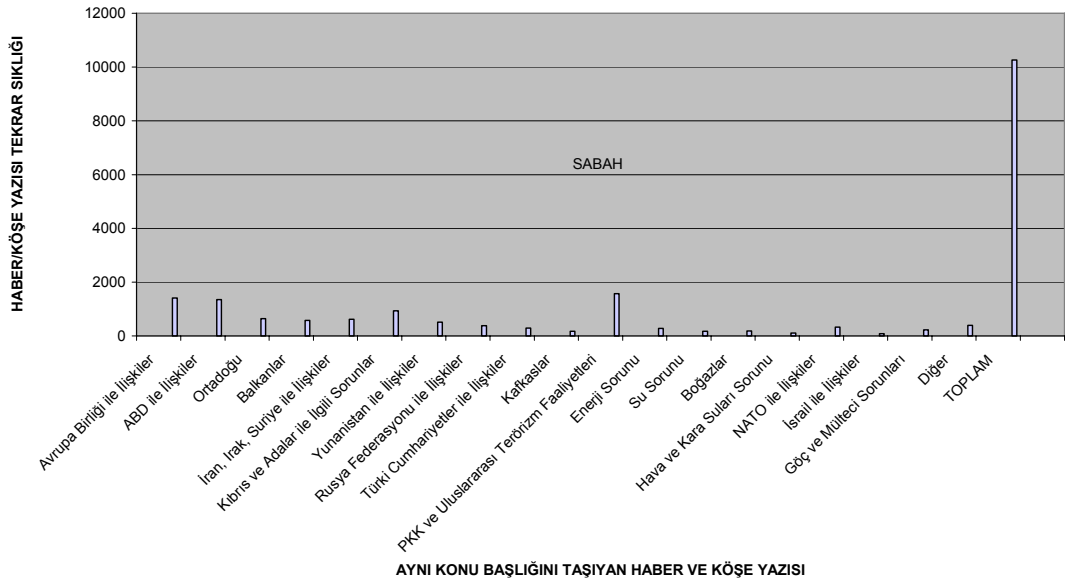
Grafik 3. Aynı Konu Başlığını Taşıyan Haber ve Köşe Yazısı (Milliyet)

Tablo 4. Aynı Konu Başlığını Taşıyan Haber ve Köşe Yazısı (Sabah)

AYNI KONU BAŞLIĞINI TAŞIYAN HABER VE KÖŞE YAZISI	HABER/KÖŞE TEKRAR SIKLIĞI
Avrupa Birliği ile İlişkiler	1410
ABD ile İlişkiler	1355
Ortadoğu	645
Balkanlar	575
İran, Irak, Suriye ile İlişkiler	620
Kıbrıs ve Adalar ile İlgili Sorunlar	935
Yunanistan ile İlişkiler	515
Rusya Federasyonu ile İlişkiler	380
Türki Cumhuriyetler ile İlişkiler	295
Kafkaslar	175
PKK ve Uluslararası Terörizm Faaliyetleri	1575
Enerji Sorunu	280
Su Sorunu	175
Boğazlar	185
Hava ve Kara Suları Sorunu	105
NATO ile İlişkiler	330
İsrail ile İlişkiler	85
Göç ve Mülteci Sorunları	225
Diğer	395
TOPLAM	10260

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME 1

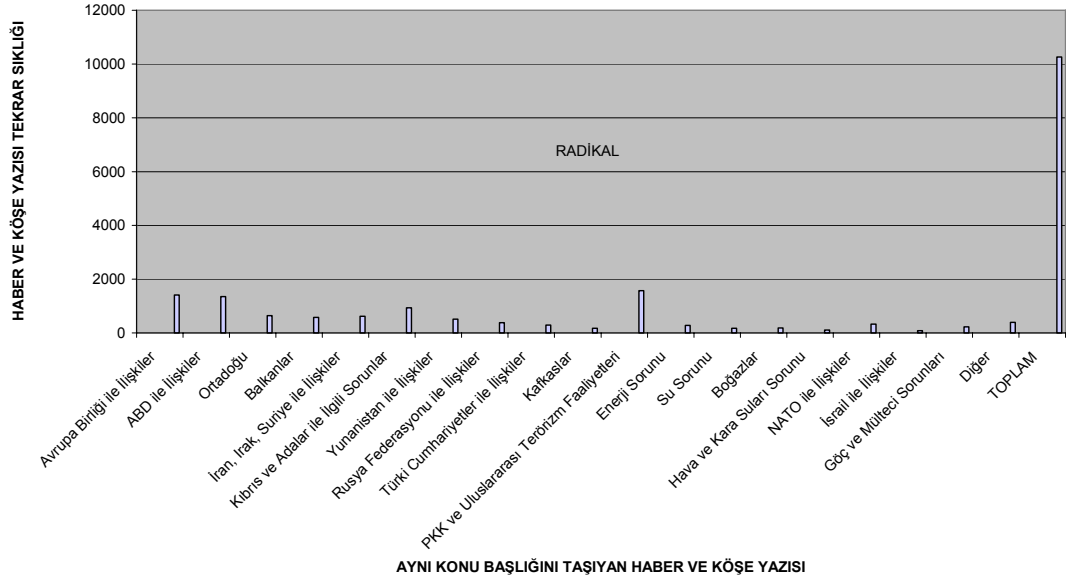

Grafik 4. Aynı Konu Başlığını Taşıyan Haber ve Köşe Yazısı (Sabah)

Tablo 5. Aynı Konu Başlığını Taşıyan Haber ve Köşe Yazısı (Radikal)

AYNI KONU BAŞLIĞINI TAŞIYAN HABER VE KÖŞE YAZISI	HABER/KÖŞE TEKRAR SIKLIĞI
Avrupa Birliği ile İlişkiler	1410
ABD ile İlişkiler	1355
Ortadoğu	645
Balkanlar	575
İran, Irak, Suriye ile İlişkiler	620
Kıbrıs ve Adalar ile İlgili Sorunlar	935
Yunanistan ile İlişkiler	515
Rusya Federasyonu ile İlişkiler	380
Türki Cumhuriyetler ile İlişkiler	295
Kafkaslar	175
PKK ve Uluslararası Terörizm Faaliyetleri	1575
Enerji Sorunu	280
Su Sorunu	175
Boğazlar	185
Hava ve Kara Suları Sorunu	105
NATO ile İlişkiler	330
İsrail ile İlişkiler	85
Göç ve Mülteci Sorunları	225
Diğer	395
TOPLAM	10260

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME 1

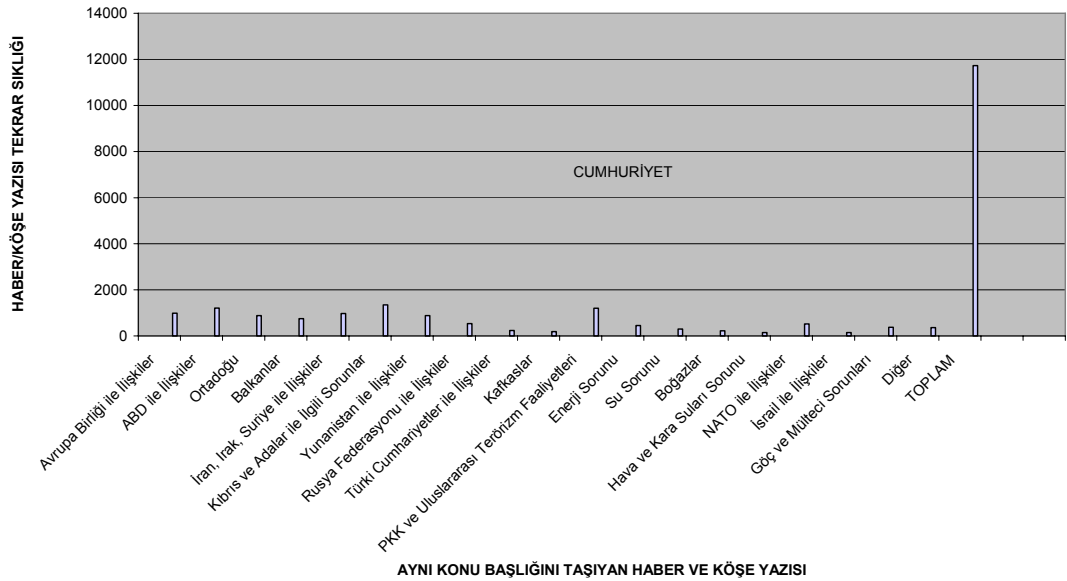

Grafik 5. Aynı Konu Başlığını Taşıyan Haber ve Köşe Yazısı (Radikal)

Tablo 6. Aynı Konu Başlığını Taşıyan Haber ve Köşe Yazısı (Cumhuriyet)

AYNI KONU BAŞLIĞINI TAŞIYAN HABER VE KÖŞE YAZISI	HABER/KÖŞE TEKRAR SIKLIĞI
Avrupa Birliği ile İlişkiler	985
ABD ile İlişkiler	1210
Ortadoğu	885
Balkanlar	750
İran, Irak, Suriye ile İlişkiler	975
Kıbrıs ve Adalar ile İlgili Sorunlar	1350
Yunanistan ile İlişkiler	880
Rusya Federasyonu ile İlişkiler	540
Türki Cumhuriyetler ile İlişkiler	235
Kafkaslar	190
PKK ve Uluslararası Terörizm Faaliyetleri	1200
Enerji Sorunu	450
Su Sorunu	295
Boğazlar	225
Hava ve Kara Suları Sorunu	150
NATO ile İlişkiler	525
İsrail ile İlişkiler	145
Göç ve Mülteci Sorunları	375
Diğer	360
TOPLAM	11725

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME 1

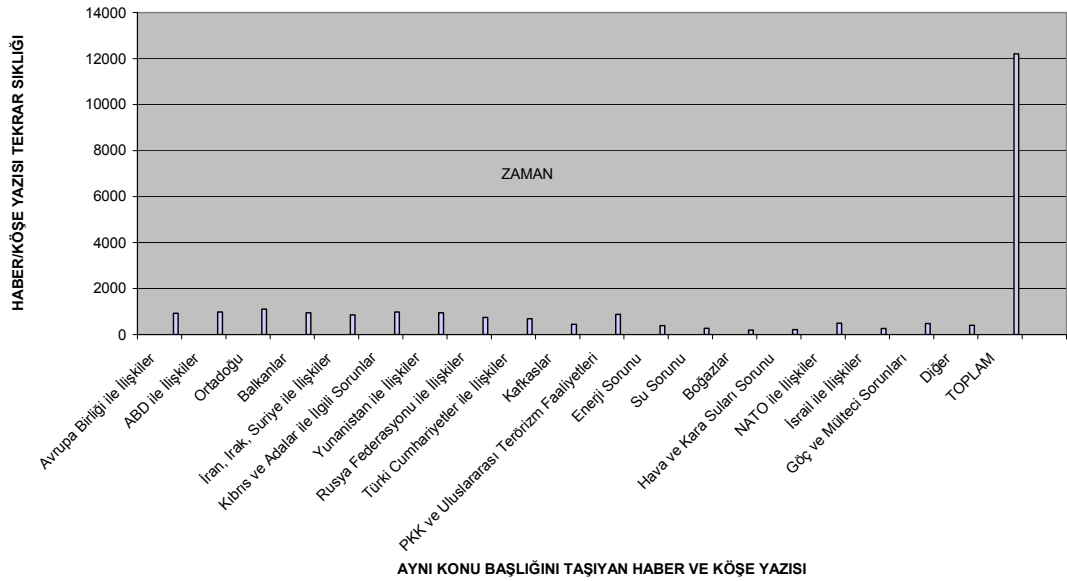

Grafik 6. Aynı Konu Başlığını Taşıyan Haber ve Köşe Yazısı (Cumhuriyet)

Tablo 7. Aynı Konu Başlığını Taşıyan Haber ve Köşe Yazısı (Zaman)

AYNI KONU BAŞLIĞINI TAŞIYAN HABER VE KÖŞE YAZISI	HABER/KÖŞE TEKRAR SIKLIĞI
Avrupa Birliği ile İlişkiler	925
ABD ile İlişkiler	980
Ortadoğu	1100
Balkanlar	950
İran, Irak, Suriye ile İlişkiler	850
Kıbrıs ve Adalar ile İlgili Sorunlar	975
Yunanistan ile İlişkiler	950
Rusya Federasyonu ile İlişkiler	745
Türki Cumhuriyetler ile İlişkiler	685
Kafkaslar	445
PKK ve Uluslararası Terörizm Faaliyetleri	875
Enerji Sorunu	390
Su Sorunu	275
Boğazlar	195
Hava ve Kara Suları Sorunu	220
NATO ile İlişkiler	490
İsrail ile İlişkiler	265
Göç ve Mülteci Sorunları	480
Diğer	410
TOPLAM	12205

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME 1

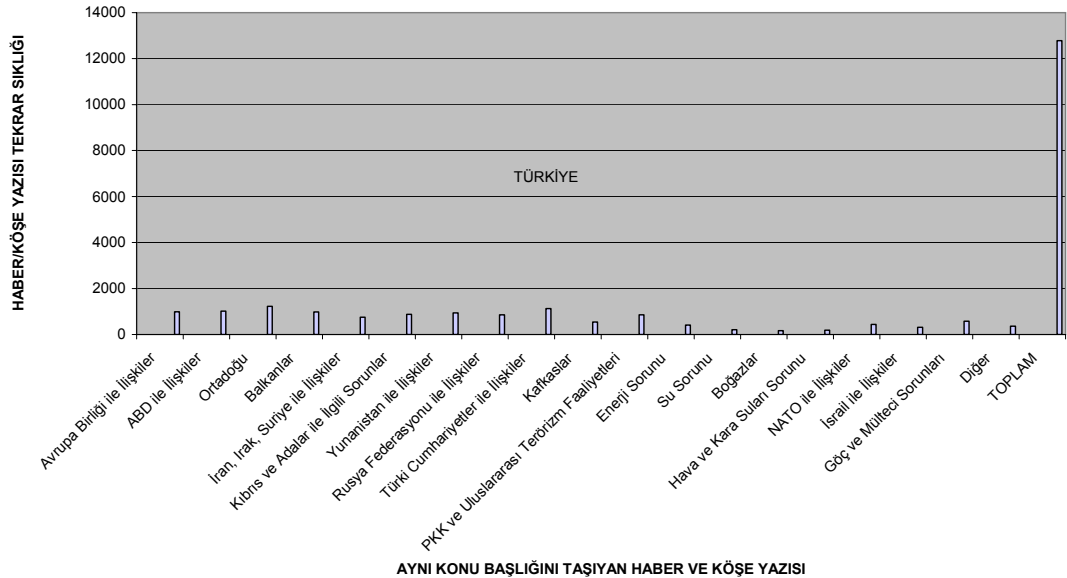

Grafik 7. Aynı Konu Başlığını Taşıyan Haber ve Köşe Yazısı (Zaman)

Tablo 8. Aynı Konu Başlığını Taşıyan Haber ve Köşe Yazısı (Türkiye)

AYNI KONU BAŞLIĞINI TAŞIYAN HABER VE KÖŞE YAZISI	HABER/KÖŞE TEKRAR SIKLIĞI
Avrupa Birliği ile İlişkiler	990
ABD ile İlişkiler	1010
Ortadoğu	1225
Balkanlar	975
İran, Irak, Suriye ile İlişkiler	750
Kıbrıs ve Adalar ile İlgili Sorunlar	875
Yunanistan ile İlişkiler	940
Rusya Federasyonu ile İlişkiler	850
Türki Cumhuriyetler ile İlişkiler	1125
Kafkaslar	540
PKK ve Uluslararası Terörizm Faaliyetleri	850
Enerji Sorunu	410
Su Sorunu	200
Boğazlar	165
Hava ve Kara Suları Sorunu	185
NATO ile İlişkiler	440
İsrail ile İlişkiler	315
Göç ve Mülteci Sorunları	575
Diğer	360
TOPLAM	12780

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME 1

Grafik 8. Aynı Konu Başlığını Taşıyan Haber ve Köşe Yazısı (Türkiye)

4.2. Dış Politika Konulu Haber ve Köşe Yazılarının Değerlendirilmesi (İçerik Açısından Olumlu-Olumsuz)

Ocak 2000/Aralık 2005 tarihleri arasında gazetelerin Dış Politika/Dış Haberler sayfalarında yer alan haber ve köşe yazılarının içerik açısından, uygulanan mevcut hükümet politikalar ile karşılaştırılması ve değerlendirilmesi

Genel Sonuç ve Değerlendirme Tablosu (Tablo 9)

Hürriyet (Tablo 10)

Milliyet (Tablo 11)

Sabah (Tablo 12)

Radikal (Tablo 13)

Cumhuriyet (Tablo 14)

Zaman (Tablo 15)

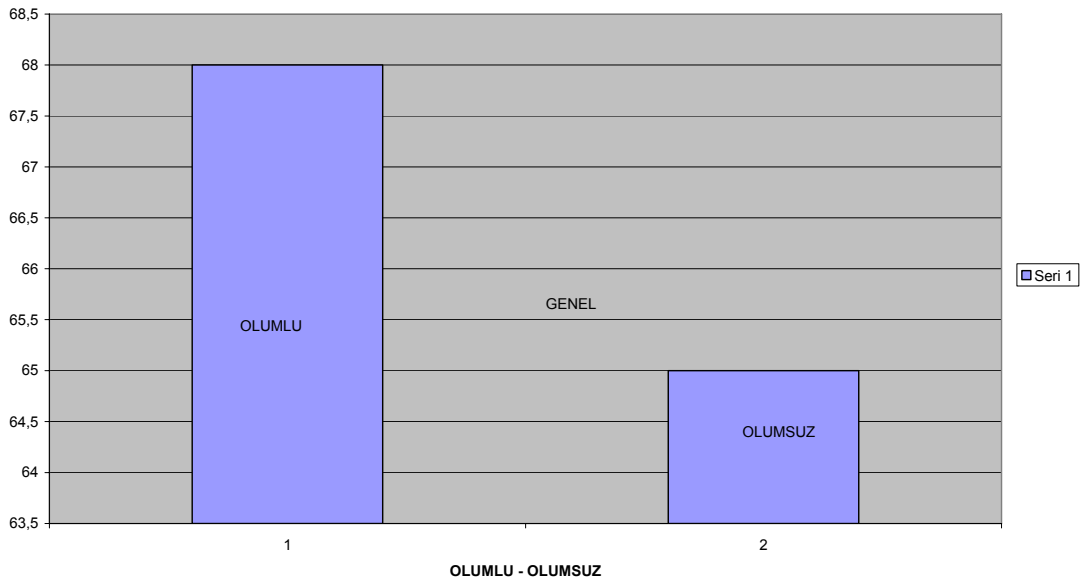
Türkiye (Tablo 16)

Gazetelerde söz konusu dönemde yer alan dış politika konulu köşe yazılarının ve haberlerin ana konuları itibariyle ve uygulanan mevcut politikalar ile karşılaştırılarak değerlendirilmesi sonucunda; Olumlu ve Olumsuz olarak ifade edilen başlıkların değer olarak birbirine yakın olduğu, bunun da yazılı basının dengeli bir haber ve yorum politikası izlediğinin göstergesi şeklinde ifade edilebilir.

Tablo 9. Aynı Konu Başlığını Taşıyan Haber ve Köşe Yazısı Genel Sonuç Değerlendirme Tablosu (Genel)

AYNI KONU BAŞLIĞINI TAŞIYAN HABER VE KÖŞE YAZISI	YAYINLANAN HABERLERİN/YORUMLARIN MEVCUT POLİTİKALAR AÇISINDAN GENEL OLARAK İÇERİĞİ OLUMLU-OLUMSUZ
Avrupa Birliği ile İlişkiler	
ABD ile İlişkiler	
Ortadoğu	
Balkanlar	
İran, Irak, Suriye ile İlişkiler	
Kıbrıs ve Adalar ile İlgili Sorunlar	
Yunanistan ile İlişkiler	
Rusya Federasyonu ile İlişkiler	
Türki Cumhuriyetler ile İlişkiler	
Kafkaslar	
PKK ve Uluslararası Terörizm Faaliyetleri	
Enerji Sorunu	
Su Sorunu	
Boğazlar	
Hava ve Kara Suları Sorunu	
NATO ile İlişkiler	
İsrail ile İlişkiler	
Göç ve Mülteci Sorunları	
Diğer	
TOPLAM OLUMLU	68
TOLAM OLUMSUZ	65
TOPLAM	133

GENEL SONUÇ DEĞERLENDİRME TABLOSU 2

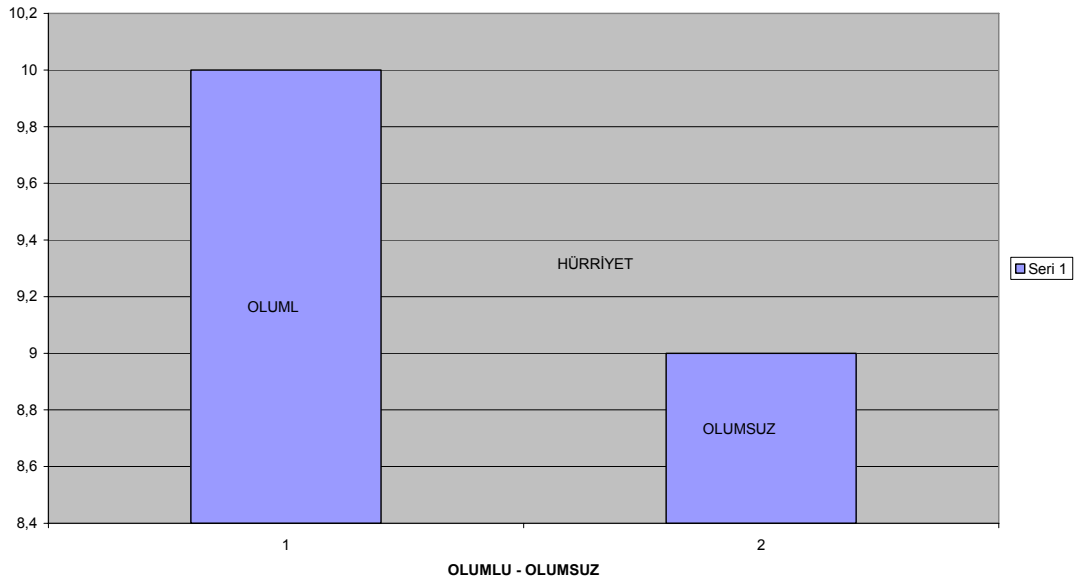

Grafik 9. Aynı Konu Başlığını Taşıyan Haber ve Köşe Yazısı Genel Sonuç Değerlendirme Tablosu (Genel)

Tablo 10. Aynı Konu Başlığını Taşıyan Haber ve Köşe Yazısı Genel Sonuç Değerlendirme Tablosu (Hürriyet)

AYNI KONU BAŞLIĞINI TAŞIYAN HABER VE KÖŞE YAZISI	YAYINLANAN HABERLERİN/YORUMLARIN MEVCUT POLİTİKALAR AÇISINDAN GENEL OLARAK İÇERİĞİ OLUMLU-OLUMSUZ
Avrupa Birliği ile İlişkiler	OLUMLU
ABD ile İlişkiler	OLUMLU
Ortadoğu	OLUMSUZ
Balkanlar	OLUMSUZ
İran, Irak, Suriye ile İlişkiler	OLUMSUZ
Kıbrıs ve Adalar ile İlgili Sorunlar	OLUMLU
Yunanistan ile İlişkiler	OLUMLU
Rusya Federasyonu ile İlişkiler	OLUMSUZ
Türki Cumhuriyetler ile İlişkiler	OLUMSUZ
Kafkaslar	OLUMSUZ
PKK ve Uluslararası Terörizm Faaliyetleri	OLUMLU
Enerji Sorunu	OLUMLU
Su Sorunu	OLUMSUZ
Boğazlar	OLUMSUZ
Hava ve Kara Suları Sorunu	OLUMSUZ
NATO ile İlişkiler	OLUMLU
İsrail ile İlişkiler	OLUMLU
Göç ve Mülteci Sorunları	OLUMLU
Diğer	OLUMLU
TOPLAM OLUMLU	10
TOLAM OLUMSUZ	9
TOPLAM	19

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME TABLOSU 2

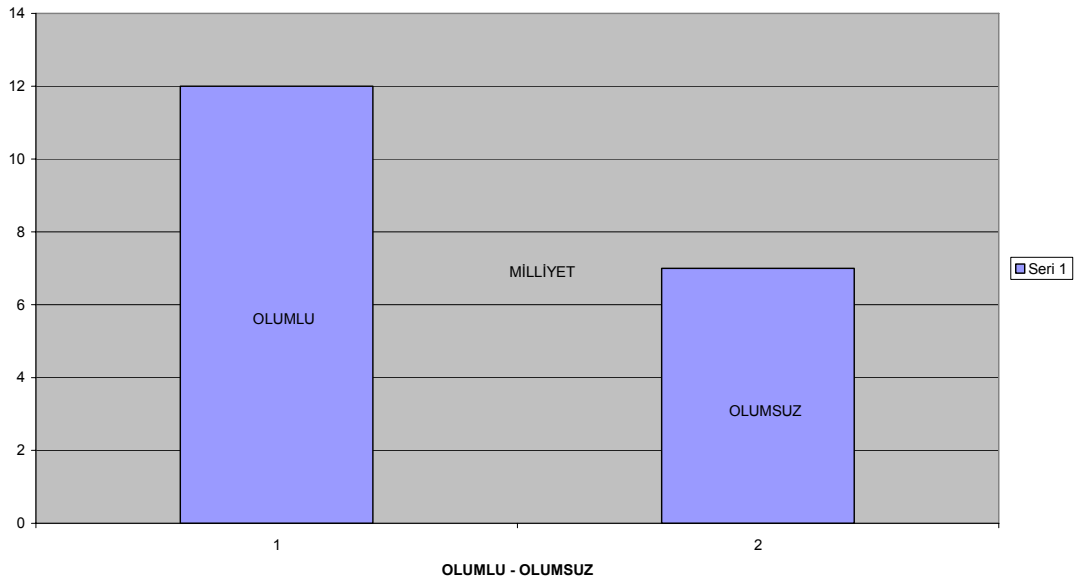
Grafik 10. Aynı Konu Başlığını Taşıyan Haber ve Köşe Yazısı Genel Sonuç Değerlendirme Tablosu (Hürriyet)

Tablo 11. Aynı Konu Başlığını Taşıyan Haber ve Köşe Yazısı Genel Sonuç Değerlendirme Tablosu (Hürriyet)

AYNI KONU BAŞLIĞINI TAŞIYAN HABER VE KÖŞE YAZISI	YAYINLANAN HABERLERİN/YORUMLARIN MEVCUT POLİTİKALAR AÇISINDAN GENEL OLARAK İÇERİĞİ OLUMLU-OLUMSUZ
Avrupa Birliği ile İlişkiler	OLUMLU
ABD ile İlişkiler	OLUMLU
Ortadoğu	OLUMSUZ
Balkanlar	OLUMLU
İran, Irak, Suriye ile İlişkiler	OLUMLU
Kıbrıs ve Adalar ile İlgili Sorunlar	OLUMSUZ
Yunanistan ile İlişkiler	OLUMLU
Rusya Federasyonu ile İlişkiler	OLUMSUZ
Türki Cumhuriyetler ile İlişkiler	OLUMSUZ
Kafkaslar	OLUMLU
PKK ve Uluslararası Terörizm Faaliyetleri	OLUMLU
Enerji Sorunu	OLUMLU
Su Sorunu	OLUMLU
Boğazlar	OLUMSUZ
Hava ve Kara Suları Sorunu	OLUMSUZ
NATO ile İlişkiler	OLUMLU
İsrail ile İlişkiler	OLUMSUZ
Göç ve Mülteci Sorunları	OLUMLU
Diğer	OLUMLU
TOPLAM OLUMLU	12
TOLAM OLUMSUZ	7
TOPLAM	19

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME YABLOSU 2

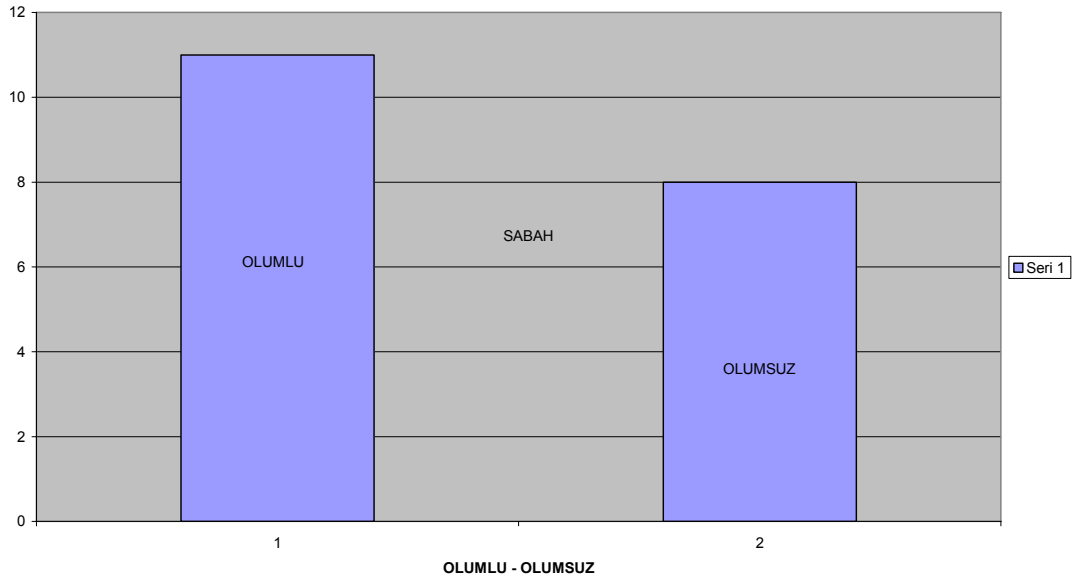

Grafik 11. Aynı Konu Başlığını Taşıyan Haber ve Köşe Yazısı Genel Sonuç Değerlendirme Tablosu (Milliyet)

Tablo 12. Aynı Konu Başlığını Taşıyan Haber ve Köşe Yazısı Genel Sonuç Değerlendirme Tablosu (Sabah)

AYNI KONU BAŞLIĞINI TAŞIYAN HABER VE KÖŞE YAZISI	YAYINLANAN HABERLERİN/YORUMLARIN MEVCUT POLİTİKALAR AÇISINDAN GENEL OLARAK İÇERİĞİ OLUMLU-OLUMSUZ
Avrupa Birliği ile İlişkiler	OLUMLU
ABD ile İlişkiler	OLUMLU
Ortadoğu	OLUMSUZ
Balkanlar	OLUMSUZ
İran, Irak, Suriye ile İlişkiler	OLUMSUZ
Kıbrıs ve Adalar ile İlgili Sorunlar	OLUMLU
Yunanistan ile İlişkiler	OLUMLU
Rusya Federasyonu ile İlişkiler	OLUMSUZ
Türki Cumhuriyetler ile İlişkiler	OLUMLU
Kafkaslar	OLUMLU
PKK ve Uluslararası Terörizm Faaliyetleri	OLUMLU
Enerji Sorunu	OLUMLU
Su Sorunu	OLUMSUZ
Boğazlar	OLUMSUZ
Hava ve Kara Suları Sorunu	OLUMSUZ
NATO ile İlişkiler	OLUMSUZ
İsrail ile İlişkiler	OLUMLU
Göç ve Mülteci Sorunları	OLUMLU
Diğer	OLUMLU
TOPLAM OLUMLU	11
TOLAM OLUMSUZ	8
TOPLAM	19

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME TABLOLARI 2

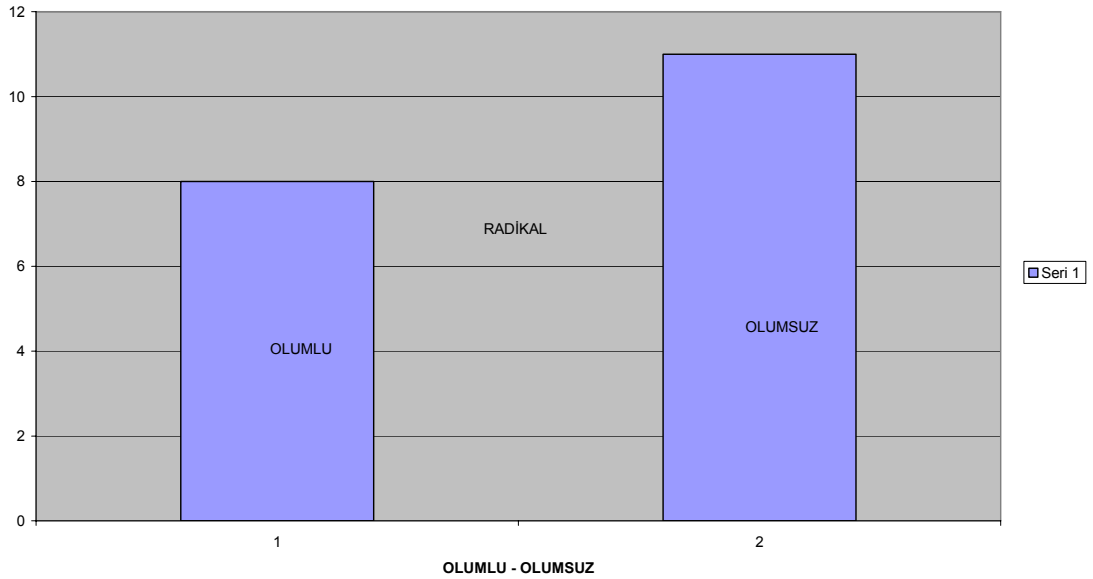

Grafik 12. Aynı Konu Başlığını Taşıyan Haber ve Köşe Yazısı Genel Sonuç Değerlendirme Tablosu (Sabah)

Tablo 13. Aynı Konu Başlığını Taşıyan Haber ve Köşe Yazısı Genel Sonuç Değerlendirme Tablosu (Radikal)

AYNI KONU BAŞLIĞINI TAŞIYAN HABER VE KÖŞE YAZISI	YAYINLANAN HABERLERİN/YORUMLARIN MEVCUT POLİTİKALAR AÇISINDAN GENEL OLARAK İÇERİĞİ OLUMLU-OLUMSUZ
Avrupa Birliği ile İlişkiler	OLUMSUZ
ABD ile İlişkiler	OLUMLU
Ortadoğu	OLUMSUZ
Balkanlar	OLUMLU
İran, Irak, Suriye ile İlişkiler	OLUMLU
Kıbrıs ve Adalar ile İlgili Sorunlar	OLUMSUZ
Yunanistan ile İlişkiler	OLUMSUZ
Rusya Federasyonu ile İlişkiler	OLUMSUZ
Türki Cumhuriyetler ile İlişkiler	OLUMSUZ
Kafkaslar	OLUMSUZ
PKK ve Uluslararası Terörizm Faaliyetleri	OLUMLU
Enerji Sorunu	OLUMLU
Su Sorunu	OLUMSUZ
Boğazlar	OLUMSUZ
Hava ve Kara Suları Sorunu	OLUMSUZ
NATO ile İlişkiler	OLUMSUZ
İsrail ile İlişkiler	OLUMLU
Göç ve Mülteci Sorunları	OLUMLU
Diğer	OLUMLU
TOPLAM OLUMLU	8
TOLAM OLUMSUZ	11
TOPLAM	19

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME TABLOSU 2

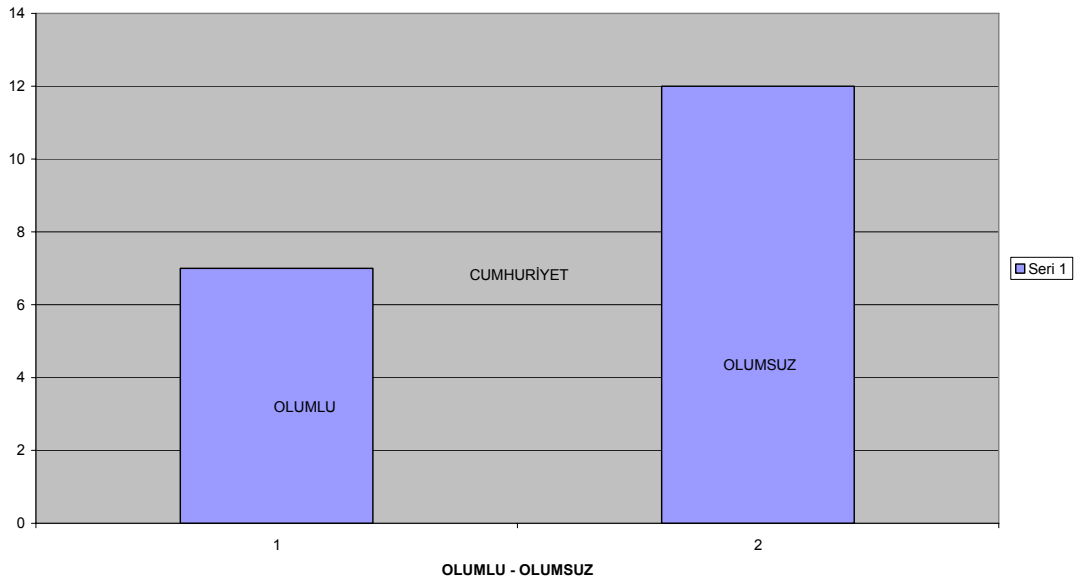

Grafik 13. Aynı Konu Başlığını Taşıyan Haber ve Köşe Yazısı Genel Sonuç Değerlendirme Tablosu (Radikal)

Tablo 14. Aynı Konu Başlığını Taşıyan Haber ve Köşe Yazısı Genel Sonuç Değerlendirme Tablosu (Cumhuriyet)

AYNI KONU BAŞLIĞINI TAŞIYAN HABER VE KÖŞE YAZISI	YAYINLANAN HABERLERİN/YORUMLARIN MEVCUT POLİTİKALAR AÇISINDAN GENEL OLARAK İÇERİĞİ OLUMLU-OLUMSUZ
Avrupa Birliği ile İlişkiler	OLUMLU
ABD ile İlişkiler	OLUMSUZ
Ortadoğu	OLUMSUZ
Balkanlar	OLUMSUZ
İran, Irak, Suriye ile İlişkiler	OLUMLU
Kıbrıs ve Adalar ile İlgili Sorunlar	OLUMSUZ
Yunanistan ile İlişkiler	OLUMSUZ
Rusya Federasyonu ile İlişkiler	OLUMSUZ
Türki Cumhuriyetler ile İlişkiler	OLUMSUZ
Kafkaslar	OLUMLU
PKK ve Uluslararası Terörizm Faaliyetleri	OLUMSUZ
Enerji Sorunu	OLUMSUZ
Su Sorunu	OLUMSUZ
Boğazlar	OLUMSUZ
Hava ve Kara Suları Sorunu	OLUMSUZ
NATO ile İlişkiler	OLUMLU
İsrail ile İlişkiler	OLUMLU
Göç ve Mülteci Sorunları	OLUMLU
Diğer	OLUMLU
TOPLAM OLUMLU	7
TOLAM OLUMSUZ	12
TOPLAM	19

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME TABLOSU 2

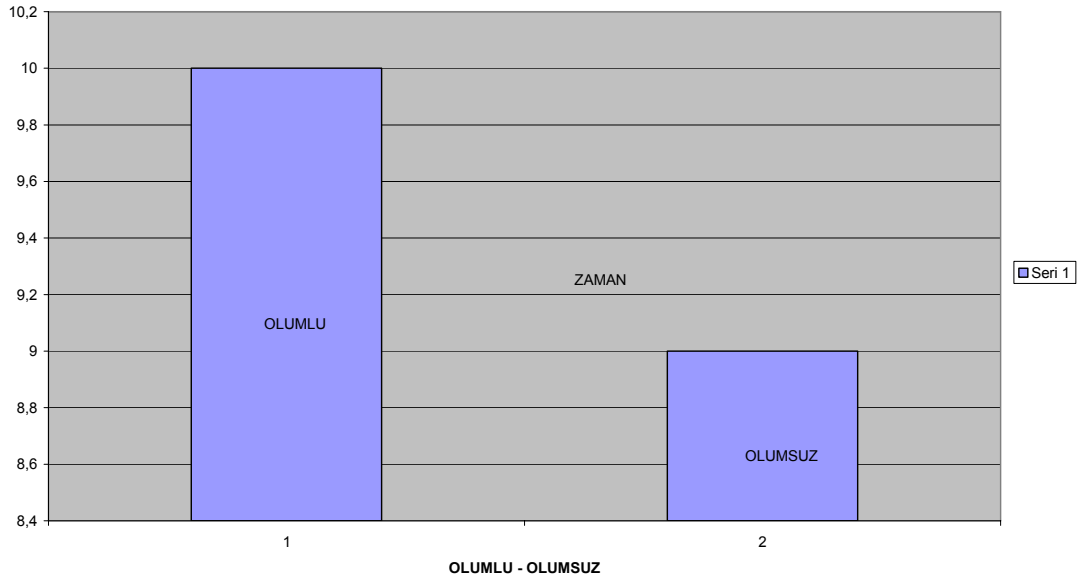

Grafik 14. Aynı Konu Başlığını Taşıyan Haber ve Köşe Yazısı Genel Sonuç Değerlendirme Tablosu (Cumhuriyet)

Tablo 15. Aynı Konu Başlığını Taşıyan Haber ve Köşe Yazısı Genel Sonuç Değerlendirme Tablosu (Zaman)

AYNI KONU BAŞLIĞINI TAŞIYAN HABER VE KÖŞE YAZISI	YAYINLANAN HABERLERİN/YORUMLARIN MEVCUT POLİTİKALAR AÇISINDAN GENEL OLARAK İÇERİĞİ OLUMLU-OLUMSUZ
Avrupa Birliği ile İlişkiler	OLUMSUZ
ABD ile İlişkiler	OLUMSUZ
Ortadoğu	OLUMLU
Balkanlar	OLUMLU
İran, Irak, Suriye ile İlişkiler	OLUMLU
Kıbrıs ve Adalar ile İlgili Sorunlar	OLUMLU
Yunanistan ile İlişkiler	OLUMSUZ
Rusya Federasyonu ile İlişkiler	OLUMSUZ
Türki Cumhuriyetler ile İlişkiler	OLUMLU
Kafkaslar	OLUMSUZ
PKK ve Uluslararası Terörizm Faaliyetleri	OLUMLU
Enerji Sorunu	OLUMSUZ
Su Sorunu	OLUMSUZ
Boğazlar	OLUMLU
Hava ve Kara Suları Sorunu	OLUMLU
NATO ile İlişkiler	OLUMSUZ
İsrail ile İlişkiler	OLUMLU
Göç ve Mülteci Sorunları	OLUMSUZ
Diğer	OLUMLU
TOPLAM OLUMLU	10
TOLAM OLUMSUZ	9
TOPLAM	19

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME TABLOSU 2

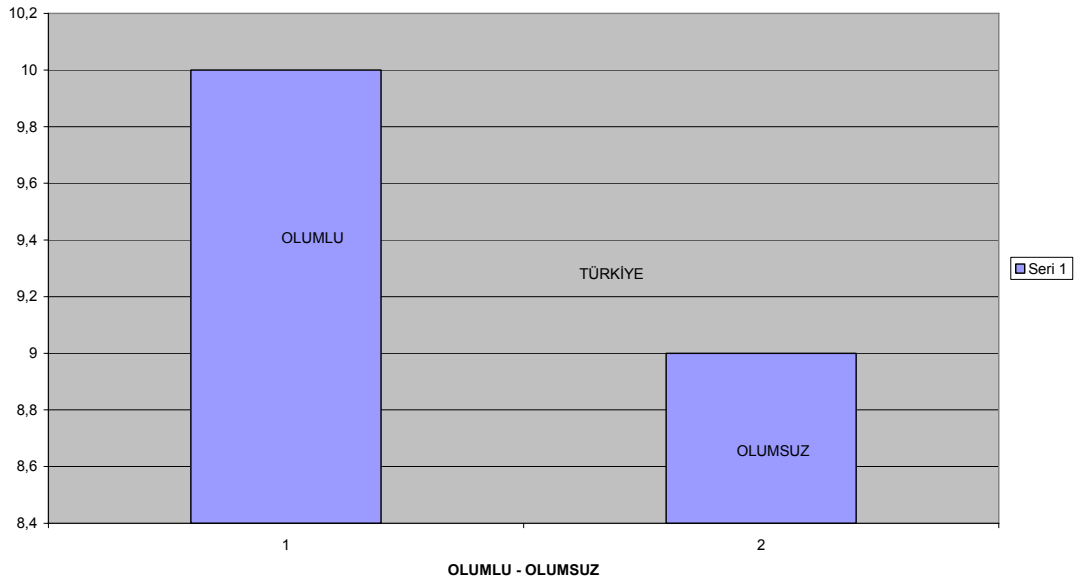

Grafik 15. Aynı Konu Başlığını Taşıyan Haber ve Köşe Yazısı Genel Sonuç Değerlendirme Tablosu (Zaman)

Tablo 16. Aynı Konu Başlığını Taşıyan Haber ve Köşe Yazısı Genel Sonuç Değerlendirme Tablosu (Türkiye)

AYNI KONU BAŞLIĞINI TAŞIYAN HABER VE KÖŞE YAZISI	YAYINLANAN HABERLERİN/YORUMLARIN MEVCUT POLİTİKALAR AÇISINDAN GENEL OLARAK İÇERİĞİ OLUMLU-OLUMSUZ
Avrupa Birliği ile İlişkiler	OLUMLU
ABD ile İlişkiler	OLUMSUZ
Ortadoğu	OLUMLU
Balkanlar	OLUMSUZ
İran, Irak, Suriye ile İlişkiler	OLUMSUZ
Kıbrıs ve Adalar ile İlgili Sorunlar	OLUMSUZ
Yunanistan ile İlişkiler	OLUMSUZ
Rusya Federasyonu ile İlişkiler	OLUMLU
Türki Cumhuriyetler ile İlişkiler	OLUMLU
Kafkaslar	OLUMLU
PKK ve Uluslararası Terörizm Faaliyetleri	OLUMLU
Enerji Sorunu	OLUMSUZ
Su Sorunu	OLUMSUZ
Boğazlar	OLUMLU
Hava ve Kara Suları Sorunu	OLUMLU
NATO ile İlişkiler	OLUMLU
İsrail ile İlişkiler	OLUMLU
Göç ve Mülteci Sorunları	OLUMSUZ
Diğer	OLUMSUZ
TOPLAM OLUMLU	10
TOLAM OLUMSUZ	9
TOPLAM	19

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME TABLOSU 2

Grafik 16. Aynı Konu Başlığını Taşıyan Haber ve Köşe Yazısı Genel Sonuç Değerlendirme Tablosu (Türkiye)

4.3. Dış Politika Konulu Araştırma ve Diğer Yazılarının Değerlendirilmesi (İçerik Açısından Mevcut Dış Politika Gündemi ile Uyumu ve Gündeme Etkisi)

Ocak 2000/Aralık 2005 tarihleri arasında gazetelerin Dış Politika/Dış Haberler sayfalarında yer alan araştırma ve diğer yazıların içerik açısından mevcut dış politika gündemi ile uyumu ve mevcut gündeme etkisi 3 başlık olarak değerlendirilmiştir:

- Uyumlu Az Etkili
- Uyumlu Etkili
- Uyumsuz Etkisiz

Genel Sonuç ve Değerlendirme Tablosu (Tablo 17)

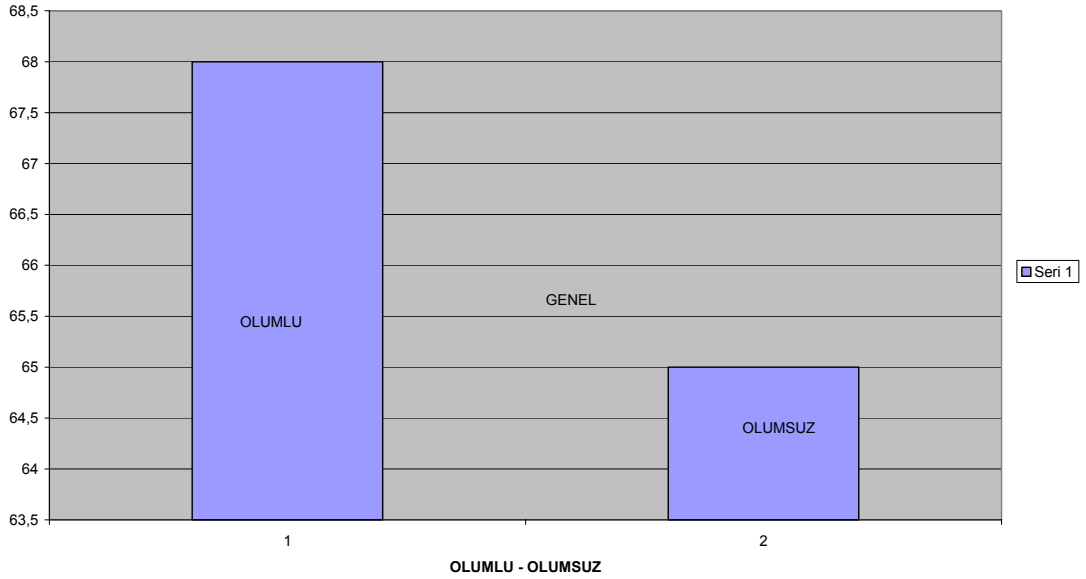
Hürriyet	(Tablo 18)
Milliyet	(Tablo 19)
Sabah	(Tablo 20)
Radikal	(Tablo 21)
Cumhuriyet	(Tablo 22)
Zaman	(Tablo 23)
Türkiye	(Tablo 24)

Gazetelerde söz konusu dönemde yer alan dış politika konulu araştırma ve diğer yazıların yukarıda belirtilen çerçevede değerlendirilmesi sonucunda bu araştırma ve yazıların mevcut dış politika ile genelde uyumsuz ve gündeme etkisinin pek olmadığı görülmüştür.

Tablo 17. Aynı Konu Başlığını Taşıyan Araştırma ve Diğer Yazıların Dış Politika Gündemi ile Uyumu ve Mevcut Gündeme Etkisi (Genel)

AYNI KONU BAŞLIĞINI TAŞIYAN HABER VE KÖŞE YAZISI	YAYINLANAN HABERLERİN/YORUMLARIN MEVCUT POLİTİKALAR AÇISINDAN GENEL OLARAK İÇERİĞİ OLUMLU-OLUMSUZ	
Avrupa Birliği ile İlişkiler		
ABD ile İlişkiler		
Ortadoğu		
Balkanlar		
İran, Irak, Suriye ile İlişkiler		
Kıbrıs ve Adalar ile İlgili Sorunlar		
Yunanistan ile İlişkiler		
Rusya Federasyonu ile İlişkiler		
Türki Cumhuriyetler ile İlişkiler		
Kafkaslar		
PKK ve Uluslararası Terörizm Faaliyetleri		
Enerji Sorunu		
Su Sorunu		
Boğazlar		
Hava ve Kara Suları Sorunu		
NATO ile İlişkiler		
İsrail ile İlişkiler		
Göç ve Mülteci Sorunları		
Diğer		68
TOPLAM UYUMLU AZ ETKİLİ		65
TOPLAM UYUMLU ETKİLİ		133

GENEL SONUÇ DEĞERLENDİRME TABLOSU 2

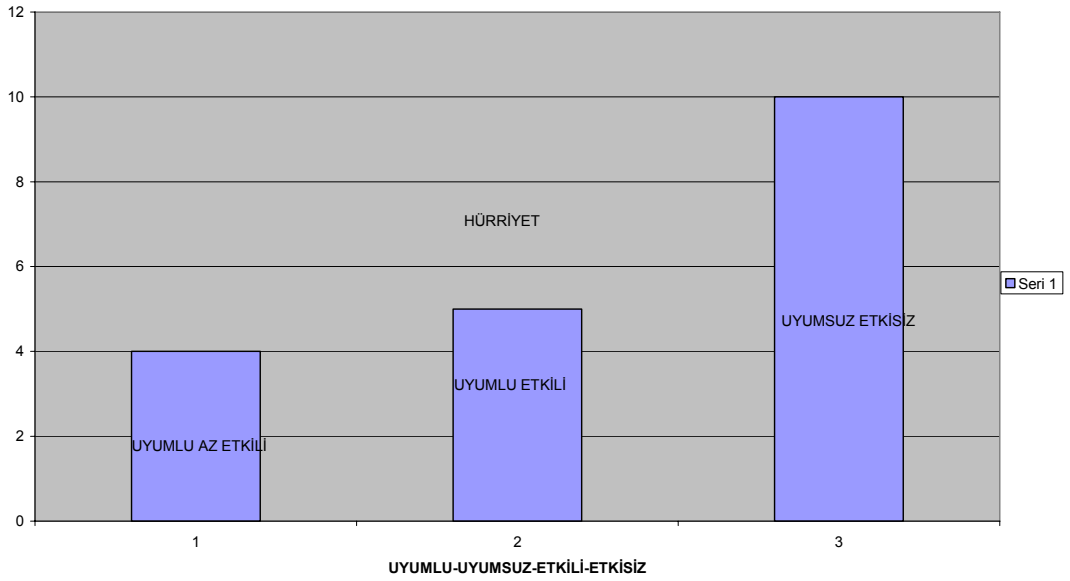
Grafik 17. Aynı Konu Başlığını Taşıyan Araştırma ve Diğer Yazıların Dış Politika Gündemi ile Uyumu ve Mevcut Gündeme Etkisi (Genel)

Tablo 18. Aynı Konu Başlığını Taşıyan Araştırma ve Diğer Yazıların Dış Politika Gündemi ile Uyumu ve Mevcut Gündeme Etkisi (Hürriyet)

AYNI KONU BAŞLIĞINI TAŞIYAN HABER VE KÖŞE YAZISI	YAYINLANAN HABERLERİN/YORUMLARIN MEVCUT POLİTİKALAR AÇISINDAN GENEL OLARAK İÇERİĞİ OLUMLU-OLUMSUZ	
	UYUMLU	ETKİLİ
Avrupa Birliği ile İlişkiler	UYUMLU	ETKİLİ
ABD ile İlişkiler	UYUMSUZ	ETKİSİZ
Ortadoğu	UYUMLU	ETKİLİ
Balkanlar	UYUMSUZ	ETKİSİZ
İran, Irak, Suriye ile İlişkiler	UYUMSUZ	ETKİSİZ
Kıbrıs ve Adalar ile İlgili Sorunlar	UYUMLU	AZ ETKİLİ
Yunanistan ile İlişkiler	UYUMSUZ	ETKİSİZ
Rusya Federasyonu ile İlişkiler	UYUMSUZ	ETKİSİZ
Türki Cumhuriyetler ile İlişkiler	UYUMSUZ	ETKİSİZ
Kafkaslar	UYUMLU	AZ ETKİLİ
PKK ve Uluslararası Terörizm Faaliyetleri	UYUMLU	AZ ETKİLİ
Enerji Sorunu	UYUMSUZ	ETKİSİZ
Su Sorunu	UYUMSUZ	ETKİSİZ
Boğazlar	UYUMLU	ETKİLİ
Hava ve Kara Suları Sorunu	UYUMLU	ETKİLİ
NATO ile İlişkiler	UYUMLU	AZ ETKİLİ
İsrail ile İlişkiler	UYUMLU	ETKİLİ
Göç ve Mülteci Sorunları	UYUMSUZ	ETKİSİZ
Diğer	UYUMSUZ	ETKİSİZ
TOPLAM UYUMLU AZ ETKİLİ		4
TOPLAM UYUMLU ETKİLİ		5
TOPLAM UYUMSUZ ETKİSİZ		10
	TOPLAM	19

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME TABLOSU 3

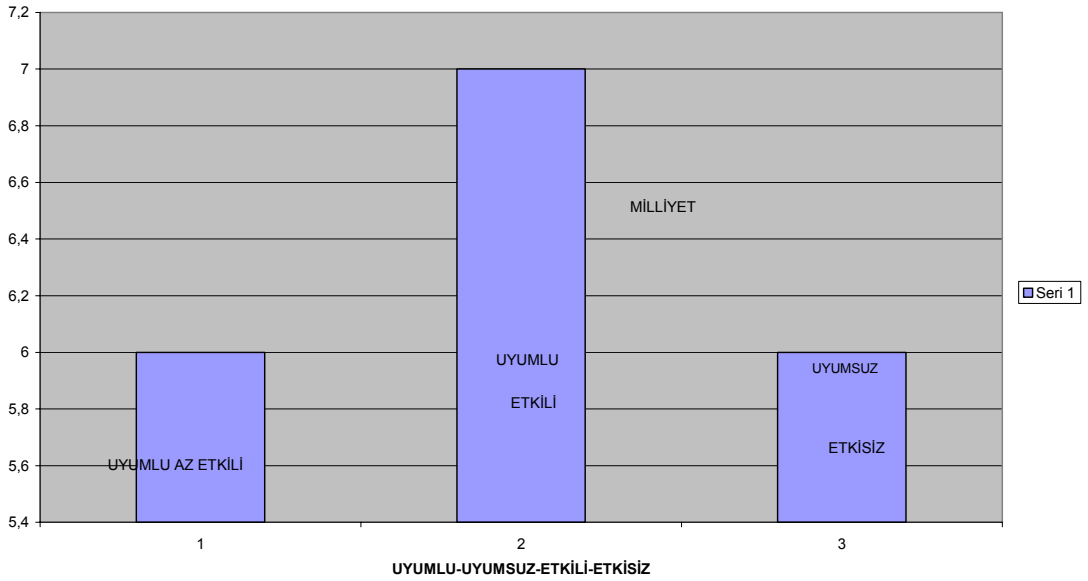

Grafik 18. Aynı Konu Başlığını Taşıyan Araştırma ve Diğer Yazıların Dış Politika Gündemi ile Uyumu ve Mevcut Gündeme Etkisi (Hürriyet)

Tablo 19. Aynı Konu Başlığını Taşıyan Araştırma ve Diğer Yazıların Dış Politika Gündemi ile Uyumu ve Mevcut Gündeme Etkisi (Milliyet)

AYNI KONU BAŞLIĞINI TAŞIYAN HABER VE KÖŞE YAZISI	YAYINLANAN HABERLERİN/YORUMLARIN MEVCUT POLİTİKALAR AÇISINDAN GENEL OLARAK İÇERİĞİ OLUMLU-OLUMSUZ	
	UYUMLU	ETKİLİ
Avrupa Birliği ile İlişkiler	UYUMLU	ETKİLİ
ABD ile İlişkiler	UYUMLU	ETKİLİ
Ortadoğu	UYUMSUZ	ETKİSİZ
Balkanlar	UYUMLU	ETKİLİ
İran, Irak, Suriye ile İlişkiler	UYUMLU	AZ ETKİLİ
Kıbrıs ve Adalar ile İlgili Sorunlar	UYUMSUZ	ETKİSİZ
Yunanistan ile İlişkiler	UYUMLU	AZ ETKİLİ
Rusya Federasyonu ile İlişkiler	UYUMSUZ	ETKİSİZ
Türki Cumhuriyetler ile İlişkiler	UYUMLU	AZ ETKİLİ
Kafkaslar	UYUMLU	ETKİLİ
PKK ve Uluslararası Terörizm Faaliyetleri	UYUMLU	AZ ETKİLİ
Enerji Sorunu	UYUMLU	ETKİLİ
Su Sorunu	UYUMLU	ETKİLİ
Boğazlar	UYUMSUZ	ETKİSİZ
Hava ve Kara Suları Sorunu	UYUMSUZ	ETKİSİZ
NATO ile İlişkiler	UYUMLU	ETKİLİ
İsrail ile İlişkiler	UYUMSUZ	ETKİSİZ
Göç ve Mülteci Sorunları	UYUMLU	AZ ETKİLİ
Diğer	UYUMLU	AZ ETKİLİ
TOPLAM UYUMLU AZ ETKİLİ		6
TOPLAM UYUMLU ETKİLİ		7
TOPLAM UYUMSUZ ETKİSİZ		6
	TOPLAM	19

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME TABLOSU 3

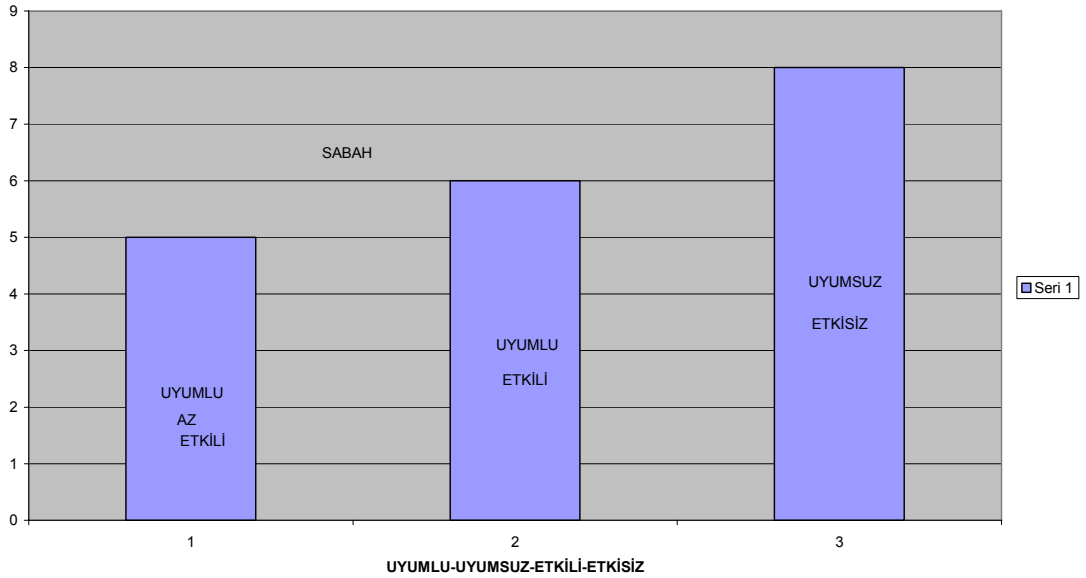

Grafik 19. Aynı Konu Başlığını Taşıyan Araştırma ve Diğer Yazıların Dış Politika Gündemi ile Uyumu ve Mevcut Gündeme Etkisi (Milliyet)

Tablo 20. Aynı Konu Başlığını Taşıyan Araştırma ve Diğer Yazıların Dış Politika Gündemi ile Uyumu ve Mevcut Gündeme Etkisi (Sabah)

AYNI KONU BAŞLIĞINI TAŞIYAN HABER VE KÖŞE YAZISI	YAYINLANAN HABERLERİN/YORUMLARIN MEVCUT POLİTİKALAR AÇISINDAN GENEL OLARAK İÇERİĞİ OLUMLU-OLUMSUZ	
	UYUMLU	ETKİLİ
Avrupa Birliği ile İlişkiler	UYUMLU	ETKİLİ
ABD ile İlişkiler	UYUMLU	ETKİLİ
Ortadoğu	UYUMSUZ	ETKİSİZ
Balkanlar	UYUMSUZ	ETKİSİZ
İran, Irak, Suriye ile İlişkiler	UYUMSUZ	ETKİSİZ
Kıbrıs ve Adalar ile İlgili Sorunlar	UYUMLU	AZ ETKİLİ
Yunanistan ile İlişkiler	UYUMLU	AZ ETKİLİ
Rusya Federasyonu ile İlişkiler	UYUMSUZ	ETKİSİZ
Türki Cumhuriyetler ile İlişkiler	UYUMLU	AZ ETKİLİ
Kafkaslar	UYUMLU	ETKİLİ
PKK ve Uluslararası Terörizm Faaliyetleri	UYUMLU	ETKİLİ
Enerji Sorunu	UYUMLU	ETKİLİ
Su Sorunu	UYUMSUZ	ETKİSİZ
Boğazlar	UYUMSUZ	ETKİSİZ
Hava ve Kara Suları Sorunu	UYUMSUZ	ETKİSİZ
NATO ile İlişkiler	UYUMSUZ	ETKİSİZ
İsrail ile İlişkiler	UYUMLU	AZ ETKİLİ
Göç ve Mülteci Sorunları	UYUMLU	ETKİLİ
Diğer	UYUMLU	AZ ETKİLİ
TOPLAM UYUMLU AZ ETKİLİ		5
TOPLAM UYUMLU ETKİLİ		6
TOPLAM UYUMSUZ ETKİSİZ		8
	TOPLAM	19

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME TABLOSU 3

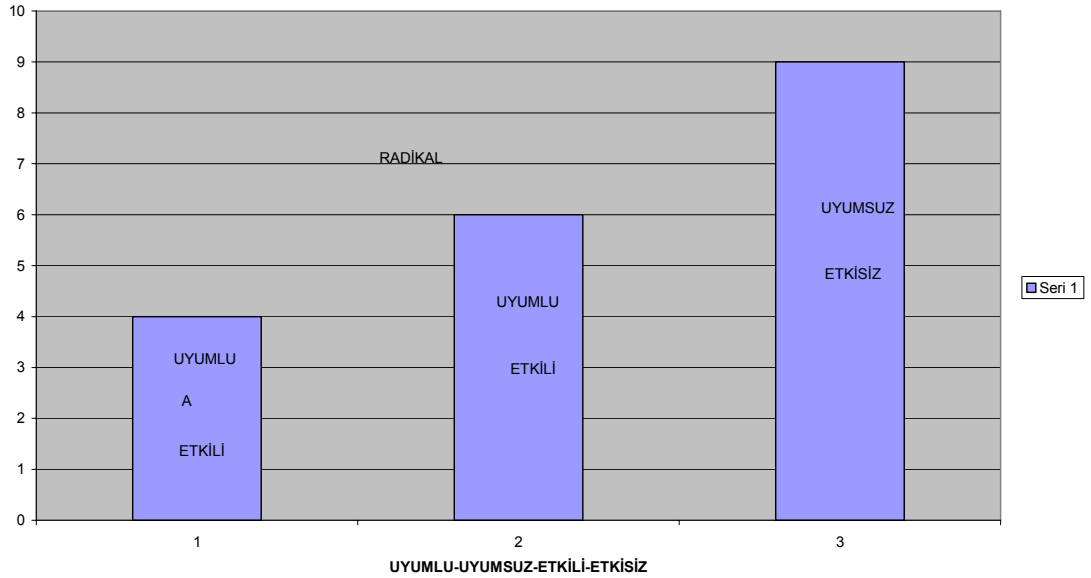

Grafik 20. Aynı Konu Başlığını Taşıyan Araştırma ve Diğer Yazıların Dış Politika Gündemi ile Uyumu ve Mevcut Gündeme Etkisi (Sabah)

Tablo 21. Aynı Konu Başlığını Taşıyan Araştırma ve Diğer Yazıların Dış Politika Gündemi ile Uyumu ve Mevcut Gündeme Etkisi (Radikal)

AYNI KONU BAŞLIĞINI TAŞIYAN HABER VE KÖŞE YAZISI	YAYINLANAN HABERLERİN/YORUMLARIN MEVCUT POLİTİKALAR AÇISINDAN GENEL OLARAK İÇERİĞİ OLUMLU-OLUMSUZ	
	UYUMSUZ	ETKİSİZ
Avrupa Birliği ile İlişkiler	UYUMSUZ	ETKİSİZ
ABD ile İlişkiler	UYUMLU	ETKİLİ
Ortadoğu	UYUMSUZ	ETKİSİZ
Balkanlar	UYUMSUZ	ETKİSİZ
İran, Irak, Suriye ile İlişkiler	UYUMSUZ	AZ ETKİLİ
Kıbrıs ve Adalar ile İlgili Sorunlar	UYUMSUZ	ETKİSİZ
Yunanistan ile İlişkiler	UYUMLU	ETKİLİ
Rusya Federasyonu ile İlişkiler	UYUMSUZ	ETKİSİZ
Türki Cumhuriyetler ile İlişkiler	UYUMLU	AZ ETKİLİ
Kafkaslar	UYUMLU	ETKİLİ
PKK ve Uluslararası Terörizm Faaliyetleri	UYUMLU	ETKİLİ
Enerji Sorunu	UYUMLU	AZ ETKİLİ
Su Sorunu	UYUMSUZ	ETKİSİZ
Boğazlar	UYUMSUZ	ETKİSİZ
Hava ve Kara Suları Sorunu	UYUMSUZ	ETKİSİZ
NATO ile İlişkiler	UYUMSUZ	ETKİSİZ
İsrail ile İlişkiler	UYUMLU	ETKİLİ
Göç ve Mülteci Sorunları	UYUMLU	AZ ETKİLİ
Diğer	UYUMLU	ETKİLİ
TOPLAM UYUMLU AZ ETKİLİ		4
TOPLAM UYUMLU ETKİLİ		6
TOPLAM UYUMSUZ ETKİSİZ		9
	TOPLAM	19

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME TABLOSU 3

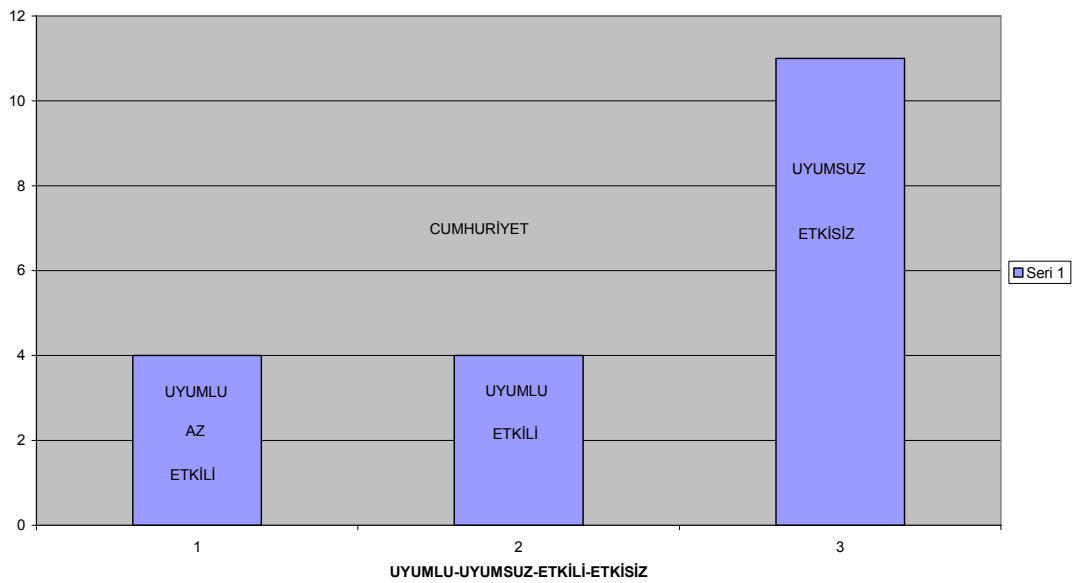

Grafik 21. Aynı Konu Başlığını Taşıyan Araştırma ve Diğer Yazıların Dış Politika Gündemi ile Uyumu ve Mevcut Gündeme Etkisi (Radikal)

Tablo 22. Aynı Konu Başlığını Taşıyan Araştırma ve Diğer Yazıların Dış Politika Gündemi ile Uyumu ve Mevcut Gündeme Etkisi (Cumhuriyet)

AYNI KONU BAŞLIĞINI TAŞIYAN HABER VE KÖŞE YAZISI	YAYINLANAN HABERLERİN/YORUMLARIN MEVCUT POLİTİKALAR AÇISINDAN GENEL OLARAK İÇERİĞİ OLUMLU-OLUMSUZ	
	UYUMSUZ	ETKİSİZ
Avrupa Birliği ile İlişkiler	UYUMSUZ	ETKİSİZ
ABD ile İlişkiler	UYUMLU	AZ ETKİLİ
Ortadoğu	UYUMSUZ	ETKİSİZ
Balkanlar	UYUMSUZ	ETKİSİZ
İran, Irak, Suriye ile İlişkiler	UYUMSUZ	ETKİSİZ
Kıbrıs ve Adalar ile İlgili Sorunlar	UYUMSUZ	ETKİSİZ
Yunanistan ile İlişkiler	UYUMSUZ	ETKİSİZ
Rusya Federasyonu ile İlişkiler	UYUMSUZ	ETKİSİZ
Türki Cumhuriyetler ile İlişkiler	UYUMLU	AZ ETKİLİ
Kafkaslar	UYUMLU	AZ ETKİLİ
PKK ve Uluslararası Terörizm Faaliyetleri	UYUMLU	ETKİLİ
Enerji Sorunu	UYUMLU	ETKİLİ
Su Sorunu	UYUMSUZ	ETKİSİZ
Boğazlar	UYUMSUZ	ETKİSİZ
Hava ve Kara Suları Sorunu	UYUMSUZ	ETKİSİZ
NATO ile İlişkiler	UYUMSUZ	ETKİSİZ
İsrail ile İlişkiler	UYUMLU	ETKİLİ
Göç ve Mülteci Sorunları	UYUMLU	AZ ETKİLİ
Diğer	UYUMLU	ETKİLİ
TOPLAM UYUMLU AZ ETKİLİ		4
TOPLAM UYUMLU ETKİLİ		4
TOPLAM UYUMSUZ ETKİSİZ		11
	TOPLAM	19

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME TABLOSU 3

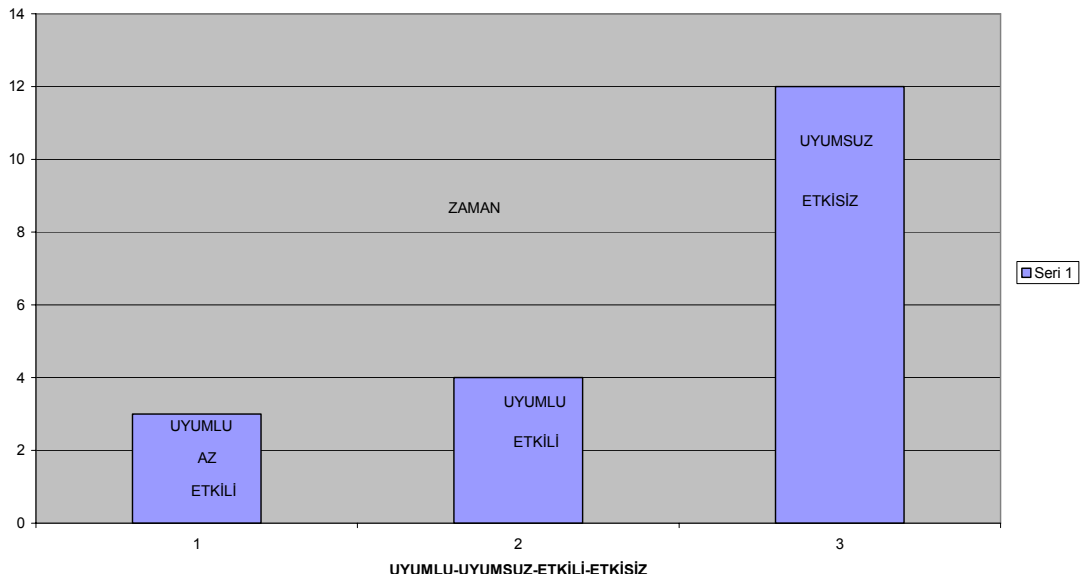

Grafik 22. Aynı Konu Başlığını Taşıyan Araştırma ve Diğer Yazıların Dış Politika Gündemi ile Uyumu ve Mevcut Gündeme Etkisi (Cumhuriyet)

Tablo 23. Aynı Konu Başlığını Taşıyan Araştırma ve Diğer Yazıların Dış Politika Gündemi ile Uyumu ve Mevcut Gündeme Etkisi (Zaman)

AYNI KONU BAŞLIĞINI TAŞIYAN HABER VE KÖŞE YAZISI	YAYINLANAN HABERLERİN/YORUMLARIN MEVCUT POLİTİKALAR AÇISINDAN GENEL OLARAK İÇERİĞİ OLUMLU-OLUMSUZ	
	UYUMSUZ	ETKİSİZ
Avrupa Birliği ile İlişkiler	UYUMSUZ	ETKİSİZ
ABD ile İlişkiler	UYUMLU	AZ ETKİLİ
Ortadoğu	UYUMSUZ	ETKİSİZ
Balkanlar	UYUMSUZ	ETKİSİZ
İran, Irak, Suriye ile İlişkiler	UYUMSUZ	ETKİSİZ
Kıbrıs ve Adalar ile İlgili Sorunlar	UYUMSUZ	ETKİSİZ
Yunanistan ile İlişkiler	UYUMSUZ	ETKİSİZ
Rusya Federasyonu ile İlişkiler	UYUMSUZ	ETKİSİZ
Türki Cumhuriyetler ile İlişkiler	UYUMLU	ETKİLİ
Kafkaslar	UYUMLU	ETKİLİ
PKK ve Uluslararası Terörizm Faaliyetleri	UYUMLU	ETKİLİ
Enerji Sorunu	UYUMLU	AZ ETKİLİ
Su Sorunu	UYUMSUZ	ETKİSİZ
Boğazlar	UYUMSUZ	ETKİSİZ
Hava ve Kara Suları Sorunu	UYUMSUZ	ETKİSİZ
NATO ile İlişkiler	UYUMSUZ	ETKİSİZ
İsrail ile İlişkiler	UYUMLU	ETKİLİ
Göç ve Mülteci Sorunları	UYUMLU	ETKİSİZ
Diğer	UYUMLU	AZ ETKİLİ
TOPLAM UYUMLU AZ ETKİLİ		3
TOPLAM UYUMLU ETKİLİ		4
TOPLAM UYUMSUZ ETKİSİZ		12
	TOPLAM	19

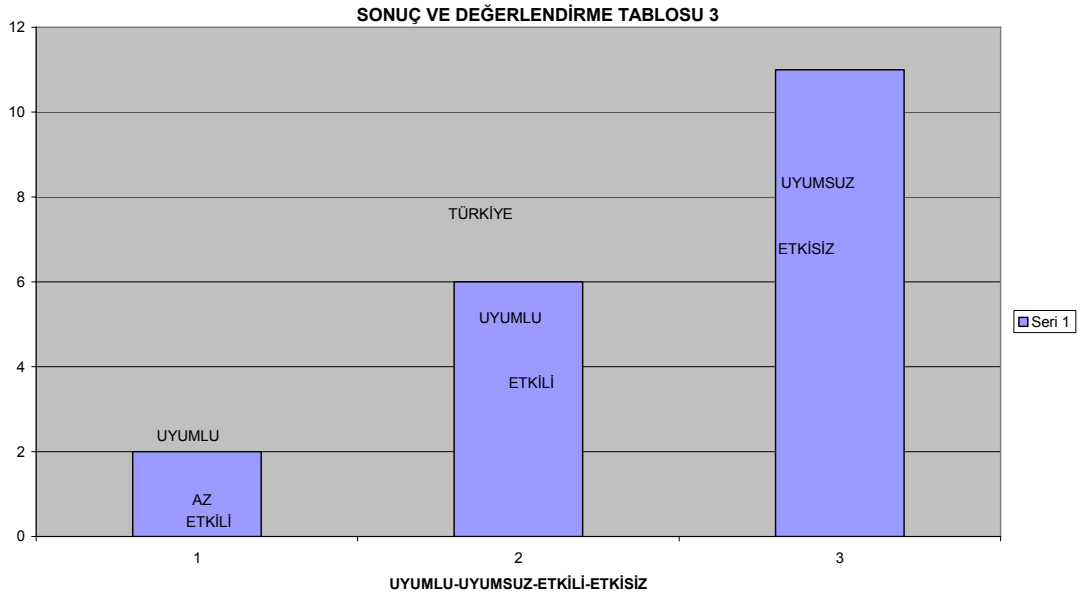
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME TABLOSU 3

Grafik 23. Aynı Konu Başlığını Taşıyan Araştırma ve Diğer Yazıların Dış Politika Gündemi ile Uyumu ve Mevcut Gündeme Etkisi (Zaman)

Tablo 24. Aynı Konu Başlığını Taşıyan Araştırma ve Diğer Yazıların Dış Politika Gündemi ile Uyumu ve Mevcut Gündeme Etkisi (Türkiye)

AYNI KONU BAŞLIĞINI TAŞIYAN HABER VE KÖŞE YAZISI	YAYINLANAN HABERLERİN/YORUMLARIN MEVCUT POLİTİKALAR AÇISINDAN GENEL OLARAK İÇERİĞİ OLUMLU-OLUMSUZ	
	UYUMSUZ	ETKİSİZ
Avrupa Birliği ile İlişkiler	UYUMSUZ	ETKİSİZ
ABD ile İlişkiler	UYUMLU	ETKİLİ
Ortadoğu	UYUMSUZ	ETKİSİZ
Balkanlar	UYUMSUZ	ETKİSİZ
İran, Irak, Suriye ile İlişkiler	UYUMSUZ	ETKİSİZ
Kıbrıs ve Adalar ile İlgili Sorunlar	UYUMSUZ	ETKİSİZ
Yunanistan ile İlişkiler	UYUMSUZ	ETKİSİZ
Rusya Federasyonu ile İlişkiler	UYUMSUZ	ETKİSİZ
Türki Cumhuriyetler ile İlişkiler	UYUMLU	ETKİLİ
Kafkaslar	UYUMLU	ETKİLİ
PKK ve Uluslararası Terörizm Faaliyetleri	UYUMLU	ETKİLİ
Enerji Sorunu	UYUMLU	AZ ETKİLİ
Su Sorunu	UYUMSUZ	ETKİSİZ
Boğazlar	UYUMSUZ	ETKİSİZ
Hava ve Kara Suları Sorunu	UYUMSUZ	ETKİSİZ
NATO ile İlişkiler	UYUMSUZ	ETKİSİZ
İsrail ile İlişkiler	UYUMLU	ETKİLİ
Göç ve Mülteci Sorunları	UYUMLU	AZ ETKİLİ
Diğer	UYUMLU	ETKİLİ
TOPLAM UYUMLU AZ ETKİLİ		2
TOPLAM UYUMLU ETKİLİ		6
TOPLAM UYUMSUZ ETKİSİZ		11
	TOPLAM	19

Grafik 24. Aynı Konu Başlığını Taşıyan Araştırma ve Diğer Yazıların Dış Politika Gündemi ile Uyumu ve Mevcut Gündeme Etkisi (Türkiye)

5. SONUÇ

Bir ülkenin yöneldiği dış politika seçenekleri, benimsediği dış politika ilke ve uygulamalarıyla ülke içinde egemen siyasal rejim arasında ne türden bir ilişkinin bulunduğu, siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler arasında çalışanların üzerinde durduğu sorulardan birisidir.

Baskıcı siyasal rejimler altında çalışan hükümetlerin kısa zaman aralıklarında birbirine tümüyle aykırı dış politika seçeneklerini hızla benimsedikleri ya da ani ve beklenmedik kararlar alabildikleri; buna karşılık demokrasiyi içine sindirmiş hükümetlerde ise bu olgunun çok daha uzun sürelerde gerçekleştiği bilinmektedir.

Dış siyaseti iç siyasetten ayrı değerlendirmek yanlış olur; çünkü dış siyasette iç siyasetin yansımaları vardır. Dış siyaset akıllı, ölçülü, zamanlaması iyi yapılmış eylem alanıdır, dolayısıyla dinamiktir.

Dış politika ile iç politika arasında yakın ilişkiler vardır. Örneğin; bir iç politika kararı olarak herhangi bir yatırım için dış finansmanın sağlanması dış politikada da çeşitli girişimleri gerektirir. Yine bir devlet, uluslararası politika platformunda –en azından- çatışma tehlikesi belirlediği zaman bazı gerekli güvenlik önlemlerini almak ve hatta savaş ekonomisine girmek zorunluluğunda kalabilir. Bu önlemlerin büyük çoğunluğu iç politikada yapılacak değişiklikler ile gerçekleşebilir. Dolayısıyla bir devletin dış politikası ile iç politikası arasında bir uyum vardır. Genel olarak bir devlet içinde politik birlik ve ekonomik gelişme olduğu zaman bunların sonucu olarak duyulan güç duygusu ve kendine güven dış işlere ilgiyi artırır.

Dış politika ulusal hedeflere göre saptanır ve uygulanır. Bugün artık bir tabu olmaktan çıkan dış politika, devletlerin uyum içinde yaşama sanatı olarak da algılanmaktadır.

Dünya hızlı bir değişimin içindedir ve yeni dengeler aramaktadır. İletişim teknolojisinin bilgi kaynaklarına ulaşmayı ve farklı kültürler arasındaki teması kolaylaştırması bu sürecin bir sonucudur.

Soğuk savaşın sona ermesi Türkiye ve Türk Dış Politikası üzerinde büyük etki yaratmıştır. Dünyanın belki de en önemli bölgesinde konumlanan Türkiye, uzun bir tarihi birikime, zengin bir devlet tecrübesine ve geleneğine sahiptir. Ancak, yine

de dış politikada vizyonlu bir strateji izleyememenin sıkıntısını yaşamaktadır. Uluslararası en küçük bir olayda dahi etki göstermekte zorlanan dış politikamız sık sık tekrarlanan hataların kurbanı olmaktadır.

Bir başka boyut ise ekonomik güce ve yaptırıma sahip olunmasıdır. Şöyle ki; büyük ve gelişmiş devletler dış politikalarını diğer devletlerin tepkilerini göz önüne almadan yürütmektedir. Türkiye’de de ekonomik göstergeler pek iç açıcı olmadığına göre, dış politika kararları ekonomiye yenik düşmektedir.

Türk dış politikasının bir başka zayıf yönü ise çok sık değişen hükümetler ve bunlara paralel olarak değişen dışişleri bakanlarıdır. Dış politikada en önemli faktörlerden biri devamlılıktır. Devamlılık olmayınca istikrar da yok olur.

Dış politika ile iç politika arasındaki sıkı ve sürekli bağ, dış politikayı yönetenlerin şahsiyetleri ve bunların etkisi altında kaldıkları gelenek ve davranışlar ile kurulmaktadır. Dış politikayı yönetenler genel olarak iç politikadan gelmekte ve dış politika kararlarında iç politikanın gereklerinin etkili altında kalmaktadırlar. Dış politikayı yönetenler ne kadar geniş ve ileri görüşlü olursa olsunlar –iç politikadan gelmekte iseler- dış dünyaya iç politika gözüyle bakarlar.

Genel bir deyişle, sistemi ne olursa olsun her ülkede dış politika görevinin esas itibariyle bir yürütme görevi olduğunu söylemek herhalde yanlış olmaz. Dolayısıyla iktidar partisinin ya da hükümetin bağlı olduğu görüşlerin dış politikaya etkisi ister istemez olacaktır. Ama istikrar ve devlette devamlılık yine de asıl kuraldır. Biri olmayınca diğeri de yok olur.

Bu nedenle her şeye “EVET” demek zorunda bırakılan dış politikanın “HAYIR” diyebilmesi için özellikle iç politikaya bir çare bulunması gerekmektedir.

Hükümetler gerek iç politikada ve gerekse dış politikada alınan kararları zaman geçirmeden kamuoyuna duyurmak ve bunu gerekirse propaganda malzemesi yapmak isterler. Bu amaçla faaliyet gösteren kadrolara sahiptirler. Örneğin Devletler birçok ülkeye birçok dilden yayın yapan radyo ve televizyonlar aracılığıyla diğer ülkelerde yaşayan insanlara doğrudan ulaşabilme ve onları etkileme olanağını elde etmiş bulunuyorlar.

Ancak bir de devletin tekelinde olmayan serbest girişimin ürünü olan yayın organları vardır ki işte olaylara asıl bu organların gözüyle bakmak yerinde olacaktır.

Basın dediğimiz ve erk'ler arasında dördüncü güç olarak adlandırılan bu önemli olgu kamuoyunu etkileyerek harekete geçirme imkanına sahiptir.

Toplumun ve politikacıların, siyasi faaliyetler hakkındaki görüşlerini dayandırdıkları bilgi, öncelikle medyadan gelmektedir. Kamuoyunun gündemini belirleyebilmekten kaynaklanan bu büyük güç, medyayı 20.yüzyılın en etkili güçlerinden biri haline getirmiştir. Yasama, Yürütme ve Yargıdan sonra kamusal sorumluluğu nedeniyle “Dördüncü Güç” olarak anılan medyanın, Türkiye’de 1970’li yılların sonundan başlayarak, büyük oranda medya dışı sektörün eline geçmesi, devlet radyo ve televizyonunun eski etkisini yitirmesinin de yardımıyla, medya patronları, politik yaşama, politikacıların ve siyasal partilerin de dışında müdahale avantajına sahip oldu. Yönetme hırsı egemen hale geldi. Dördüncü Güç olmakla yetinmeyerek “tek gücü” amaçlamaya başladı.

Politikacılar ya da siyasi partiler, kamuoyunun istek ve arzularının gerçekleştirilmesinde birer araç rolünü üstlenmişlerdir. Bu istek ve arzuları iyi biçimlendirebilen partiler seçmene umut verecek ve bu sayede iktidara gelebilecektir. Siyasi parti ve politikacılar, kamuoyunun istek ve arzularının nasıl karşılanacağı yolundaki mesajlarını çoğunlukla medya aracılığıyla iletmek durumundadır. Onun için medyaya özel önem verirler. Medyayı, bu mesajları doğru ve zamanında ulaştırmak için kullanabildikleri durumda başarı kazanabileceklerdir.

Olaylar ve gelişmeler her zaman politikacıların planladığı ya da arzuladığı gibi seyretmez. Yine de bu beklenmedik gelişmeleri kendi lehlerine çevirme olanağına sahip olabilirler. Burada da medya devreye girmektedir. Politikacı; yönlendirme, bilgi kontrolü, ilişkileri verimli kullanabilme, düzenli yapılacak toplantı ve akıllıca açıklamalar sayesinde başarıya ulaşabilecektir.

Hükümetlerin aldığı politik kararların iç politikaya yönelik olanları zaten potansiyel bir kamuoyu tarafından algılanmakta ve etki-tepki reaksiyonu oluşmaktadır. Ancak, dış politikaya yönelik olanların daha karmaşık bir yapıya sahip olması nedeniyle algılanması ve tepki verilmesi daha uzunca bir süreci kapsamaktadır. İşte basının bu süreçte sahip olduğu özel önemin gerçekten altını çizmek gerekir. Basının kamuoyu etkilemede ve kamuoyu oluşturmada önemli bir yere sahip olması bunların ortaya koydukları görüşlerin hükümetler tarafından dikkate alınması sonucunu doğurmaktadır.

Bunların etkili olmalarının demokratik ülkelere veya demokratik kurumların gelişmiş olduğu ülkelere özgü bir durum olduğunu unutmamak gerekir.

Özellikle ülkemizde, yazılı basında son yıllarda dış politikaya gösterilen ilgi sevindiricidir. 2000/2005 yıllarını kapsayan çalışmanın sonuçlarını hatırlayacak olursak;

Ulusal çapta yayın yapan 7 adet gazetenin söz konusu dönemde incelenen dış haberlerinin ve yorumlarının içerik açısından yapılan değerlendirme sonuçlarına baktığımızda haberlerin ve köşe yazılarının OLUMLU ya da OLUMSUZ işlenmesinin; basının dış politika üzerinde bir baskısı olmasa da yönlendirici bir etki yapabildiğini yani belli konularda açık bir destek verdiğini göstermektedir.

Haberlerle ilgili olarak yapılan değerlendirme sonuçlarına baktığımızda; ülkemiz dış politikası lehinde kaleme alınan haberlerin %68, aleyhinde yer alan haberlerin ise % 65 olduğu dikkate alınacak olursa, politik sonuç açısından yönlendirici değil ancak destekleyici bir görev üstlendiği anlaşılmaktadır.

Eğer bir konu olumlu işlenirse sonucu da doğal olarak olumlu, olumsuz işlenirse olumsuz olacağı kabul edilmektedir. Bu düşünceden hareketle dış politikaya ilişkin haber ve yorumlarda olumlu atılan bir adım ileride eğer siyasi irade tarafından da desteklenir ve kabul görürse olumlu sonuçlar doğurabilmektedir. Ancak yine de tek başına bir etken olduğu söylenemez.

Sözkonusu dönemde değişik dünya görüşü olan ulusal boyuttaki 7 gazetede yer alan toplam 561 adet başlık arasından seçilen ortak konulu 19 dış politika haberinin incelenmesi sonucunda görülmüştür ki; dönem başında ve dönem sonunda defalarca tekrarlanan haberlerin ilk günkü yansımalarıyla son günkü yansıması arasında olağanüstü bir farklılık gözlenmemiştir. Şöyle ki: incelenen gazetelerin haberleri ve yorumları sanki “tarih tekrar ediyor” ifadesini doğrularcasına aynen veriliyor ve basın burada biraz da umursamaz bir tavır sergiliyor. Hatta kendinden bir şeyler katmadığı gibi bazen varolanı dahi aktarmakta yetersiz kalıyor.

Örneğin; ABD ile ilişkiler, AB ile ilişkiler, komşularımızla olan ilişkiler, Kıbrıs-Ege Denizi ve Adalar-Boğazlar gibi sıralanan sorunların bugün dahi aynı tazelik ve değişmezliği ile önümüze konulduğu hatırlanacak olursa; basının dış politikada sorun çözmekten ne kadar uzak kaldığı ancak sorunun çözümünü kolaylaştıracak yolları desteklediği görülecektir.

“Türk Dış Politikası” basın tarafından oldukça yoğun bir eleştiriye maruz bırakılmış, yine de “Basının Türk Dış Politikasında Belirleyen Değil Aktaran – Destekleyen” bir konuma sahip olduğu sonucu ortaya çıkmıştır.

Türk Dış Politikasını etkileyen ve yönlendiren ne basın ne de hükümet politikalarıdır. Asıl önemli etken ABD faktörüdür. Sonuç tablolarını incelediğimizde ülkemizin gündeminde varolan tüm konuları uzaktan-yakından etkilemekle kalmayan ABD faktörü, tek başına en önemli gündem maddesi olarak ilk sırayı alıyor.

Gözlemlenen bir başka konu ise Dışişleri Bakanlığı ile Basın arasındaki enformasyon eksikliğidir. Dışişleri Bakanlığı bünyesinde kurulu olan Basın ve Enformasyon Dairesi’nin daha yakın ve koordineli olarak kuracağı ilişkiler sayesinde yanlış anlama ve uygulamalar ortadan kalkacaktır. Aynı zamanda basında yer alan dış politika haber ve yorumları Bakanlık uygulamaları ve ülke çıkarları ile paralellik gösterecektir.

Ayrıca, Dışişleri Bakanlığı’nca belirli uluslararası konular üzerinde inceleme ve araştırmalar yapmak bu konularda bakanlığa katkı sağlamak amacı ile Üniversitelerin, Basının ve ilgili diğer resmi yahut özel kurumların uzmanları, emekli büyükelçiler ile Bakanın uygun göreceği kişilerden meydana gelen bir Stratejik Araştırmalar Merkezi oluşturulmuştur. Ancak, söz konusu bu yapı görevini tam anlamıyla yapamamakta ve alınan kararlar uygulamaya geçildiğinde bir takım eksiklikler gözlemlenmektedir. Eğer Basının daha yoğun katılımı sağlanır ve destek alınırsa yaptırım ve etki gücü daha da artacaktır.

Eleştirilmesi gereken bir başka konu ise İletişim Fakülteleri’nin, dış politikaya yönelik olarak daha yoğun bir ders programı ile desteklenmemeleri, mezun olan öğrencilerin, özellikle dış politika konusunda gerek yazılı ve gerekse görüntülü haber hazırlamada zorlandıkları gözlemlenmiştir.

Bunu önlemek için İletişim Fakülteleri’nin ders programlarına Dışişleri Bakanlığı’nın da katkılarıyla dış politika konularında destek dersleri konulmalı, yabancı dil hazırlıklarının yanı sıra gerek ulusal düzeyde gerekse uluslararası düzeyde tüm gelişmeler öğrencilerin bilgisine sunulabilir hale gelmelidir. Bu şekilde yetişen bir öğrenci dış haber / dış politika muhabiri olduğunda daha başarılı olacaktır.

Diyebiliriz ki; basın dış politika konularında fazla abartıya kaçmadan ya da önemsemiyormuş gibi görünmekten uzak durarak olaylarda yön belirleyen, hedef gösteren değil; bilgilendiren, aktaran olması gerekmektedir.

Demokratik ülkelerde, basın özgürlüğünü dirençle savunan gazeteciler ve bireyler gün geçtikçe artmakta, basının etkinliği de bu oranda fazlalaşmaktadır. Görevlerin doğası gereği bir kamu hizmeti yapan ve halkın temsilcisi durumunda olan basın ve basın mensupları, özellikle dış politika gibi gizliliğin, bilgisizliğin, ilgisizliğin, baskıların ve yönetimlerin toplumu etkileme gücünün çok olduğu, yaşamsal öneme sahip bir alanda, toplumun ve ülkenin çıkarlarının en etkin savunucuları durumundadır.

Özgür basının dış politikadaki etkinliğinin artması ulusal çıkarların, güvenliğin, bağımsızlığın en sağlam teminatıdır. Dış politika iktidarların tekeline bırakılmayacak kadar önemlidir. Toplumun dış politikaya etkin bir biçimde sahip olabilmesinin tek koşulu da özgür bir basının klasik devlet yapısı dışında kalan basın gibi kuruluşların dış politika üzerindeki etkinliğini meşru ve gerekli bir hak görerek tartışmaları gelecek için önemli ve umut verici bir gelişmedir. Basının dış politikadaki etkinliği ancak dış politikanın devlet organları ve iktidarların tekeline bırakılmamasıyla mümkündür.

Türk basınının dış politikada olduğa dengesiz bir etkinliği vardır. Sadece basını ele alıp diğer kuruluşlardan soyutlayarak incelediğimizde bu daha da belirginleşmektedir. Türkiye’de basın, diğer kurumlara oranla günlük hayatı açıkça ve her an etkilediğinden dolayı, ister istemez dikkatleri çok daha fazla çekmektedir.

Dış politika konusunda, Türk basını üç değişik rolde görürüz. Bunlardan ilki içe dönük etkinliktir.

Dünyanın her demokratik ülkesindeki gibi, Türk dış politikasını yapan kişilerin kötü rüyası basındır. Önemli bir karar alınacağı sırada sürekli sorulan soru “ acaba basın buna ne der? “ şeklindeydir. Bu sorulardır ki, politikaların saptanması sırasında belirli değişikliklerin yapılmasına, istenildiği veya arzulandığı şekilde rahatça hareket edilmemesine yol açar.

Ancak bu etkinlik de fazla abartılacak bir unsur değildir. Basını kollamaktan öteye gitmeyen örneğin politikaların oluşturulması sırasında basında çıkan yazarlardan yararlanmaya kadar giden bir yaklaşım şeklindeydir.

Türk basınının en önemli ve en somut etkinliği dışa dönük olanıdır. Yabancı ülkeler veya kuruluşlar, tahminlerden de ötede Türk basınına yakından incelerler ve Türkiye'ye yönelik politikalarını oluştururlarken dikkate alırlar. Bunun bir nedeni, kendi yaşam ve düşünce tarzına daha uygun olması diğeri de Türk basınının ülkedeki düşünce yelpazesini oldukça geniş şekilde yansıtabilmesidir.

Türk hükümetleri de basını dış ilişkilerinde çok kullanırlar. Önemli bir pazarlık da olsa, kabul etmek istemedikleri birçok ödünü “ Bunu biz basınıma anlatamayız.” diyerek geçiştirirler. Hem de yara almadan ve karşı tarafın anlayışıyla karşılaşarak güç durumlardan kolaylıkla kurtulabilirler.

Türk basınının en belirgin vasfı ise olayları veya gelişmeleri ters yönde etkilemesidir. Dikkat edilecek olursa, basının olumlu yöndeki etkinliği genellikle Türkiye'nin en önde gelen sorunlarını kapsar. Bazı konular öne çıktığında basın konuşur bazılarında ise susar. Burada ters etkinlik kendini hissettirir.

Ters etkinliğin başlıca nedeni de doğru olmayan veya eksik haberlerden kaynaklanır. Bazen bunlar öylesine artar ki; politika oluşturanların büyük bir zamanı “yanlışlarla düzeltme” çabasıyla geçer. Bu “yanlışları düzeltme” çabaları bir süre sonra giderek yeni yanlışların doğması ve bunlara karşı mücadelede gerçekten üzerinde tartışılması gereken konunun unutulması, boş yere emek harcanmasına neden olmaktadır.

Genelde basının etkinliği, verdiği haberin doğruluğu, tüm boyutları kapsaması, değişik görüşleri içermesi ve olayın geçmişini vermesi ölçüsünde artar. Zira temel unsur haberdir. Bu niteliklerdeki bir haber, yorumcuların daha dengeli ve isabetli yorum yapmalarına kamuoyunu yönlendiren çevrelerin daha sağlıklı şekilde harekete geçip fikir üretmelerine, dolayısıyla daha sağlıklı bir politika oluşmasına yol açar.

Türk toplumunun genelde en büyük enformasyon kaynağı basındır. Özellikle Türkiye'yi yakından ilgilendiren konularda toplumun bir görüşü varsa, bunu basın oluşturur. Böylesine de önemli, hatta hayati bir rolü vardır. Üstelik toplumda, hükümetlerin daima kendilerinden bir şey sakladığı hissi olduğundan basını kendilerine daha yakın gördüklerinden halktaki “inanma” oranı çok büyüktür. Dolayısıyla Türk basınının kâğıt üzerinde büyük bir etkinliği olduğu söylenebilir. Oysa gerçekler bunun tam tersini göstermektedir.

Çünkü Türk basınında çıkan haberlerin önemli bölümünde enformasyon yetersizliği, ince ayırım eksikliği, ayrıntı rakam ve isim dikkatsizliği, neyin ne olduğunu tam nitelememe alışkanlığı, geri dönüş ve nihayet olayı sürekli izlememe hastalıkları vardır. “Ne verirsem olur” anlayışı genelde hakimdir. Böyle olunca da, doğal şekilde yorumlarda sağlıklı çıkar. Basın ile karar oluşturan odak noktaları arasında bir kargaşa, bir mücadele başlar. Sonunda kamuoyu kime inanacağını şaşırır. Bu kargaşa sırasında hem basın inanırlığı zedelenir hem de dış politikayı yapanlar güç durumda kalırlar. Bu arada da tartışılması gereken konu unutulup gider.

İşte Türk basınının geneldeki etkinliği veya ters etkinliği bu şekilde belirir. Türk basınının dış politika ile ilişkilerindeki sağlıksızlığın iki nedeni vardır: Kaynak ve bilgi yetersizliği.

Bir Türk gazeteci için dış politika daima iç politikadan daha zordur. Çünkü iç politika konuları hemen her gün yaşanan, rol oynayan kişilerle doğrudan temas kurup konuşabilme imkânı kolaylıkla bulunan, kaynağı son derece bol konulardır. Dış politika ise somut verileri kıt, gazetecinin bilgisine, yeteneklerine ve iyi kaynaklarına dayanan, daha doğrusu bu noktalardaki ihtiyaçları iç politikadan daha fazla gerektiren bir alandır. İç politikada en sonunda kişinin verdiği demeci olduğu gibi yayınlamak yetebilir, dış politikada aynı sistem yetersiz kalır.

Türk gazetecisinin bu açıdan bakıldığı zaman en büyük sorunu kaynak yetersizliğidir. Ankara’da bulunan Dışişleri Bakanlığı en önemli yasal tek kaynak ve resmi sözcülük makamıdır. Onun da görevi, resmi açıklamaların dışında hiçbir şey söylememektir. Bu yaklaşım artık öylesine geliştirilmiştir ki; belki ağzından kaçırır diye, Dışişleri Enformasyon Bürosu bir zamanlar bakanlık içi toplantılara dahi sokulmamıştır.

Geriye, ilgili konularla uğraşan diplomatlar kalmaktadır. Onlar da, bir yandan bakanlıklardan, öte yandan da gazetecinin yanlış anlamasından çekindiklerinden mümkün olduğu kadar konuşmamaya çalışırlar. Konuşsalar dahi, öylesine karışık ve dolaylı bir anlatım yolu seçerler ki; sonunda ya kendileri dahi ne söylediklerini anlayamaz duruma girerler veya gazetecinin kafasını biraz daha karıştırırlar. Ankara’daki diğer kaynak yabancı devletlerin büyükelçilikleridir. Onlar ise normal olarak sadece büyükelçiliğin görüşlerini yansıtmakla yetinirler. Benimsenip benimsenmediğini açıklamadıklarından, zaman zaman son derece yanlış izlenim de

veririler. Türk gazetecisinin yurt dışındaki kaynakları da genelde sınırlıdır. Dışarıda Türkiye ile ilgili olarak çok daha fazla bilgi dolaşmasına rağmen genelde bu kaynaklar yeterince çalıştırılmaz.

Dış politika konularını izleyebilmenin en başında gelen unsurlardan biri de “bilgi” dir. Eğer gazeteci olayın geçmişini bilmiyor ise ne yapılan açıklamayı doğru dürüst değerlendirebilir ne de konuştuğu kişiye gereken soruları yöneltebilir. Ya rutin bir haberi sansasyonel duruma sokar veya son derece önemli bir haberi göremez. Özellikle ülkemiz insanı dış politika haberlerine iç politikadan daha az duyarlı olduğu için bilgi haberden daha önce gelir.

Üzerinde asıl durulması gereken asıl husus bu dengesizliğin nasıl giderilebileceğidir.

Türk toplumu artık dış politikanın içinde yaşamaktadır. Eskiden olduğu gibi dış politika sadece aydın bir sınıfın elinde tuttuğu anlaşılmaz sözler, soyut ve genel cümlelerle geçirilen bir konu değildir. Sokaktaki insanın anlayabileceği dile indirgenebildiğinden bu yana, dış olayların günlük hayatımızı nasıl etkilediğini artık herkes benimsemiştir.

Daha da önemlisi, Türk toplumunun enformasyon gereksinmesi giderek artmaktadır. Basın bu istek karşısında geride kaldığını çok iyi bir şekilde hissetmekte ancak henüz gerekli değişimi gösterememektedir. Bunun acısını da düşen tirajlarıyla sergilemektedir.

İlk aşamada devletin üzerine düşen görevi bir an önce yerine getirmeye başlaması gerekmektedir. Bu da enformasyon kanallarını açmakla olur. Yayın organlarını ve yayında araç olan gazetecileri eğitmek daha bol bilgi vermek kaçınılmaz koşullardan biridir. Bir gazeteciye bilgi vermekle “haber sızdırmak” arasındaki fark artık belirlenmelidir. Gazeteciye bir umacı gibi görüp kendi kabuğuna çekilmek, Türkiye’nin giderek dışa açıldığı bir dönemde iktidarlara sadece zarar verir.

Çünkü yeterince bilgi sahibi olmayan, dosyaların hiç değilse ana çizgileri dahi kendinden gizlenen gazeteci doğal olarak hata yapmak veya yanlış yazmak zorunda kalır. Bunun zararı da basın kadar hükümetlere fatura edilir. Bir politika hazırlanırken, konuyla ilgili gazetecilere hükümetin politikası hakkında ayrıntılı bilgi

vermek, neden bu yönde bir karar alındığını anlatmak, dünyanın her demokrasisinde en başta gelen çabalardan biridir.

Bugünkü durumda yönetim ne kadar sorumluyorsa, aynı hatta daha da fazla sorumluluk basın kendine de düşmektedir. Bugün basının en büyük sorunu dış politika konusunda çok deneyimli ve yeterli elemanın az oluşudur. Türk basınının Batılı tekellere bağımlı kalmaktan kurtarılmasının ilk şartı geniş kadroya sahip, iyi eğitilmiş ve olanakları artırılmış yurtdışı muhabirliğinden geçiyor.

Gazetelerin yurt dışı muhabirleri, ülkelerinin bir anlamda haber elçileridir. Diplomatlar nasıl ki, görev yaptıkları ülkede olup bitenleri bildirmekle yükümlü iseler, yurt dışı muhabirleri de aynı olayları gazetelerine ve dolayısıyla kamuoyuna iletmekle görevlidirler. Uluslararası olayların arkasında yatan nedenleri araştırmak, yorumlamak ve kendi ülkelerini ne yönden ve ne ölçüde ilgilendirdiğini dile getirmek yurt dışı muhabirinden beklenen görevlerdendir.

Gazete okurunun dolayısıyla kamuoyunun bir bölümünün çeşitli ülkeler hakkındaki görüşleri, yurt dışı muhabirlerince kaleme alınmış haberler ve benzer yazılarla oluşur, biçimlenir. Bu anlamda yurt dışı muhabirliğinin politik bir işlevi vardır. Bu dolaylı etki basının güçlü olduğu ülkelerde siyasi iktidarların dış politika kararlarına yansıtacak boyutlara ulaşır.

Basın, dış politika alanında; iktidarları eleştirebildiği, sınırlayabildiği ve topluma başka seçeneklerin sunulabilmesine aracılık edebildiği ölçüde işlev ve etkinlik sahibi olabilir. Bu nedenle, basın özgürlüğünün ve basın etkinliğinin dış politika alanında en büyük engeli, basının başta bilgi ve haber olmak üzere çok çeşitli biçim ve alanlarda iktidarlara bağımlı olması halidir.

Basın özgürlüğünü ve basının gücünü, onu iktidarlara bağımlı kılarak olumsuz yönde etkileyen unsurlardan ilkinin, çağdaş uluslararası sistemin yapısından, bu yapının devlete yüklediği özel konumundan ve bunun da ulusal devlet çerçevesi içinde görev yapan basına, dayattığı yükümlülüklerle anlayış oluşturmaktadır.

Bu durumun ilk sonucu, dış politika ve ulusal güvenlik sorunlarında iktidarlara verilen dengesiz ağırlıktır.

Böyle olunca da, basın iktidarlar karşısında görevli özgürlüğünü toplumca kendisine dayatılan bir biçimde “gönüllü olarak” kısıtlayıcı, dış politikadaki yapıcı etkinliğinden de kaçınılmaz olarak yoksun kalmaktadır. Bu biçimde hükümet

politikasının bir aracı olmak, siyasal güçlerce yönlendirilmek ve belirli politikalara alet edilmek, basının dış politika gelişmelerini nesnel olarak yansıtmasının engellemekte, onu işlevsizleştirmekte, etkinliğini ortadan kaldırmaktadır.

Dünyanın neresinde olursa olsun, hangi rejimin altında yaşanırsa yaşanılısın, dış haberlerin bir ülkenin basınında yansımaları ile o ülkenin çıkarları ve resmi dış politikası arasında bir yakın ilinti vardır. Aynı şekilde, dış politika alanında alınan ve özellikle uygulamaya yönelik olan siyasi kararlar da; basın-siyasal güç arasında çıkar ilişkisi, güç dengesi, beklentiler gibi temel unsurlara bağlı olarak şekillenir, yerini alır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Akçalı, Nafiz: Siyaset Bilimine Giriş, Ege Üniversitesi Basın Yayın Yüksek Okulu Yayınları, No.1, İzmir, 1991.
- Alkan, Türker: Siyasal Bilinç ve Toplumsal Değişim, Ankara, Gündoğan Arı, Tayyar: Uluslararası İlişkiler, İstanbul, 2.Baskı, Alfa Yayınları, 1997.
- Cohen, Saul Bernard: Geograph and Politics in a World Divided, Oxford University Press New York, 1975.
- Charon, Jean-Marie: L'état Des Medias-Medya Dünyası, Çev. Oya Tatlıpınar, İletişim Yayınları, İstanbul, İletişim Yayınları, 1992.
- Chomsky, Noam: Medya Gerçeği, İstanbul, Tümsamanlar Yayıncılık, 1993.
- Claude, L.Inis: The Impact of Public Opinion Upon Foreign Policy and Diplomacy, Mouton and Co., London, 1965
- Çalış, Şaban H: Türkiye'nin Dış Politika Gündemi-Kimlik, Demokrasi, Güvenlik-, Ankara, Liberte Yayınları, 2001
- Demirkent, Nezih: Sayfa Sayfa Gazetecilik, İstanbul, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1992
- Duran, Ragıp: Apoletli Medya, İstanbul, Yol Yayınları, 1996
- Erdoğan, İrfan: İletişim ve Toplum, Ankara, Bilgi Yayınevi, 1990
- Gıddins, Anthony: Toplumun Kuruluşu, Çev.H.Özel, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları, 1999
- Gönlübol, Mehmet: Uluslararası Politika, 3.Baskı, Ankara, SBF Yayınları, 1985.
- Gönlübol, Mehmet: Olaylarla Türk Dış Politikası, Cilt 2, 7.Baskı İstanbul, Alkım Kitapevi, 1989.

- Harris, George S.: Troubled Alliance Turkish-American Problem in Historical Perspective 1945-1971, Washington D.C.American Enterprise Institute for Public Policy Research, 1972
- Hemian, Edward F.: Medya Halka Nasıl Evet Dedirtir?, Çev.Berfu Akyoldaş, Tamara Han, Metin Çetin, İsmail Kaplan, İstanbul, Minevra Yayınları, 1998
- Hilst, K.J: International Politics, Frame Work of Analysis. Prentice Hall International, London, 1974
- Kapani, Münci: Politika Bilimine Giriş, İstanbul, Bilgi Dağıtım, 1992
- Kaya, A.Raşit: Kitle İletişim Sistemleri, Ankara, Teori yayınları, 1985
- Keane, John: Medya ve Demokrasi, Çev.Haluk Şahin, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 1992
- Kışlalı, Ahmet Taner: Siyasal Çatışma ve Uzlaşma, 2.Baskı, Ankara, İmge Kitapevi, 1993
- Kongar, Emre: 21. Yüzyılda Türkiye, İstanbul, Remzi Kitapevi, 2.Baskı, 1998
- Luard, Evan: Types of International Society, The Free Press, New York, 1976
- Mitrany, David: A. Working Peace System, Chicago Quadrangle Books, International Affairs 24, No.3, 1948
- McQuail, Dennis: Kitle İletişim Modelleri, Çev. Konca YUMLU, Ankara, İmge Kitapevi, 1977
- Öngören, Gürsel: Uluslararası İletişim, İstanbul, Der Yayınları, 1995
- Önen, Mesut: Uluslararası İlişkiler Dersleri, İstanbul, Beta Yayınları, 1988
- Özkan, İ.Reşat: Dış Politika-Dış Kapının Mandalı, İstanbul, Çınar Yayınları, 1996
- Pettman, Ralph: State and Class; A Sociology of International..., London, 1979

- Pollock, John Crothers: The Politics of Crisis Reporting: Learning to be a Foreign Correspondent, New York, 1981
- Sağnak, Mehmet: Medya-Politika, İstanbul, Eti yayınları, 1996
- Sproul, Harold: Foundations of International Politics, Princeton.D.Van Nostrand Company, 1962
- Turan, İlter: Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış, İstanbul, Der Yayınları, 3.basım, 1986
- Ülman, Haluk: Olaylarla Türk Dış Politikası, Cilt 1, Alkım Kitapevi, İstanbul,1989
- Wright, Quincy: The Meaning of International Relations, Appleton, Century Crofts Inc., New York, 1955

Makaleler

- Akgün, Mensur : **“Türk Dış Politikasında Bir Politik Etken Olarak Boğazlar”**, Türk Dış Politikasının Analizi, İstanbul, Der Yayınları, 1994, s.213
- Arslan, Hicabi: **“Sınır Ötesi Özgürlük”**, İletim Gazetesi, İ.Ü.İletişim Fakültesi yayınları, 20 Mayıs 1996
- Aşık, Melih: **“Basın Muhalefet Partisi mi?”**, Yeni Türkiye Dergisi, sayı 1996/11, s.765
- Ayman, Gülden: **“Değişen Uluslararası Koşullarda Strateji, Türkiye ve Komşuları”**, Türk Dış Politikasının Analizi, İstanbul, Der Yayınları, 1994, s.143
- Bağcı, Hüseyin: **“Demokrat Parti”nin Ortadoğu Politikası**”, Türk Dış Politikasının Analizi, İstanbul, Der Yayınları, 1994, s.89
- Bayburt, Hakan: **“Demokrasilerde 4.Kuvvet Medya”**, 4.Boyut Dergisi, İ.Ü.Basımevi ve Film Merkezi, İstanbul, 1997, sayı 18, s.73
- Çağlar, Şebnem: **“Baskı Gruplarının Siyasal İktidar Üzerindeki Etkileri”**, İ.Ü.İletişim Fakültesi Dergisi, 1997, s.6

- Çetin, Nükhet: “**Medya ve Grup Dinamiği Etkisi**”, 4.Boyut Dergisi, İ.Ü.Basımevi ve Film Merkezi, İstanbul, 1997, sayı.17, s.79
- Çetin, Hikmet: “**Türkiye’nin Dış Politika Öncelikleri**”, Yeni Türkiye Dergisi, Türk Dış Politikası Özel Sayısı, Sayı 3, İstanbul, 1995, s.55
- Dijk, Teun A.Van: “**Söylemlerin Yapıları ve İktidarın Yapıları**”, Medya-İktidar-İdeoloji, Der. ve Çev.Mehmet Küçük, Ankara, Ark Yayınevi, 1996, s.337
- Ergin, Feridun: “**Uluslararası Politika Stratejileri**”, İ.Ü.İktisat Fak.yayınları, no.3207, İstanbul, Güryay Matbaası, 1984, s.66
- Eisenstadt, G.N : “**Gelişmekte Olan Ülkelerde ve Yeni Devletlerde Beliren Bürokrasi Sorunları**”, Ankara, A.Ü.S.B.F. Dergisi, 1978, Cilt XX, No.3, s.240
- Gencer, Özcan: “**Türkiye’de Siyasal Rejim ve Dış Politika-1983/1993**”, Türk Dış Politikasının Analizi, Der Yayınları, İstanbul, 1994,s.314
- Gezgin, Suat: “**Basının Sorumlulukları**”, İ.Ü. İletişim Fakültesi Dergisi, İ.Ü.Basımevi ve Film Merkezi, 1997, s.4, s.5
- Hannikainen, Lauri : “**Internaional Law as a Regulator of International Relations**” Ed.Kaarle Nordenstreng, The Mass Media Declaration of UNESCO, Ablex Publishing Corp.Norewood, New Jersey, 1984, s.148
- İlhan, Suat: “**Bozulan Dengeler**”, Yeni Türkiye Dergisi, Türk Dış Politikası Özel Sayısı, İstanbul, 1995, s.3, s.534
- Jones, B.Stephen: “**Global Strategic Views**”, The Theory and Pratics of International Relations, Prentice Hall, Engewood Cliffs, N.S.UInc., 1966, s.119
- Joseph, S.Nye Jr: “**Transnational Relations and World Politics**”, Ed. Robert O.Keohane, Harward Pres, London, 1970, s.380
- Karadoğan, Ece: “**Medya ve Dış Politika**”, İ.Ü.İletişim Fakültesi Dergisi, İstanbul, 1996, s.54

- Karagöz, Kerim: “**Bilgide ve Haberde Objektiflik Sorunu**”, İletişim Fakültesi Dergisi, İstanbul, 1996, s.29
- Kalaycıoğlu, Emin: “**Yeni Dünya Düzeni ve Türk Dış Politikası**”, Türk Dış Politikasının Analizi, Der Yayınları, İstanbul, 1994, s.411
- Kirişçi, Kemal : “**Uluslararası Sistemdeki Değişmeler ve Türk Dış Politikasının Yeni Yönetimleri**”, Türk Dış Politikasının Analizi, İstanbul, Der Yayınları, İstanbul, 1994, s.393
- Kürkçüoğlu, Ömer : “**Dış Politika Nedir? Türkiye’deki Dünü ve Bugünü**”, Ankara, A.Ü.S.B.F.Dergisi, SBF.Yayınları, 1979, c.35, s.335
- Mills, Charles Wrights: “**İktidar Seçkinleri**”, Aktaran Sezgin Kızılçelik, Sosyoloji Teorileri 2, Konya, Kuzucular Ofset, 1992, s.399
- Munir, K.Nasser: “**News Values Versus Ideology: A Tird World Perspective**”. Ed. Martin L.John, Chaudhary Anju Grover, Comparative Mass Media System, Longman, New York, 1983, s.273
- Özgen, Murat: “**Basında Otokontrol**”, İletişim Fakültesi Dergisi, s.6, İstanbul, 1997, s.61
- Rubin, Barry: “**International News and the American Media**”, Ed. Fascell Dante, İnt.News: Freedom Under Attack, Sage Publications, Washington D.C., 1979, s.147
- Sarıbay, A.Yaşar: “**Türkiye’de Siyasal Rejim ve Dış Politika**”, Türk Dış Politikasının Analizi, İstanbul, Der Yayınları, 1994, s.385
- Sönmezoğlu, Faruk: “**Kurtuluş Savaşı Diplomasisi**”, Türk Dış Politikasının Analizi, İstanbul, Der Yayınları, 1994, s.33
- Schiller, Herbert: “**Communication and Cultural Domination**”, Ed. Ragual Salinas and Leena Pacdan, “Culture in the Process of Dependent Development: Theoretical Perspectives”, National Sovereignty, International Arts and Sciences (White Plains), New York, 1976, s.10

- Tachau, Frank: **“Political Ledership in Turkey:Continuity and Change”**, State Democracy and the Military, Turkey in 1980, New York, 1976, s.104
- Turan, İlder: **“Batı İttifakına Üye Olmanın Türk Dış Politikası Üzerindeki Etkileri”**, Türk Dış Politikasının Analizi, İstanbul, Der Yayınları, 1994, s.425
- Yazıcıoğlu, Muhsin: **“Genel İtibari ile Yeni Uluslararası Sistem ve Türkiye Açısından Bir Değerlendirmesi”**, Yeni Türkiye Dergisi, Türk Dış Politikası Özel Sayısı, İstanbul, 1995, s.3, s.71

Gazeteler

- Balcı, Ergun: **“Dış Politikada Çöküş”**, Cumhuriyet Gazetesi, 11 Haziran 1997
- Baran, Tuncer: **“Dış Politika ve Ekonomi”**, Radikal Gazetesi, 10 Ağustos 1997
- Gökmen, Oğuz: **“Türk Dış Politikasına Check-up”** Türkiye Gazetesi, 10 Ağustos 1997
- Maruflu, Selçuk: **“Bunalım ve Medyanın Görevi”**, Günaydın Gazetesi, 08 Haziran 1997
- Önen, Mesut: **“Uluslararası Bir olay: Medya”**, Finansal Forum Gazetesi, 07 Haziran 1997
- Sazak, Derya: **“Medyada Yeni Stratejiler”**, Milliyet Gazetesi, 04 Haziran 1997, s.17
- Sonumut, Güldener: **“İstikrar, Kimlik ve Dış Politikalar”**, Dünya Gazetesi, 20 Eylül 1997
- Sözen, Edibe: **“Asılsız Gündem ve Medya”**, Zaman Gazetesi, 7 Ekim 1998, s.17
- Uşaklıgil, Emine: **“Türkiye’nin Dezavantajı Askeri Açından Güçlü Olması”**, Yeni Yüzyıl Gazetesi, 5 Ekim 1997
- Ünal, Vecihi: **“Medya ve Politika”**, Türkiye Gazetesi, 20 Mayıs 1997, s.6

Zaman Gazetesi,

“**Medya-Güç-İktidar Üçgeni**”, Haber Araştırma Bölümü, İstanbul, 09-10 Haziran 1997,

Tezler

Koçer, Gökhan :

“**Türk Dış Politikasının Berlirlenmesi (1960-1980 İç Siyasal, Resmi Etkenler Açısından Bir Çözümleyici Çalışma Denemesi)**”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İst. Üniv. Sos. Bil. Ens., İstanbul, 1989, s.32

Koçer, Gökhan : “**Türkiye’de Dış Politika ve Parlamento**” Yayınlanmamış Doktora Tezi, İst. Üniv. Sos. Bil. Ens., İstanbul, 1993, s.30

Sözlükler

Random House Dictionary,

Random House, New York, 1987

Silahlı Kuvvetler,

İngilizce/Türkçe Askeri Terimler Sözlüğü, T.C.Genel Kurmay Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1969

EKLER

EK 1. Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı'nın Türk Dış Politikasını Özetleyen Ana Başlıkları

Giriş

2005 yılında, Osmanlı İmparatorluğu'nun kalıntıları üzerinde doğan modern Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu belgelerinden biri olan Lozan Barış Antlaşması'nın 82. yıldönümünü kutlamaktayız. Türkiye, Cumhuriyet'in 1923 yılında kuruluşundan bu yana, Mustafa Kemal Atatürk'ün mirası doğrultusunda, "Yurtta Sulh, Cihanda Sulh" ilkesini benimsemiştir. Türkiye Cumhuriyeti, demokratik ve laik siyasi sistemi, AB'yle gümrük birliği içindeki sağlam serbest piyasa ekonomisi ve çağdaşlığı kültürel kimliğiyle bağdaştıran sosyal geleneğiyle, kendi bölgesinde ve ötesinde güvenlik ve istikrar üreten bir dış politika izlemektedir.

Türk dış politikasının başlıca amacı, gerek Türkiye'de, gerek komşu ülkelerde ve ötesinde, barış ve refah içinde, istikrarlı, işbirliğine dayalı ve beşeri kalkınmayı sağlayacak bir bölgesel ve uluslararası ortamın yaratılmasıdır.

Türkiye bu amacına, diğer hususlar meyanında, NATO İttifakı'na üyelik ve AB'yle bütünleşme, bölgesel işbirliği süreçlerinde öncülük, iyi komşuluk ilişkilerinin ve ekonomik işbirliğinin teşviki, zor şartlar altında bulunanlara insani yardım, barışı koruma operasyonlarına katılım, uyuşmazlıkların çözümü ile çatışma sonrası uzlaşma ve yeniden yapılandırma gayretlerine katkı gibi geniş bir yelpazede, barışçıl, ilkeli ve etkin bir dış politika izlemek suretiyle ulaşmaya çalışmaktadır.

Günümüzün küreselleşmiş dünyasının aktif bir üyesi olan Türkiye, Batı'yla Doğu'yu, Kuzey'le Güney'i uzlaştıran ve tüm kıtalarda etkinlik gösteren çok boyutlu bir dış politika yürütmektedir. Avrasya'nın merkezindeki coğrafi konumu ve geniş bir alana yayılan tarihi ve kültürel bağlarıyla Türkiye, medeniyetlerarası diyaloga ve etkileşime hizmet eden önemli bir köprü işlevi görmektedir.

Türkiye'nin geniş bir yelpazede yer alan pek çok önde gelen uluslararası ve bölgesel kuruluşu üyeliği, dış politikasının çok boyutlu niteliğini en iyi şekilde ortaya

koymaktadır. AB'yle katılım müzakerelerine resmen başlamış bir aday ülke olmasının yanında Türkiye, Birleşmiş Milletler, Avrupa Konseyi, Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO), Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD), Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT), Dünya Dış Ticaret Örgütü (DTÖ), İslam Konferansı Örgütü (İKÖ), Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü (KEİ), Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (EİT), D-8 gibi çeşitli kuruluşlara üyedir. Türkiye ayrıca, bu yıl 10.kuruluş yıl dönümünü kutlamakta olan Euromed / Barselona Süreci'nde de yer almaktadır.

Türkiye, Amerika Devletleri Örgütü, Karayip Devletleri Birliği ve Afrika Birliği'nin faaliyetlerine daimi gözlemci statüsünde katılırken, Arap Ligi ve Güney Doğu Asya Ülkeleri Örgütü (ASEAN) ile de benzer kurumsal bağlar kurmayı amaçlamaktadır.

2004 yılında İKÖ Dışişleri Bakanları Konferansı ve ardından NATO Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi gibi iki önemli zirveye ev sahipliği yapan Türkiye, çok taraflı işbirliğine bağlılığını bir kez daha sergilemiştir. Arka arkaya düzenlenen sözkonusu zirve toplantıları, Türkiye'nin farklı kültürlerin kritik kesişme noktasındaki stratejik önemini ön plana çıkarmıştır.

Türkiye, bu çerçevede medeniyetler arasında anlayış ve işbirliği kültürünün geliştirilmesini amaçlamaktadır. 11 Eylül olaylarını izleyen dönemde, Türkiye kültürler arası diyalogu teşvik etmek amacıyla Şubat 2004'de ilk kez bir araya gelen AB-İKÖ ortak formuna ev sahipliği yapmıştır. Öte yandan, BM Genel Sekreteri tarafından Temmuz 2005'te başlatılan Medeniyetler İttifakı girişiminin İspanya ile birlikte eş-sponsorluğunu da üstlenmiştir.

Türkiye ayrıca, İKÖ Genel Sekreterliğinin bir Türk vatandaşı tarafından üstlenilmiş olması çerçevesinde, bu amaç doğrultusunda daha belirgin bir rol üstlenmek ve İKÖ'nün etkinliğini arttırmayı amaçlamaktadır. Prof. Ekmeleddin İhsanoğlu, 1 Ocak 2005 tarihinden itibaren, dört yıllık bir süreyle İKÖ Genel Sekreteri olarak seçilmiş bulunmaktadır. Bunun yanında Sayın Cumhurbaşkanı her yıl İstanbul'da toplanan İKÖ Ekonomik ve Ticari İşbirliği Daimi Komitesi'nin daimi başkanlığını yürütmektedir.

Lozan sonrası dönemde iç yapılanmaya odaklanan genç Türkiye Cumhuriyeti, dış ilişkilerinde, Lozan Barış Antlaşması görüşmelerinde

sonuçlandırılmayan Osmanlı borçları ve sınır sorunları gibi konuların çözümlenmesine çalışmıştır. Komşu ülkelerle ilişkiler, işbirliği ruhu ve karşılıklı anlayış temellerinde yürütülmüştür.

Uluslararası ortamın hızla bozulduğu 1930'ların ortalarında Türkiye, batı ve doğu sınırlarında birer güvenlik kuşağı oluşturmak için çaba göstermiştir. 1934'te Balkan Antantı'nın (Türkiye, Yunanistan, Romanya, Yugoslavya) ve 1937'de Sadabad Paktı'nın (Türkiye, İran, Irak, Afganistan) kurulmasında öncü rol oynamıştır. 1936 yılında ise, Türkiye'ye stratejik Türk Boğazları üzerindeki egemenliğini iade eden ve Boğazlar'dan geçişi düzenleyen Montrö Sözleşmesi imzalanmıştır.

2. Dünya savaşı'nın başlamasından sadece 16 yıl önce kurulan Cumhuriyet'in ilkelerine bağlı kalan ve son aylara kadar Nazi karşıtı koalisyonun muharip olmayan müttefikleri arasında yer alan Türkiye, savaşın son döneminde yeni dünya düzeninde yerini alabilmek amacıyla Almanya'ya savaş ilan etmiştir.

Türkiye, 2. Dünya savaşı'nın sona ermesini takiben, 1945 yılında Birleşmiş Milletler'in, 1949'da ise Avrupa Konseyi'nin kurucu üyelerinden biri olmuştur. Bilahare Avrupa'da artmakta olan güvenlik tehditleri çerçevesinde, 1952 yılında Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'ne (NATO) katılmıştır. 1963 yılında ise, Avrupa Birliği'nin öncülü olan Avrupa Ekonomik Topluluğu'na ortak üye olmuştur.

Türkiye, 1970'lerle birlikte Avrupa'daki yumuşama döneminin yarattığı olumlu ortamın etkisiyle, Doğu Avrupa ülkeleri ve kuzey komşusu eski Sovyetler Birliği'yle ilişkilerini geliştirme imkanı bulabilmiştir.

Avrupa'da totaliter rejimlerin 1980'lerin sonları ve 1990'ların başlarında çökmesi, Varşova Paktı'nın dağıtılması, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin parçalanması, yeni bağımsız devletlerin ortaya çıkması, Almanya'nın yeniden birleşmesi, çoğulcu demokrasi ve serbest pazar ekonomilerinin yaygınlaşması gibi çarpıcı değişimler, Doğu-Batı rekabetine ve iki kutuplu sisteme son vermiştir. Aynı zamanda dünya, bölgesel istikrarsızlık ve çatışmalara yol açarak yeni bir barış döneminin başlamasına yönelik umutların ilk anda yarattığı iyimserliğe gölge düşüren etnik milliyetçilik, yabancı düşmanlığı, irredantizm, köktendincilik ve uluslararası terörizm gibi yeni güvenlik tehditlerinin ortaya çıkışına şahit olmuştur.

Soğuk savaş sonrası dönemde Türkiye, kendisini Avrupa'dan Orta Asya'ya uzanan geniş bir coğrafi bölgenin, Avrasya'nın merkezinde bulmuştur. Avrasya, yeni binyılda jeopolitik önemi artacak olan bir bölgedir. Türkiye, demokrasi ve ekonomik kalkınma alanlarındaki deneyimini ve bölge ülkelerinin büyük bir çoğunluğuyla arasında mevcut olan muhtelif bağları kullanarak, bu ülkelerin dönüşüm çabalarında rol oynamıştır.

Bu çerçevede Türkiye, soğuk savaş sonrası dönemin ruhunu yansıtan ilk başarılı örnek olan Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı'nın (KEİ) kurulmasına öncülük etmiş, ayrıca "yumuşak güvenlik" sorunlarıyla mücadelede devreye girmek üzere Karadeniz'e kıyısı olan devletlerce tasarlanan Karadeniz Görev Gücü'nün (BLACKSEAFOR) oluşumunda yine öncü rol oynamıştır. Öte yandan, İran ve Pakistan'la birlikte kurmuş olduğumuz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı'nın (EİT) üye sayısı, girişimlerimiz sonucunda Afganistan, Azerbaycan ve Orta Asya Cumhuriyetleri'ni kapsayacak şekilde arttırılmıştır. Hazar petrolünü batı pazarlarına taşıyacak olan ve resmi açılış töreni Mayıs 2005'te yapılan Bakü-Tiflis-Ceyhan (BTC) boru hattı, ilgili ülkelerin çok ötesinde yansımaları olacak bölgesel işbirliğinin somut bir başka örneğini oluşturmaktadır.

Soğuk savaş sonrası dönemde uluslararası barışı koruma faaliyetleri önem kazanmıştır. Bu bağlamda, Türkiye, BM, NATO ve AB liderliğindeki çeşitli misyonlara iştirak etmek ve destek vermek suretiyle, dünyanın dört bir yanındaki barışı koruma operasyonlarına katkısını sürdürmektedir. Bu misyonlar arasında KFOR, Etkin Çaba Harekatı (Operation Active Endeavor) ve Irak'ta askeri eğitim misyonu gibi NATO operasyonları ile AB öncülüğündeki Proxima (Makedonya), EUPOL (Kinşasa), EUPM (Bosna ve Hersek) gibi polis misyonları ile Bosna-Hersek'te SFOR'un yerini alan EUFOR-ALTHEA'yı saymak mümkündür. Dünya çapındaki BM operasyonlarında görev yapan 300'ü aşkın sivil polisi ile Türkiye, bu alanda BM'ye en fazla katkı sağlayan ülkeler arasında yer almaktadır.

Türkiye, ayrıca, ilki Haziran 2002-Şubat 2003 dönemi (ISAF II) ve ikincisi Şubat-Ağustos 2005 dönemi (ISAV VII) olmak üzere Afganistan'daki Uluslararası Güvenlik Yardım Gücü'nün (ISAF) komutasını, kuruluşundan bu yana 3 yılda toplam 14 ay süreyle olmak üzere iki kez üstlenmiştir.

Doğal veya insan kaynaklı felaketlerden etkilenen dünyadaki tüm ülkelere imkanları ölçüsünde insani yardımda bulunmak da Türkiye'nin önemli önceliklerinden birisini teşkil etmektedir. Bu çerçevede Türkiye, ikili düzeydeki yardım faaliyetlerinin yanı sıra, muhtelif uluslararası yardım çabalarına da katkıda bulunmuştur. 2004 yılında yapılan insani yardımların tutarı 10 milyon dolar civarındadır. Türkiye ayrıca, Güney Asya'da yaşanan deprem ve onu izleyen tsunami felaketi sonrasında, bölge ülkelerine 40 milyon Doları aşan düzeyde insani yardımda bulunmuştur. Aynı anlayışla, Katrina Kasırgasının sebep olduğu yıkım ertesinde de yardım elini uzatan Türkiye 3,5 milyon dolar değerinde yardımda bulunmuştur. Türkiye Ekim 2005'te meydana gelen deprem felaketi sonrasında da Pakistan'a yardım ve arama-kurtarma ekibi gönderen ilk ülke olmuştur.

BÖLGESEL POLİTİKALAR

AVRUPA BİRLİĞİ: KATILIMA DOĞRU

Avrupa, 1 Mayıs 2004 tarihinde Birliğin üye sayısının 15'ten 25'e çıkmasını sağlayan tarihi genişlemeyle, kıtanın suni bölünmüşlüğüne sona erişini kutlamıştır. Diğer iki aday ülke olan Bulgaristan ve Romanya, 2007 yılına kadar katılım müzakerelerini tamamlama hedefiyle sırada beklemektedirler. Türkiye müzakere sürecine 3 Ekim 2005 tarihinde başlamıştır. Hırvatistan da Türkiye'yi bu süreçte izlemektedir.

6 Ekim 2004 tarihinde Avrupa Komisyonu, Türkiye tarafından AB ile uyum yolunda atılan adımlar ve ülkenin diğer adaylara uygulanan kriterler temelinde Birliğe katılması mukadder bir ülke olarak resmen ilan edildiği 1999 Helsinki Zirvesi'nden bu yana geçirdiği siyasi dönüşüm hakkında kapsamlı bir değerlendirme içeren ilerleme raporunu yayınlamıştır.

Komisyon bu doğrultuda, Türkiye'nin Kopenhag kriterlerini yeterli ölçüde karşıladığı sonucuna varmış ve ülkemizle katılım müzakerelerinin başlamasına dair açık bir tavsiyede bulunmuştur.

Bu çerçevede, Türkiye tarafından izlenen dinamik reform gündeminin yanı sıra, Ekim 2001 ve Mayıs 2004'teki kapsamlı Anayasa değişiklikleri, yeni Medeni Kanun ve Ceza Kanunu ile sekiz reform paketini içeren devasa yasama çalışmaları da Komisyon'un Tavsiye Kararı'nda kayda geçirilmiştir.

17 Aralık 2004 tarihinde Brüksel'de toplanan AB Devlet ve Hükümet Başkanları, Komisyon'un tavsiyesi doğrultusunda Türkiye ile katılım müzakerelerinin 3 Ekim 2005'te başlatılması kararını almışlardır.

17 Aralık AB zirvesi sırasında Türk Hükümeti, Türkiye ile AB arasında tam üyelik hedefiyle bir ortaklık ilişkisi kuran 1963 tarihli Ankara Anlaşması'nın Birliğin tüm üyelerine teşmili konusundaki Uyum Protokolü'nü katılım müzakerelerinin başlangıcından önce imzalamaya hazır olduğunu teyid etmiştir. Öte yandan Türkiye, bunun hiçbir şekilde Kıbrıs Rum Yönetimi'nin resmi ve hukuki yönden tanınması anlamına gelmeyeceğini kayda geçirmiştir. Bu husus, aralarında AB Hollanda Dönem Başkanlığı'nın da bulunduğu muhtelif çevreler tarafından, kamuoyu önünde de teyid edilmiş bulunmaktadır.

Sözkonusu Protokol 29 Temmuz 2005 tarihinde tamamlanmıştır. Türkiye, Protokolle beraber bir de Deklarasyon yayınlamıştır. Bu Deklarasyon ile, Uyum Protokolü'nün imzalanmasının, hiçbir şekilde Protokol'de adı geçen "Kıbrıs Cumhuriyeti"nin tanınması anlamına gelmeyeceği kayda geçirilmiştir. Ayrıca, Kıbrıs'ta kapsamlı bir çözüme ulaşıncaya kadar Türkiye'nin Kıbrıs konusundaki tutumunda herhangi bir değişiklik olmayacağı ve böyle bir çözüme ulaştırılması halinde Kıbrıs'ta ortaya çıkabilecek yeni bir ortaklık devleti ile Türkiye'nin ilişki kurmaya hazır bulunduğu vurgulanmıştır. Bu vesileyle Türkiye, BM Genel Sekreteri'nin iyi niyet misyonu çerçevesinde Kıbrıs konusuna siyasi bir çözüm bulunması yönündeki çabaları desteklemeye devam edeceğini bir kez daha yinelemiştir.

Komisyon Başkanı Barroso, 17 Aralık Zirvesi'nin sonucunun, Avrupa Birliği'nin Türkiye'ye kapılarını açma yönünde tarihi bir karar olduğunu söylemiştir. Gerçekten de, bu karar ve katılım müzakerelerinin 3 Ekim'de başlaması tam üyelik hedefi doğrultusunda 42 yıldır yürünen bir yolun son dönemecini simgelemektedir.

Türkiye'nin AB ile ilişkileri, tüm yeni üyeler ile aday ülkelerinkinden çok daha uzun bir geçmişe dayanmaktadır. Türkiye'nin AB ile ortaklığının başlangıcını

tam üyelik hedefinin açıkça yer aldığı 1963 tarihli Ankara Anlaşması oluşturmaktadır. Söz konusu Anlaşma, AB'nin Türkiye'ye yönelik taahhüdünün siyasi, hukuki ve manevi çerçevesini oluşturmaktadır.

1987'deki tam üyelik başvurusu ve 1996 başında yürürlüğe giren Gümrük Birliği, Türkiye'nin AB ile bütünleşme sürecindeki diğer önemli kilometre taşlarıdır. Onuncu yılına giren Türkiye ile AB arasındaki Gümrük Birliği, bugüne kadar hiçbir aday ülkenin üyelikten önce gerçekleştirmediği bir düzenlemedir.

Türkiye, başından beri AB ile sahip olduğu özel ilişkilerini katılım müzakerelerinin sonunda tam üyelik ile pekiştirilmeyi amaçlamaktadır. Tam üyelik, katılım müzakerelerinin açık ortak hedefidir.

3 Ekim 2005 tarihli Lüksemburg Hükümetlerarası Konferansı kararıyla aday ülkeden katılımcı ülke statüsüne yükselen Türkiye katılım müzakereleri sürecinde, Devlet Bakanı Sayın Ali Babacan'ı Baş Müzakereci olarak atamıştır.

Müzakerelerin başarıyla sonuçlanması, AB'nin Avrupa'yı yeniden bölen çizgiler yaratmadan birleştirme kararlılığını ortaya koyacaktır. Avrupa projesinin gerçekleşmesi, tüm Avrupalıları paylaşılan değerler etrafında birleştirerek, demokrasiyi ve kıtanın birliğini perçinleyecektir. Dolayısıyla Türkiye'ni AB üyeliği, Birliğin temelini oluşturan ortak değerlere yeniden vurgu yapacak ve dünyada yeni bir dönemi simgeleyecek tarihi bir misyon teşkil etmektedir.

Türkiye, Avrupa demokratik değerler sisteminin ayrılmaz bir parçasıdır. AB içinde ve ötesinde medeniyetler uyumuna ve diyaloguna önemli katkıda bulunacaktır. Türkiye'nin AB üyeliği gerçekleşmediği sürece, Avrupa bütünleşmesi projesi tamamlanmış olmayacaktır. Çeşitli coğrafyalarda barışçıl ilişkiler ağı kuran ve laik, çoğulcu demokrasisiyle reform konusunda istekli diğer bölge ülkeleri için bir ilham kaynağı teşkil eden Türkiye'nin üyeliği sayesinde Avrupa, uluslararası ilişkilerde ve bölgesel gelişmelerde stratejik anlamda daha güçlü bir sese sahip olacaktır.

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ

Türkiye ve ABD arasındaki ilişkiler gülcü dostluk ve ittifak bağlarına dayanmaktadır. Soğuk savaş sırasında, özellikle Truman Doktrini ve Türkiye'nin NATO'ya üyeliğini izleyen dönemde, ilişkilerin güvenlik boyutu ön plana çıkmıştır. Soğuk savaş sonrası ortamda ise, Türkiye ile ABD arasındaki stratejik ilişki, örtüşen yaklaşımlar ve paylaşılan değerler temelinde, ortak çıkarların izlenmesi yönünde gelişerek ve derinleşerek ilerlemeye devam etmektedir.

Türk-Amerikan ilişkileri, her iki tarafın da ilgilendiği geniş coğrafyalarda barış, istikrar ve refahın sürdürülmesinin yanı sıra, özgürlük ve demokrasinin korunması açısından da gereklidir. Bu bağlamda, Türkiye ve ABD, kriz önleme ve kriz yönetimi, bölgesel çatışmaların ve kitle imha silahlarının yayılmasının önlenmesi, uluslararası terörizm ve her türlü aşırılıkla, yasadışı uyuşturucu ticaretiyle ve diğer sınıraşan organize suçlarla mücadele alanlarında yakın danışma, eşgüdüm ve işbirliğini sürdürmektedirler.

Türkiye, ABD'yle ilişkilerinde özellikle ekonomi, ticaret, yatırım, bilim ve teknoloji alanlarında büyük bir potansiyelin mevcut olduğuna inanmaktadır. Bu bağlamda, Türk mallarının Amerikan pazarına erişiminin kolaylaştırılmasını arzulamaktadır. İki ülke arasındaki bağların halklar arasındaki temasları da kapsayacak şekilde çeşitlendirilmesi ve derinleştirilmesi, iki müttefik arasındaki ortaklık zemininin pekiştirilmesine de yardımcı olacaktır.

Başbakan Sayın Recep Tayip Erdoğan'ın 2004 yılının başında Washington'a gerçekleştirmiş olduğu resmi ziyaret ve ABD Başkanı George W. Bush'un 2004 Haziran ayında NATO İstanbul zirvesi vesilesiyle ülkemizi resmi ziyareti, ikili ilişkilerin güçlendirilmesi ve gelecekteki işbirliğine yön verilmesi açısından değerli birer fırsat teşkil etmiştir. ABD Dışişleri Bakanı Condoleezza Rice'in göreve başlamasının hemen ardından Şubat 2005'de ülkemizi ziyareti ve Başbakan Sayın Recep Tayip Erdoğan'ın Dışişleri Bakanı Sayın Abdullah Gül ile birlikte 2005 Haziran ayında ABD'yi ziyareti, ikili ilişkilere yeni bir ivme kazandırmış ve iki ülke arasındaki stratejik ilişkilerin taşıdığı önemin taraflarca tekrar teyid edilmesine vesile olmuştur.

Türkiye, ABD ile mevcut ortaklığını ve verimli işbirliğini, iki tarafı da ilgilendiren pek çok konuda, iki ülkenin çıkarlarına daha iyi hizmet edecek bir biçimde geliştirmeyi amaçlamaktadır.

KIBRIS

Türkiye'nin soruna kapsamlı bir çözüm bulunabilmesi amacıyla Ada'daki taraflar arasında müzakerelerin yeniden başlatılması yönünde 2004 Ocak ayında üstlendiği diplomatik girişimle birlikte, Kıbrıs konusu uluslararası toplumun gündeminin üst sıralarına yerleşmiştir.

Türkiye tarafından çözüm yolunda sergilenen siyasi kararlılık, BM Genel Sekreteri Kofi Annan'ın yeni bir girişimde bulunmasına giden yolu açmıştır.

Sözkonusu girişimin ardından BM himayesinde başlayan yoğun müzakere turları, 19 Şubat-22 Mart 2004 tarihlerinde Ada'da iki taraf arasında ve bilahare 24-31 Mart tarihleri arasında İsviçre'nin Bürgenstock kasabasında anavatanlar Türkiye ve Yunanistan'ın da katılımlarıyla gerçekleştirilmiştir. Sözkonusu müzakerelerin amacı, Annan Planı'nı 1 Mayıs'tan önce Ada'nın iki tarafında ayrı referandumlara sunulabilecek şekilde nihai hale getirmek, böylece referandumların sonuçlarına göre, birleşmiş bir Kıbrıs'ın AB'ye girmesine imkan yaratmak olmuştur.

Genel Sekreter tarafından 31 Mart'ta taraflara iletilen çözüm planının nihai metni, 24 Nisan 2004'de KKTC ve GKRY'nde eş zamanlı, ancak ayrı referandumlarla halkların olayına sunulmuştur. Kıbrıslı Türkler, beklenti ve endişelerin tamamıyla karşılamamasına rağmen uzlaşma ve çözüm uğruna oylarının yüzde 65'ini Ada'nın birleşmiş bir şekilde AB'ye girmesine de olanak sağlayacak çözüm planı lehinde kullanırken, Kıbrıslı Rumlar yüzde 76 oranında "hayır" oyu vererek planı ve çözümü reddetmişlerdir. Buna karşılık, Rum tarafı 1 Mayıs'ta AB'ye tam üye olmuştur. Bu durum Ada'daki dengeleri bozduğu gibi, Ada'nın bölünmüşlüğüne sona erdirebilecek önemli bir fırsat da kaçırılmıştır.

Türkiye, öteden beri Kıbrıs'ta serbestçe müzakere edilmiş, kapsamlı ve yaşayabilir bir çözümü savunagelmiştir. Bu bağlamda, BM Genel Sekreteri'nin iyi niyet misyonuna tam destek vermiş ve referandumlara giden süreçte Genel

Sekreter'le yakın bir işbirliği sergileyerek, Ada'nın bölünmüşlüğüne sona erdirmeye yönündeki siyasi iradesini ortaya koymuştur. Kabul edilmiş olsaydı, bu çözüm, Ada'nın federal bir hükümet ve Kıbrıs Türk ve Kıbrıs Rum devletleri şeklinde iki eşit kurucu devletten oluşacak "Birleşmiş Kıbrıs Cumhuriyeti" adı altında birleşmesini sağlayacaktı.

24 Nisan referandumlarının sonuçları Kıbrıs sorunu açısından yeni bir durum yaratmıştır. Uluslararası toplum, çözüm yolundaki desteklerini cesaretle ortaya koyan Kıbrıslı Türklerin, BM Genel Sekreteri'nin raporunda da belirtildiği üzere, aslında "sadece planı değil çözümün kendisini de reddeden" Kıbrıslı Rumların olumsuz kararı nedeniyle, haksız yere cezalandırılmamaları gerektiğini kaydetmiştir.

Türkiye ve Kıbrıs Türkleri, taraflarca BM Genel Sekreteri'nin gözetimi altında hazırlanan kapsamlı planı desteklemek suretiyle, soruna BMGS'nin iyi niyet görevi çerçevesinde kapsamlı bir çözüm bulunması yolundaki sorumluluklarını yerine getirmişlerdir.

Kıbrıslı Türklerin maruz kaldıkları siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel tecridin sona erdirilmesi ve on yıllardır süren haksız ekonomik ambargonun kaldırılması yönünde kararlı adımlar atması görevi artık uluslararası topluma düşmektedir.

BM Genel Sekreteri Kofi Annan, Kıbrıs'taki iyi niyet misyonuna ilişkin 28 Mayıs 2004 tarihli raporunda "referandumlar sonrasında, Güvenlik Konseyi dahil uluslararası toplumun tümünün dikkatinin Kıbrıslı Türklerin durumuna yönelmesi gerekmektedir" ve "Kıbrıslı Türklerin kullandıkları oy, kendilerine baskı uygulanmasına ve tecrit edilmelerine yönelik bütün gerekçeleri ortadan kaldırmıştır" ifadelerine yer vermektedir. Genel Sekreter ayrıca, Güvenlik Konseyi üyelerine çağrıda bulunarak, Kıbrıslı Türklerin tecrit edilmesine yol açan ve kalkınmalarını engelleyen gereksiz kısıtlamaların ve engellerin kaldırılması yönünde ikili düzeyde ve uluslararası kuruluşlarda işbirliği yapılması için öncülük etmelerini istemiştir. Güvenlik Konseyi hala bu rapor üzerine bir işlem yapabilmiş değildir.

Referandumların ardından, AB ve İslam Konferansı Örgütü (İKÖ) gibi çeşitli uluslararası örgütler ve muhtelif ülkeler, Kıbrıs Türklerine uygulanan haksız ambargo ve kısıtlamaların kaldırılması yönünde bazı girişimlerde bulunmuşlardır. Ancak bugün gelinen nokta, ne Kıbrıs Türklerinin izolasyonunu kaldırabilecek, ne de

geçmişte yaşadıkları acıların derin izlerini silebilecek niteliktedir. Bu konuda mesafe katedilememesinin temel nedeni, şüphesiz ki, AB üyesi olmanın verdiği avantajları da kullanarak Kıbrıs Türklerine yönelik olarak atılabilecek tüm olumlu adımları engelleyen Rum tarafının olumsuz tutumudur.

Dışişleri Bakanı Sayın Abdullah Gül, 30 Mayıs 2005 tarihinde, tüm kısıtlamaların bütün ilgili taraflarca aynı anda kaldırılmasına yönelik yeni bir öneri ortaya koymak suretiyle Kıbrıs'ta adil, kalıcı ve kapsamlı bir çözüm amacı güden yeni bir açılımda bulunmuştur. Bu girişimin unsurları BM belgesi olarak yayınlanan Genel Sekretere muhatap bir mektup ile uluslararası camianın dikkatine getirilmiştir. Sayın Bakan, bu öneriyi 21 Eylül 2005 tarihinde BM General Kurulu'na hitaben yaptığı konuşmada da yinelemiştir. Öneri özü itibarıyla, kişilerin, malların ve hizmetlerin serbest dolaşımına ilişkin mevcut kısıtlamaların ilgili tüm taraflarca karşılıklı olarak aynı anda kaldırılmasını öngörmektedir. Bu öneri paketi kabul gördüğü takdirde, sadece Kıbrıs Türklerinin dünyayla bütünleşmesini sağlamakla kalmayacak, Kıbrıslı Rum gemi ve uçaklarının da Türk deniz ve hava limanlarına girebilmelerine de imkan tanıyacaktır.

Türkiye BM'yi devre dışı bırakmak suretiyle konunun başka forumlara taşınmasına yönelik eğilimlere karşıdır. GKRY'nin süregelen uzlaşmaz tutumu nedeniyle Genel Sekreterin müzakereleri yeniden başlatma çabalarının sonuçsuz kalmasına rağmen, Türkiye, KKTC ile birlikte, Kıbrıs sorununun BM ve Annan planı çerçevesinde kalıcı, kapsamlı ve tarafların siyasi eşitliğine dayalı bir ortaklık temelinde çözüme ulaştırılması yönündeki çabaları desteklemeye devam etmektedir. Türkiye önümüzdeki dönemde de bu yöndeki çabalarını aktif bir biçimde sürdürecektir.

YUNANİSTAN

Türkiye, komşumuz Yunanistan'la ilişkilerin yakın işbirliği, ittifak ve güven zeminine dayanması gerektiği inancıyla hareket etmektedir. İki ülkeyi ve halklarını birbirine bağlayan bağlar, esasen birbirinden ayırıyor gibi görünen farklılıklardan çok daha fazladır. Halklar arasında tabandan başlayan geniş kapsamlı diyalog ve

temaslar ile hükümetler arasında gelişmekte olan işbirliği bunun açık kanıtlarıdır. Türkiye ve Yunanistan arasındaki ilişkilerin bu duruma gelmesi büyük bir gelişme olmakla beraber, yapılması gereken daha çok şey vardır.

Türkiye ve Yunanistan arasında geçtiğimiz yıllarda başlayan yakınlaşma süreci kapsamında, bugüne kadar, ticaret, turizm, çevre, kültür, enerji, ulaşım ve güvenlikle ilgili konuları kapsayan muhtelif alanlarda 30'a yakın anlaşma imzalanmıştır. İki ülke arasında yeni iletişim kanalları da kurulmuştur. Bu çerçevede, Dışişleri Bakanlarının karşılıklı ziyaretleri, Yönlendirme Komitesi Çalışma Grubu toplantıları, siyasi istişareler, Güven Artırıcı Önlemler görüşmeleri ve 2002-2005 arasında 31 turda gerçekleştirilen Ege'ye ilişkin istikşafi temaslar düzenli olarak sürdürülmektedir.

Sıklaşan üst düzey temaslar ve karşılıklı ziyaretler, bu yakınlaşmanın birer göstergesi olduğu gibi, aynı zamanda sürece katkıda da bulunmaktadır. İkili ilişkilerimize hakim olmaya başlayan olumlu ve yapıcı hava, özellikle Başbakan Sayın Recep Tayyip Erdoğan'ın 2004 yılı Mayıs ayında Yunanistan'a yaptığı ziyaretle daha da belirginleşmiştir. Sözkonusu ziyaret, 16 yıl aradan sonra bir Türk Başbakanı tarafından Yunanistan'a yapılan ilk ziyaret olma özelliğini taşımaktadır. Başbakan Erdoğan, bu vesileyle ayrıca, Türk azınlığın yaşadığı Batı Trakya'yı ziyaret etmiştir. Yunanistan Dışişleri Bakanı Molyviatis'in Nisan 2005'de Türkiye'ye gerçekleştirdiği ziyaret, iki ülke arasındaki işbirliğinin daha da geliştirilmesi imkanlarının araştırılmasına olanak sağlamıştır.

Farklılıkların diyalog yoluyla aşılması ve iki ülkenin de yararına olacak şekilde yakın işbirliğinin geliştirilmesi yolundaki karşılıklı iradenin, ilişkilerimizin ticaret ve turizm gibi başka veçhelerinde de olumlu yansımaları olmuştur. 1999 yılında iki ülke arasındaki ticaret hacmi 695 milyon dolar iken, bu rakam bugün 1.8 milyar dolar seviyesine ulaşmıştır. 1998 yılında Türkiye'yi ziyaret eden Yunan turistlerin sayısı 160 bin civarındayken, Türkiye 2004 yılında 500 bin Yunan turisti ağırlamıştır. Enerji konusu da iki ülke arasında umut vadeden bir işbirliği alanı oluşturmaktadır. Güney Avrupa Gaz Ringi Projesi'nin bir parçası olarak İtalya'ya kadar uzatılması ve 2006 yılında faaliyete geçmesi öngörülen ortak doğalgaz boru hattı inşası projesinin temel atma töreni, Türkiye ve Yunanistan başbakanlarının katılımıyla 3 Temmuz 2005 tarihinde İpsala'da yapılmıştır.

Her iki ülke tarafından kabul edilen ve uygulanmakta olan 14 kadar Güven Arttırıcı Önlem, ortak çıkarlara hizmet eden muhtelif konularda işbirliğinin daha da geliştirilmesi için olumlu bir atmosferin yaratılmasına yardımcı olmaktadır. Türkiye ayrıca, Yunanistan ile 2004 Atina Olimpiyat Oyunları'nın güvenlik ve lojistik düzenlemeleri konusunda yakın işbirliği yapmıştır.

Aralık 2004'te Brüksel'de toplanan Avrupa Konseyi, iki ülke ilişkilerindeki bu gelişmeleri olduğu kadar, Türkiye'nin mevcut sorunların çözümü konusunda çalışmaya devam etme arzusunu ve Yunanistan'la bu amaç doğrultusunda gerçekleştirilen istikşafi temasları da memnuniyetle karşıladığını kaydetmiştir.

Türkiye, ikili ilişkilerdeki iyileşmenin gelecek dönemlerde tüm sorunların çözümlenmesine izin verecek şekilde sürmesini, sadece iki ülkenin yararına değil, aynı zamanda bütün bölgenin barış, istikrar ve güvenliğine katkı sağlayacak bir işbirliği ortamının oluşmasını ümit etmektedir.

BALKANLAR

Balkanlar, Avrupa ve dünya tarihinde önemli bir rol oynamıştır. Stratejik açıdan hassas olan bu bölge, Türkiye'nin Kıta Avrupası'na geçiş kapısını oluşturmaktadır. Türkiye ve Balkan halkları arasında ülkemizin bölgeyle yakın ilişkisini yansıtan güçlü tarihi ve kültürel bağlar mevcuttur.

Balkanlar, Soğuk Savaş sonrası dönemde siyasi ve güvenlik ortamındaki köklü değişimleri yansıtan çatışmaların yoğun biçimde yaşandığı bir bölge olmuştur. Türkiye, Balkan ülkeleri arasında daha yakın bağlar kurulması suretiyle karşılıklı anlayış ve barış içinde birlikte yaşamaya dayalı bir ortamın oluşturulmasına önem atfetmektedir. Böyle bir ortamın bölgesel barış ve istikrarın korunmasını sağlayacağı aşikardır. Böylece, Türkiye'nin Balkanlardaki ihtilaflara yaklaşımı sadece çatışmaların sona erdirilmesi ile sınırlı kalmamakta, aynı zamanda bölge genelinde kalıcı bir işbirliği ortamının yaratılması amacını da gütmektedir. Bu bağlamda Türkiye, Bosna-Hersek ve Kosova ihtilaflarının çözümlenmesine yönelik uluslararası girişimlerde ön saflarda yer almıştır. Türkiye ilgili NATO operasyonlarına katılmanın yanı sıra, barışı koruma ve yeniden yapılandırma çabalarında da yer

almıştır. Bu çerçevede, bölgeden kaynaklanan yegane girişim olan Güney Doğu Avrupa İşbirliği Süreci (SEEC) başta olmak üzere, Güney Doğu Avrupa İçin Çok Taraflı Barış Gücü (MPFSEE) / Güney Doğu Avrupa Tugayı (SEEBRIG) gibi önemli girişimlerin başlatılmasına ön ayak olan Türkiye, bölgedeki çeşitli ekonomik girişimlerin yanı sıra Güney Doğu Avrupa İstikrar Paketi ve Güney Doğu Avrupa İşbirliği Girişimi (SECI) bağlamında da aktif bir politika izlemektedir.

Türkiye, Kosova'daki KFOR ve BM Polis Misyonu (UNMIK), Bosna-Hersek'te bulunan SFOR ve AB öncülüğündeki Polis Misyonu (EUPM) ile Makedonya'da AB öncülüğündeki Polis Misyonu "Proxima"ya katılım suretiyle, bu bölgedeki barış ve istikrara katkı yapmayı sürdürmektedir.

Türkiye, AB tarafından bugüne kadar üstlenilmiş en büyük barışı koruma operasyonu olan ve 2 Aralık 2004 tarihinde Bosna-Hersek'teki görevi sona eren SFOR'un yerine geçmiş bulunan EUFOR-ALTHEA hareketine de, tıpkı SFOR'a yaptığı gibi, katkıda bulunmaktadır.

ORTA DOĞU

Zengin doğal kaynaklara ve müreffeh bir gelecek potansiyeline sahip olan Orta Doğu, maalesef onlarca yıldır karışıklık ve çatışmalar içindedir. Türkiye, bölgedeki istikrarsızlık ortamından olumsuz yönde etkilenmektedir. Bu nedenle, mevcut sorunların çözümlenmesi Türkiye'nin çıkarıdır. Türkiye ayrıca, tüm bölge ülkeleri ve halklarıyla arasındaki derin tarihi ve kültürel bağlar nedeniyle, Orta Doğu'nun kalıcı barış, güvenlik, refah ve yoğun işbirliği içeren bir coğrafyaya dönüştürülmesi yönündeki çabalara aktif katkıda bulunmayı bir sorumluluk olarak görmektedir.

Türkiye, iyi yönetim, hukukun üstünlüğü, hesap verebilirlik, kadın-erkek eşitliği, liberal ekonomi, bölgesel işbirliği ve terörizmle mücadele alanlarında kendi tecrübelerini temel alan bir Orta Doğu vizyonuna sahiptir. Bir vizyon ayrıca, Avrupa düzlemindeki işbirliği süreçlerine katılan ve Balkanlar ile Karadeniz'deki bölgesel forumlara öncülük eden Türkiye'nin edindiği değerli tecrübelerin paylaşılması imkanını da sunmaktadır. Uzun süredir bölgesinde olumlu değişimin güçlü bir

savunucusu olan Türkiye, bölge ülkelerinin özgün reform çabalarını desteklemektedir. Türkiye, bu doğrultuda, bölgedeki ekonomik, siyasi ve sosyal koşulların iyileştirilmesi bakımından büyük umut vadeden mevcut yerel girişimleri teşvik etmekte ve desteklemektedir.

Bu çerçevede Türkiye, Haziran 2004'te Sea Island'da düzenlenen G-8 Zirvesi'ne demokratik ortak olarak iştirak etmiş ve Geniş Orta Doğu ve Kuzey Afrika (GODKA) girişimi içerisinde yer alan mekanizmalardan Demokrasi Yardım Diyaloğu'nun eş başkanlığını İtalya ve Yemen ile birlikte üstlenmiştir.

Türkiye, Kasım 2004'te Roma'da düzenlenen ilk resmi Demokrasi Yardım Diyaloğu (DYD) toplantısına ve Aralık 2004'te Fas'ta gerçekleştirilen Gelecek İçin Forum toplantısına aktif biçimde katkı sağlamıştır. Bu toplantılar bölge ülkelerinin ve G-8 ortaklarının kalkınma ve reformlara bağlılıklarını teşvik etmeyi ve paylaşılan bir gelecek olan bu ortaklığın genel eğilimini tanımlamayı amaçlamıştır. Kadının toplumdaki yerinin güçlendirilmesi konulu ilk tematik DYD toplantısı, 20 GODKA ülkesinden 37 Sivil Toplum Kuruluşu (STK) ve 6 Hükümet temsilcisinin katılımıyla 20-21 Haziran 2005 tarihlerinde İstanbul'da gerçekleştirilmiştir.

Türkiye, Orta Doğu'da kalıcı barış, güvenlik ve istikrara ancak İsrail-Filistin uyumsuzluğunun müzakere yoluyla çözümlenmesi sonucunda ulaşılabileceğine inanmakta ve bu yöndeki uluslararası çabalara aktif olarak katılmaktadır. Dörtlü Girişimin (Quartet) hazırladığı Yol Haritası bu bağlamda tarafların iyi değerlendirmesi gereken değerli bir fırsat sunmaktadır. Türkiye, İsrail ve Filistin'in iki devlet şeklinde, güvenli ve uluslararası planda tanınmış sınırlar içinde bir arada yaşamasını öngören çözüm vizyonunu desteklemekte, dolayısıyla 1397 sayılı BM Güvenlik Konseyi (BMGK) Kararı'nı ve Yol Haritası'na 1515 sayılı BMGK Kararı ile verilen desteği bu amaca yönelik önemli bir adım olarak görmektedir.

2005 Şubat'ında Şarm el Şeyh Zirvesi ile ilan edilen ateşkesi ve bunun ertesinde taraflarca atılan adımları memnuniyetle karşılayan Türkiye, Zirve ve sonrasında İsrail'in Gazze Şeridi'nden çekilmesiyle yaratılan olumlu ortamın, Barış Süreci'nin tekrar canlandırılması bakımından önemli bir fırsat sunduğunu değerlendirmektedir. Türkiye, İsrail'in Batı Şeria'da da aynı olumlu adımları atmasını temenni etmektedir.

İsrail'in geri çekilmesiyle oluşan olumlu ortam, bu ülkenin ikili ilişkilerine de yansımıştır. İsrail ve Pakistan Dışişleri Bakanları'nın, diplomatik ilişkilerin tesisine yönelik olarak 1 Eylül 2005 tarihinde Türkiye'nin ev sahipliğinde İstanbul'da bir araya gelmeleri bu bağlamda bir örnek oluşturmaktadır.

Türkiye, uluslararası toplum tarafından Orta Doğu'da barışın sağlanması için gösterilen çabalara aktif biçimde katkı sağlamaktadır. Her iki tarafla sahip olduğu geleneksel ve mükemmel ilişkilerin yardımıyla, bu amaç doğrultusunda çabaları tamamlayacak yapıcı bir rol oynamak için elverişli konumda bulunmaktadır. Türkiye'nin 1949'a kadar uzanan İsrail ile diplomatik ilişkileri, aradan geçen süre zarfında hem iki ülke hem de bölge istikrarına fayda sağlayan bir biçimde gelişme göstermiştir. Bu sorunlu coğrafyada barış kök saldıkça, İsrail ile bağlarının ve işbirliğinin diğer bölge ülkeleri için de bir örnek oluşturacağına inanan Türkiye, ayrıca, her iki tarafın da talebi çerçevesinde, halen "El Halil'deki Geçici Uluslararası Mevcudiyet'e (TIPH) de katkı sağlamaktadır. İsrail'in Gazze'den çekilmesi sonrasındaki yeni dönemde de tarafların ihtiyaç ve taleplerini karşılamaya hazır olan Türkiye, bu doğrultuda, geri çekilme sonrasında Dörtlü Girişim'in (Quartet) Özel Temsilcisi James Wolfenshon'un Filistin topraklarındaki yeniden yapılanmaya yönelik çalışmalarına da destek vermektedir.

Ekonomik işbirliğinin taraflar arasında güveni artırabileceğine inanan Türkiye, geçtiğimiz yıl Filistin ve İsrail arasındaki ekonomik ve ticari ilişkileri geliştirmek amacıyla, Türkiye'nin de katılımıyla Ankara Forumu olarak anılan üçlü bir süreç başlatmıştır. Ankara Forumu'nun TOBB tarafından Nisan 2005'de düzenlenen ilk toplantısını Kudüs'teki ikinci toplantı (Haziran 2005) ve İstanbul'daki üçüncü toplantı (Eylül 2005) izlemiştir.

9 Ocak 2005 tarihinde gerçekleştirilen Filistin Başkanlık seçimlerinin hemen öncesinde, Dışişleri Bakanı Sayın Abdullah Gül yeni yılın ilk resmi gezisini İsrail ve Filistin'e yapmıştır. Filistin'in isteği üzerine, bu seçimleri izlemek için Türkiye bir gözlemci heyeti de göndermiştir. Başbakan Sayın Recep Tayyip Erdoğan'ın bu yılın Mayıs ayında bölgeye gerçekleştirdiği ziyaret de, İsrail-Filistin cephesinde kaydedilen olumlu gelişmelerin pekiştirilmesi ve ileriye götürülmesinde, iki tarafın da güvenini haiz bir bölgesel aktör olarak Türkiye'nin aktif bir rol üstlenmeye hazır bulunduğu bir kez daha vurgulanmasına vesile teşkil etmiştir.

Türkiye, ayrıca, sağlık, eğitim, kamu maliyesi, kurumsal yapılanma, güvenlik, turizm ve tarım gibi alanlarda Filistin Yönetimi'ne yardım sağlamaktadır. 2003 yılında kabul edilen bir eylem planı çerçevesinde Türkiye, Filistin halkının ekonomik ve sosyal kalkınmasına katkıda bulunmakta, Filistinli öğrencilere ve polis adaylarına burs tahsis etmekte ve mesleki eğitim programları düzenlemektedir. Ayrıca Filistin'e yirmi beş bin polis üniforması bağışlamıştır. Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı (TİKA), Filistin Yönetimi'ne yaptığımız mali ve teknik yardımın eşgüdümünü sağlamak amacıyla Başbakanımızın ziyareti sırasında Ramallah'da bir bölge ofisi açmıştır. Türkiye, bu çerçevede Filistin halkının iktisadi ve sosyal kalkınması için yaklaşık 23 milyon dolarlık yardım sağlamıştır.

Türkiye, bölgede kalıcı barış ve istikrarın sağlanması yolunda ortaya çıkan fırsatın taraflarca değerlendirilmesini güçlü bir biçimde teşvik etmektedir. Barış Süreci'ni ileriye götürmek için taraflarca talep olunacak her türlü yardımı yapmaya hazır olduğunu her vesileyle yinelemektedir.

IRAK

Irak'ta yaşanan gelişmeler ve bu ülkenin geleceği, hem barış ve istikrar bakımından hayati bir önem taşımakta hem de Orta Doğu genelindeki coğrafyada demokrasi deneyimi bakımından bir örnek olay teşkil edecektir.

Irak'taki gelişmeler gerek uluslararası camianın gerek Türkiye'nin gündeminde önemli bir yer tutmaya devam etmektedir. Siyasi süreçle ülkenin birlik ve bütünlüğünün korunduğu bir temelde, Irak toplumunun tüm kesimleri arasında geniş bir sosyal oydaşmaya dayalı demokratik bir Irak oluşturulması başlıca hedefi teşkil etmektedir. Türkiye, şiddetin artık yaşanmadığı, kendisiyle ve komşularıyla barışık, uluslararası camiaya tam olarak tekrar entegre olmuş, istikrar ve güvenliğin tesis edildiği demokratik bir Irak görmeyi arzu etmektedir.

Irak'ın toprak bütünlüğünün ve ülke birliğinin korunması, güvenlik ve istikrarın yeniden tesisi, toplumun tüm kesimlerini temsil eden demokratik bir hükümetin kurulması ve ülkenin hızlı bir şekilde yeniden imarı, Türkiye'nin Irak'a ilişkin öncelikli hedefleri arasında yer almaktadır. Türkiye, bu hedefleri sadece Irak

için değil, aynı zamanda bölgesinde, geniş Orta Doğu'da ve tüm dünyada barış ve istikrar için önemli bir unsur olarak değerlendirmektedir.

15 Ekim 2005 tarihinde yapılan Anayasa referandumuyla Irak'daki siyasi süreç, 15 Aralık 2005'te yapılması öngörülen genel seçimlerle tamamlanacak olan son aşamasına doğru yol almaktadır. Türkiye, yeni anayasa yazım çalışmaları da dahil, siyasi sürecin her safhasında Irak'taki tüm kesimlerin geniş biçimde katılımını, şeffaf ve kapsayıcı bir yaklaşım benimsenmesini başından beri teşvik etmektedir.

Bu doğrultuda Türkiye, Irak'taki önde gelen tüm kesimleri temsil eden siyasi parti ve gruplarla, aralarında birlik ve uyum sağlanabilmesi ve siyasi sürecin sorunsuz bir biçimde ilerleyebilmesini temin amacıyla temaslar sürdürmektedir.

Yeni Anayasa üzerinde süren uzun istişare ve müzakereler dikkate alındığında, Anayasa'daki çeşitli boşlukları doldurmak ve referandum ertesinde de ulusal oйдаşmayı genişletmek hedefiyle, önümüzdeki dönemde bazı yasal düzenlemeler üzerindeki çalışmaların devam etmesi beklenmektedir. Bu kritik geçiş evresinde, katılımcı anlayışın gelişerek sürmesi ve Irak toplumunun tüm kesim ve partilerin sürece dahil olması ilk önceliği oluşturmaktadır. Türkiye, bütün Irak halkına siyasi sürecin yanında yer almalarını, gerçek bir demokrasi kültürü ve uzlaşma ortamı oluşturma yönünde gayret sarfetmeleri çağrısında bulunmaktadır.

Irak'ta gittikçe kötüleşen güvenlik ortamı ciddi bir endişe kaynağı oluşturmaktadır. Türkiye, istikrar ve barışın yanı sıra Irak'ın yeniden imarı bakımından da büyük önem taşıyan asayiş durumunun, Irak halkı içinde siyasi süreci sahiplenme duygusu yerleştikçe daha iyiye doğru gideceği inancındadır.

Bu dönem içinde Türkiye, her bakımdan Irak'ın adeta küçük bir nüvesini teşkil eden Kerkük'teki gelişmelere yönelik kaygılarını da dile getirmektedir. Kerkük bütün Irak halkına aittir. Hiçbir grup ya da topluluğun Kerkük üzerinde siyasi ve idari bakımdan tek başına hak iddia etmesine izin verilmemelidir. Bu çerçevede, Kerkük üzerindeki mevcut tartışmalar, Irak'taki siyasi sürecin başarısı bakımından da önemli bir sınav niteliği taşımaktadır. Anayasa referandumu ve 15 Aralık'ta yapılacak seçimler ile siyasi sürecin nihai bir aşamaya geldiği bir dönemde, Kerkük'ün statüsü konusu da dahil olmak üzere, BM'nin Irak'taki varlığı ve rolü de kritik bir önem kazanmıştır. BM Güvenlik Konseyi'nin 1546 sayılı kararı, BM'nin böyle daha ön planda bir rol üstlenmesi için gerekli altyapıyı sağlamaktadır.

Türkiye, Kerkük'ün gelecekteki statüsü hakkında devam eden tartışmaları ve Kerkük'teki demografik dengeleri daha şimdiden değiştirmiş bulunan tek taraflı eylemleri yakından izlemektedir. Dışişleri Bakanı Sayın Abdullah Gül, BM Genel Sekreterine hitaben yazdığı mektubunda Kerkük'ün hassas niteliğinin altını çizmiş ve Kerkük'ün özel statüsünün muhafazası suretiyle şehrin çok etkili ve çok kültürlü niteliğinin korunmasının gerekliliğini vurgulamıştır.

Türkiye, geçtiğimiz 25 yıl boyunca Irak ve çevresinde meydana gelen olayların sonucunda ortaya çıkan insani, iktisadi ve güvenlik sorularından olumsuz yönde en fazla etkilenen bölge ülkesi olmuştur. Bundan dolayı, Irak'ta normale dönüş, barış ve istikrarın süratle yeniden tesisi Türkiye için büyük önem taşımaktadır.

Bu doğrultuda Türkiye, siyasi süreci desteklemeye ve güvenlik, barış ve istikrar arayışında Irak'a yardımcı olmayı kararlı bir biçimde sürdürmektedir. Irak'ın ulusal güvenlik ağı ve yeteneklerinin yeniden tesis edilmesinin önemini bilinci içerisinde Türkiye, Irak'taki NATO Eğitim Misyonu'na da katkı sağlamaktadır. Türkiye'nin Irak'a insani yardım, temel mal ve hizmetlerin ikmalinde ana arter olarak sağladığı katkılar da Irak'ın yeniden yapılandırılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Bu süreç içerisinde Türk vatandaşlarının kaçırılmaları, rehin alınmaları ve terör eylemleri sonucunda hayatlarını kaybetmeleri, tabiiyle Türkiye için derin bir üzüntü kaynağı oluşturmaktadır.

Hükümetimiz, Türkiye'nin Irak konusundaki ulusal ve uluslararası plandaki çabalarının eşgüdümünün sağlanmasını teminen bir Irak Özel Temsilcisi atamıştır. Ayrıca, Irak'a yönelik yardımlarımızda eşgüdümü sağlamak amacıyla bir üst düzey Yeniden Yapılanma ve İnsani Yardım Özel Koordinatörü de görevlendirilmiştir.

Bunların yanında, demokratik kurumlar, anayasa, seçim sistemi ve yasamaya ilişkin konularda Irak'taki siyasi partilerin temsilcilerine yönelik olarak ülkemizde bir dizi brifing ve seminer düzenlenmektedir. 2005'in ilk yarısında, çeşitli siyasi partileri temsilen altı ayrı Irak heyetinden yaklaşık 200 temsilci bu seminerlerden istifade etmek amacıyla ülkemizi ziyaret etmiştir.

Türkiye, Irak ve komşuları arasındaki istişareler sürecini teşvik etmeyi sürdürmektedir. Irak'a yönelik ABD liderliğindeki askeri müdahale öncesinde, 2003 yılı Ocak ayında Türkiye tarafından başlatılan Irak'a Komşu Ülkeler Girişimi

çerçevesinde, bugüne kadar Dışişleri Bakanları seviyesinde sekiz resmi, iki gayri resmi toplantı gerçekleştirmiştir. Bu mekanizma, yararlı bir görüş alışverişi platformu sağlaması ve Irak'ta istikrara ve kalıcı barışa katkıda bulunmaya yönelik bölgesel yaklaşımların uyumlaştırılması bakımından önemli bir işlev görmektedir.

30 Nisan 2005 tarihinde İstanbul'da yapılan 8. resmi Irak'a Komşu Ülkeler Dışişleri Bakanları toplantısında Türkiye'nin davetiyle, AB ve İKÖ de ilk defa temsil edilmişlerdir.

30 Ocak 2005 seçimlerinden sonra Irak'ta Başbakanlığı üstlenen İbrahim El-Caferi ilk yurtdışı seyahatini Mayıs 2005'te Türkiye'ye yapmıştır. Bu ziyaret vesilesiyle, iki ülke arasındaki işbirliğinin daha da güçlendirilmesi ve çok boyutlu bir nitelik kazandırılması konusundaki karşılıklı görüş birliği bir kez daha teyid edilmiştir.

Türkiye ayrıca, Irak'ın yeniden inşası ve siyasi geçiş sürecine uluslararası destek sağlamaya yönelik olarak ABD ve AB'nin himayesinde 21-22 Haziran 2005 tarihinde Brüksel'de düzenlenen Uluslararası Konferans'a da katılmıştır.

Türkiye, sınır güvenliği ve terörizme karşı mücadele konularının tartışıldığı, 19 Temmuz 2005 tarihinde Irak'a Komşu Ülkeler İçişleri Bakanları 2. Toplantısı'na da ev sahipliği yapmıştır. Anılan toplantıda Bakanlar, güvenlik alanındaki mevcut işbirliği anlaşmaları ile uyumlu ve bu anlaşmalara ilave niteliğinde Irak ve komşuları tarafından sonuçlandırılmak üzere çok taraflı bir protokolü bir sonraki toplantıya kadar kaleme almak yönündeki Türk heyetinin getirdiği öneriyi memnuniyetle karşılamışlar ve bu bağlamda, bir ilk adım olarak böyle bir işbirliğinde temas noktası olarak görevlendirilecek yetkililerin belirlenmesini kararlaştırmışlardır.

PKK/KONGRA-GEL terör örgütü üyelerinin ve uzantılarının kuzey Irak'ta süregelen varlığı ikili ilişkilerde müzmin bir sorun olmaya devam etmektedir. Bu konuda Irak Hükümeti'nin etkin bir biçimde harekete geçmesi ve önlemler alması gerekmektedir. Geçtiğimiz aylarda kuzey Irak'tan faaliyet gösteren PKK bağlantılı terörist unsurların varlığında, eylemlerinde ve oluşturduğu tehditte önemli artışlar gözlenmiştir.

Türkiye, Irak topraklarından kendisine yönelik terörist tehdidinin "terörizme sıfır hoşgörü" ilkesi doğrultusunda acil ve etkin tedbirler gerektirdiğini tüm ilgili

tarafların dikkatine açık bir biçimde getirmiştir. Türkiye, ABD ve Irak, PKK terörizmi ile mücadelede işbirliği imkanlarının tespit edilmesi amacıyla üçlü bir diyalog sürdürmektedir.

RUSYA FEDERASYONU

Rusya, tarih boyunca Türkiye için önemli bir komşu ülke olmuştur. Sovyetler Birliği'nin dağılması ve Rusya Federasyonu'nun kurulmasıyla birlikte, Türk-Rus ilişkilerinde de yeni bir döneme girilmiştir. Türkiye ve Rusya, bölgelerinde barış, istikrar ve refahın geliştirilmesi yönünde çalışılması hedefini paylaşmaktadırlar. 21.yüzyıla girerken uluslararası ortamda meydana gelen değişimler ile barış ve istikrara yönelik olarak ortaya çıkan yeni tehdit ve riskler, Türkiye ve Rusya arasında gelişmekte olan işbirliğinin önemini arttırmaktadır. Türkiye, her iki ülke arasında, halihazırda karşılıklı güven, dostluk ve işbirliği temeline dayanan iyi komşuluk ilişkilerinin ortak çıkarlara hizmet edecek şekilde daha da geliştirilmesi amacını gütmektedir.

Bu işbirliğinin somut sonuçlarını ekonomi ve enerji alanlarında görmek mümkündür. Rus doğalgazının Karadeniz'in altından geçen bir boru hattıyla Türkiye'ye ulaştırılması konusunda Türkiye ile Rusya arasında imzalanan ve resmi açılışı töreni Kasım 2005'te yapılacak olan "Mavi Akım Projesi" olarak da bilinen anlaşma bu işbirliğinin bir göstergesidir. Türkiye ve Rusya arasındaki ticaret hacmi, tahmin edilen miktarı büyük ölçüde aşarak, 2004 yılı içerisinde 11 milyar dolarlık rekor bir seviyede gerçekleşmiştir. Türk müteahhitleri toplam değeri 12 milyar doları bulan ihalelerde Rus inşaat pazarında önemli bir yer edinmişlerdir. Türk işadamlarının Rusya'daki yatırımları 2milyar doları aşmıştır. Ülkemizi 2004'te ziyaret eden Rus turistlerin sayısı 1.7 milyonu bulmuştur. Tüm bu rakamlar, ikili ilişkilerimizdeki olumlu seyri yansıtmaktadır.

Aynı zamanda, iki ülke arasında gerçekleştirilen karşılıklı ziyaretler, ikili ilişkilerin güçlendirilmesi ve işbirliği alanlarının çeşitlendirilmesine katkıda bulunmuştur. 16 Kasım 2001 tarihinde imzalanan "Türkiye-Rusya Federasyonu

Avrasya’da İşbirliği Eylem Planı”, ikili işbirliğini çok boyutlu bir ortaklık düzeyine çıkararak geliştirme yönündeki karşılıklı iradeyi ortaya koymuştur.

İki ülke arasındaki ilişkiler Dışişleri Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Sayın Abdullah Gül’ün 2004 Şubat ayında Rusya’ya yaptığı resmi ziyaret ile yeni bir ivme kazanmıştır. Sayın Bakanımız, son 8 yıl içinde Türkiye’den RF’ye Dışişleri Bakanı düzeyinde gerçekleştirilen bu ilk ziyaret sırasında Devlet Başkanı Vladimir Putin ve dönemin Dışişleri Bakanı Igor Ivanov ile verimli ve kapsamlı görüşmeler yapmıştır. Taraflar, ziyaret vesilesiyle ikili işbirliğini çok boyutlu ortaklık ile eşdeğer bir düzeye çıkarma konusundaki kararlılıklarını teyid etmişlerdir.

Sayın Bakanımız ayrıca, Orta Doğu’daki durum hakkında görüşmelerde bulunmak üzere, Bakan düzeyindeki İslam Konferansı Örgütü heyetiyle birlikte, 2004 Mayıs ayında Moskova’ya yeni bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Söz konusu ziyaret, Sayın Bakanın Rus meslektaşı Lavrov ile ikili düzeyde temaslarda bulunmasına da imkan vermiştir.

RF Devlet Başkanı Putin’in Aralık 2004’te ülkemize gerçekleştirdiği ve 30 yıldan bu yana bir ilk teşkil eden ziyaret, temaların sonunda imzalanan “Dostluğun ve Çok Boyutlu Ortaklığın Derinleştirilmesine İlişkin Ortak Deklarasyon”un da ortaya koyduğu üzere, ikili ilişkilerin ve ortak çıkarlara hizmet edecek işbirliğinin daha da geliştirilmesi yolunda önemli bir adım olmuştur.

Başbakan Sayın Erdoğan’ın 2005 Ocak, Mayıs ve Temmuz aylarında gerçekleştirdiği Rusya ziyaretleri ikili ilişkilerin ve işbirliğinin daha da geliştirilmesine yardımcı olmuştur. Ziyaretler sırasında ekonomik alanda ve özellikle enerji sektöründe işbirliğinin geliştirilmesi hususu ön plana çıkmıştır.

GÜNEY KAFKASYA

Kafkasya halklarıyla yakın siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel bağları bulunan Türkiye için bu komşu bölgede barış, istikrar ve işbirliğinin sağlanması hayati önem taşımaktadır. Türkiye’nin güney Kafkasya’ya yaklaşımı, bölgedeki tüm ülkeleri içine alacak kapsamlı bir işbirliği ortamının yaratılması amacı doğrultusunda şekillenmektedir.

Güney Kafkasya, bu coğrafyada yaşayanların refahı açısından büyük bir potansiyele sahiptir. Ancak, mevcut ihtilaflar bu potansiyelin ortaya çıkmasını engellemektedir. Bu nedenle Türkiye, Dağlık Karabağ ve Abhazyaya da dahil olmak üzere “donmuş ihtilafların” barışçı çözümüne, bölgedeki gerilimin azalmasına ve bölge ülkelerinin katkıda bulunmak için her türlü gayreti göstermektedir. Bu bölge aynı zamanda, sahip olduğu enerji kaynakları ve petrol boru hatları nedeniyle, Avrasya'nın istikrar ve refahı bakımından da stratejik öneme sahiptir.

Sovyetler Birliği'nin dağıtılmasından sonra Güney Kafkasya bölgesindeki üç yeni devletin bağımsızlığını herhangi bir ayırım gözetmeksizin 1991 yılına tanıyan Türkiye, ortak dil, kültür ve tarih paylaştığı Azerbaycan'la yakın bir ilişkisi geliştirmiştir. Türkiye, Azerbaycan'ın bağımsızlığının güçlendirilmesine, toprak bütünlüğünün korunmasına ve Hazar Denizi'nin zengin doğal kaynaklarına dayanan ekonomik potansiyelinin değerlendirilmesine yönelik gayretlerine destek olmaktadır. Türkiye ile Azerbaycan arasındaki mükemmel ilişkiler merhum Devlet Başkanı Haydar Aliyev'in oğlu İlham Aliyev'in siyasi liderliğinde de gelişmeye devam etmektedir. Sonuncusu Başbakan Sayın Erdoğan tarafından 2005 Haziran ayında gerçekleştirilen karşılıklı üst düzey ziyaretler, iki ülke arasındaki güçlü bağların daha da pekiştirilmesine yardımcı olmaktadır.

Dağlık Karabağ sorunu, Kafkasya'da siyasi istikrar, ekonomik kalkınma ve bölgesel işbirliğinin gerçekleştirilmesinin önündeki en önemli engeldir. AGİT bünyesindeki Minsk Grubu'nun bir üyesi olan Türkiye, bu süreci, soruna Azerbaycan'ın toprak bütünlüğü çerçevesinde barışçıl, kalıcı ve adil bir çözüm için yararlı bir mekanizma olarak değerlendirmektedir. Azerbaycan ve Ermenistan arasındaki doğrudan ve aracılı görüşmeleri de destekleyen ve bu sürecin somut sonuçlar vermesini temenni eden Türkiye, Dağlık Karabağ sorununda kolaylaştırıcı bir rol oynamak ve diğer bölgesel konularda fikir alışverişinde bulunmak amacıyla, Azerbaycan, Ermenistan ve Türkiye Dışişleri Bakanları arasında ayrıca üçlü bir diyalog süreci başlatmıştır. Bu forumun ilk toplantısı 2002 Mayıs ayında Reykjavik'te yapılmış ve taraflar temaslarını bu çerçevede sürdürmek hususunda mutabık kalmışlardır. Üç Dışişleri Bakanı son olarak 28-29 Haziran 2004 tarihleri arasında İstanbul'da düzenlenen NATO zirvesi marjında bir araya gelmişlerdir.

Türkiye, Ermenistan'ın bağımsızlığını ilk tanıyan ülkelerden birisi olmuştur. Ancak, Ermenistan'ın izlediği politikalardan kaynaklanan sorunlar diplomatik ilişkilerin tesisini engellemiştir.

Türkiye, Ermenistan'ın mevcut politikalarını gözden geçirmesi ve iyi komşuluk ilkeleriyle uyumlu politikalar benimsemesi halinde, bu ülkeyle ilişkilerin normalleştirilmesine karşı değildir. Ermenistan'ın uluslararası hukuken temel kurallarını ve ilgili BM Güvenlik Konseyi kararlarını çiğnemesi ve Türkiye'ye karşı Ermeni diasporasıyla birlikte izlediği hasmane tutum, ülkemizle diplomatik ilişkiler kurmasına engel teşkil etmektedir. Türkiye, Ermenistan'ın bu hususun bilincine varmasını ümit etmektedir.

Bu bağlamda, Türkiye gerek iki ülke gerek ilgili üçüncü ülke arşivlerinde araştırmalar yapmak üzere iki ülke tarihçilerinden oluşacak bir ortak komisyon kurulması ve bu çerçevede elde edilecek bulguların kamuoyuna açıklanması yönünde Ermenistan'a bir öneride bulunmuştur. Bu adım, Türkiye'nin, tarihteki tartışmalı olaylara ışık tutulması ve böylece ilişkilerde normale dönülebilmesi için uygun bir ortam hazırlanması konusundaki iradesini ortaya koymaktadır.

Gürcistan'la da yakın ortaklık ilişkilerine sahip olan Türkiye, bu ülkeyle mevcut bağların daha da geliştirilmesine ve toprak bütünlüğünün korunmasına büyük önem atfetmektedir. Abhazya ve Güney Osetya sorunları, yalnızca Gürcistan'da değil, tüm bölgede barış ve istikrarı tehlikeye sormaktadır. Türkiye, başından itibaren bu sorunların Gürcistan'ın egemenliği, bağımsızlığı ve toprak bütünlüğü çerçevesinde barışçıl yollardan çözümlenmesini desteklemiştir. Bu sorunların çözümü tüm bölge istikrarı açısından önem taşımaktadır. Türkiye, taraflar istediği takdirde, Abhazya sorununun barışçı bir çözümünde kolaylaştırıcı bir rol üstlenmeye hazır bulunduğunu açıklamıştır.

2003 yılı sonunda Gürcistan'daki "Kadife Devrim" ile meydana gelen yönetim değişikliği ve 2004 yılında Acara'da yaşanan gerginliğin barışçıl bir şekilde aşılmış olması, bu komşu ülkede demokrasi ve istikrarın güçlendirilmesi bakımından önem taşıyan gelişmeler olmuştur. Gürcistan Devlet Başkanı Saakashvili'nin Mayıs 2004'te ülkemize gerçekleştirdiği ve Başbakan Erdoğan'ın Ağustos 2004'te Gürcistan'a yaptığı ziyaretler, Türkiye'nin yeni bir önderlik altındaki Gürcistan ile arasında geleneksel olarak mükemmel düzeyde seyreden ilişkilere yeni bir ivme

kazandırmıştır. Gürcistan Başbakanı Zurab Nogaideli'nin de 2005 Ekim ayında ülkemize gerçekleştiği ziyaret iki ülke arasındaki yakın işbirliği bağlarının daha da güçlendirilmesine katkıda bulunmuştur.

Öte yandan Türkiye, bölge aktörleri arasında güven ve işbirliği ortamının tesisine katkıda bulunmak amacıyla, tüm bölge ülkelerini Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü çatısı altında toplamıştır.

Türkiye ayrıca, AB'nin bölgede istikrarı teşvik amacı taşıyan Güney Kafkaslara yönelik Avrupa Komşuluk Politikası'nın uygulanmasında etkin bir aktör olabileceğine inanmaktadır.

ORTA ASYA

Türk halkının Orta Asya halklarıyla yakın kültürel ve ortak dil bağları bulunmaktadır. Bağımsızlıklarını kazanmalarının ardından Orta Asya devletleriyle bağlarını yeniden canlandıran Türkiye, bu ülkelerle ikili ilişkilerini ve ortak çıkarlara hizmet edecek işbirliğini daha da güçlendirmeyi amaçlayan bir politika izlemektedir.

Ayrıca, ilki 1992 yılında Ankara'da düzenlenen ve Türkiye, Türkmenistan, Özbekistan, Kazakistan, Kırgızistan ve Azerbaycan'ı üst düzey bir platformda bir araya getiren Türkçe Konuşan Ülkeler Devlet Başkanları Zirvesi gibi girişimler vasıtasıyla, ortak bir tarih, kültür ve dili paylaşan bu ülkeler arasındaki dayanışmayı teşvik etmektedir.

Orta Asya ülkeleriyle ticari ilişkilerini geliştirmeye devam eden Türkiye'nin bölge ülkeleriyle mevcut ticaret hacmi, 2004 yılında 1.7 milyar dolara ulaşmıştır. Türkiye, sağladığı önemli miktarda kredi, teknik yardım, burslar, kamu görevlilerinin eğitimi, askeri yardım ve eğitim yoluyla, bu ülkelerin demokratik ve ekonomik kalkınma çabalarını desteklemeyi amaçlamaktadır.

ENERJİ KAYNAKLARI

Türkiye, dünyanın bugüne kadar tespit edilmiş enerji kaynaklarının yüzde 70'inin bulunduğu Orta Doğu ve Hazar Denizi havzasına yakın bir coğrafyada

yer almaktadır. Türkiye, yılda 70.9 milyon ton kapasiteli Kerkük-Yumurtalık petrol boru hattı ve 2001'den bu yana faal durumda bulunan İran doğalgaz boru hattı gibi çeşitli alternatiflerle, büyük ölçüde Rusya Federasyonu'ndan sağlanan doğalgaza dayalı enerji tedarik imkanlarını çeşitlendirmeye çalışmaktadır.

Hazar Denizi petrol ve doğalgaz rezervlerinin taşınması açısından, Türkiye'nin doğusundan geçerek Akdeniz'e ulaşan güzergah, en kısa, maliyeti düşük, teknolojik ve çevresel açıdan uygun ve güvenilir seçeneği oluşturmaktadır. Diğer taraftan, bu kadar büyük miktarlarda petrolün dar ve trafiği yoğun Türk Boğazları'ndan tankerlerle taşınması sürdürülebilir bir uygulama değildir.

Bu nedenlerden ötürü Türkiye, Hazar petrol ve doğal gaz rezervlerinin Batı'daki pazarlara taşınması yönündeki çabalarını, Doğu-Batı Enerji Koridoru Projesi'nin gerçekleştirilebilmesi üzerinde yoğunlaştırmıştır. Kafkasya ve Orta Asya'yı Avrupa'ya bağlayan boru hattı projeleri, bölgenin Batı'yla bütünleşmesi açısından önemlidir. Güvenli ve ticari açıdan karlı boru hatları, bölgenin istikrar ve refaha ulaşmasına yardımcı olacaktır.

Doğu-Batı Enerji Koridoru'nun ilk ayağını oluşturan Bakü-Tiflis-Ceyhan Ham Petrol Boru Hattı (BTC) Projesi, hem Orta Asya hem de Azerbaycan petrolü için planlanmıştır. İnşasına 2002 yılında başlanan BTC boru hattının resmi açılış töreni 25 Mayıs 2005 tarihinde gerçekleşmiş ve Hazar petrolünü taşıyan ilk tankerin Ceyhan'dan 2005 yılının sonunda dolum yapması öngörülmektedir. Cumhurbaşkanımız Sayın Ahmet Necdet Sezer son olarak ilk petrolün Gürcistan'a ulaşması vesilesiyle 12 Ekim 2005 tarihinde Gürcistan'ın Gardaban kentinde düzenlenen törene iştirak etmişlerdir.

BTC boru hattı, Hazar petrolünü Batı pazarlarına güvenli biçimde taşımakla kalmayacak, Türk Boğazları'ndaki tanker trafiğini azaltarak, seyir güvenliğine, çevrenin korunmasına ve İstanbul'un 12 milyonluk nüfusunun güvenliğine de katkıda bulunacaktır.

BTC Projesi, enerji arzının düzenli, güvenli ve düşük maliyetli bir yolla çeşitlendirilmesi bakımından, Avrupa için sağlam ve uygulanabilir bir seçenek oluşturmaktadır. Bu proje, ekonomik açıdan en uygun, çevresel açıdan en güvenli, stratejik bakımdan ise en makul opsiyonu sunmaktadır. Böylelikle Türkiye, Hazar

petrol ve doğalgazının dünya pazarlarına güvenli bir şekilde taşınmasını kolaylaştıracaktır.

Doğu-Batı Enerji Koridoru'nun diğer önemli projesi, Azeri doğalgazını Gürcistan üzerinden Türkiye'ye taşıyacak olan Bakü-Tiflis-Erzurum (BTE) Doğalgaz Boru Hattı'dır. Bu hat aynı zamanda, Türkmen doğalgazını Avrupa'ya ulaştıracak Hazar geçişli Boru Hattı Projesi'nin ilk ayağını oluşturmaktadır. Söz konusu projenin yasal çerçevesi tamamlanmış olup, Gürcistan ve Azerbaycan'daki inşa aşaması başlamış bulunmaktadır. Azeri doğal gazının dağıtımına da 2007 yılı içinde başlanması öngörülmektedir.

Hazar petrolü ve doğalgaz kaynaklarının boru hattıyla taşınması, Avrupa ülkelerinin enerji arzını çeşitlendirmelerine ve güvence altına almalarına imkan sağlayacaktır. Güney Avrupa Gaz Ringi projesi çerçevesinde Türkiye ve Yunanistan doğal gaz boru hatlarının enterkoneksiyonu, gelecekte Avrupa'nın enerji kaynaklarının çeşitlendirilmesi çabalarının önemli bir parçasını oluşturacaktır. Türkiye ve Yunanistan arasında bu konuya ilişkin Hükümetlerarası Anlaşma'nın Şubat 2003'de; BOTAŞ ile DEPA arasındaki Doğal Gaz Alım-Satım Anlaşması'nın da Aralık 2003'de imzalanmasıyla, Türkiye'nin enerji şebekesinin AB ile birleştirilmesi sağlanmıştır. Başbakan Sayın Erdoğan, 3 Temmuz 2005 tarihinde Türk-Yunan sınırındaki İpsala'da Yunan Başbakan Karamanlis ile birlikte 2006 yılında faaliyete geçmesi planlanan ortak doğalgaz boru hattının temelini atmıştır. Boru hattının daha sonra Güney Avrupa Gaz Ringi Projesi çerçevesine İtalya'ya kadar uzanması öngörülmektedir.

BOTAŞ ayrıca, son dönemde, Bulgaristan'ın Bulgargaz, Romanya'nın Transgaz, Macaristan'ın MOL ve Avusturya'nın OMV şirketleriyle, Türkiye'den geçecek doğal gazın Bulgaristan, Romanya ve Macaristan üzerinden Avusturya'ya naklini öngören Nabucco Projesi'ne ilişkin bir protokol imzalamıştır.

Bu gelişmelerin de ortaya koyduğu üzere, dünyanın ekonomik merkezleri ve enerji kaynakları arasındaki stratejik kesişim noktasında bulunan ve önemli bir enerji terminaline dönüşen Türkiye Avrupa ile kayda değer bir enerji ortağı konumunda bulunmakta ve enerji stratejisi AB enerji güvenliği politikasıyla paralellik arz etmektedir. Türkiye'nin, Norveç, Rusya ve Cezayir'in ardından Avrupa'nın dördüncü ana enerji ikmal kanalı olma hedefi AB'nin enerji ikmal güvenliği

politikasıyla örtüşmekte ve Avrupa'nın Asya ile bağlarını güçlendirmek suretiyle Türkiye-AB işbirliği açısından yeni bir ufuk açmaktadır.

AFGANİSTAN

Türkiye ve Afganistan tarih boyunca, gücünü iki halk arasındaki sağlam dostluk ve dayanışma bağlarından alan yakın ilişkilere sahip olmuşlardır. Türkiye Cumhuriyeti'ni kuruluşunu takiben tanıyan ikinci ülke olan Afganistan ile Türkiye arasındaki yakın işbirliği, Atatürk ve Emanullah Han'ın liderliğinde daha da geliştirilmiştir. Kuruluşunun ilk yıllarında genç Türkiye Cumhuriyeti'nin gerçekleştirdiği reformlardan ilham alan Afganistan'a, devlet organlarının, üniversitelerin, hastanelerin, kültürel kuruluşların ve ordunun kuruluşunda önemli yardımlarda bulunulmuştur.

Türkiye, gerek Afganistan'ın bağımsızlığı, ulusal birliği ve toprak bütünlüğüne, gerekse Afgan halkının refahına büyük önem atfetmektedir. Bu çerçevede Türkiye, geçen yıl yapılan Devlet Başkanlığı ve 18 Eylül 2005 tarihinde gerçekleştirilen Parlamento seçimlerinin, Afganistan'da barış ve istikrarın tesisi ve demokratik yapılanma yönünde ilerleyen siyasi süreç çerçevesinde önemli birer kilometre taşını teşkil ettiği görüşündedir.

Afganistan'ın yakın dostu ve terörizme karşı uluslararası koalisyonun bir üyesi olan Türkiye'nin, bölgede barış ve istikrarın tesisi ve ulus inşası sürecinin yanı sıra ülkenin yeniden yapılandırılması çabalarına katkıda bulunmaya yönelik taahhüdü, Bonn Süreci'ne ve Merkezi Hükümet'e verdiği destekte ifadesini bulmaktadır. Başbakan Sayın Recep Tayyip Erdoğan, 30 yılı aşkın bir aradan sonra Afganistan'a ülkemizden bu düzeyde yapılan ilk resmi ziyareti gerçekleştirmiştir. Ayrıca, oluşumundan itibaren Afganistan'daki Uluslararası Güvenlik Yardım Gücü'ne (ISAF) iştirak eden Türkiye, Haziran 2002-Şubat 2003 tarihleri arasında ISAF-II'nin ve Şubat-Ağustos 2005 döneminde de ISAF VII'nin komutasını üstlenmiştir. Türkiye, Afganistan'da ISAF bayrağı altındaki yaklaşık 380 personeli ile barış ve istikrara katkısını sürdürmektedir. Aynı zamanda, Afgan Ulusal Ordusu ve Polis Gücü'ne eğitim vermektedir. Türkiye ayrıca, ağırlıklı olarak eğitim, sağlık

ve tarım alanlarında bu ülkenin yeniden imarına yönelik projeler üstlenmiş bulunmaktadır. Öte yandan, Türk inşaat firmaları da 1 milyar doların üzerindeki yatırımlarıyla ülkede faaliyet göstermektedir. Türkiye'nin bugüne kadar Afganistan'a yaptığı toplam yardım miktarı yaklaşık 20 milyon dolar düzeyindedir.

Bunlar, Türkiye'nin yalnız Afganistan'da gösterilen çabalara değil, 11 Eylül sonrası dünyada uluslararası güvenlik ve istikrarın sağlanması yönünde devam etmekte olan arayışa yaptığı somut, sürekli ve stratejik katkıyı ortaya koyan anlamlı adımlardır.

Bonn Antlaşması'yla ortaya konan hedeflere ulaşılması ve Afganistan'ın uluslararası toplumda hak ettiği yeri almasına yönelik çabalara aktif olarak katılan Türkiye, bu ülkeyi bundan sonra da, terörizm, şiddet ve köktencilikten arınma ile barış, güvenlik ve refah içinde bir ulus yaratma yönünde karşılaşılabileceği tehditlerle mücadelede desteklemeye Türkiye, Afgan halkına istikrar ile demokrasi yolunda ve ülkelerini yeniden inşa etme çabalarında yardımcı olmaya devam edecektir.

TERÖRİZM

Terörist faaliyetler ister bireysel, ister kolektif olarak gerçekleştirilsin, uluslararası barış ve güvenliğe ciddi bir tehdit oluşturmaktadır. Terörizm, temel insan haklarını, özellikle yaşama hakkını ihlal eden, insanlığa karşı işlenen bir suçtur ve hiçbir şekilde haklı görülemez. Terör belası demokrasinin temelini, sivil toplumu ve ekonomik ve sosyal kalkınmayı hedef almaktadır. Terörün olumsuz sonuçlarından derin şekilde etkilenmiş Türkiye, her çeşit terörü ve terör eylemlerini şiddetle kınamaktadır. Son zamanlara kadar Türkiye'yi hedef alan yurtdışı destekli şiddet ve terör kampanyası, toplumun tüm kesimlerinin ortak çabaları ve sebatkarlığı sayesinde büyük ölçüde kontrol altına alınabilmiştir.

11 Eylül 2001'de ABD'ye karşı gerçekleştirilen terör saldırıları, terörizmin insanlığa karşı oluşturduğu tehdidin ciddiyetini ve bu belaya karşı küresel savaşta uluslararası toplumun dayanışma içinde ve birlikte hareket etmesinin gerekliliğini ortaya koymuştur. Türkiye, terörizmle mücadele için oluşturulan küresel koalisyona ilk katılan ülkelerden birisidir. Son yıllarda dünyanın başlıca şehirlerinde yaşanan

terör eylemlerine, 2003 yılı Kasım ayında Türkiye de hedef olmuştur. Bu eylemler, terörizmin sınır tanımadığını ve hiçbir ülkenin terörizm tehdidinden muaf olmadığını göstermiştir.

Terörizmle mücadelenin başarıya ulaşması için doğru açıdan ele alınması gerekmektedir. Zira, terörizmin herhangi bir din, kültür, coğrafya veya etnik grupla ilişkilendirilmesi sözkonusu olamaz. Teröre karşı savaş medeni dünyanın ortak mücadelesidir. Bu bağlamda, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 1373 sayılı kararı terörizmle mücadele çabaları için değerli bir temel oluşturmaktadır. Türkiye, terörizm ile mücadele konusundaki 12 BM Sözleşmesi ve Protokolünün tamamına taraftır.

Terörizmle mücadele için gereken uluslararası dayanışma bağlamında, AB'nin 2002 Mayıs ayında ayrılıkçı terör örgütü PKK ile aşırı solcu DHKP/C'yi ve bilahare Nisan 2004'te PKK'nın yeni isimleri olan KADEK ve KONGRA-GEL'i terör örgütleri listesine alma kararı olumlu bir adım teşkil etmiştir.

GELECEĞE NET BİR BAKIŞ

Türkiye'nin gelecekteki dış politika vizyonu bakımından belirleyici olan iki ana hedefi bulunmaktadır.

Birinci hedef, Avrupa Birliği'nin ayrılmaz bir parçası olmaktır. Tarihi, coğrafi ve ekonomik olarak Türkiye bir Avrupa ülkesidir. Dolayısıyla, makul bir zaman içerisinde Avrupa Birliği'ne tam üye olması gayet doğaldır. 3 Ekim 2005'te katılım müzakerelerinin başlaması bu stratejik hedefe ulaşılması yönünde önemli bir adımdır. Türkiye, demokrasi, laiklik, serbest pazar ekonomisi, iyi yönetim ve bölgesel işbirliği konusundaki çağdaş standartları Orta Doğu ve Avrasya'nın eşiğine taşımaktadır.

Türk Dış Politikası'nın öncelikli konularından birini teşkil etmekle birlikte, AB'ye tam üyelik, Türkiye'nin güçlü transatlantik bağlarına ve ABD ile stratejik ilişkilerine bir alternatif oluşturmamaktadır. Türkiye, sözkonusu ilişkilerin birbirini tamamladığına inanmaktadır.

İkinci hedef, tümü Türkiye'nin dış politikasında önemli bir yere sahip olan Balkanlar, Kafkaslar, Karadeniz, Orta Doğu, Akdeniz ve Orta Asya ile Avrupa'nın doğal kesişim noktasında yer alan ülke toprakları etrafında bir güvenlik, istikrar, refah, dostluk ve işbirliği ortamı yaratılmasıdır. Esasen, dış politika konusunda Asya ve Pasifik de dahil olmak üzere tüm bölgeleri kapsayan aktif bir tutum izlenmektedir. 1998'de benimsenen "Latin Amerika Eylem Planı" ve "Afrika Eylem Planı", Türkiye'nin bu iki kıtada yeralan ülkelerle ilişkilerini ve işbirliğini daha ileriye götürme konusundaki arzusunu açıkça ortaya koymaktadır. Benzer bir biçimde Güney Asya, Uzak Doğu ve Pasifik bölgelerinin taşıdığı büyük ekonomik ve siyasi potansiyelin bilincinde olan Türkiye, bu bölgedeki tüm ülkelerle ilişkilerini geliştirmeye yönelik politikalar izlemektedir.

2005 Türkiye'de Afrika yılı olarak ilan edilmiştir. Bu çerçevede yıl boyunca bölge ülkeleriyle üst düzey temaslara öncelik verilmiştir. Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı (TİKA) 2005 Mart ayında Addis Ababa'da ilk bölge ofisini açmıştır. Bu ofis, kıtaya yönelik gerçekleştirilecek insani ve kalkınma amaçlı yardımların eşgüdümünü yürütecektir. Türkiye, son dönemde Dünya Gıda Programı aracılığıyla Afrika'da açlık ve kuraklıktan etkilenen ülkelere de önemli miktarda yardım sağlamıştır.

Türkiye, ikinci hedefini gerçekleştirme çabalarında sahip olduğu muhtelif değerlerin faydasını görecektir. Bu çerçevede, çoğulcu demokrasisi ve laik siyasi sistemi, çağdaş değerlere yakın olma geleneği, hür teşebbüse dayalı ekonomisi, ürün çeşitliliği yansıtan sınıai altyapısı, barışı koruma faaliyetleri konusunda deneyimli, üst düzey kapasiteye sahip bir silahlı kuvvetlere sahip olması, önemli özellikler olarak dikkati çekmektedir.

Türkiye, bölgesel ve küresel barış ve istikrarın korunmasına aktif biçimde katkı yapmaya kararlıdır. Dünyayı daha iyi ve güvenli bir yer haline getirme konusundaki çabalarımız, kurucu üyesi olduğumuz Birleşmiş Milletler Şartı'nda yer alan ideallerle de örtüşmektedir. Bu çerçevede Türkiye, uluslararası barış ve güvenliğin muhafazasını hedefleyen BM Güvenlik Konseyi'ne üye olarak aktif bir rol üstlenmek amacıyla, 2009-2010 dönemi BMGK üyeliği için adaylığını açıklamıştır. Türkiye'nin Batı Avrupa ve Diğerleri Grubundan aday olduğu BMGK üyeliği için seçimler BM Genel Kurulu'nun 2008 yılında gerçekleştirilecek 63.dönem oturumunda yapılacaktır.

Türkiye aynı zamanda, insanlığın güvenliği ve refahıyla ilgili küresel konulara da duyarlıdır. Bu çerçevede, insan haklarının korunması ve teşviki, çocukların refah ve mutluluğunun korunması ve geliştirilmesi, kadının statüsünün iyileştirilmesi, sürdürülebilir kalkınma ilkelerinin uygulanması ve geliştirilmesi, uyuşturucu ticareti, organize suçlar ve rüşvetle mücadele ile çevre konusunda uluslararası işbirliğinin ilerletilmesine katkı konularının tümü gündemimizde ön sıralarda yer almaktadır.

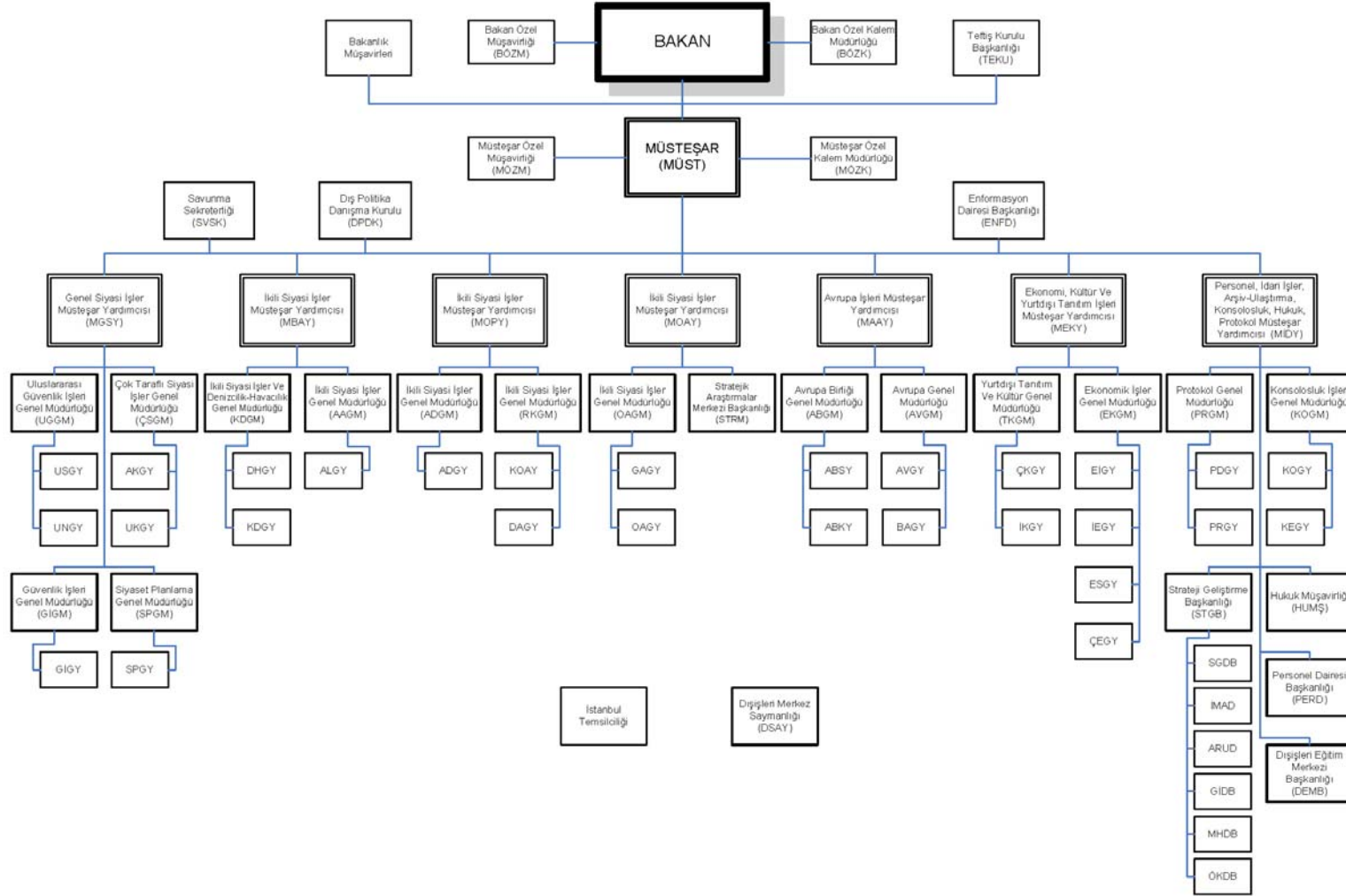
Sayın Kemal Derviş'in 2005 yılı Ağustos ayında dört yıllık bir dönem için BM Kalkınma Programı Başkanlığına atanması, ekonomik ve sosyal kalkınma konularına önem atfeden Türkiye için anlamlı bir gelişme teşkil etmiştir.

Türkiye, silahların kontrolü ve silahsızlanma konularına özel bir önem atfetmektedir. Bu alandaki uluslararası çabalara aktif katılım, düzenlemelere uyum ve anlaşmaların tam olarak uygulanmasının gözetilmesi, ulusal güvenlik politikamızın önemli unsurlarıdır.

Kitle imha silahlarının ve bunları fırlatma mekanizmalarının yayılması, 21.yüzyılda artan bir tehdit unsuru teşkil etmektedir. Türkiye, terörizmin ve kitle imha silahlarının küresel düzeyde oluşturduğu tehdidin boyutu karşısında, tüm ülkelerin yayılmanın önlenmesi hedeflerini paylaştıkları, daha güvenli ve istikrarlı bir dünya düzeni için birlikte çaba gösterdikleri bir aşamaya gelinmesini samimi olarak arzulamaktadır.

Türkiye'nin ekonomik ve insani potansiyeli, güçlü savunma kapasitesi, uluslararası çatışmaların önlenmesi ve barışı inşa çabalarına aktif katılımının yanı sıra, farklı kültür ve geleneklere ait seçkin özellikleri birleştiren bir bünyeye sahip olması, kendi bölgesinde ve ötesinde önemli rol oynamasını sağlayacak değerli özelliklerdir. Türkiye, bu önemli katkıyı yapabilmek için yeterli donanımı haiz bir ülkedir ve gelecek nesiller için daha iyi bir dünya oluşturmak amacıyla, dostları ve müttefikleriyle yakın bir biçimde çalışmaya devam edecektir.

EK 2. Dışişleri Bakanlığı Teşkilat Şeması

EK 3. Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Büyükelçilikler

BİRİM ADI		BULUNDUĞU YER
T.C. ABU DHABİ	BE	BİRLEŞİK ARAP EMİRLİKLERİ
T.C. ABUJA	BE	NİJERYA
T.C. ADİS ABABA	BE	ETİYOPYA
T.C. ALMATI	BE	KAZAKİSTAN CUMHURİYETİ
T.C. AMMAN	BE	ÜRDÜN
T.C. AŞKABAD	BE	TÜRKMENİSTAN CUMHURİYETİ
T.C. ATİNA	BE	YUNANİSTAN
T.C. BAĞDAT	BE	IRAK
T.C. BAHREYN	BE	BAHREYN
T.C. BAKÜ	BE	AZERBAYCAN CUMHURİYETİ
T.C. BANGKOK	BE	TAYLAND
T.C. BELGRAD	BE	SİRBİSTAN VE KARADAĞ
T.C. BERLİN	BE	ALMANYA FEDERAL CUMH.
T.C. BERN	BE	İSVİÇRE
T.C. BEYRUT	BE	LÜBNAN
T.C. BİŞKEK	BE	KIRGIZİSTAN CUMHURİYETİ
T.C. BRASİLYA	BE	BREZİLYA
T.C. BRATİSLAVA	BE	SLOVAKYA CUMHURİYETİ
T.C. BRÜKSEL	BE	BELÇİKA
T.C. BUDAPEŞTE	BE	MACARİSTAN
T.C. BUENOS-AİRES	BE	ARJANTİN
T.C. BÜKREŞ	BE	ROMANYA
T.C. CAKARTA	BE	ENDONEZYA
T.C. CEZAYİR	BE	CEZAYİR
T.C. DAKAR	BE	SENEGAL
T.C. DAKKA	BE	BANGLADEŞ
T.C. DOHA	BE	KATAR
T.C. DUBLİN	BE	İRLANDA
T.C. DUŞANBE	BE	TACİKİSTAN CUMHURİYETİ
T.C. HANOİ	BE	VİETNAM
T.C. HARTUM	BE	SUDAN
T.C. HAVANA	BE	KÜBA
T.C. HELSİNKİ	BE	FİNLANDİYA
T.C. İSLAMABAD	BE	PAKİSTAN
T.C. KABİL	BE	AFGANİSTAN
T.C. KAHİRE	BE	MISIR ARAP CUMHURİYETİ
T.C. KANBERRA	BE	AVUSTRALYA
T.C. KARAKAS	BE	VENEZUELA
T.C. KİEV	BE	UKRAYNA CUMHURİYETİ
T.C. KİNŞASA	BE	KONGO DEM. CUMH. (ZAIRE)
T.C. KİŞİNEV	BE	MOLDOVA CUMHURİYETİ
T.C. KOPENHAG	BE	DANİMARKA
T.C. KUALA-LUMPUR	BE	MALEZYA
T.C. KUVEYT	BE	KUVEYT
T.C. LAHEY	BE	HOLLANDA

T.C. LEFKOŞA	BE	KKTC
T.C. LİZBON	BE	PORTEKİZ
T.C. LJUBLJANA	BE	SLOVENYA CUMHURİYETİ
T.C. LONDRA	BE	İNGİLTERE
T.C. LÜKSEMBURG	BE	LÜKSEMBURG
T.C. MADRİD	BE	İSPANYA
T.C. MANİLA	BE	FİLİPİNLER
T.C. MEKSİKO	BE	MEKSİKA
T.C. MİNSK	BE	BEYAZ RUSYA CUMHURİYETİ
T.C. MOSKOVA	BE	RUSYA FEDERASYONU
T.C. MUSKAT	BE	OMAN
T.C. NAİROBİ	BE	KENYA
T.C. OSLO	BE	NORVEÇ
T.C. OTTOWA	BE	KANADA
T.C. PARİS	BE	FRANSA
T.C. PEKİN	BE	ÇİN HALK CUMHURİYETİ
T.C. PRAG	BE	ÇEK CUMHURİYETİ
T.C. PRETORİA	BE	GÜNEY AFRİKA CUMHURİYETİ
T.C. RABAT	BE	FAS
T.C. RİYAD	BE	SUUDİ ARABİSTAN
T.C. ROMA	BE	İTALYA
T.C. SANA	BE	YEMEN
T.C. SANTIAGO	BE	ŞİLİ
T.C. SARAYBOSNA	BE	BOSNA HERSEK
T.C. SEUL	BE	KORE CUMHURİYETİ
T.C. SİNGAPUR	BE	SİNGAPUR
T.C. SOFYA	BE	BULGARİSTAN
T.C. STOKHOLM	BE	İSVEÇ
T.C. ŞAM	BE	SURİYE
T.C. TAHRAN	BE	İRAN
T.C. TALLİN	BE	ESTONYA
T.C. TAŞKENT	BE	ÖZBEKİSTAN CUMHURİYETİ
T.C. TEL AVİV	BE	İSRAİL
T.C. TİFLİS	BE	GÜRCİSTAN CUMHURİYETİ
T.C. TİRAN	BE	ARNAVUTLUK
T.C. TOKYO	BE	JAPONYA
T.C. TRABLUS	BE	LİBYA
T.C. TUNUS	BE	TUNUS
T.C. ULANBATOR	BE	MOĞOLİSTAN
T.C. ÜSKÜP	BE	MAKEDONYA CUMHURİYETİ
T.C. VARŞOVA	BE	POLONYA
T.C. VATİKAN	BE	VATİKAN
T.C. VİLNİUS	BE	LİTVANYA
T.C. VİYANA	BE	AVUSTURYA
T.C. WASHINGTON	BE	A.B.D.
T.C. WELLİNGTON	BE	YENİ ZELANDA
T.C. YENİ DELHİ	BE	HİNDİSTAN
T.C. ZAGREB	BE	HİRVATİSTAN CUMHURİYETİ

EK 4. Daimi Temsilcilikler

BİRİM ADI	BULUNDUĞU YER
Birleşmiş Milletler Nezdinde T.C. Daimi Temsilciliği	ABD (New York)
Birleşmiş Milletler Cenevre Ofisi Nezdinde T.C. Daimi Temsilciliği	İSVİÇRE (Cenevre)
Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Teşkilatı Nezdinde T.C. Daimi Temsilciliği	FRANSA (Paris)
Kuzey Atlantik Antlaşması Teşkilatı Nezdinde T.C. Daimi Temsilciliği	BELÇİKA (Brüksel)
Avrupa Konseyi Nezdinde T.C. Daimi Temsilciliği	FRANSA (Strazburg)
Avrupa Birliği Nezdinde T.C. Daimi Temsilciliği	BELÇİKA (Brüksel)
İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı Nezdinde T.C. Daimi Temsilciliği	FRANSA (Paris)
Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı Nezdinde T.C. Daimi Temsilciliği	AVUSTURYA (Viyana)
Birleşmiş Milletler Viyana Ofisi Nezdinde T.C. Daimi Temsilciliği	AVUSTURYA (Viyana)
Dünya Ticaret Teşkilatı Nezdinde T.C. Daimi Temsilciliği	İSVİÇRE (Cenevre)
Dünya Ticaret Teşkilatı Nezdinde T.C. Daimi Temsilciliği	KANADA (Montreal)

EK 5. Başkonsolosluklar

BİRİM ADI	BULUNDUĞU YER	BAĞLI BİRİM	OLDUĞU BİRİM
ANVERS	BK BELÇİKA	T.C. BRÜKSEL BE	
ATİNA-PİRE	BK YUNANİSTAN	T.C. ATİNA BE	
BATUM	BK GÜRCİSTAN	T.C. TİFLİS BE	
BİNGAZİ	BK LİBYA	T.C. TRABLUS BE	
BERLİN	BK ALMANYA FED. CUM.	T.C. BERLİN BE	
BREGENZ	BK AVUSTURYA	T.C. VİYANA BE	
BRÜKSEL	BK BELÇİKA	T.C. BRÜKSEL BE	
BURGAZ	BK BULGARİSTAN	T.C. SOFYA BE	
CENEVRE	BK İSVİÇRE	T.C. BERN BE	
CİDDE	BK SUUDİ ARABİSTAN	T.C. RİYAD BE	
DEVENTER	BK HOLLANDA	T.C. LAHEY BE	
DUBAİ	BK BİRL. ARAP EMİRLİK.	T.C. ABU DHABİ BE	
DÜSSELDORF	BK ALMANYA FED. CUM.	T.C. BERLİN BE	
ESSEN	BK ALMANYA FED. CUM.	T.C. BERLİN BE	
FİLİBE	BK BULGARİSTAN	T.C. SOFYA BE	
FRANKFURT	BK ALMANYA FED. CUM.	T.C. BERLİN BE	
GÜMÜLCİNE	BK YUNANİSTAN	T.C. ATİNA BE	
HALEP	BK SURİYE	T.C. ŞAM BE	
HAMBURG	BK ALMANYA FED. CUM.	T.C. BERLİN BE	
HANNOVER	BK ALMANYA FED. CUM.	T.C. BERLİN BE	
HONG KONG	BK HONG KONG	T.C. PEKİN BE	
HOUSTON	BK ABD	T.C. WASHINGTON BE	
İSKENDERİYE	BK MISIR	T.C. KAHİRE BE	
KARAÇİ	BK PAKİSTAN	T.C. İSLAMABAD BE	
KARLSRUHE	BK ALMANYA FED. CUM.	T.C. BERLİN BE	
KAZAN	BK RUSYA FED.	T.C. MOSKOVA BE	
KÖLN	BK ALMANYA FED. CUM.	T.C. BERLİN BE	
KÖSTENCE	BK ROMANYA	T.C. BÜKREŞ BE	
KUDÜS	BK İSRAİL	T.C. DIŞİŞLERİ BAK.	
LONDRA	BK İNGİLTERE	T.C. LONDRA BE	
LOS ANGELES	BK ABD	T.C. WASHINGTON BE	
LYON	BK FRANSA	T.C. PARİS BE	
MAİNZ	BK ALMANYA FED. CUM.	T.C. BERLİN BE	
MARSİLYA	BK FRANSA	T.C. PARİS BE	
MELBURN	BK AVUSTRALYA	T.C. KANBERRA BE	
MEZARİ-ŞERİF	BK AFGANİSTAN	T.C. KABİL BE	
MİLANO	BK İTALYA	T.C. ROMA BE	
MOSTAR	BK BOSNA-HERSEK	T.C. SARAYBOSNA BE	
MÜNİH	BK ALMANYA FED. CUM.	T.C. BERLİN BE	
MÜNSTER	BK ALMANYA FED. CUM.	T.C. BERLİN BE	
NAHÇIVAN	BK AZERBAYCAN	T.C. BAKÜ BE	
NEW YORK	BK ABD	T.C. WASHINGTON BE	

NÜRNBERG	BK	ALMANYA FED. CUM.	T.C. BERLİN BE
ODESA	BK	UKRAYNA CUMH.	T.C. KİEV BE
PARİS	BK	FRANSA	T.C. PARİS BE
RODOS	BK	YUNANİSTAN	T.C. ATİNA BE
ROTTERDAM	BK	HOLLANDA	T.C. LAHEY BE
SALZBURG	BK	AVUSTURYA	T.C. VİYANA BE
SELANİK	BK	YUNANİSTAN	T.C. ATİNA BE
SİDNEY	BK	AVUSTRALYA	T.C. KANBERRA BE
STRAZBURG	BK	FRANSA	T.C. PARİS BE
STUTTGART	BK	ALMANYA FED. CUM.	T.C. BERLİN BE
ŞANGHAY	BK	ÇİN HALK CUM.	T.C. PEKİN BE
ŞİKAGO	BK	ABD	T.C. WASHINGTON BE
TEBRİZ	BK	İRAN	T.C. TAHRAN BE
URUMİYE	BK	İRAN	T.C. TAHRAN BE
ZÜRİH	BK	İSVİÇRE	T.C. BERN BE
NOVOROSSIYSK	BK	RUSYA FEDERASYONU	T.C. MOSKOVA BE

EK. 6. Dışışleri Bakanlığının Kuruluş Ve Görevleri Hakkında Kanun

DIŞIŞLERİ BAKANLIĞININ KURULUŞ VE GÖREVLERİ HAKKINDA KANUN

(DIŞIŞLERİ BAKANLIĞININ TEŞKİLAT VE GÖREVLERİ HAKKINDA

13.12.1983 TARİHLİ VE 177 SAYILI KANUN HÜKMÜNDE

KARARNAMENİN,

8.6.1984 TARİHLİ VE 206 SAYILI KANUN HÜKMÜNDE KARARNAMENİN,

23.12.1991 TARİHLİ VE 474 SAYILI KANUN HÜKMÜNDE KARARNAMENİN

DEĞİŞTİRİLEREK KABULÜ VE 24.1.1992 TARİHLİ VE 480 SAYILI

KANUN HÜKMKÜNDE KARARNAMENİN 28 VE 29 UNCU MADDELERİNİN

YÜRÜRLÜKTEN KALDIRILMASI HAKKINDA KANUN

Kanun Numarası : 4009

Kabul Tarihi : 24.6.1994

Yayımlandığı R. Gazete Tarih : 6.7.1994 Sayı:21982

Yayımlandığı Düstur Tertip : 5 Cilt:33

BİRİNCİ KISIM

Amaç, Görev ve Teşkilat

Amaç

Madde 1- Bu Kanunun amacı, Dışışleri Bakanlığının kuruluş, görev ve teşkilatına ilişkin esasları düzenlemektir.

Dışışleri Bakanlığının Görev ve Yetkileri

Madde 2- Dışışleri Bakanlığının görev ve yetkileri şunlardır:

a)Hükümetçe tayin ve tespit edilecek esaslara göre dış politikayı uygulamak ve Türkiye Cumhuriyetinin yabancı devletler ve uluslararası kuruluşlarla ilişkilerini yürütmek.

b)Türkiye Cumhuriyetinin dış politikasının tespiti için hazırlık çalışmaları yapmak ve tekliflerde bulunmak, tespit edilecek dış politikayı yürütmek ve koordine etmek.

c)T.C. uyruklu gerçek ve tüzel kişilerin yabancı devletler ve uluslararası kuruluşlar karşısındaki hak ve menfaatlerini korumak, geliştirmek ve bu alanlarda diplomasi ve konsolosluk himayesini sağlamak.

d)Türkiye Cumhuriyetinin yabancı devletlerle, bunların temsilcilikleri ve temsilcileri ile, milletlerarası teşkilatlarla, ilgili Bakanlıklarla işbirliği yapmak suretiyle temas ve müzakerelerini yürütmek, bu temas ve müzakereler sonucu gerekiyorsa milletlerarası anlaşmaları yine diğer Bakanlıklarla işbirliği ile yapmak.

e)Diğer bakanlık ve kuruluşların dış politikayı etkileyen faaliyet ve temaslarının devletin dış politikasına uygunluğunu sağlamak, bu kuruluşların uluslararası kuruluşlar ve yabancı kamu ve özel kuruluşlarıyla kendi görev alanlarına giren temaslarının koordinasyonunu sağlamak ve bunlara katılmak.

f)Mali, iktisadi ve diğer teknik konularda ilgili kurum ve kuruluşlarca yürütülmesi gereken veya statülerinde, üyelerinin ve ortaklarının belli Bakanlık veya merci vasıtasıyla işlem yapacağı belirtilen milletlerarası kuruluşlarla yürütülecek dış temas ve müzakerelerin dış politikaya uygun olarak yürütülmelerini gözetmek, gerekiyorsa bunlara katılmak.

g)Türkiye Cumhuriyetini temsil yetkisine sahip olarak Bakanlar Kurulu Kararnamesi ile belli bir geçici görevle görevlendirilen Temsilciler ve Temsil Heyetlerine Türkiye Cumhuriyetini bağlayacak hususlarda hükümetin emir ve talimatlarını iletmek, bu Temsilci ve Temsil Heyetlerinin ihtisasa dair hususlarda ihtiyaç duyacakları talimatları ilgili Bakanlıklar ile istişare suretiyle tespit edip onlara iletmek; bu gibi Heyetlerin Başkanları ilgili Bakanlıklardan ise bu Heyetlerde temsilci bulundurmak.

h)Yabancı devletler ve milletlerarası kuruluşlar nezdinde temsil işlerini yetkili makam olarak yürütmek.

i)yabancı devletler ve milletlerarası kuruluşlardaki gelişmeleri ve bunlar arasındaki ilişkileri takip etmek.

j)Türkiye Cumhuriyetinin Devlet ve Dışişleri protokolünü düzenlemek ve yürütmek.

k)Yetki belgesi, onaylama belgesi ve milletlerarası hukuk ve tatbikatın gerektirdiği her türlü belgeyi hazırlamak, alıp vermek, örneklerini hazırlamak,

Türkiye Cumhuriyeti adına yapılan anlaşmaları usulüne uygun olarak tescil ettirmek, bunların sicillerini tutmak.

1) Kanunlarla kendisine verilen diğer görevleri yapmak.

Teşkilat

Madde 3- Dışişleri Bakanlığı, merkez teşkilatı ve yurtdışı teşkilatından meydana gelir.

İKİNCİ KISIM

Bakanlık Merkez ve Yurtdışı Teşkilatı

Merkez Teşkilatı

Madde 4- Bakanlık merkez teşkilatı ana hizmet birimleri, danışma ve denetim birimleri, yabancı birimler ve bağlı kuruluşlardan meydana gelir.

BİRİNCİ BÖLÜM

Bakanlık Makamı

Bakan

Madde 5- Bakan, Bakanlık kuruluşunun en üst amiridir. Bakanlık hizmetlerinin mevzuata, hükümetin genel siyasetine uygun olarak yürütülmesini ve Bakanlığın faaliyet alanına giren konularda diğer bakanlıklarla işbirliği ve koordinasyonu sağlamakla görevli ve Başbakana karşı sorumludur.

Bakan, emri altındakilerin eylem ve işlemlerinden sorumlu olup, Bakanlık merkez ve yurtdışı teşkilatının faaliyetlerini, işlemlerini ve hesaplarını denetlemekle görevlidir.

Müsteşar

Madde 6- Müsteşar, Bakanın emrinde ve onun yardımcısı olup, Bakanlık hizmetlerini Bakan adına ve Bakanın direktif ve emirleri yönünde Bakanlığın amaç ve politikalarına, kalkınma planlarına ve yıllık programlara, mevzuat hükümlerine

uygun olarak düzenler ve yürütür. Bu amaçla Bakanlık Teftiş Kurulu hariç Bakanlık kuruluşlarına gereken emirleri verir ve bunların uygulanmasını takip ve temin eder.

Müsteşar, yukarıda belirtilen hizmetlerin yürütülmesinden Bakana karşı sorumludur.

Müsteşar Yardımcısı

Madde 7- Bakanlıkta ana hizmet birimleri, danışma ve denetim birimleriyle yardımcı hizmet birimlerinin ve yurtdışı kuruluşlarının yönetim ve koordinasyonunda Müsteşara yardımcı olmak üzere, yedi Müsteşar yardımcısı görevlendirilebilir.

İKİNCİ BÖLÜM

Ana Hizmet Birimleri

Ana Hizmet Birimleri

Madde 8- Dışişleri Bakanlığındaki ana hizmet birimleri onbeş genel müdürlük ve üç bağımsız daire başkanlığından meydana gelir.

Bunların isimleri ve görev alanları Bakan onayı ile belirlenir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Danışma ve Denetim Birimleri

Danışma ve Denetim Birimleri

Madde 9- Dışişleri Bakanlığı yurtiçi kuruluşlarındaki danışma ve denetim birimleri şunlardır:

- a)Dış Politika Danışma Kurulu Başkanlığı,
- b)Stratejik Araştırmalar Merkezi, Tercüme Merkezi,
- c)Teftiş Kurulu Başkanlığı,
- d)Hukuk Müşavirliği,
- e)Bakanlık Müşavirleri.

Dış Politika Danışma Kurulu Başkanlığı, Stratejik Araştırmalar Merkezi, Tercüme Merkezi.

Madde 10- a)Dış Politika Danışma Kurulu, Müsteşarın Başkanlığında altı üye ile Müsteşar Yardımcıları, Müsteşarın görevlendireceği hukuk müşaviri ve ilgili birimin yetkilisinden meydana gelir.

Müsteşarın gerek görmesi halinde, görüşülen konu ile ilgili diğer birimlerin yetkilileri de Kurul toplantılarına katılabilir.

Kurul, Türkiye'nin dış politikasının yönlendirilmesi ve uygulanışı hakkında Başkanın isteği üzerine değerlendirmeler yapar ve görüş bildirir.

b)Belirli uluslararası konular üzerinde inceleme ve araştırmalar yapmak, bu konularda oluşturulan Bakanlık dışı görüşlerin bilimsel tartışma ve işbirliği ortamı içinde değerlendirilerek yeni görüş ve fikirlerin oluşturulmasına olanak vermek ve bu konularda Bakanlığa katkı sağlamak amacı ile üniversitelerin, basın ve ilgili diğer resmi yahut özel kurumların uzmanları, emekli büyükelçiler ile Bakanın uygun göreceği kişilerden meydana gelen bir Stratejik Araştırmalar Merkezi kurulur.

Merkezin başkanı Bakan tarafından tayin olunur.

Merkez, Bakanlık dışı yerli ve yabancı özel ve tüzel kişilere bedeli mukabilinde araştırma, etüd, proje yaptırabilir.

Müsteşara bağlı olan Merkezin kuruluş, çalışma şekil ve şartları yönetmelikle düzenlenir.

c)Bütün kamu kurum ve kuruluşlarının görev alanına giren ve ülkemizin taraf olacağı her türlü uluslararası antlaşma ve antlaşmalar ile sözleşmeleri tercüme etmek veya yapılmış olan tercüme denetlemek üzere Tercüme Merkezi kurulur.

Teftiş Kurulu Başkanlığı

Madde 11- Teftiş Kurulu, Bakanın emri yahut onayı üzerine Bakan adına Bakanlık merkez ve yurtdışı teşkilatının, her türlü faaliyet ve işlemleri ile ilgili olarak denetleme, inceleme ve soruşturma işlerini yürütür.

Teftiş Kurulunun görev, yetki ve sorumlulukları ile çalışma usulleri yönetmelikle düzenlenir.

Hukuk Müşavirliği

Madde 12- Hukuk Müşavirliğinin görevleri şunlardır:

a) Milletlerarası antlaşmaların uygulanması, değiştirilmesi ve sona erdirilmesi konularında görüş bildirmek, milletlerarası hukuktaki gelişmeleri takip etmek ve değerlendirmek,

b) Bakanlığın diğer birimleri tarafından sorulan hukuki konular ile hukuki, mali, cezai sonuçlar doğuracak işlemler hakkında görüş bildirmek,

c) Bakanlığın menfaatlerini koruyucu, anlaşmazlıkları önleyici hukuki tedbirleri zamanında almak, anlaşma ve sözleşmelerin bu esaslara uygun olarak yapılmasına yardımcı olmak,

d) 8 Ocak 1943 tarih ve 4353 sayılı Kanun hükümlerine göre adli ve idari davalarda gerekli bilgileri hazırlamak ve hazineyi ilgilendirmeyen idari davalarda Bakanlığı temsil etmek,

e) Bakanlık birimleri tarafından hazırlanan veya Başbakanlık yahut diğer Bakanlıklardan gönderilen kanun, tüzük ve yönetmelik tasarılarını Makamın talebi üzerine hukuki açıdan inceleyerek görüş bildirmek.

Bakanlık Müşavirleri

Madde 13- Bakanlıkça özellik taşıyan konularda Bakana yardımcı olmak üzere otuz Bakanlık Müşaviri görevlendirilebilir.

Bakanlık Müşavirleri Bakanlık Makamına bağlıdır.

Bunlar yabancı ülkelerde Büyükelçilik yapmış olup merkezde görevlendirilmiş olanlar Büyükelçi unvanını muhafaza ederler.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Yardımcı Birimler

Yardımcı Birimler

Madde 14- Dışişleri Bakanlığındaki yardımcı birimler şunlardır:

a) Eğitim Merkezi Başkanlığı

b) İdari ve Mali İşler Dairesi Başkanlığı

c) Personel Dairesi Başkanlığı

- d)Arşiv ve Ulaştırma Dairesi Başkanlığı
- e)Savunma Sekreterliği
- f)Özel Kalem Müdürlüğü
- g)Özel Müşavirlik
- h)Bakanlık Komisyonu

Eğitim Merkezi Başkanlığı

Madde 15- Dışişleri Eğitim Merkezi, Dışişleri memur adayları ile memurlarının ve yurtdışı teşkilatta görevlendirilecek diğer kamu kurum ve kuruluşları görevlilerinin hizmet içi eğitimini sağlamak ve diplomasi ve konsolosluk hizmetleri konularında araştırma ve incelemeler yapmakla görevlidir.

Dışişleri Eğitim Merkezi, merkez teşkilatta görevli Büyükelçiler arasından atanan bir Başkan ile yine meslek memurları arasından atanacak Eğitim Merkezi Sekreteri tarafından yönetilir.

Dışişleri Eğitim Merkezinin çalışma düzeni ile ilgili kurallar yönetmelikle belirlenir.

İdari ve Mali İşler Dairesi Başkanlığı

Madde 16- İdari ve Mali İşler Dairesi Başkanlığının görevleri şunlardır:

- a)Bakanlık için gerekli araç, gereç ve malzemenin temini ile ilgili hizmetleri yürütmek,
- b)İhtiyaç duyulan bina ve arazinin kiralanma, satın alma işlemlerini yürütmek,
- c)Bakanlığın mali işlerle ilgili hizmetlerini yürütmek,
- d)Temizlik, aydınlatma, ısıtma, bakım, onarım ve taşıma hizmetlerini yapmak,
- e)Sosyal tesislerin kurulması ve yönetimi ile ilgili hizmetleri düzenlemek ve yürütmek,
- f)Bakan ve Müsteşarca verilecek diğer görevleri yapmak.

Personel Dairesi Başkanlığı

Madde 17-Personel Dairesi Başkanlığının görevleri şunlardır:

- a) Bakanlığın insangücü planlaması ve personel politikasıyla ilgili çalışmaları yapmak, personel sisteminin geliştirilmesiyle ilgili önerilerde bulunmak,
- b) Bakanlık personelinin atanma, özlük ve emeklilik işlemleri ile ilgili işlerini yapmak,
- c) Bakanlık personelinin ve ailelerinin sağlık hizmetlerinden yararlanmalarını sağlamak,
- d) Bakanlıkça verilecek benzeri işleri yapmak.

Arşiv ve Ulaştırma Dairesi Başkanlığı

Madde 18-Arşiv ve Ulaştırma Dairesi Başkanlığının görevleri şunlardır:

- a) Bakanlıkla dış temsilcilikler arasında haberleşmeyi yürütmek, gelen giden telgrafların kayıt, tasnif ve dağıtımını sağlamak,
- b) Bakanlık personelinin atanma, özlük ve emeklilik işlemleri ile ilgili işleri yapmak,
- c) Bakanlıkla dış temsilcilikler arasındaki yazışmaları periyodik kuryeler göndermek suretiyle sağlamak,
- d) Diplomatik çanta ve kargoların sevkiyatını ve bunlara ait yazışmaları yürütmek,
- e) Anlaşmaları ve temsilciliklerden gelen dökümanları tasnif ve muhafaza etmek, gerektiğinde ilgili dairelerin istifadesine sunmak,
- f) Osmanlı arşivlerinin muhafazası ve tasnifi ile bunların kullanımına ilişkin düzenlemeleri yapmak.

Savunma Sekreterliği

Madde 19-Savunma Sekreterliği özel kanununda ve diğer kanunlarda gösterilen görevleri yerine getirir.

Özel Kalem Müdürlüğü

Madde 20-Bakanın resmi ve özel yazışmalarını yürütmek ve vereceği diğer görevleri yapmak üzere meslek memurları arasından görevlendirilecek bir Özel Kalem Müdürü bulunur.

Özel Müşavirlik

Madde 21-Bakanın ve Müsteşarın Bakanlık birim ve kuruluşları ile irtibatını süratle sağlamak, kendilerine verilen özel görevleri yürütmek ve gerekli araştırmaları yapmak üzere meslek memurları arasından görevlendirilecek birer Özel Müşavir bulunur.

Bakanlık Komisyonu

Madde 22-Dışişleri Bakanlığında, büyükelçiler ve daimi temsilciler dışında kalan bütün personelin terfi, tayin ve diğer özlük işlerini görüşmek ve kararlarını Bakanın onayına sunmak üzere Bakanlık Komisyonu teşkil edilir.

Komisyon, Müsteşarın Başkanlığında Müsteşar Yardımcıları, Bakanlık Sözcüsü ve Teftiş Kurulu Başkanından meydana gelir. Personel Dairesi Başkanı Komisyonun raportörlüğünü yapar. Komisyon Başkanının lüzum göreceği hallerde Komisyon toplantılarına Hukuk Müşaviri veya vekili de iştirak eder.

Yurtdışı Teşkilatı

Madde 23- Bakanlık, Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Yurtdışı Teşkilatı Hakkında Kanun Hükmünde Kararname esaslarına uygun olarak yurtdışı teşkilatı kurmaya yetkilidir.

Dışişleri Bakanlığının yurtdışı teşkilatı Büyükelçilikler, Daimi Temsilcilikler, Elçilikler, Özel Temsilcilikler, Büyükelçilik ve Elçilik Büroları, Başkonsolosluklar, Konsolosluklar, Muavin Konsolosluklar ile Konsolosluk Ajanları ve Fahri Başkonsolosluk ve Fahri Konsolosluklar ile Türk Kültür Merkezlerinden oluşur.

Büyükelçi

Madde 24- Büyükelçi, nezdinde görevli bulunduğu ülke veya ülkelerde Türkiye Cumhuriyeti Devletini ve Cumhurbaşkanı temsil eder ve o ülkede Büyükelçiliğe bağlı bütün birimlerin amiridir.

Dışişleri Bakanlığı meslek memurlarının Büyükelçi olarak atanmasında, merkezde en az Müstakil Daire Başkanı veya Genel Müdür Yardımcısı olarak en az iki yıl başarılı görev yapmak olmak şartı aranır. Bu görevleri yapmamış olup,

yurtdışında Elçi-Müsteşar, Birinci Sınıf Başkonsolos olarak en az iki yıl başarıyla görev yapmış olanların Büyükelçi atanmaları mümkündür.

Büyükelçilerin Görevlerinin Sona Ermesi

Madde 25- Büyükelçilerin yurtdışı görev süresi, hizmetin gerektirdiği istisnalar dışında en çok altı yıldır. Yurtdışı görev süresi biten Dışişleri Bakanlığı meslek memuru büyükelçiler merkezde de Büyükelçi unvanını taşırlar ve bu unvanlarına uyan görevlere verilirler.

657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 59 uncu maddesi uyarınca Büyükelçi atanmalar merkeze nakledildiklerinde Dışişleri Bakanlığı ile ilişkileri kesilir. Bunlardan diğer kamu kurum ve kuruluşlarına mensup olanların kurumlarındaki kadroları saklı tutulur ve bunlar merkeze döndüklerinde kurumlarına iade olunurlar.

Daimi Temsilci, Daimi Temsilci Yardımcısı

Madde 26- a)Daimi Temsilci, bir uluslararası kuruluşta Cumhuriyet hükümetini temsil etmek üzere atanan memurdur. Daimi Temsilciler Büyükelçi unvanı taşır ve atanmaları Büyükelçiler gibi yapılır. Nezdinde Daimi Temsilcilik bulunmayan milletlerarası kuruluşlarda bir meslek memuruna temsilcilik görevi verilebilir.

b)Daimi Temsilcilikte görevli Birinci Derece Meslek Memurlarına Bakanlık Komisyonunun teklifi üzerine, Müsteşarın uygun görmesi ve Bakanın onayı ile Daimi Temsilci Yardımcısı unvanı verilebilir.

Bakanlığın gerekli görmesi halinde, Birleşmiş Milletler Nezdinde Türkiye Daimi Temsilciliğine, Misyon Şefi Büyükelçi Daimi Temsilci'nin yanı sıra meslekten bir Büyükelçi, Büyükelçi-Daimi Temsilci Yardımcısı olarak atanabilir.

Özel Temsilci

Madde 27- Özel Temsilci, siyasi ilişkiler gereği bir ülke nezdinde Büyükelçi gibi akredite edilmeksizin o ülkede Türkiye'ye temsil etmek üzere veya özel bir misyonla görevlendirilen Büyükelçi veya Elçi unvanında temsilcilerdir. Geçici bazı

görevler için Büyükelçi veya Elçi unvanı olmaksızın da Özel Temsilci görevlendirilebilir. Özel temsilci Bakanlar Kurulu Kararı ile atanır.

Maslahatgüzar

Madde 28- Diplomatik Misyon Şefinin yokluğunda en kıdemli meslek memuru ona geçici Maslahatgüzar olarak vekalet eder. Bir ülke ile siyasi ilişkilerin durumunun Büyükelçi veya Elçi akredite edilmesine elvermemesi haline o ülkede Maslahatgüzar görevlendirilebilir. Maslahatgüzar görevli olduğu ülkede misyon şefinin bütün yetki ve sorumluluklarını haizdir.

Diplomatik Temsilciliklerin Diğer Meslek Memurları

Madde 29- Diplomatik Temsilcilikte görevli Dışişleri Bakanlığı meslek memurları Elçi-Müsteşar, Daimi Temsilci Yardımcısı, Birinci Müsteşar, Müsteşar, Başkatip, İkinci Katip, Üçüncü Katip ve Ataşe unvanlarını taşırlar.

Elçi-Müsteşar

Madde 30- Elçi-Müsteşar unvanını alabilmek için 1 inci dereceyi en az üç yıl önce almış ve merkezde en az Daire Başkanlığı, Bakan veya Müsteşar Özel Müşavirliği görevlerini fiilen en az iki yıl yapmış 1 inci derece meslek memurlarından, yönetmelikle tespit edilecek Büyükelçilik ve Daimi Temsilciliklerde Misyon Şefinden sonraki birinci meslek memuru olarak görevli veya görevlendirilecek olanlara Bakanlık Komisyonunun teklifi ile Bakan tarafından verilebilir. Bakanlık Komisyonu, dış politika konjonktürü gereklerine göre, nezdine Elçi-Müsteşar atanabilecek ülkelerde değişiklik yapabilir.

Elçi-Müsteşar unvanı merkezde ve Başkonsolosluklarda kullanılmaz. Daha önce Elçi-Müsteşar unvanı almış olanlar, bu Kanunun 24 üncü maddesi bakımından hakları saklı kalmakla birlikte, bu unvanı ancak nezdine Elçi-Müsteşar atanması mümkün olan misyonlarda görevlendirildikleri taktirde kullanabilirler.

Konsolosluk Memurları

Madde 31- Birinci Sınıf Başkonsolos ve Başkonsolos, Başkonsoloslukların; Konsolos, Konsoloslukların; Muavin Konsolos, Muavin Başkonsoloslukların en yüksek amiridir.

Birinci Sınıf Başkonsolos unvanı, 1.derece kadroyu en az üç yıl önce almış ve merkezde en az Daire Başkanlığı, Bakan veya Müsteşar Özel Müşavirliği görevlerini iki sene başarı ile yapmış meslek memurlarından Konsolosluk Şefi olarak görevli veya görevlendirilecek olanlara Bakanlık Komisyonunun teklifiyle Bakan tarafından verilebilir. Daha önce Büyükelçi ve Elçi-Müsteşar unvanı almış olanlar Konsolosluk Şefi olarak atandıklarında Birinci Sınıf Başkonsolos unvanını taşırlar.

Konsolosluk Şefinin yokluğunda ona en kıdemli meslek memuru vekalet eder.

Konsolosluk birimlerindeki maiyette meslek memurları; Başkonsolos Yardımcısı, Konsolos, Muavin Konsolos ve ateşe unvanı taşırlar.

ÜÇÜNCÜ KISIM

Dışişleri Bakanlığı Memurları

Dışişleri Bakanlığı Memuru Olma Şartları

Madde 32- Dışişleri Bakanlığında memur olmak için, sınav ile ilgili hususlar hariç, Devlet Memurları Kanununda öngörülen genel hükümlere ek olarak aşağıdaki şartlar aranır:

- a)Yapılacak memur adaylık yarışma sınavını kazanmak,
- b)Kendisinin ve eşinin güvenlik bakımından mani bir hali bulunmamak,
- c)Yabancı ülkelerde görevlendirilecekler için her türlü iklim şartlarına dayanıklı olduğunu tam teşekküllü resmi hastane raporu ile belgelemek,

Her sınıftaki Dışişleri Bakanlığı personeli için aranan özel şartlar saklıdır.

Dışişleri Bakanlığı Meslek Memurları

Madde 33- Dışişleri Meslek Memurları, bu kanunun 2 nci maddesinde sayılan hizmetlerin yürütülmesinde çeşitli kademelerde görev ve sorumluluk alan statüleri bu kanunla belirlenmiş memurlardır.

Dışışleri Meslek Memuru olabilmek için 32 nci maddede yazılı şartlara ek olarak aşağıdaki şartlar aranır:

a)Siyasal bilimler, hukuk ve ekonomi dallarında en az dört yıllık öğrenim veren bir fakülte, yüksekokul veya bunlara denkliği Milli Eğitim Bakanlığınca onanmış bir yabancı yüksek öğretim kurumunu bitirmiş bulunmak,

b)Otuzbir yaşından gün almamış olmak,

c)Dışışleri Bakanlığınca yapılacak Dışışleri Meslek Memuru adaylık sınavını kazanmak.

Yabancı dil ve meslekle ilgili konuları kapsayan sınavın ilkeleri yönetmelikle düzenlenir.

Aday Meslek Memuru

Madde 34- Dışışleri Bakanlığı meslek memur adaylığı sınavını kazananlar kadro imkanları ölçüsünde ve başarı sırasına göre aday meslek memurluğuna kabul edilirler. Bunlar Dışışleri Bakanlığı Eğitim Merkezi Başkanlığında bir sene süre ile eğitime tabi tutulurlar.

Bir yıllık eğitim sonunda başarılı görülemeyenler idari memur adaylığına kabul edilir veya istenmeyenlerin memurlukla ilişkileri kesilir. Başarılı olanlar Bakanlığın diğer bölümlerinde görevlendirilirler. Bunlar bir yıllık hizmet sonunda olumlu sicil alanlar asaleten atanırlar ve ateşe unvanını alırlar. Başarılı olamayanlar siciline dayanılarak idari memur adaylığına kabul edilebilirler veya memuriyetle ilişkileri kesilir.

Aday ateşe yurt dışı sürekli göreve atanamaz.

Başkatiplik veya Konsolosluğa Yükselme

Madde 35- Bir senelik hizmet süresi sonunda olumlu sicil alanlar ateşeler üçüncü katipliğe, üçüncü katiplikte üç başarılı sene geçiren memur ikinci katipliğe yükseltilir. İkinci katiplikte üç başarılı sene geçiren memur başkatiplik veya konsolosluk yeterlik sınavına kabul edilir.

Başkatiplik veya konsolosluk derece ve unvanını kazanabilmek için esasları yönetmelikle tespit edilecek yeterlik sınavında başarılı olmak esastır.

Başkatiplik sınavında başarılı olmayan memura birer sene aralıkla iki hak daha tanınır. Sonuncu imtihanda da başarılı olamayan memurlar kadro durumu müsait olduğunda idari memur kadrosuna alınırlar. Ancak, bunlar ikinci katip veya muavin konsolos görev ve unvanlarını korurlar.

Meslek memurlarının unvanları: Üçüncü, İkinci ve Birinci Derece Unvanlara Yükselme

Madde 36-a) Meslek Memurlarının yurtiçi ve yurtdışı teşkilatında taşıyacakları unvanların hangi derecelere tekabül ettiği bu kanunda belirtilen esaslar çerçevesinde yönetmelikle düzenlenir.

b) Terfi döneminde, merkezde veya yurtdışında üçüncü, ikinci ve birinci derece unvanlara yükselmede, Bakanlık Komisyonunca memurun meslekteki başarı düzeyine ilişkin olarak yapılan diğer değerlendirmelerle birlikte, son altı yıllık sicil notları ortalamasının;

Üçüncü derece unvanlara yükselmede en az 80,

İkinci derece unvanlara yükselmede en az 85,

Birinci derece unvanlara yükselmede en az 90,

olması şartı da aranır.

Bu ortalamaları sağlayamayanlar buldukları unvanları korurlar ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu esasları çerçevesinde hak ettikleri derece ve kademeye yükseltirler.

c) Merkezde Genel Müdür (Büyükelçi unvanı almış olanlar hariç), Genel Müdür Yardımcısı ve Müstakil Daire Başkanı olarak atanmak için, memurun son altı yıllık sicil notları ortalamasının en az 90 olması şartı da aranır.

İdari Memurlar

Madde 37- Dışişleri Bakanlığı İdari Memurları personel, idari ve mali işler, şifre, arşiv ve kurye hizmetleri ile genel büro işlerinde görevlendirilen memurlardır.

Dışişleri Bakanlığı İdari Memuru olabilmek için 32 nci maddede yazılı şartlara ek olarak Dışişleri Bakanlığı sınav Yönetmeliğindeki şartlara uygun şekilde, Aday İdari Memurluk Yarışma Sınavında başarılı olmak gerekir.

Aday İdari Memurluk süresi iki yıldır.

Aday İdari Memurlar Dışışleri Eğitim Merkezinde temel ve hazırlayıcı eğitime tabi tutulurlar. Eğitim sonunda başarılı olamayanlar Aday İdari Memurun Dışışleri ile ilişkisi kesilir.

İstisnai olmak ve müktesep hak teşkil etmemek üzere, on yıl hizmet görmüş ve yüksek tahsili olan İdari Memurlara da yardımcı birimlerde idare şube müdürlüğü görevi verilebilir.

Misyon şefinin teklifi üzerine, Bakanlıkta en az beş yıl başarılı hizmet yapmış ve yüksek tahsili olan İdari Memurlar, müktesep hak teşkil etmemek ve diğer özlük haklarında herhangi bir değişiklik getirmemek üzere, yurtdışı görevleri süresince münhasıran Konsolosluk işlemlerinde imzaya yetkili kılınabilirler.

Dört yıllık süreli yüksek öğrenim yapmış İdari Memurlara, Bakanlıktaki on yıllık fiili başarılı hizmetleri sonunda ve son altı yıllık sicillerinin ortalamasının en az 85 olması ve müktesep hak teşkil etmemek kaydıyla Muavin Konsolos görev ve unvanı; onbeş yıl başarılı hizmet sonunda ise, yine son altı yıllık sicillerinin ortalaması en az 85 olmak ve müktesep hak teşkil etmemek şartıyla Konsolos görev ve unvanı verilebilir.

Muavin Konsolos veya Konsolos görev ve unvanı verilen İdari Memurlar, bu unvanlara bağlı mali haklardan da yararlanırlar.

Hukuk Müşavirleri

Madde 38- Hukuk Müşavirleri, Konsolosluklar nezdine atanmaları halinde, müktesep hak teşkil etmemek, unvan ve diğer özlük haklarında herhangi bir değişiklik olmamak üzere, 5 inci ve daha alt derecelerdeki meslek memurlarınca yürütülmesi esas olan hizmetlerde istihdam edilebilirler.

Hukuk Müşavirleri gerektiğinde merkezde genel müdürlükler nezdinde de görevlendirilebilirler.

Haberleşme Teknik Personeli, Uzman Müşavirler

Madde 39- a)Haberleşme Teknik personeli, merkez ve yurtdışı teşkilat arasındaki haberleşmeyi yürütmek, haberleşme araçlarının bakım ve onarımı ile haberleşme güvenliğini sağlamak, teknolojik gelişmeleri takip ederek haberleşme sistemini iyi durumda muhafaza etmek ve geliştirmek üzere araştırma ve çalışma

yapmakla görevli, merkez ve yurtdışı teşkilatında istihdam edilen memurlardır. Bu personel gerektiğinde büro işlerinde de görevlendirilir.

Haberleşme teknik personelinin göreve alınış ve istihdam şekilleri ile öğrenim durumuna ve kıdeme göre görev unvan ve alanları yönetmelikle düzenlenir.

b)Kuruluş Kanunlarında yurtdışı teşkilat kurma yetkisi verilmemiş kamu kurum ve kuruluşlarının ihtisas alanına giren konularda dış temsilciliklerde personel istihdamına Dışişleri Bakanlığınca gerek duyulursa, bu kurum ve kuruluşlar mensuplarından müşavirler Dışişleri Bakanlığında bu amaçla tahsis edilen kadrolara atanabilirler. Yeterli yabancı dil bilgisine sahip olduğu resmi bir belge ile sabit olmayanlar uzman müşavir olarak atanamazlar.

Uzman Müşavirler misyon ya da konsolosluk şefinin verdiği görevleri yaparlar, bağlı oldukları kuruluşlar ile yazışma yapamazlar.

Uzman Müşavirler diplomatik temsilciliklerde müşavir, müşavir yardımcısı, ataşe ve ataşe yardımcısı; konsolosluklarda ataşe ve ataşe yardımcısı unvanını taşırlar.

Uzman Müşavirler yurtdışı görevleri sona erdiğinde bağlı buldukları kurum ve kuruluşlara iade edilirler.

Uzman Müşavirlerin dış görev süreleri, hizmetin gerektirdiği istisnalar dışında azami dört senedir. 46, 47, 48 ve 49 uncu maddeler bu memurların dış göreve atanmaları ve geri çekilmeleri için de geçerlidir.

Diğer Memurlar

Madde 40- Danışmanlar, Bakanlığın merkez ve yurtdışı teşkilatında özel ihtisas gerektiren konularda görev yapan ve bu konularla ilgili bilgi ve nitelikleri olan memurlardır. Danışmanların memuriyete alınma şartları yönetmelikle düzenlenir.

Yabancı dil uzmanları, Dışişleri Bakanlığının görevleri ile ilgili olarak Dışişleri Bakanlığınca tespit edilecek bir veya birkaç yabancı dili çok iyi bildiği ve bu dillerden sözlü ve yazılı tercüme yapabildiği özel imtihanla belirlenmiş uzman personeldir.

Mahalli katipler, yurtdışı teşkilatında genel büro işlerinin yürütülmesi amacıyla istihdam edilen memurlardır.

Bölge uzmanları, belirli bölgelerde Dışişleri Bakanlığı hizmetlerinin devamlılığını sağlayacak, uzmanlaştırıldıkları ülkelerin dilini çok iyi bilen ve dış hizmetlerde münhasıran bu ülkede görevlendirilecek memurlardır.

Bölge uzmanlarının memuriyete alınma ve istihdam şekilleri yönetmelikle düzenlenir.

Sürekli Merkez Hizmeti Gören Memurlar

Madde 41- Sürekli merkez hizmeti gören memurlar, yukarıdaki maddelerde sayılanların dışındaki genel idare hizmetleri, teknik hizmetler ve sağlık hizmetleri sınıflarına mensup memurlardır.

Bunlardan büro hizmetlerinde görevli beşinci ve daha yukarıdaki kadroları işgal eden en az lise mezunu olanlar bir defaya mahsus olmak üzere ve en çok üç yıl süreyle dış temsilciliklere atanabilirler. Bunun için:

a)Yüksekokul mezunu olanların Bakanlıkta kesintisiz bilfiil en az onbeş yıl çalışmış olmaları ve son altı yıllık sicil notları ortalamasının da en az 85 olması;

b)Lise mezunu olanların ise, Bakanlıkta kesintisiz bilfiil en az yirmi yıl çalışmış olmaları ve son altı yıllık sicil notları ortalamasının da en az 85 olması şarttır.

Ancak, bu madde uyarınca yurtdışına bir yılda 10 kişiden fazla atama yapılamaz ve bunlara derecelerine göre mahalli katipler için öngörülen yurtdışı aylıklarına ilişkin emsal katsayılar % 15 artırılmak suretiyle ödeme yapılır.

Bu memurların dış görevlere atanmalarına ilişkin diğer esaslar yönetmelikle düzenlenir.

Yardımcı Hizmetliler

Madde 42- Dışişleri Bakanlığı merkez teşkilatında bakım, ulaştırma, temizlik, ağırlama, onarım, yayın, koruma ve benzeri hizmetlerin yürütülmesine çalışan yardımcı görevlilerdir.

Siciller

Madde 43- Dışişleri Bakanlığı meslek memurlarının sicillerinin verilmesinde mesleğin özelliklerine göre genel hükümlere ilaveler yönetmelikle yapılabilir.

Kadrolar

Madde 44- Kadroların tespit, ihdas, kullanımı ve iptali ile kadrolara ait diğer hususlar 190 sayılı Genel Kadro Usulü Hakkında Kanun Hükmünde Kararname hükümlerine göre yapılır. Ancak, Dışişleri Bakanlığının yurtiçi ve yurtdışı kadroları bir bütün teşkil eder.

Atama

Madde 45- Dışişleri memurlarının atanmalarında 23.4.1981 gün ve 2451 sayılı kanun hükümleri saklı olmak üzere aşağıdaki hükümlere uyulur.

a)Müsteşar ve Müsteşar Yardımcıları Büyükelçilik yapmış meslek memurları arasından atanır.

b)Genel Müdür, Büyükelçilik yapmış veya diğer birinci derece meslek memurları arasından atanır.

Ana hizmet birimleri ile yardımcı birimlerdeki Müstakil Daire Başkanları ve Genel Müdür Yardımcıları meslek memurları arasından atanırlar.

Büyükelçilik yapmamış Genel Müdürlerle Müstakil Daire Başkanları ve Genel Müdür Yardımcıları Elçi unvanı taşırlar.

c)Meslek memurları ve idari memurların, hizmetin gerektirdiği istisnalar dışında dış görev süreleri en çok beş yıl, merkez görev süreleri en az iki yıldır. Bölge uzmanlarının dış görev süreleri Bakanın onayı ile beş yıldan fazla olabilir.

Büyükelçiler ve Daimi Temsilciler için 25 inci madde hükümleri uygulanır.

Diğer memurların dış görev gereği ile merkez ve dış görev süreleri ihtiyaca göre yönetmelikle tespit edilir.

d)Dışişleri Bakanlığı memurları yurtiçinden yurtdışına, yurtdışından yurtiçine kadro dereceleri ve bu kadro derecelerine yurtdışında veya merkezde tekabül eden unvanlarla atanırlar.

e)Bakanlık merkez teşkilatı personelinden 23.4.1981 gün ve 2451 sayılı kanun hükümleri dışında kalan memurların atanmaları Bakan tarafından yapılır. Ancak, Bakan bu yetkilerini gerekli gördüğü alt kademelere devredebilir.

Yurtdışı Görevlere Atanacaklarda Aranacak Nitelikler

Madde 46- Yurtdışı teşkilatında bir göreve atanacak memurların gerekli ve yeterli mesleki bilgi, yabancı dil bilgisi ve temsil yeteneğine sahip olmaları ve yurtdışında görevlendirilmek bakımından olumlu sicil almış olmaları gereklidir.

Meslek memurlarına yurtdışı teşkilatta verilecek görevler bakımından eşlerinin bilgi ve görgüsü de nazara alınır.

Yurtdışı Göreve Atanamayacaklar

Madde 47- Durumları, yurtdışına atanacak memurlarda aranacak nitelikleri düzenleyen tüzük ve yönetmeliklere uymayanlar veya bu nitelikleri kaybettiğine Bakanlık Komisyonunca karar verilenler, Devletin güven ve itibarına gölge düşürenler, yurtdışı görevde boş bırakanlar, dış görevdeki başarısızlığı veya temsil niteliği veya yurtdışı göreve liyakatı ile ilgili olarak sicillerinde olumsuz kayıtlar bulunanlar, merkezde son sicilleri olumsuz olanlar, yurtdışı göreve atanamazlar. Haklarında cezai takibat veya kınamadan ağır bir cezayı gerektirebilecek disiplin kovuşturması açılanlar ancak bu kovuşturmanın sonucunda suçlu görülmemeleri halinde yurtdışı göreve atanabilirler.

Bakan yurtdışında temsil veya hizmet edecekleri veya sicil bakımından sakıncalı bulunduğu memurları, 45 inci maddenin (c) bendindeki sürelerle bakılmaksızın, yurtdışında ise merkeze alabilir, merkezde ise yurtdışına atamayabilir.

Altmış yaşına kadar Büyükelçi veya Daimi Temsilci olarak görev yapmamış olan veya meslekte otuz yıllık fiili hizmet süresi içinde yurtdışında Misyon Şefliği veya Elçi, Elçi-Müsteşar, Daimi Temsilci Yardımcısı, Birinci Sınıf Başkonsolos unvanı ile, merkezde de en az Genel Müdür Yardımcısı veya Müstakil Daire Başkanı olarak görev yapmamış olan meslek memurları dış görevlere atanamazlar. İki seneden fazla kesintisiz ve başarılı olarak geçici Maslahatgüzarlık yapmış olan 1. ve 2. derece meslek memurları atamaları bu unvanla yapılmamış olsa da bu madde gereğince Misyon Şefliği yapmış kabul edilirler.

Birbirleri ile evli Dışişleri Memurlarınının yurtdışına atanmaları ile ilgili esaslar yönetmelikle düzenlenir.

Evlenme İzni

Madde 48- Dışışleri Bakanlığınca yürütölen hizmetlerin özelliği nedeniyle, Dışışleri Bakanlığı memurları evlenmeden önce Bakanlığın iznini almakla yükümlüdürler. İzni almadan evlenen memurlar istifa etmiş sayılırlar.

Eşlerin Çalışması Yasak İşler

Madde 49- Dışışleri Bakanlığı memurları ile Dışışleri Bakanlığı kadrolarına atanan diğer memurların bakmakla mükellef oldukları aile efradının merkezde veya yurtdışında gelir getiren işlerde çalışmaları Bakanlığın müsaadesine bağlıdır. Bakanlık bu müsaadeyi, ancak çalışılacak işin devletin itibarını zedelemeyeceğine ve ilgili memurun temsil görevini aksatmayacağına kanaat getirmesi halinde verebilir. Gerekli izni almaksızın eşi çalışan memurlar hakkında disiplin kovuşturması açılır. Bunlar yurtdışında ise merkeze alınır, merkezde ise dış göreve atanamazlar. Bu hükümler ihtisas birimlerine atanacaklar için de geçerlidir.

DÖRDÜNCÜ KISIM

Sorumluluk ve Yetkiler

Yöneticilerin Sorumlulukları

Madde 50- Bakanlık merkez ve yurtdışı teşkilatının her kademedeki yöneticileri, yapmakla yükümlü buldukları hizmet veya görevleri, Bakanlık emir ve direktifleri yönünde mevzuata uygun olarak düzenlemek ve yürütmekten bir üst yönetici kademeye karşı sorumludur.

Koordinasyon ve İşbirliği Konusunda Bakanlığın Görev, Yetki ve Sorumluluğu

Madde 51- Bakanlık, ana hizmet ve görevleriyle ilgili konularda diğer Bakanlıkların ve kamu kurum ve kuruluşların uyacakları esasları yürürlükteki mevzuata uygun olarak belirlemekle, kaynak israfını önleyecek ve koordinasyonu sağlayacak tedbirleri almakla görevli ve yetkilidir.

Bakanlık, diğer bakanlıkların hizmet alanına giren konulara ilişkin faaliyetlerinde, Başbakanlıkça belirlenen esaslar çerçevesinde ilgili Bakanlıklara danışmak ve gerekli işbirliği ve koordinasyonu sağlamaktan sorumludur.

Bakanlığın Düzenleme Görev ve Yetkisi

Madde 52- Bakanlık, kanunla yerine getirmekle yükümlü olduğu hizmetleri, tüzük, yönetmelik, tebliğ ve genelgelerle düzenlemekle görevli ve yetkilidir.

Yetki Devri

Madde 53- Bakan, Müsteşar ve her kademedeki Bakanlık ve Kuruluş yöneticileri, sınırlarını açıkça belirtmek şartıyla yetkilerinden bir kısmını astlarına devredebilirler, yetki devri, yetki devreden amirin sorumluluğunu kaldırmaz.

BEŞİNCİ KISIM

Çeşitli Hükümler

Binalar; Devlet Konuk Evleri

Madde 54- a)Dışişleri Bakanlığı, Temsilcilik binalarının ve yurtdışında görevli bütün memurlarının konut sorunları ile bunların güvenliklerini ilgilendiren hususlarda bütçe imkanları çerçevesinde gerekli her türlü tedbiri almaya yetkilidir.

b)Devlet Konuk Evi olarak kullanılacak binaların kullanılması ve Döner Sermaye İşletmeleri şeklinde işletilmesi, görev, yetki ve sorumluluğu Dışişleri Bakanlığına aittir. Döner Sermaye İşletmelerinin sermaye ihtiyacı Genel Bütçeye konulacak ödeneklerle karşılanır. Döner Sermaye İşletmelerinde sözleşmeli personel çalıştırma esasları ile Döner Sermaye İşletmelerinin gelir ve giderleri ve harcama esas ve usulleri Maliye Bakanlığı ile Devlet Personel Başkanlığının uygun görüşü alınarak yönetmeliklerle düzenlenir.

Dışişleri Bakanlığı gerekli gördüğü taktirde Devlet Konuk Evlerinin kullanma ve İşletme görev, yetki ve sorumluluğunu, ihtisas alanlarını göz önünde tutarak kısmen resmi veya özel diğer kuruluşlara devredebilir.

Olağanüstü Haller; Yurtdışı Sürekli Görevlilerin İzinleri; Resmi Tatiller

Madde 55- a)Bir ülkede savaş, iç karışıklık, tabii afet ve benzeri olağanüstü durumların ortaya çıkması veya bu yönde kuvvetli belirtiler bulunması halinde, can ve mal güvenliğinin sağlanması amacıyla, bu ülkede bulunan temsilcilikler ve personelinin kısmen veya tamamen tahliye edilmesi Dışişleri Bakanlığınca

kararlaştırılabilir. Bu taktirde, personelin ülke dışına çıkarılması ile iâşe ve ibatesin sağlanması dahil, tahliye ile ilgili gerekli tüm tedbirleri Dışışleri Bakanlığınca alınır ve giderleri karşılanır.

Siyasi mülahazalarla veya savaş, iç karışıklık, tabii afet ve olağanüstü hale bağlı diğer sebeplerle, yurtdışında sürekli görevde bulunduğu yerden ayrılmak veya görevini yapamamak durumunda kalarak bir başka yabancı ülkeye giden veya yurda çağrılan; geçici görevli veya izinli olarak yabancı bir ülkede iken yukarıdaki sebeplerle görev yerine gidemediği gibi yurda da dönemeyen memurlara, Dışışleri Bakanlığının onayı ile altı ayı geçmemek üzere yurtdışı maaşı ödenir.

Yurtdışında sürekli görevde bulunan memurların, görevlerinden ötürü bir saldırıya uğramaları veya görevli buldukları ülkede savaş, iç karışıklık, tabii afet ve olağanüstü hale bağlı diğer sebeplerle menkullerinin kısmen veya tamamen tahrip olması halinde, uğradıkları maddi zararlar 2453 sayılı kanun hükümleri ile belirlenen usul çerçevesinde tazmin edilir.

b)Yurtdışı kuruluşları Cumhuriyet Bayramı hariç, Dışışleri Bakanlığınca hizmetin gereği uygun görülecek istisnalar dışında yalnız mahalli tatil günlerinde tatil edilirler.

Mali Hükümler

Madde 56- a)Dışışleri Bakanlığı merkez teşkilatında çalışan 657 sayılı, Devlet Memurları Kanununa tabi memurlara, en yüksek devlet memuru aylığının (ek gösterge dahil)

1-Müsteşar için % 100'ü,

2-Teftiş Kurulu Başkanı, Müsteşar Yardımcısı, Eğitim Merkezi Başkanı, Stratejik Araştırmalar Merkezi Başkanı, Genel Müdür, Dış Politika Danışma Kurulu Üyesi, Teftiş Kurulu üyesi ve Büyükelçi unvanı kazanmış Bakanlık Müşaviri için % 90'ını,

3-Müstakil Daire Başkanı, Genel Müdür Yardımcısı, Bakan Özel Müşaviri, Müsteşar Özel Müşaviri, Bakanlık Müşaviri ve 1. Hukuk Müşaviri için % 70'ini,

4-Daire Başkanı (1 inci derecenin kademelerinden aylık alan) için % 60'ını,

5-Diğer meslek memurları (aday meslek memurları dahil) ile Hukuk Müşavirlerinden;

-1,2,3 ve 4 üncü derecenin kademelerinden aylık alanlar için % 50'ini,

-Diğer derecelerden aylık alanlar için % 45'ini,

6-Uzman, İdari Memur, Yabancı Dil Uzmanı, Bölge Uzmanı ve Danışmanlardan;

-1,2,3 ve 4 üncü derecenin kademelerinden aylık alanlar için % 45'ini,

-Diğer derecelerden aylık alanlar için % 40'ını,

7-Diğer hizmet sınıflarında bulunanlardan;

-1,2,3 ve 4 üncü derecenin kademelerinden aylık alanlar için % 35'ini,

-4,5 ve 6 ncı derecenin kademelerinden aylık alanlar için % 30'unu,

-7,8,9 ve 10 uncu derecenin kademelerinden aylık alanlar için % 25'ini,

-Diğer derecelerden aylık alanlar ile yardımcı hizmetler sınıfına dahil kadrolarda görev yapan personel için % 20'sini,

Geçmemek üzere, Dışişleri Bakanının belirleyeceği usul, esas ve miktarlar üzerinden her ay Dışişleri Hizmetleri Tazminatı olarak ilave ödemede bulunulur.

b)Dışişleri Bakanlığı meslek memurluğuna giriş sınavlarında başarılı olup göreve başlatılanlara sınava girdikleri birinci lisandan, ÖSYM tarafından yapılan Kamu Personeli Yabancı Dil Seviye Tespit sınavlarında (A) seviyesinde başarılı olanlara ödenen tazminat, Dışişleri Bakanlığı kadrolarında buldukları sürece ödenir. Bunlardan diğer kurumlara atanarlara ise, ayrılış tarihinden itibaren en çok beş yıl süre ile ödenebilir.

c)Büyükkelçilere uygulanacak ek gösterge ve makam tazminatı, valilere uygulanan ek gösterge ve makam tazminatından az olamaz.

Yurtdışında birinci derece kazanılmış hak aylığı üzerinden maaş almış olan Başkonsoloslara merkezde makam tazminatı ödenir. Bunlara ödenecek makam tazminatı birinci dereceye ulaşmış olan Kaymakamlara ödenen makam tazminatından az olamaz. Birinci derecenin dördüncü kademesinden maaş alan Başkonsoloslara aynı derece ve kademelerden maaş alan kaymakamlara uygulanan ek göstergeler tatbik edilir.

d)Yurtdışı aylıkları her yıl yeniden gözden geçirilir.

e)Temsilciliğin bulunduğu ülkede Türkçe, İngilizce, Fransızca, Almanca dillerinde eğitim veren orta ve lise öğretim kurumlarının bulunmaması veya bulunsa bile verdikleri diplomaların uluslararası geçerliliği olmaması halinde, memurların en

yakın yabancı ülkede bu nitelikleri haiz okullarda okuttukları çocuklarının eğitim giderleri, 1416 sayılı Ecnebi Memleketlere Gönderilecek Talebe Hakkında Kanun hükümlerine göre ödenen bursun yarısını aşmamak üzere, belgeye dayalı olarak Devlet tarafından ödenir. Bu konuya ilişkin diğer hususlar Maliye Bakanlığının uygun görüşü alınarak yönetmelikle düzenlenir.

F((a), (b) ve (e) fıkralarında yer alan ödemeler, damga vergisi hariç hiçbir vergi ve kesintiye tabi tutulmaz.

Yürürlükten Kaldırılan Hükümler

Madde 57- 1154 sayılı Hariciye Vekaleti Memurin Kanunu ve 3312 sayılı Hariciye Vekaleti Teşkilatı Kanunu; 24.1.1992 tarihli 480 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 28 ve 29 uncu maddeleri ile diğer kanunların bu kanuna aykırı hükümleri yürürlükten kaldırılmıştır.

GEÇİCİ HÜKÜMLER

Geçici Madde 1- Mahalli Katip kadrolarının boşalmaları halinde bu kadrolara tekrar atama yapılmaz. Mahalli Katipler merkeze tayin edildiklerinde sürekli merkez hizmeti kadrolarına atanırlar.

Geçici Madde 2- Bu Kanunun yürürlüğe girmesinden önce, Bakanlıkta görevli olup, henüz Başkatiplik ve Konsolosluk yeterlilik imtihanına girmemiş meslek memurları hakkında eski hükümler uygulanır.

Geçici Madde 3- Bu Kanunun yürürlüğe girmesinden önce Bakanlıkta görevli olup, henüz Başkatip ve Konsolosluk yeterlilik imtihanına girmemiş meslek memurları hakkında eski hükümler uygulanır. Aynı şekilde bu Kanunun yürürlüğe giriş tarihinde yurtdışında Müsteşar veya karşılığı görev unvanına sahip olanlar bu unvanı muhafaza ederler.

Geçici Madde 4- Bu Kanunun uygulanmasını göstermek üzere hazırlanacak tüzük ve yönetmelikler yürürlüğe girinceye kadar mevcut tüzük ve yönetmeliklerin bu Kanuna aykırı olmayan hükümlerinin uygulanmasına devam olunur.

Geçici Madde 5- Bu Kanun ile yapılan yeniden düzenleme nedeni ile kadro ve görev unvanları değişmeyenler yeni kadrolara atanmış sayılırlar.

Geçici Madde 6- Bakanlık yurtdışı teşkilatı bu Kanunun 23 üncü maddesinde belirlenen esaslara göre yeniden düzenleninceye kadar görev ve hizmetler mevcut yurtdışı teşkilatı tarafından yürütülmeye devam olunur.

Bakanlık, yurtdışı teşkilatını ve kadrolarını en geç altı ay içinde bu Kanuna uygun hale getirir.

Geçici Madde 7- Bu kanuna göre yeniden düzenleme yapıncaya kadar Bakanlık merkez teşkilatında değişen ya da yeniden kurulan birimlere verilen görevler daha önce bu görevleri yapmakta olan birimler tarafından yapılmaya devam edilir.

Bakanlık, teşkilatını ve kadrolarını en geç altı ay içinde bu Kanuna uygun hale getirir.

Geçici Madde 8- Ek(1) sayılı listede yer alan kadrolar iptal edilmiş, Ek(2) sayılı listede yer alan kadrolar ihdas edilerek,190 sayılı Kanun Hükmünde Kararnameye bağlı (1) sayılı cetvelin Dışişleri Bakanlığı bölümüne eklenmiştir.

Geçici Madde 9- 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu ve Bütçe Kanunlarında yer alan hükümlere göre, halen uygulanmakta olan emsal artırımı oranları bu konuda yeni bir düzenleme yapılanaya kadar yurtdışında görevli Büyükelçiler için % 15, Başkonsoloslar ve Elçi-Müsteşarlar için de % 5 olarak uygulanır. Ancak yapılacak yeni düzenlemede bu oranların altında tespit yapılamaz.

Yürürlük

Madde 58- Bu kanun 15 Kasım 1994 tarihinde yürürlüğe girer.

EK 7. T.C. Hükümetleri

59 - I. R.Tayyip Erdoğan Hükümeti	(14.03.2003 -)
58 - I. Abdullah Gül Hükümeti	(18.11.2002 - 14.03.2003)
57 - VI. Bülent Ecevit Hükümeti	(28.05.1999 - 18.11.2002)
56 - V. Bülent Ecevit Hükümeti	(11.01.1999- 28.05.1999)
55 - III. Mesut Yılmaz Hükümeti	(30.06.1997-11.01.1999)
54 - Necmettin Erbakan Hükümeti	(28.06.1996-30.06.1997)
53 - II. Mesut Yılmaz Hükümeti	(06.03.1996-28.06.1996)
52 - III. Tansu Çiller Hükümeti	(30.10.1995-06.03.1996)
51 - II. Tansu Çiller Hükümeti	(05.10.1995-30.10.1995)
50 - I. Tansu Çiller Hükümeti	(25.06.1993-05.10.1995)
49 - VII. Süleyman Demirel Hükümeti	(21.11.1991-25.06.1993)
48 - I. Mesut Yılmaz Hükümeti	(23.06.1991-20.11.1991)
47 - Yıldırım Akbulut Hükümeti	(09.11.1989-23.06.1991)
46 - II. Turgut Özal Hükümeti	(21.12.1987-09.11.1989)
45 - I. Turgut Özal Hükümeti	(13.12.1983-21.12.1987)
44 - Bülend Ulusu Hükümeti	(20.09.1980-13.12.1983)
43 - VI. Süleyman Demirel Hükümeti	(12.11.1979-12.09.1980)
42 - III. Bülent Ecevit Hükümeti	(05.01.1978-12.11.1979)
41 - V. Süleyman Demirel Hükümeti	(21.07.1977-05.01.1978)
40 - II. Bülent Ecevit Hükümeti	(21.06.1977-21.07.1977)
39 - IV. Süleyman Demirel Hükümeti	(31.03.1975-21.06.1977)
38 - Sadi Irmak Hükümeti	(17.11.1974-31.03.1975)
37 - I. Bülent Ecevit Hükümeti	(26.01.1974-17.11.1974)
36 - Naim Talu Hükümeti	(15.04.1973-26.01.1974)
35 - Ferit Melen Hükümeti	(22.05.1972-15.04.1973)
34 - II. Nihat Erim Hükümeti	(11.12.1971-22.05.1972)
33 - I. Nihat Erim Hükümeti	(26.03.1971-11.12.1971)
32 - III. Süleyman Demirel Hükümeti	(06.03.1970-26.03.1971)
31 - II. Süleyman Demirel Hükümeti	(03.11.1969-06.03.1970)

30 - I. Süleyman Demirel Hükümeti	(27.10.1965-03.11.1969)
29 - Suat Hayri Ürgüplü Hükümeti	(20.02.1965-7.10.1965)
28 - X. İsmet İnönü Hükümeti	(25.12.1963-20.02.1965)
27 - IX. İsmet İnönü Hükümeti	(25.06.1962-25.12.1963)
26 - VIII. İsmet İnönü Hükümeti	(20.11.1961-25.06.1962)
25 - II. Cemal Gürsel Hükümeti	(05.01 .1961-20.11.1961)
24 - I. Cemal Gürsel Hükümeti	(30.05 .1960-05.01.1961)
23 - V. Adnan Menderes Hükümeti	(25.11.1957-27.05.1960)
22 - IV. Adnan Menderes Hükümeti	(09.12.1955-25.11.1957)
21 - III. Adnan Menderes Hükümeti	(17.05.1954-09.12.1955)
20 - II. Adnan Menderes Hükümeti	(09.03.1951-17.05.1954)
19 - I. Adnan Menderes Hükümeti	(22.05.1950-09.03.1951)
18 - Şemsettin Günaltay Hükümeti	(16.01.1949-22.05.1950)
17 - II. Hasan Saka Hükümeti	(10.06.1948-16.01.1949)
16 - I. Hasan Saka Hükümeti	(10.09.1947-10.06.1948)
15 - Recep Peker Hükümeti	(07.08.1946-10.09.1947)
14 - II. Şükrü Saraçoğlu Hükümeti	(09.03.1943-07.08.1946)
13 - I. Şükrü Saraçoğlu Hükümeti	(09.07.1942-09.03.1943)
12 - II. Refik Saydam Hükümeti	(03.04.1939-09.07.1942)
11 - I. Refik Saydam Hükümeti	(25.01.1939-03.04.1939)
10 - II. Celal Bayar Hükümeti	(11.11.1938-25.01.1939)
9 - I. Celal Bayar Hükümeti	(01.11.1937-11.11.1938)
8 - VII. İsmet İnönü Hükümeti	(01.03.1935-01.11.1937)
7 - VI. İsmet İnönü Hükümeti	(04.05.1931-01.03.1935)
6 - V. İsmet İnönü Hükümeti	(27.09.1930-04.05.1931)
5 - IV. İsmet İnönü Hükümeti	(01.11.1927-27.09.1930)
4 - III. İsmet İnönü Hükümeti	(03.03.1925-01.11.1927)
3 - Fethi Okyar Hükümeti	(22.11.1924-03.03.1925)
2 - II. İsmet İnönü Hükümeti	(06.03.1924-22.11.1924)
1 - I. İsmet İnönü Hükümeti	(30.10.1923-06.03.1924)

EK.8. MEVCUT SİYASİ PARTİLERİN DIŞ POLİTİKA BAŞLIKLİ PARTİ PROGRAMLARI

1. MECLİSTE GRUBU BULUNAN SİYASİ PARTİLER:

1.1. AKP (ADALET VE KALKINMA PARTİSİ)

“Türkiye’nin jeopolitik konumu, pek çok işbirliği projesi için bir çekim alanı oluşturabilecek potansiyele sahiptir. Bu potansiyelin bölgesel ve küresel bir müessiriyete dönüştürülebilmesi, uluslararası siyasi ve ekonomik ilişkilerde ve güvenlik ilişkilerinde jeopolitiğin akıllıca kullanılmasına bağlıdır.

Öte yandan soğuk savaş sonrası dönemin getirdiği dinamik konjonktür, çok alternatifli bir dış politika geliştirmek için uygun bir ortam oluşturmuştur. Askeri ittifakların ve blokların, uluslararası ilişkilerin belirleyici unsuru olma niteliği önemli ölçüde azalmış ve işbirliği projeleri devletlerarası ilişkilerin yaygın bir aracı haline gelmeye başlamıştır. Bu yeni ortamda Türkiye’nin de güç merkezleri ile ilişkilerini alternatifli, esnek ve çok eksenli olarak yeniden düzenlemesi ve oluşturulması gerekmektedir.

AKP, Türkiye’nin tarihine ve coğrafi konumuna yaraşır, önyargılardan ve saplantılardan arınmış, karşılıklı çıkar ilişkilerine dayalı, gerçekçi bir dış politika izleyecektir. Başka ülkelerin toprak bütünlüğüne ve egemenliğine saygılı olan Türkiye, öteki ülkelerin ve uluslararası kuruluşların da, kendi toprak bütünlüğüne ve egemenliğine saygılı olmalarını hak olarak görmektedir. Değişen bölgesel ve küresel gerçekler karşısında, Türkiye’nin dış politika önceliklerini yeniden tanımlaması ve bu gerçekler ile ulusal çıkarları arasında yeni bir denge oluşturması gerektiği inancındadır.”

1.2. CHP (CUMHURİYET HALK PARTİSİ)

“CHP, Türkiye’nin ulusal çıkarlarını korumaya, yani bağımsızlığını ve egemenliğini, ulusu ve ülkesiyle bölünmez bütünlüğünü sürdürmeyi, uluslararası saygınlığını ve etkinliğini arttırmaya yönelik barışçı bir “ulusal dış politika” izler.

Bu amaçla, bir yandan dış politikanın savunma politikasından ayrılmayacağı inancıyla Türkiye'nin ulusal gücünü en yüksek düzeye çıkarırken, öte yandan diplomatik yönetimlerden, bu arada ikili ilişkilerden, bölgesel ve uluslararası işbirliği örgüt ve girişimlerden de bu amaç doğrultusunda yararlanmaya çalışır.

İkili, bölgesel ve uluslararası ilişkileri Türkiye'nin ulusal çıkarları açısından dikkatle izler ve onları korumak için, günün koşullarının gerektirdiği tüm düzenlemelerin yapılmasını ister.

CHP, bir yandan Türkiye'nin ulusal çıkarlarını korurken, öte yandan bölge ve dünya barışına katkıda bulunmayı da gözetir. Ulusal bağımsızlığımızla ve çıkarlarımızla bağdaştığı ölçüde, bölgesel ve uluslararası örgütler içinde, uluslararası topluma da yararlı ve onunla uyumlu politikalar izlemeye çalışır.

CHP, dış politikayı toplumun her kesiminin ve ilgisini ve katkısını sağlamayı, bu arada parti olarak da çok yönlü ve yaygın uluslararası ilişkiler kurmayı ödev bilir. Kendi doğrultusundaki partilerle insanlık ve ülke yararına işbirliği kurarken, komşu ya da dost ülkelerdeki başka siyasal kuruluşlarla da ülkemizin yararı için, bölge ve dünya barışı için yakın ilişkiler geliştirmeye çalışır. Uluslararası ve bölgesel işbirliği örgütleri içinde, Türkiye'nin ulusal çıkarları doğrultusunda, yer ve durum alır.”

1.3. DYP (DOĞRU YOL PARTİSİ)

“DYP, dış politika konusunda özellikle AKP hükümetine eleştiri getiren bir giriş ile parti programına başlamakta ve bunu her yıl gelişen olaylara odaklayarak güncelleştirmekte ve kendi görüşlerini başlıklar halinde aktarmaktadır.

- Avrupa Birliği
- Kıbrıs
- Türk – Yunan İlişkileri ve Ege
- Ermenistan ile İlişkiler
- Ortadoğu ve Irak
- İran ile İlgili Söylentiler
- İsrail'deki Gelişmeler

- Diğer Ortadoğu Ülkeleri, Büyük Ortadoğu Projesi, Uygarlıklar Buluşması
- Avrasya ve Rusya İle İlişkiler”

1.4. ANAP (ANAVATAN PARTİSİ)

“Dış politikamızın esası bölgemizde ve dünyada barışın sürekliliğini temin etmektir. Devletin devamlılığı dış politika felsefemizin temelini teşkil eder. Siyasi mücadelede gösterilmesi zorunlu bulunan hususların dış politikada bulunduğu inanırız.

Yurt Savunması ve iktisadi gelişmemizin kuvvetlendirilmesi dış politikamızın ana unsuru, Türkiye siyasi, askeri ve iktisadi işbirliği yönünden mensubu bulunduğu Batı dünyasının savunma ihtiyaçları yanında iktisadi gelişme ve kalkınmasını hızlandıracak ve menfaatleri açısından daha aktif bir rol oynamalıdır.

Başta yurdumuzun güvenliği olmak üzere, kuvvetli bir savunma gücüne sahip olmasıdır. Bunun ilk şartı; iktisaden güçlü olmaktır.”

1.5. SHP (SOSYAL DEMOKRAT HALK PARTİSİ)

“Türkiye’nin geniş bir coğrafyada, güvenlik açısından, iktisadi, siyasi ve kültürel açılardan çok çeşitli ve değişik çıkarları bulunmaktadır. Bunların olabilecek en üst düzeyde gerçekleştirilmesi kararlıyız.

Ülkemizin içinde bulunduğu coğrafya bir yandan ulusal güvenliğimiz ve iktisadi çıkarlarımız için çeşitli risk ve tehditleri barındırmakta, öte yandan da barış, istikrar ve refah için çok ciddi fırsatlar yaratmaktadır.

Orta Doğu’yu da ekleyerek Geniş Avrasya diye adlandırdığımız bu bölge bizim yaşam alanımızdır, gücümüzdür, göz bebeğimizdir. Küresel güçlerin çıkarlarının da bölgemizde kesişmesinden ürkmüyoruz. Tersine bu olguyu, izleyeceğimiz dış siyasetle, hem kendimiz hem de bölge halkları ve ülkeleri için yararlanabileceğimiz bir fırsat olarak değerlendiriyoruz.

Amacımız, komşularımızla birlikte bölgemizde, doğal afetleri, savaşları ve tehdit unsurlarını ortadan kaldırmaktır. Bunların sağlanması, bölge tarihinde belki de ilk kez, kitlesel barış, istikrar ve refahı getirecektir. SHP, bu görüşten hareketle, Atatürk'ten devraldığımız Yurtta Barış, Dünyada Barış kavramına bir de Bölgede Barış unsurunu eklemeyi gerekli görmektedir.”

2. MECLİSTE GRUBU BULUNMAYAN BAZI SİYASİ PARTİLER:

2.1. DSP (DEMOKRATİK SOL PARTİ)

“1980’lerin ortalarından beri dünyada, özellikle de bölgemizde büyük değişiklikler olmuş ideolojik kutuplaşma sona ermiştir. Uygarlıklar çatışmasının yerini kültürel diyalog almıştır.

Çağımızda dünya savaşı tehlikesi ortadan kalkmıştır. Ancak milliyetçi akımlar ve söylemler çıkmıştır. Bir yandan etnik ayrışım artarken, bir yandan da kültürel kaynaşma artmıştır.

İletişimin yaygınlaşması ve kolaylaşması bu süreci hızlandırmıştır. Buna paralel olarak üstünlük iddiası ortadan kalkmıştır. Küreselleşme, kaynağını teknolojiye geliştirmelerden almaktadır. O nedenle küreselleşme çok her alanda hissedilmektedir ancak küreselleşmenin neden olduğu olumsuzluklara karşı da önlemler alınmalıdır.

Sosyal boyutu göz ardı eden bir küreselleşme, özellikle ekonomileri zayıf

Ülkelerde kargaşalara yol açabilir. Onun için güçsüz durumdaki ülkeler, teknolojik gelişmelerden yararlanabilme olanaklarından yararlanabilmeli ve dünyadaki dengesizlikler altında ezilmekten kurtulmaya çalışmalıdırlar. Türkiye, buna öncülük edebilecek bir ülkedir.”

2.2. MHP (MİLLİYETÇİ HAREKET PARTİSİ)

“Dış politikamızın esası bölgemizde ve dünyada barışı sağlayarak sürekli kılmak ve uluslararası iş birliğini geliştirmektir. Barış ve uzlaşmacılık anlayışımız

teslimiyetçilik olarak görülmemeli ve milli menfaatler her şeyin üzerinde tutulmalıdır.

Partimiz, uluslararası ilişkilerde diğer devletlerin bağımsızlık, ülke bütünlüğü ve iç işlerine karışmamayı temel ilke olarak benimsemekte ve bu anlayışı diğer devletlerden de bekleme ve istemenin en tabii hakkı olduğuna inanmaktadır. Ancak bu ilke, çeşitli ülkelerde yaşayan Türk topluluklarına karşı duyarlı olmayacağımız şeklinde algılanmamalıdır.

Küreselleşen bir dünyada lider ülkeler arasında yer almak için, ülkemizin coğrafi, stratejik ve jeopolitik konumunu dikkate alan, bölgesel ve uluslararası barışa katkıları da içeren etkili bir dış politika izlenmesi esastır. “

2.3. SP (SAADET PARTİSİ)

“Öncelikle şu hususu ifade etmeliyiz ki; Saadet Partisi olarak bizim amacımız yeryüzünde yaşayan bütün insanların mutluluğudur. Biz, bütün insanlığın huzur ve barış içinde yaşamasını istiyoruz.

Bu amaca ulaşılması için, hakka dayalı adil bir uluslararası düzenin kurulması gerekmektedir. Bizler, zengin tarihi mirası ve stratejik coğrafyasıyla Türkiye'nin uluslararası düzenin kurulmasına öncülük edecek tarihi tecrübeye ve sağlam değerlere sahip olduğumuza inanıyoruz.

İnsanlık âlemi geçen asırda milyonlarca insanın öldüğü iki dünya savaşına ve ardından gelen soğuk savaş döneminin acı sıkıntılarına şahit oldu. Teknolojik gelişmelerin sağladığı bunca imkâna rağmen, kaynakların gayri adil ve dengesiz kullanılması sonucunda insanoğlu 20.yüzyıla da, yoksulluklar ve açlıkların yanında suçların artışı, aile düzeninin bozulması, çevre felaketleri gibi sayısız problemle boğuştu, bunaldı, hayal kırıklığına uğradı, bir türlü beklediği ve özlediği adil esaslara dayalı, huzur ve barış dünyasına kavuşamadı.”

Yukarıda bu dönemde mecliste grubu bulunan siyasi partilerin ve şu anda mecliste grubu bulunmayan ancak daha önceki dönemlerde grubu olan siyasi partilerin programlarından kendilerine has anlatımlarıyla ifade ettikleri düşüncelerinin bir özeti verilmiştir.

İster mecliste grubu olsun-olmasın, ister iktidar veya iktidar ortağı olsun-olmasın aslında tüm siyasi partilerin yukarıda ifade edilen temel düşüncelerinin yanında Türk siyasetinin ve geçmişten günümüze uygulana gelen dış politikasının temel unsurları her parti tarafından hemen hemen aynı şekilde ifade edilmektedir.

Bu ortak başlıkları şöyle özetleyebiliriz:

- “Yurtta barış, dünyada barış”
- Türk Dış Politikasının Evrimi
- Bölgesel Politikalar
- Avrupa Birliği
- ABD İle İlişkiler
- Kıbrıs
- Yunanistan
- Balkanlar
- Ortadoğu
- Irak, İran, Suriye İle İlişkiler
- Rusya Federasyonu
- Kafkaslar
- Orta Asya
- Uluslararası Terör
- Enerji Sorunu
- Su Sorunu
- Hava ve Karasuları
- Boğazlar
- Göç ve Mülteci Sorunları

ÖZGEÇMİŞ

1967 Erzurum doğumluyum. İlköğrenimimi Erzurum’da orta ve lise öğrenimimi ise Aydın’da tamamladım.

1985 yılında İstanbul Üniversitesi Basın Yayın Yüksek Okulu Radyo-TV bölümüne kayıt yaptırarak başladığım üniversite eğitimimi 1989 yılında bitirdim. Yaklaşık bir yıl süren Anadolu Ajansı ve TRT stajlarının ardından Denizcilik Bankası T.A.Ş. İnsan Kaynakları ve Eğitim bölümünde Uzman Yardımcısı olarak göreve başladım.

1990 yılında İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo-TV Yüksek Lisans programını kayıt yaptırarak 3 yıl içerisinde eğitimimi “Örgütlenmiş Yapılarda Halkla İlişkiler Eğitimi” konulu tezimi savunarak sonlandırdım. Ardından aynı Enstitü’nün Gazetecilik Ana Bilim Dalı’nda Doktora Eğitimini başladım ve “Basının Türk Dış Politikası Üzerindeki Yönlendirici Etkisi” konulu tezimi savunarak bu eğitim programını da tamamlayacağım.

Halen T.C. Ziraat Bankası A.Ş.’de Şube Yönetmeni olarak görev yapmaktayım. Evli ve bir kız çocuğu babası olup İzmir’de ikamet etmekteyim.

HİCABİ ARSLAN